

Reg N. 237

અનુભવસિદ્ધ

ઔષધોપચાર સંગ્રહ

III 2 8
1926 1926

109

પ્રકાશક

સા.ચે.દય ઓફીસ

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી
રીચીરોડ—અમદાવાદ

દેવે ફાર્મસીની દવાઓ ગુણમાં ચઢીયાતી
હોવાનાં કેટલાંક કારણો

દેવે ફાર્મસીની દવાઓ ફાર્મસીના માલીકની જાતી દેખરેખ
ખનાવવામા આવે છે.

દેવે ફાર્મસીની દવાઓ આયુર્વેદશાસ્ત્રના પાઠ પ્રમાણે વિકાસ
અનુભવી વૈદ્યા ખનાવે છે.

દેવે ફાર્મસીની દવાઓ ખનાવવામા શાસ્ત્રના પાઠ પ્રમાણે દ
આપધીનું ખરોખર શોધન કરી અને પછીજ તેનો ઉપયો
કરવામા આવે છે.

દેવે ફાર્મસીનો દવાઓ ખાસ કરીને માણસોએ વા
ખાત્રી કરી છે. અને હજાર માણસો રોગમુક્ત થયા

દેવે ફાર્મસીની દવાઓ વૈદ્યોએ વાપરવાથી ઘણો જશ તે
વૈદ્યોને ખાસ ઓછા દરથી દવાઓ પુરી પાડવામા

દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી હેડઓફીસ, રીચીરોડ અમ
કારખાનું—ખાડીયા અમદાવાદ

દેવે ફાર્મસીની એજન્સીઓ

મુંબઈ-મેસર્સ એ. એમ. ઠક્કરની કું. પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ.

વડોદરા-જી. એન. હુકીમ ટાવર પાસે

સુરત-દલાલ બ્રધર્સ લીમિટેડ, ડી. પી. માદનની કું. કલુપીડબજાર

મરઘ-હાકોરલાલ અંબાશંકર મલજ મેડીકલ સ્ટોર.

દરેક ગામેગામ એજન્સીઓ આપવાની છે. એજન્સી રાખવા
તે પત્રવ્યવહારથી ખુલાસો કરવો અથવા રૂબરૂ મળવું.

મેનેજર-દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી—અમદાવાદ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૩૦૧૬ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ રૂઝદ્વાર સંગ્રહ

વિષય ડ્ર : ૪ : ૬

ભાગ્યોદયની ૧૪ મા વર્ષની ભેટ

અનુભવસિદ્ધ

૨. ઔષધોપચાર સંગ્રહ

માં લેખકે અનુભવ કરેલાં, દરેક રોગ ઉપર વાપરી ખાતરી
કરેલાં દેશી ઔષધોની બનાવટનો સંગ્રહ છે.

લેખક

વૈદ્યશાસ્ત્રી અમૃતલાલ ત્રિભુવન યાજ્ઞિક
અમદાવાદ.

પ્રકાશક

વૈદ્ય જોડાલાલ દેવશંકર દવે

તાંત્રી ભાગ્યોદય

ભાગ્યોદય આફીસ-ખાડીયા-અમદાવાદ

(સર્વાધિકાર સ્વાધીન)

શ્રી ભાગ્યોદય પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ-ખાડીયા, અમદાવાદમાં

જોડાલાલ દેવશંકર દવેએ છાપી અને
પ્રસિદ્ધ કર્યું. ખાડીયા અમદાવાદ.

સને ૧૯૨૬

પ્રથમ આવૃત્તિ

સંવત ૧૯૮૨

મુદ્રણ રૂ. ૧-૮-૦

સમઢાવાઢ
૧૩૦૧૬

જી ઠાલાલ દેવશંકર દવે વૈધ કૃત પુસ્તકો

- શક્ષક-કેજદારી રેવન્યુ અને દીવાની કાયદાઓનું જુથ રૂ. ૧૫)
 સવિધ્યવેત્તા-જુત સવિધ્ય અને વર્તમાનકાળનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરાવનાર રૂ. ૫)
 ધનવાન-(વોલ્યુમ ૧ હું) ધન આપનાર હજારો પ્રયોગો કી. રૂ. ૧૦)
 ધનવાન-(વોલ્યુમ ૨ જું) ધનપ્રાપ્તિના માર્ગો હુન્નર ઉદ્યોગ શિક્ષક રૂ. ૮)
 માસ્તર ઓફનોલેજ-અંગ્રેજી, બંગાળી, મરાઠી, હિંદી, સંસ્કૃત, શિક્ષક રૂ. ૭)
 હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રા-આખા હિંદનાં ધામેની સંપૂર્ણ હકીકત રૂ. ૭)
 સ્વધર્મનિષ્ઠ દૈવી જીવન-ધર્મનિષ્ઠ ૧૫૦ મહાન પુરૂષોનાં જીવન રૂ. ૬)
 ત્રિકાળદર્શક દર્પણ-(વો. ૧ હું) કિંવા પ્રેતાવાહનવિદ્યા રૂ. ૫)
 અમલકૃતિજ્ઞાન દર્શકદર્પણ-થોટરીડીંગ, યોગવિદ્યા, મેસ્મેરીઝમ રૂ. ૫)
 સ્ત્રીહૃત શિક્ષક ચદ્રકાંતાની આત્મકથાએ ૧૫૦ સતીઓનાં જીવન રૂ. ૪)
 શ્રીમદ શંકરાચાર્ય-ચરીત્ર કિંવા શંકરદિગ્વિજય-સંપૂર્ણ જીવનચરીત્ર રૂ. ૩)
 શ્રી ચરકસંહિતા-વો. ૧ હું. મૂળસંહિત ભાષાતર વૈદકનો પુરાતનીગ્રંથ રૂ. ૫)
 મહાત્મા ગાંધી-અને હિંદના નવ નરરત્નોનાં જીવનચરીત્રો. : રૂ. ૧-૮
 સરવે રેવન્યુ અને કેજદારી-૨૦ કાયદાઓનો સંગ્રહ (ચોથી આવૃત્તિ) રૂ. ૪)
 વહુ ઠકુરાણી-ટાગોરકૃત નવલકથા રૂ. ૧૥
 રાજર્ષિ--ટાગોરકૃત નવલકથા રૂ. ૧૥
 ગૃહિણી રત્નમાળા-ભાગ ૧ લો અને બીજો-કૌમુદિનીની આત્મકથા રૂ. ૨)
 ચરશિઅન નામ્નસ-અરેબીયન નામ્નસ જેવી જરસીલીવાતોનો સંગ્રહ રૂ. ૧૥
 એકાગ્રતા અને દિવ્ય શક્તિ-અધ્યાત્મ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરાવનાર રૂ. ૧)
 આત્મજ્યોતિ-કિંવા બ્રહ્મદર્શન-તત્વજ્ઞાન સંબંધી ઉત્તમ પુસ્તક રૂ. ૧)
 વિનોદચંદ્ર-રસીક સ્ત્રી ઉપયોગી નવલકથા રૂ. ૧

દવે કાર્મસી અને ભાગ્યોદય આફીસ-અમઢાવાઢ

પ્રસ્તાવના.

ભાગ્યોદયના ગ્રાહકોને દર વર્ષે ઉપયોગી ભેટ આપવાનો નિશ્ચય કરેલો છે. ભાગ્યોદયના ચૌદમા વર્ષની ભેટ “ અનુભવસિદ્ધ ઔષધોપચાર સંગ્રહ ” આપતા અમને હર્ષ થાય છે. આ પુસ્તક અમારા સ્નેહી બાઈ વૈદ્યરાજ અમૃતલાલ ત્રિભુવન યાજ્ઞિકનું લખેલું છે. તેમણે લાંબા વખતના વૈદકના અનુભવના અંતે દરેક રોગ ઉપર ઉત્તમમાં ઉત્તમ ઔષધોની ખાત્રી કરી તે ઔષધોની યનાવટનો સંગ્રહ આ પુસ્તકમાં કરેલો છે. પોતે ધર્માદા દવાખાનામાં ધણી વર્ષથી કામ કરે છે. ત્યાં હાલમાં પોતે જે જે દવાઓ વાપરે છે તેની યનાવટના પ્રયોગો પણ તેમણે પાંચમા પ્રકરણમાં આપેલા છે.

દરેક રોગની અનેક દવાઓના પ્રયોગો શાસ્ત્રમાં જતાવેલા છે. પણ વૈદ્યને જેનો અનુભવ ન થયો હોય ત્યાં સુધી અમુક રોગ ઉપર કયો ખાસ પ્રયોગ અજમાવવો તેની તેને શંકા રહે છે. તેથી વૈદ્યરાજ અમૃતલાલભાઈએ ખાસ અજમાવી ખાત્રી કરેલા પ્રયોગોનો સંગ્રહ તૈયાર કરી આ પુસ્તક રચ્યું છે. જેથી તે વૈદ્ય અને જન સમૂહને ઘણું ઉપયોગી થઈ પડશે.

ઘણા વૈદ્યો પોતે જે જે દવાઓ જાણે છે તે બીજાને પૈસા લઈને પણ શીખવડતા નથી કારણ કે તેમાં તેમની રોજી છે. ઘણી એવી માત્રાઓ અને જડીબુટ્ટીઓનું જ્ઞાન સાધુ સંન્યાસીઓ પાસેથી મેળવવા પણ ઘણું દ્રવ્ય ખર્ચવું પડે છે. શાસ્ત્રના પ્રયોગો તો જગ-જાહેરજ છે. પણ તે બધામાંથી કયો પ્રયોગ વધુ ખાત્રી કરેલો છે તે જ્યાંસુધી. જ્યાં પ્રયોગો તે અજમાવે નહિ ત્યાં સુધી ખાત્રી ન થાય.

જેથી વૈદ્ય શ્રી અમૃતલાલભાઈએ પોતે અજમાવેલા શાસ્ત્રિય પ્રયોગો, ગુરુ પરંપરાથી મેળવેલા, અજમાવી ખાત્રી કરેલા અને અનુભવીઓ પાસે મેળવેલા પ્રયોગોનો સંગ્રહ આ પુસ્તકમાં કર્યો છે જે પુસ્તક ગ્રાહકોને ઘણું જ કિંમતી થઈ પડશે.

અકેક પ્રયોગના વીસ વીસ હજાર રૂપિયા લઈ તેના એકરૂપટી બીજાને વેચી દે છે. એવા ઘણા ખાત્રીવાળા પ્રયોગો આ પુસ્તકમાંથી મળી આવશે. તેની કિંમત અને ભાજ્યોદયનું લવાજમ તો તેમાંના માત્ર એક જ પ્રયોગથી વસુલ થઈ જશે એવી અમારી ખાત્રી છે.

આવું ઉપયોગી પુસ્તક ભાજ્યોદયના ગ્રાહકોને ભેટ આપવા અમારા મિત્ર ભાઈ અમૃતલાલે કાંઈ પણ મહેનતાણું લીધા સિવાય અમને છપાવી પ્રસિદ્ધ કરવા આપ્યું તે માટે અમે તેમનો જેટલો ઉપકાર માનીએ તેટલો આભારી છીએ. તેમના જેવા અનુભવી વૈદ્યો ઉદાર હૃદયે પોતે જાણેલા અનુભવસિદ્ધ પ્રયોગો બીજાને જતાવવા તૈયાર થાય, અને એવી રીતે આયુર્વેદની અમુલ્ય ઓષધીઓ પ્રસિદ્ધિમાં આવે તો એક મહાન કાર્ય કર્યું ગણાશે.

આવું ઉપયોગી પુસ્તક ગ્રાહકોને જ્યાં સુધી શીલીકમાં હશે ત્યાં સુધી મળી શકશે. ગ્રાહકોમાં વહેંચાઈ ગયા પછી તે ખૂરી કિંમતે પણ નહિ મળે માટે નવા ગ્રાહકોએ ભાજ્યોદયના ગ્રાહકોમાં પોતાનું નામ સત્તર નોંધાવી દેવું એવી બલામથક છે.

ભાજ્યોદય આશીસ
અમદાવાદ
મહા શિવરાત્રી-સને ૧૯૮૨
તા. ૧૧-૨-૧૯૨૬

વૈદ્ય જેઠાલાલ દેવરાંકર દ્વે
પ્રસિદ્ધ કર્તા.

કર્ત્તાની પ્રસ્તાવના

મારા લાંબા વખતના અનુભવ પછી મને સમજાયું કે અમુક રોગો પર ખાસ કામ કરનાર દવાઓ આટલી જ છે ને તેમાં લાખો માણસો પર વાપરી તેના અકસીર ગુણોનો અનુભવ કર્યા પછી કેવળ લોક હિતાર્થે પ્રગટ કરી દેવી એટલી મારા અંતઃકરણમાં ઈચ્છા સ્ફુરી ને તેને મારા આત્મ ગુરુમંદુ શ્રીમાન વૈદરાજ જેઠાલાલભાઈ દેવશંકરભાઈએ અનુમોદન આપ્યું તેથી આ પુસ્તકે રૂપે પ્રગટ થયું ને તે પુસ્તક પોતે લાગ્યોદય માસીકના ગ્રાહકોને ભેટ આપવા પોતાની ઈચ્છા જણાવી તેથી મને અધિક આનંદ થયો છે. આ પુસ્તકમાં રોગવાર નિદાન લખવાની મારી ઈચ્છા હતી પણ આ આવૃત્તિમાં તેમ બની શક્યું નથી. ઈશ્વર કૃપાથી બીજી આવૃત્તિ છપાવા યોગ આવશે તો તેમાં નિદાન સાથે પ્રગટ કરવામાં આવશે.

આ પુસ્તકમાં જે જે દવાઓ આવી છે તેનો ઉપકાર સ્વર્ગસ્થ સુરતવાળા વૈદરાજ તિલકચંદ્રભાઈનો છે. તેમને ધનુ વર્ષે પહેલાં હું તેમનો રૂબરૂ સમાગમમાં ગએલો તે વખતે તેમણે પ્રયોગો બતાવેલા ને મેં તે આચારમાં મુક્યા, તો મને તેનાં મીઠાં ફળ જણાયાં તેનો લાભ આપને લેવા આ પુસ્તકરૂપે આપની પાસે રજુ કરું છું. બીજો ઉપકાર પાઠશુવાળા ડૉ. ચંદુલાલ મુકુંદરાય વૈદરાજનો છે કે જેઓએ મારી ધંધાની સરખાત વખતે ઘણા પ્રયોગો આ પુસ્તકમાં છે તે બતાવેલા તેનો પણ અનુભવ કરતાં સફળતા મળેલી તેનો લાભ પણ આપને આપું છું. ત્રીજો ઉપકાર કાઠીઆવાડના સુપ્રસિદ્ધ રાજકોટ નિવાસી મારા

પુન્ય આ વિદ્યાના ગુરુ જૈનરાજ ભાણુજીભાઈ રૂપજીભાઈનો છે. જેમની પાસે આ ધંધાનો મેં અનુભવ લીધેલો ત્યારે તેમના તરફથી મળેલા તથા ખીજા એક રાજકોટના હકીમ જેનું નામ વિશ્વમરણ્ય થઈ ગયેલ છે તેમના તરફથી મળેલા તે પણ ઉત્તમોત્તમ જણાયા અને લાભદાયક નીવડેલા તેનો પણ તમને લાભ આપવામાં આવ્યો છે. બાકી મને જે જે આ ધંધાના લાંબા અનુભવે અનુકુળ પડેલા ઉપાયો તે પણ જણાવ્યા અર્થાત આ પુસ્તકથી આપને જે લાભ થાય તે ઉક્ત મહાપુરુષોને લીધે જ છે. હું તો માત્ર તેમણે બતાવેલા રસ્તે ચાલી તે વસ્તુ સિદ્ધ કરી જન ઉપયોગી જણાતાં આપની પાસે રજુ કરું છું.

તેમજ હું હાલ કંઈ પશ્ચાત્તી કામ કરું છું તે પણ મેં પાંચમા પ્રકરણમાં જણાવી દીધું છે.

ધીકાંટારોડ } લી
અમદાવાદ. } વૈદ્યશાસ્ત્રી અમૃતલાલ ત્રિભુવન યાજ્ઞક

વિષયાનુક્રમણિકા.

વિષય	પૃષ્ઠ
પ્રા ૧ ભસ્મોત્તી બનાવટો ... ૧	
લોહ ભસ્મની બનાવટની	
છ વિધિ, જસત ભસ્મની	
બનાવટની ચાર વિધિ... ૨	
તામ્ર ભસ્મ બનાવવાની	
સાત વિધિ... ... ૩	
નાગ ભસ્મ બનાવવાની	
છ વિધિ ૪	
બંગ ભસ્મની બનાવટની	
૨ વિધિ ૫	
ત્રિબંગની બનાવટ ... ૫	
પ્રવાલ, મોતી, શંખ,	
સાબરસીંગુ, કોડી, છીપની	
ભસ્મોત્તી બનાવટની વિધી ૬	
ચાંદીતી ભસ્મની બનાવટ ૬	
સોનાની ભસ્મ બનાવવા-	
ની ૩ વિધી... ... ૬	
સોમલની ભસ્મની બનાવટ ૭	
૨૫૫ મુખીની ભસ્મ ... ૭	
હરતાલ ભસ્મની બનાવટ	

વિષય	પૃષ્ઠ
ની ત્રણ વિધી, હીરા-	
કશીનું શોધન ... ૮	
હોંગળાની ભસ્મની ૩ વિધિ ૯	
પારદ ભસ્મની ૩ બનાવટો ૯	
પ્રા ૨ આસવોત્તી બનાવટ	
કુમારી આસવ-કુંવાર	
પાઠાનો અર્ક... ... ૧૦	
લોહાસવ અને દ્રાક્ષાસવ-	
ની બનાવટ... ... ૧૧	
રસો-જવરાંકુશ, અજી-	
શુર્કીકુશ ૧૨	
પ્રા ૩ દરેક રોગનાં ઔષધો ૧૩	
અછમ્બક-સ્વાદિષ્ટ વિરે-	
ચન, ચંડેશ્વર રસ, ચંદ્ર	
પ્રભાવટી-૨, સાદો મધમ૧૩	
અનાર્ત્તવ-કાસિસાદી	
ગોળા, એલીયાદિ ગોળા ૧૪	
અજીશુ-સામુદ્રિક મુર્ચ્,	
લધુ કબ્બાદ મુર્ચ્ ... ૧૪	
વજ્રસેદ-સરમવાદિ ગુટિ ૧૫	

વિષય	પૃષ્ઠ
અરોચક-સ્વરજીકાદિ ક્ષાર	૧૫
શુક્રાદિ ગુટિ, અમીરી	
ચાટણુ ...	૧૫
સરગવાદિ ગુટિ ...	૧૬
રાજીકા-અળાધ ...	૧૬
અષ્ટલા મુતકચ્છ ...	૧૬
મૂત્ર વિરેચન, મળમુત્ર	
રેચક ...	૧૬
અભિરપદ આંખ	
આવવી ...	૧૭
ઐરંડ તેલ, નેત્ર બિંદુ	
રસાંજન લેપ, સોહાગા	
બિંદુ, સોરાષ્ટ્ર બિંદુ,	
યશદ ભસ્મ, સીલ્વર	
નાઇટ્રેટ ...	૧૭
કાંસાંજન, નયનામૃત,	
અંદ્રોદયાવર્તી, રસા-	
યન ચુર્ણ તિત્થાબિંદુ	૧૮
દંતવર્તી, સપ્તામૃત સોહ	૧૯
આંચકી-કસ્તુરીયાદિ ચુર્ણ	૧૯
કુમળીના સ્વરસ વિજીવાદી	
ચુર્ણ ...	૧૯
આંજણીઅંજનનામિક	
રસવંત્યાદિ લેપ ...	૧૯

વિષય	પૃષ્ઠ
યવાદિ લેપ, રસાયન-	
ચુર્ણ ...	૨૦
આંતરણની આંટી-આંખોધ	૨૦
મદનાદિ વમન ...	૨૦
આદાશીશી-નસ્ય ચુર્ણ	૨૦
પડગંધાદિ લેપ, બામ...	૨૧
આકરો-આધમાન ...	૨૧
કૃમિકુહાર, શંખવટી ...	૨૧
આંખણુ-ગુદબ્રંશ, કચુકા	
પાવડર ...	૨૨
કાસીસવારી, ગંધક ર-	
સાયન ...	૨૨
અસ્વપ્ન-વિજીયા ચુર્ણ	૨૨
આકરકરમાદિ ચુર્ણ ...	૨૩
ઉંદરી-આન્નતુંડી	૨૩
સરજી મલમ. ચંદનાદિ	
તેલ ...	૨૩
ઉદરસ-કાસ-કૃમિકુહાર	૨૩
જાતિકલાદિ; કાસ ગુટિકા.	
લવંગાદિ, ...	૨૪
ઉલ્ટી-એલાભસ્મ, હદિ	
રીપુ. ...	૨૪
ઓરી-કાસોરસ ...	૨૪
કમળો, બરજીતક્ષાર, પીવ	
કમળી ગુટિ, વજીરોદ...	૨૫

વિષય	પૃષ્ઠ
દંશ-સર્પ દંશ વી મુશક	
હધાર, સર્પ વિષ નાસક	
અંજન કતેલાં કઢિયાં	૨૬
કૃમિ-કર્પુરાદિ ગુટી	૨૭
કરોલીયા—મનસીલાદિ લેપ	
મંડુર, ...	૨૮
કલાયખંજ-દેવ કુસુમાદિ	
માલ કાકણાનું તેલ, રાસ્ના	
દિ કવાય...	૨૮
કલેન્નમાં લોહીનો જમાવ	
વજ્ર ક્ષાર...	૨૯
કસુવાવડ—સોરાષ્ટ્ર ટીકડી	૨૯
ગર્ભવિનોદ રસ, સુવર્ણ-	
માલિક ...	૨૯
કર્ણશુભ—કર્ણતેલ	
વાત તેલ...	૩૦
કુકડીઆં ખાંસી-ઉટાંટીઓ	૩૧
ગળો સત્વ-કાસહર ચુર્ણ	૩૧
હિર સ્તંભ-રાસ્નાદિ કવાય;	
વાતારી રસ ...	૩૧
મહા યોગરાજ, રસસીંદુર	
કેશેરા-સંજવનીવટી, મંધક	
વટી, પલાંડુ રસ ...	૩૩
કમ-રાજવશમા, અધક	૩૩

વિષય	પૃષ્ઠ
સુવર્ણ વસંતમાલતી...	૩૪
વાસા પુટ પાક ...	૩૪
હિંગાળક-કેળાનો રસ	૩૪
જવરદન ભેરવ ...	૩૪
રક્તાંકુશ ...	૩૪
ગુદાની ખરજ કાસીસાદિ	
તેલ. ...	૩૪
ખરજવું-સરજરી સોગડી	૩૬
ખરજવાનો મલમ, મંધકનો	
મંધક, ખસનો મલમ	૩૬
મોંઢામાંના ખીલ=મંજુષ્ટાદિ	
ચુર્ણ, લેપ...	૩૭
ગંડમાલ-ગળાની ગાંઠો	૩૭
ભેરજદિ મલમ, રેવંચાદિ	
મલમ ...	૩૭
દશાંગ લેપ, ગુંજદિ તેલ	૩૭
ગુદાનો ચીરો ...	૩૮
ધત્તરકા વિકાર ...	૩૮
પ્રણુ—ધાર...	૩૮
ગાંડપણુ—હિન્માદ ...	૩૮
ખાલીધૃત ...	૩૮
અમીરી જુલાળ, સારસ્વત	
ચુર્ણ ...	૩૯
અવનપ્રાણવસેહ ...	૩૯

વિષય	પૃષ્ઠ
ચસકા, શુળ, શંખ્યાદિ લેપ	૪૦
ચાંદી-કજ્જલી ...	૪૦
કેસરાદિ ચોપચીનીચુર્ણ	૪૧
સરજરી મત્તમ, વિસ્ફોટકનો	
કવાથ ...	૪૧
બોદારાદી મલમ, જંતુ-	
નાશક વારી ...	૪૩
ગળાના ચોળીઆ-ગલગ્રહ	૪૨
રક્તચંદનનો લેપ ...	૪૨
છાતીની બળતરા ...	૪૨
દ્રાક્ષાદી ગોળી, શીવાપાચન	૪૩
જલોદર-વકોદરઅર્ક ...	૪૩
ઝાડા, અતિસાર ...	૪૩
મધુ પટિકા...	૪૩
સરજરી ચુર્ણ, આનંદ	
ભેરવ ...	૪૪
કુંકુમવટી, વૃદ્ધ ગંગાધર	
ચુર્ણ, ગંગાધર રસ...	૪૪
બાળકોના ઝાડા-આંચકી	
બાળ ચાતુરબદ્ર, સુહાગો	૪૫
એલીઆદિ લેપ, માલકાંકણ	
દિલેપ, ખાપરીયું, વજ્રદિ	
ચુર્ણ, બાળા ગોળી ...	૪૫
ટચકીયું ...	૪૬

વિષય	પૃષ્ઠ
તૃપા-ધાન્યાદિ હીમ ...	૪૬
વડવાઇ ગુટિકા ...	૪૬
જવર-પાચન કવાથ ...	૪૬
સન્નિપાત કવાથ ...	૪૭
અભયાદિ કવાથ-જવરાંકુશ	૪૭
ત્રિપુરભૈરવ રસ, જવરામૃત	૪૮
અમૃત ગુટિકા...	૪૮
સૂર્યરસ, મહા સુદર્શન...	૪૯
સુતિકા જવર-દેવદારવાદિ	૪૯
દશમુળ કવાથ ...	૫૦
દમ શ્વાસકુહારરસ કૃષ્ણક્ષાર	૫૦
કાસાંતકવટી...	૫૦
દંતરોગ-લવંગતુલ તેલ,	
દંતમંજન ...	૫૧
ધાવણુ વૃદ્ધ-જીવન ...	૫૧
ગંડીઓ વા...	૫૨
શારીરિક ક્ષીણતા-પાચન	
ગુટિકા ...	૫૨
દ્રાક્ષાવટી, વીર્યની નિ-	
ર્જનતા ...	૫૨
સ્વલ્પ ચંદ્રોદય ...	૫૨
ત્રિષ મુષ્ટિ ગુટિકા ...	૫૩
ટોનિક પીલસ ...	૫૩
મદનકામેશ્વર રસ ...	૫૩

વિષય	પૃષ્ઠ
મલ ગુટીકા-તીલા નં ૮	૫૩
નરકોરી કુટવી ...	૫૪
નાસુર-રેવંચી લેપ. ...	૫૫
પક્ષાઘાત-માખાદિ વડાં...	૫૫
પથરી-કુંવારાદિ ...	૫૬
પ્રમેહ-ગરમીની ગોળીજાતિ	૫૬
ફલાદિ મુર્ચ્ચા, સોરાષ્ટ્ર રસ	
ઘસખગુલનું હિમ, મુત્ર	
જુલાબ; પ્રમેહ અર્ક...	૫૭
પરસેવો...	૫૭
પશ્ચાદ્વેષ, દેવદારવાદિ	
કવાચ ...	૫૮
પાકું-દશાંગ લેપ...	૫૮
પાકું-પુનરનવાદિ કવાચ	૫૮
પાંપણમાં ફેડકી થવું...	૫૮
પીડીતાર્તવ...	૫૯
એલીઆદિ ગુટી, કૃમિ-	
કુહાર. પિનસ-સળેખમ-	
બદામનાં તેલનાં ટીપાં	૫૯
અદર ઘોળું, શીતવીર્ય...	૫૯
અદરાદિ લોહ...	૫૯
ફેફસાંનો વરમ ...	૬૦
બરોળ-કુમારી રસ ...	૬૦
બદ-બદનો મલમ ...	૬૦

વિષય	પૃષ્ઠ
હાથ પગનો દાહ ...	૬૧
મુત્રાતિસાર...	૬૧
બાધિરતા-બહેરાપણ ...	૬૧
પ્રવાલભસ્મ...	૬૧
ભગંદર-અપ્રીણનો મલમ	૬૨
મદાત્મય ...	૬૨
મંદાગ્નિ ...	૬૨
બ્લેમ-લીંબડો ...	૬૩
મરડો-કડાછાલ ...	૬૩
મુતરણી-વિષમુદ્રિ ...	૬૩
મુત્રક્રમ્બ ...	૬૩
વૃષણનો વરમ ...	૬૪
મુર્છા, મેદ વૃદ્ધિ ...	૬૪
મુખપાક ...	૬૪
મોળ, રગતપીત, રતાં-	
ધળાપણું, રાંજણુ લુખસદપ	
રક્તપિત, વધરાવળ, જા-	
નવો...	૬૬
ધનુરવા, ...	૬૮
અકડ વા, વાઈ ...	૬૭
રક્તપ્રદર, વાળો, વીર્ય-	
આવ ...	૬૮
સ્તંભન શુદ્ધિ, શક્તિ	
વર્ધક ગુદિ...	૬૯

વિષય	પૃષ્ઠ
શીતપીત ૬૯	
સંગ્રહણી, પંચામૃતપર્પટી ૭૦	
વરાધ, સ્વર ભંગ ... ૭૦	
સ્તનનો સોજો. ... ૭૧	
અર્શ હીકકા હૃદયરોગ... ૭૧	
આ ૪ દરેક રોગ ઉપર સિદ્ધ	
ઓષધો ૭૪	
સીતારી જવરાંકુશ, દાડમ	
સાર ગોળી સંગ્રહણી	
કપાટ ૭૪	
વાત સંગ્રહણી, અર્શ	
ઉપાય કૃમિ સોજા ૭૫	
સોજા, મુત્રરોધ, પ્રમેહ,	
અબ્ધિ, શીળસ ... ૭૬	
ગુદમ, પાંડુ, કુષ્ટ ... ૭૭	
બંધ કુષ્ટ જળોદર... ૭૮	
સ્ત્રીરોગ-પ્રદરવટી, યોનીરોગ ૭૯	
ગર્ભ ઉપર ગર્ભ રહેવાનો	
ઉપાય ૮૦	
સુવારોગનો ઉપાય ... ૮૦	
રાજ્યમદ્માનો ઉપાય... ૮૧	
ઉદરસનો ઉપાય... .. ૮૧	
નબળાઇ, કમતાકાદના ઉપાયો	
ધાસ રોગનો ઉપાય ૮૨	

વિષય	પૃષ્ઠ
સોમલનાં ફુલ પાડવાં ૮૨	
હેડકીના ઉપાય ... ૮૩	
ઉલ્ટી, શુળ, કાળો રસ ૮૪	
અરૂચીનો ઉપાય ... ૮૫	
તૃષા રોગ. દાહરોગ	
અપરમાર... .. ૮૬	
ઉન્માદ રોગ આર્દ્રિતવાત ૮૭	
શીતાંગવાતના ઉપાય... ૮૭	
રાંધણુ; સંધિવા ... ૮૮	
સોમલની ગોળી, કેડનું રહી	
જપું ૮૯	
અમ્લપીતના ઉપાય;	
રતવા ગડ... .. ૮૯	
ચિત્રોત્તિ ઉપાય. ... ૯૦	
બાળકના શરીર ઉપર મેતી	
જેવડા દાણા થાય તેનો ૯૦	
અગ્નિદગ્ધપ્રણુઉપાય; ગડગાંઠ ૯૦	
સ્ત્રીઓને મુખ ઉપર દાઝ	
પડે છે તેનો... .. ૯૧	
ઉદાવર્તનો ઉપાય ... ૯૧	
મધુરાનો ઉપાય... .. ૯૧	
મેદ વૃદ્ધિનો ઉપાય નોરૌ ૯૧	
મસ્તક રોગ... .. ૯૨	

વિષય	પૃષ્ઠ
મંગળ ખાલી પડે તેનો ઉપાય ૯૨	
વિષ ઉતારવાના ઉપાય ૯૨	
ભમરીનો ઉપાય નાકનું લોહી બંધ કરવું ... ૯૩	
વાળ વધારવાના ઉપાય ૯૩	
વાળ નાશક ઉપાય ... ૯૩	
કાનના રોગના ઉપાય ૯૩	
ચરકાના ઉપાય ... ૯૪	
હોઠ ફાટે છે તેના ઉપાય ૯૫	
દંતરોગ-મુખ મંધ જાય ૯૫	
જીભના રોગ, ગળાની ગાંઠ ૯૬	
રક્તપીત્ત; ઉર્ધ્વવા ... ૯૬	
સ્વરભંગનો ઉપાય ... ૯૭	
નેત્ર રોગનો ઉપાય ... ૯૭	
આંખના ફુલનો ઉપાય ૯૭	
આંખના ખીલનો ઉપાય ૯૮	
મેત્રીયા, નાસુર, નેત્રાંજન ૯૮	
આંખરોગના ઉપાય, બાળકોના બંધકોશ ઝાડા કૃમિ, પેટમાં દુઃખવું, વરાધ ... ૯૮	
માતાનું ધાવણ આવવાના ઉપાય ૯૯	

વિષય	પૃષ્ઠ
બાળકોને નિંદ્રા લાવવાનો તેમાં બે ઉપાય ... ૧૦૦	
બે જીવવાળી હોય તેનો ૧૦૦	
પુરુષાર્થ વાજીકરણ... ૧૦૦	
જાવંત્રી પાક ... ૧૦૦	
સ્તંભન ગુટિકા-ભીલામાં પાક ૧૦૧	
નપુષકપણ્ય-વાળાની દવા ૧૦૨	
અંબર કસ્તૂરીની ગોળી ૧૦૩	
અ પ દવાખાનામાં વપરાતી દવાઓ ૧૦૩	
શિરો વ્યાધિ ... ૧૦૪	
પડ ગ્રંથાદિ લેપ, અમૃત બામ નસ્ય એસ્પીરીન. શ્વાસકુહાર... .. ૧૦૫	
શીલાનસ્ય-જાતીફલાદિ ૧૦૬	
નેત્રરોગના ઉપાય નેત્રબિંદુ ૧૦૬	
નયનામૃત... .. ૧૦૬	
બિડાલક લેપ, ઝીંક બેરીક હાઇડ્રાજરી પર ક્લોરાઇડ ૧૦૭	
મુખપાક-મુખ મંજન-તપખીર... .. ૧૦૮	
નસઝેરી કુટવી અવળકંટી મુર્ચ ૧૦૯	

વિષય	પૃષ્ઠ
નવસારપોતાંગલીસંગાધન	૧૦૯
ગલગંડ ગળાની ગાંઠો	૧૧૦
દોષધન લેપ, દશાંગ લેપ, અમૃતલેપ...	... ૧૧૦
બેરંજી જંગાલ	... ૧૧૦
મરી, કંથારના મુળ...	૧૧૧
રાતો મદ્યમ	... ૧૧૧
કર્ણ રોગ...	... ૧૧૧
રેફસાંતો વરમ...	... ૧૧૨
અંગ ભષ્મ...	... ૧૧૩
છાતીના દરદો...	... ૧૧૩
દરદમ રસ	
સીતોપલાદી ચુર્ણ	... ૧૧૪
કૃષ્ણ ક્ષાર...	... ૧૧૪
શ્વાસ કુદારરસ...	... ૧૧૪
જવક્ષાર	... ૧૧૫
વાત ગજકેસરી	... ૧૧૫
વસાકાદી ચુર્ણ	... ૧૧૫
અબ્રખ ભષ્મ	... ૧૧૫
હીરાબોળની ગોળીઓ	૧૧૭
કાથાવટી...	... ૧૧૭
શૂંગ ભષ્મ...	... ૧૧૮
સુહાગો	... ૧૧૮

વિષય	પૃષ્ઠ
દ્રાક્ષાસવ ૧૧૮
સુવર્ણવસંત...	... ૧૧૮
શિલાબ્ર: ૧૧૯
ઉદરરોગ ૧૧૯
અમીરી જીલાબ	... ૧૧૯
શીવાક્ષાર પાચનચુર્ણ	૧૨૦
હિંગાષ્ટક ચુર્ણ	... ૧૨૦
સર્જકા ચુર્ણ	... ૧૨૦
મલશુદ્ધિ ચુર્ણ	... ૧૨૦
અભયાદિ મોદક	... ૧૨૧
અતીસાર...	... ૧૨૧
પંજરી ચુર્ણ...	... ૧૨૧
સર્જરી...	... ૧૨૨
આનંદબેરવ	... ૧૨૨
દુગ્ધવટી ૧૨૨
અમૃત ચુર્ણ	... ૧૨૨
રામબાણુરસ	... ૧૨૨
જવરધનભૈરવરસ	... ૧૨૩
કર્પૂર લવીંગાદીવટી...	૧૨૩
અહણી કપાટ રસ	... ૧૨૪
બાળરોગ ૧૨૪
રકતાંકુશ ૧૨૪
બાલામત ૧૨૫

વીષય	પૃષ્ઠ
ખાળાગોળી ...	૧૨૫
શુંઆદી ચુર્ણ... ..	૧૨૫
બોદાર વીરેચન ...	૧૨૫
વસંતમાલીની ...	૧૨૫
શીવાચુર્ણ... ..	૧૨૬
ભર્જીત	૧૨૬
ભુટાચુર્ણ... ..	૧૨૬
કૃમી કુઠાર રસ ...	૧૨૬
ધાતુક્ષીણતા ...	૧૨૭
આકર કરભાદી ...	૧૨૭
ત્રિષમુષ્ટિ ગુટીકા ...	૧૨૭
સ્વદૃષ્ય ચંદ્રોદય ...	૧૨૭
સુવર્ણ બંગ ...	૧૨૮
મગાક	૧૨૮
બંગ ભસ્મ બનાવવી	૧૨૯
બંગભસ્મની ખીજી રીત	૧૨૯
ગજવેલ ભસ્મ બનાવવી	૧૩૦
મલ્લગુટીકા, ...	૧૩૦
અમૃતચુર્ણ... ..	૧૩૦
શક્તિની ગોળી ...	૧૩૧
પ્રવાલભસ્મ... ..	૧૩૧
છર્દી-ઉલ્ટીની દવાઓ.	૧૩૨

વીષય	પૃષ્ઠ
ઋરોગની દવાઓ-સ્વેત	
ભસ્મ	૧૩૨
સુવર્ણમાક્ષીક ભસ્મ ...	૧૩૩
મર્મપાળ ગોળી-પ્રદરવટી	૧૩૪
અશોકારિસ્ટ... ..	૧૩૪
સુવાવડની પડી ...	૧૩૪
સૌરાષ્ટ્રવટી, મણીરસ...	૧૩૫
વતરોગ	૧૩૫
બીલામાની ગોળી ...	૧૩૬
કિશોર ગુગળ-લઘુમં-	
જીરતાદિ... ..	૧૩૭
વાતહર મલમ-માલકાક-	
જીનું તેલ... ..	૧૩૭
નારાયણ તેલ ...	૧૩૮
રાસનાદિ કવાથ-સમગળ-	
કેશરી રસ... ..	૧૩૯
સંધિવાનીદવા-વિશાલાવટી	૧૪૦
અજબોદાદિચુર્ણ વાતગોળી	૧૪૦
ભુજંગવટી... ..	૧૪૦
ક્ષુદ્રરોગો	૧૪૧
અસ, ખરજવું, દાદર,	
ગરમીના ઉપાયો ...	૧૪૧
મૂત્રરોગ-પ્રમેહની ગોળી	૧૪૩

વિષય	પૃષ્ઠ
સુવર્ણ અંગ, રક્તાંકુશ,	
હજરતહાઉ ...	૧૪૫
ઉપદેશ-શમશાલીવટી	૧૪૫
ચાંદીનો મલમ ...	૧૪૬
દ્વિપાતર ચુર્ણ, મંજીસ્ટાદિ	
લોહી સુધારવાની પટી	૧૪૭
બૃહત્મંજીસ્ટાદિ ક્વાથ	૧૪૮
ટાંકીનો મલમ ...	૧૪૮
અર્ચ-માર્કિયાદિ ...	૧૪૮
માયાનો મલમ—મસા	
ખેરવી નાંખવા ...	૧૪૯
રસાંજનગુટી-સુરણ પ્રયોગ	૧૪૯
તાવ—સુદર્શન, ભર્જીત	૧૫૦
રક્તાંકુશ, જવરદનભેરવ,	
અમૃતગુટીકા પાચનગુટી	
ત્રીભુવનકીર્તી ...	૧૫૧
મળોસત્ત, મહાજવરાંકુશ,	

વિષય	પૃષ્ઠ
ભુતભૈરવરસ ૧-૨...	૧૫૨
જવરાંકુશ ...	૧૫૩
અજીર્ણ-અગ્રીમાંઘ ઘોળી	
ગોળી, ગંધકવટી ...	૧૫૪
બદગાંઠ-પીળો મલમ, રાતો	૧૫૪
ચીત્તભ્રમ-મૂર્છા, ખેંચતાણુ	
હીસ્ટીરીઆ...	૧૫૫
નાગરાદી ગુટીકા-હીસ્ટી-	
રીયા પીલ્સ...	૧૫૫
કમળો-પાંડુ, વજ્રક્ષાર	૧૫૬
પીત્તપીલ્સ-ચુનો ...	૧૫૬
કાસીસભસ્મ, ત્રિફળાચુર્ણ	૧૫૭
મંડુરભસ્મ, દાંતરોગ...	૧૫૭
દંતમંજન, અગ્રીણુ ગોળી	૧૫૭
અવાળુના ઉપાય ...	૧૫૮
વોંછીની દવા ...	૧૫૮
પરચુરણ દવાઓ ...	૧૫૮

અનુભવસિદ્ધ ઔષધોપચાર સંગ્રહ

પ્રકરણ ૧ છું.

ભસ્મોની બનાવટના પ્રયોગો.

ભસ્મોનો વિધિ.

લોહ ભસ્મ

મળવેલનો શુદ્ધ (ધોડા ઝાપની મળવેલનું ચુર્ણ લેવું) ત્રાંબાનદ
વાસણમાં નોખી બાંધીને અંતરછાલના રસમાં ઘુડાડી રાખીને સાત
દિવસ તડકે રાખવો, એ ભસ્મ થાય તે સુર્યપુટી ભસ્મ કહેવાય.

બીજી વિધિ—પોલાદ તો ૧, પારો તો ૧, આકડાનું દુધ
તો ૧, લીંબુનો રસ તો ૧ એકત્ર ઘુટીને ટીકડી કરીને છાંચું એક
કાચીને તેમાં મેલી ઉપર બીજું છાંચું લાંબી અર્ધિ આપવી પછી
ફરી ઘુટયા વિના એ છાંચામાં મૂકીએ તો રાત્રી બાબ બરોબર
તો ૨ થશે.

ત્રીજી વિધિ—બોડીઆ કલારના રસમાં દિવસ ૩ મળવેલનો
શુદ્ધ ઘુટી ઘુટી કરી સંપુટમાં પકવી દેવો.

ચોથી વિધિ—ગજવેલનો જુઠો વગર વિચ્છાએલ વછેરીના મુત્રમાં ૭ દિવસ પલાળવો, ૭ દિવસ ઘોડાના મુત્રમાં, તે ૭ દિવસ ગોમુત્રમાં પલાળી પછી આકડાના ક્ષિરની ભાવના આપી ગજપુટ અગ્નિમાં ધુંટી દેવો.

પાંચમે વિધિ—ગજવેલના જુઠાને દાડમના પાનના રસમાં ૭ દિવસ પલાળી રાખવો. સુકાય ત્યારે રસ નાખ્યા કરવો, પછી કુંવારના રસમાં ઘુંટી ગજપુટમાં ધુંટી દેવું.

છઠા વિધિ—ગજવેલના જુઠાને સરસીઆના ખોળમાં ખાંડી ચાળી, પાણીમાં લસોટી ટીકડીએ બનાવી ગજપુટ અગ્નિમાં ધુંટી દેવી.

જસત ભસ્મ

જસત ટાંક ૯ લોઢાની કઢાઈમાં ઓગાળી પછી ભોરંગડીનાં પાન અથવા ખાખરાના પાન અથવા હીરવણીનાં પાન એ ત્રણમાંથી જે રસ મળે તે રસ જસત ઓગાળ્યા પછી તેમાં નાંખવાથી સફેદ મરે છે પછી ત્રિકળાના કાઢામાં રાંધવી.

બીજી વિધિ—ટાટની કોથળા લઈ તેમાં પીપળાની ડાલનો જુઠો, જસતના પતરાનો થર થરોથર કરી કોથળાનું મોંદું શીવી જંગલી ડાણાનો ઢગલો કરી વચ્ચે રાખી ધુંટી દેવું. પહોર એકે ટાટું થાય ત્યારે કાઢવાથી સફેદ ભસ્મ થાય.

ત્રીજી વિધિ—જસતને લોઢાની કઢાઈમાં ગરમ કરી તેલની પળાથી હલાવીએ તો મરી જાય. પછી લીલી ભાગ ને મરીનો જુઠો નાંખતા જવું.

ચોથો વિધિ—જસતને ઓગાળી દુધમાં ઠારવી. પછી માટીના કલાડામાં મુકી અગ્નિ ઉપર મુકવું. નિચે ખુમ તામ કરી લીંબ-

ડાની લાકડાથી હલાવવું. ૩૥ કઠાક ધુંટવાથી જસતના રસની ઘોળા ખાખ થઈ જશે. અને તેને ત્રિફળાનો ને કુંવારનો પુટ આપવો.

તામ્ર ભસ્મ

વન મોગરાના પાનનો રસ લઈ તેમા જુનો પૈસો પલાળી તેની લુગડીમાં રાખી જંગલી છાશુ ઘેતી વચમાં રાખીને ડુંકીએ તો સફેદ ભસ્મ થાય. વન મોગરો કપાસમા ઉગે છે તેને હજારીના જેવાં સફેદ ફુલ થાય છે. શણુ જેવા પાંદડાં થાય છે. પાન ચાવીએ તો અકલ-કરા જેવી તમતમાટી જીભે જણાય છે.

બીજો વિધિ—ત્રાંબુ ટાં. ૫, આમલસારો ગંધક ટાં. ૫, સંચળ ટાં. ૫, ગોદડીઆ છાલના લીંબુના રસમાં ત્રાંબાનો ભુકો, સર્વે બીંજવી અને સુરજના તાપમા ઉનાળાના દીવસોમાં દીવસ ત્રણ સુધી રાખીએ તો ત્રાંબુ સુર્યના તાપે મરે ને ભસ્મ થાય.

ત્રીજો વિધિ—શુદ્ધ પૈસો લઈ કલ્લઈની ડાબડી રૂ. ૩ ભારતી કરાવી તેમા નેપાળાનાં બીજ રૂ. ૫ ભાર વાટી દાબડીમાં ભરી વચમાં પૈસો રાખી ડાબડી બંધ કરી તેના ઉપર ચિંચરાં શેર ૮ વીંટીએ પછી એકાન્તમાં સળગાવીએ તો ભસ્મ થાય.

ચોથો વિધિ—શુદ્ધ પૈસો, નેપાળો રૂ. ૨૦ ભાર બીલામાં ૨૦ ભાર, ધંતુરાનાં બીજ ૧૦ ભાર સરવે ધુંટી પૈસાના પત્રા ઉપર લપેટી લોદો બનાવી તેના ઉપર પાંચ શેર ચિંચરાં વીંટીને માટીની હાંદલીમાં રાખી ડુંકી દેવું જેથી ભસ્મ થાય છે.

પાંચમો વિધિ—ગંધક આમલસારો તો. ૨ વાટીને તાવડીમાં ખાથરવો તે ઉપર પૈસો એક મુકવો તે ઉપર ગંધક તો. ૨ નાંખવો, તે ઉપર રેત ભરવી ચુલે મેલી અગ્નિ કરવી તે રેત ધાણી પુટે એવી થાય ત્યારે ઉતારવી. પૈસો ફલશે.

છઠો વિધિ—નેવરી અથવા ઉભી મોરી ગડીની લુગદીમાં પૈસો મુકી ગળપુટમાં ડુંકી દધએ તો બરમ થાય. ચાર વખત ડુંકવો.

સાતમો વિધિ—પૈસાને અરીઠાના પાકા ફળનો રસ કાઢીને ગરમ કરીને તેમાં ૧૦૮ વાર ખુઝાવવો પછી દારૂડીની લુગદી તો.૨૦ ની કરી તેમાં રાખી ગળપુટથી ડુંકી દેવો નેથી ખાખ થાય.

નાગ ભટ્ક

સીસાને ઓગાળીને ગળજીની રસ નાંખીએ તો ભુકો થાય.

બીજી વિધિ—સીસુ ટાં. ૧૦ ઓગાળીએ તેમાં કુંવારના રસનો ગરમ નાંખી હલાવીએ (ચક્રમક પથરથી) તો ખાખ થાય. જ્યારે સીંદુર સરખો રંગ થાય ત્યારે ખાખ થઈ સમજવી.

ત્રીજી વિધિ—સીસુ શેર ૦૧ લોઢાની કડાઈમાં ગાળીએ અને તેલની પળીએ હલાવીએ એટલે મરે, ખાખને હીરાકસીના પાણીથી વાટી થેપલી કરી ડુંકી દેવાથી કેશરી રંગની ખાખ થાય.

ચોથો વિધિ—લીંબડાના પાનને ખાંડીને કપડાથી કરી સીસાનાં ત્રીણાં પતરાં કરી, પછી કોડીઆમાં સીસાનાં પતરાં અને પાનનો ચર દેવો. ખુબ દાખીએ પછી કોડીયું લાંબીએ અને એક રોપલા હાથમાં ડુંકીએ એટલે બરમ થાય.

પાંચમો વિધિ—સીસુ તો.૨, વડની વડવાઈ તોલા ૨, કપાસનાં પાંદડાં ૫ બાર તેને ધુંટી લુગદીયો બે કરી તેની વચમાં સાંસુ મુકી દશશેર હાથમાં ડુંકી દેવું નેથી બરમ થાય.

છઠો વિધિ—સીસાને લેખને ચોરના ડાંડાથી લોઢાની કડાઈમાં હલાવવું એટલે શુદ્ધ નાગેશ્વર બને છે. ડાંડાને લુંગડું બાંધવું નેથી દઝાય નહીં.

બંગ ભસ્મ

શુદ્ધ કલાષ્ટ લાવી આકડાના લાકડાને કોચાવોને અંદર ભરીપછી એમાં ઉપર ડાટો દધને સુકવવું. પછી ટુંકી દેવું એટલે ભસ્મ બને છે.

બીજો વિધી—કલાષ્ટ ધડાની ઠીંગમાં ચુલા ઉપર ચડાવી, આંચ લાકડાની દેવી ઓગળે એટલે કુંવાર પાઠાનો રસ નાંખવો અને કુંવાર પાઠાથી હલાવવું બે ત્રણ પહેર હલાવવાથી ધાણી પેડે ખીલે છે.

ત્રિબંગ ભસ્મ

૧ લો વિધી—જસદ રૂ. ૧૧ ભાર, કલાષ્ટ રૂ. ૧૧ ભાર સાસું રૂ. ૧૧ ભાર ચુલા ઉપર ઠીંગમાં મુકી પીપરના લાકડાનો અગ્નિ આપવો જ્યારે ત્રણે ધાતુ ગળે ત્યારે લીંબડાના ઘોડાથી હલાવતા જવું. માંહી સાકર ખાડેલી નાંખતા જવું અને તમામ ધાણી જેથી પુલીને સફેદ થાય ને કચાસ ન રહે ત્યારે ઠરવા દેવું લુગડેથી ચાળી સીસીમાં ભરી દેવી તે ત્રિબંગ ભસ્મ થાય.

બીજો વિધી—કલાષ્ટ તો. ૨ જસદ તો. ૨ સીસું તો. ૨ આ ત્રણેને ગાળી ઓગાળીએ ઓગળે એટલે ધી રૂ. ભાર નાંખીએ આ ત્રણેને માટીની ઠીંગમાં ગાળતાં ધી બળી જાય ત્યારે સમુદ્રફળ તો. ૬ લાવી તેને ઝીણું વાટી તેમાં થોડું થોડું જભરાવી લોઢાની કડછીથી હલાવતા જવું નીચે બાવળના લાકડાની આંચ દેવી ત્રણ કલાક આંચ-દેવી એટલે ભગવી પીળી ભસ્મ થશે.

**કપર્દી, શૂંગ, રંખ, પ્રવાલ, મોતી (મૈક્રીક)
અને છીપ, ભસ્મો.**

લીંબુ અગર ગૌમુત્રમાં ઉપલી ચીજો શોધી કુંવારના રસની ભાવના આપી ટુંકી દેવાં, ભોરીંગણીની ભાવના આપી ટુંકી દેવાં, ભોરીંગડીની ભાવના સાબરસીંગાને આપ્યાથી બહુ કાસ વ્યાધી (ઉદરસ થાસ)માં કામ કરે છે.

ચાંદીની ભસ્મ

સોનામુખી ટાંક ૨૧૧, ઝીણી વાટી ખરસાણીના પુટ ૪ દેવા રૂપુ તે ૦૧૧ તેના પતરાં કરાવીને તે ઉપર ઓસડ ઉપલું ચોપડીને સુકવી કેડીયામાં રાખી કપડમટી કરી જંગલી છાણાં ૧૦ ને અગ્ની દેવી જેથી ભસ્મ થાય.

બીજી વિધી—અમરવેલનો રસ શેર ૦૧૧; લીંબુનો રસ શેર ૦૧૧ ખંને એકત્ર કરી છાણાં બે દરેક છાણું પાંચશેરનાં કરાવવાં ખંને છાણાં વચમાં ફેરીને એક છાણામાં રસ ભરવો અને તેમાં રૂપિયો એક રાખવો (ચોખી ચાદીનો) બીજું છાણું લાકડીને સળગાવી દેવું જેથી ભસ્મ થાય.

ત્રીજી વિધી—ચાદીનો પૈસો ખનાવવો કલાડામાં રાખી સુલે ચડાવવો તાપ રાખવો અને તેમાં દુધેલીનો રસ નાંખી હલાવવો જેથી રૂપું મરે છે ત્રાણું પણ તે રીતે મરે છે.

ચોથો વિધી—રૂપાનાં પતરાને લીંબુના રસમાં, આંબલીના કે દ્રાક્ષના પાણીમાં, ગાયના દુધમાં ભેળું કરી ઉકાળવું; ગંધક પારાન્તી કળલી કરવી. તે અડધી કળલી નીચે અને અડધી કળલી ઉપર ટાંકવી મોટા અને પછી (પંચામૃતમાં-દુધ, દહીં, ઘી, સાકર અને મદ આદિ) છાણામાં પકવવું પંચામૃતનો પુટ દહને પાછું પકવવું.

સોનાની ભસ્મ

ચોખા સોનાનાં પત્રા લેઈ મણસીલ વાટી પત્રા ઉપર ચોપડવું સંપુટ કરી એક મણ છાણામાં પુકી દેવું જેથી ભસ્મ થાય.

બીજી વિધી—દીમડો (કાંટાવાળા તાંદળજાની) લુગદીમાં સોનાના વરખ નાંખી ગોળો ખનાવી સુકવી ગજપુટ અગ્નિમાં પુકી દહએ તે ખાખ થાય.

ત્રીજી વિધિ--કાળી તુળસીના રસમાં થોડો ગંધક ખરલ કરી સોનાના લુકાને ઢાડીયામાં રાખી ઉપર નિચે ગંધક નાંખી એક વીસ સેર છાશમાં ડુંકી દેવો જેથી ભસ્મ થાય છે.

સોમલની શોધન વિધી

સાત દિવસ કેળના રસમાં, સાત દિવસ કારેલીના રસમાં સાત દિવસ તાદળખના રસમાં રાખવાથી સોમલ શુદ્ધ થાય છે. સોમલને કાયાની સાથે મેળવવાથી સોમલનો વિકાર દૂર થાય છે.

સોમલ મુળાના કાંદામાં નાંખી ડાળી દહને છાશના ગોળામાં વીંટી દેવો. સુકવીને અગ્ની આપીએ તો ખાખ થાય. માત્રા એક ચોખ્ખાભાર.

સોમલને તોલો ૧ ડાંડલા એટલે કાંટાળા થોરતું દુધ શેર ૧૦ માં ત્રણ ચાર દિવસ પલાળી ધાડું થાય ત્યારે લોદો કરી વચમાં સોમલ રાખીએ, પછી કાળી ડાંડલીનો ભાંગરો એક શેરની લુગદીમાં તે લોદો રાખી કપડમટી કરી સુકવીને જંગલી છાશ શેર ૨ ની અગ્ની આપવાથી ખાખ થાય. (આ ખાખ ત્રાંચુ પણ રંગે છે.)

રૂપામુખીની [રૌખ્ય માક્ષિક] ભસ્મ

રૂપામુખીને અગથીઆના રસમાં કે સરગવાના રસમાં ઘુંટીને ગજપુટ અગ્ની દેવો, લીંબુના રસમાં પણ ભસ્મ થાય છે.

હરતાલ ભસ્મ

એખરાના રસમાં ઘુંટીને ગોળી કરવી પછી ખરસાણીની ડાંડળીની રાખમાં રાખીને પકવીએ તો શુદ્ધ સફેદ મરે.

બીજી વિધિ--હરતાલ તો.૨, ભાંગરાનો રસ તો.૪, કુલડીમાં નાંખી તેમાં વાટેલ હરતાલ નાંખી અગ્નિ ઉપર રાખી આંચ કરવી ચાર

આંચ દેવી. રસ ૧૬ ભાર બાળવો, ત્યારે મરે છે. માત્રા તુવેરની દાળ બરાબર, ખાર ખાટું ખાણું નહીં. પરેજી માસ ૧ ની, પાંચ દર્દ મટે હરતાલ ભસ્મ સાથે નીચે પ્રમાણે ઔષધો લેળવવાં.

મરી. હીંગળો કાચો, અક્લકરો, સુંઠ, પીંપર. મરડાસીંગી દરેક તો. ૨ જળંદરવાળાને પાનમાં, કંઠમાળવાળાને અને કઠોદર વાળાને પણ પાનમાં, વાયુવાળાને કરીઆતાના પાનમાં, તાવવાળાને પતાસામાં અને ઝાડાવાળાને ગાયના ધીમાં ત્રણ દીવસ આપવી તેથી તે દરદો મટેછે.

ત્રીજી વીધિ--રામપાત્રમાં હરતાલ ટાંક ૮ ગલજીભીના રસમાં ચુડતી રાખવી, રસ સુકાય તો નવો નાંખવો, એમ પટ સાત દશ દેવા પછી ખાખરાની લીલી છાલ વા તોલો તેમાં ઉપરનું હરતાલના ચુર્ણનું પડીકું વાળીએ. પછી ખાખરાની સુકી છાલ શેર ૫ લઘુએ અને તેને સળગાવીએ, દેવતા થાય ત્યારે તેમાં પડીકું મુકીએ ઉપર અંગારા વાળી તે ઉપર પીપળાના છોડાની રાખ તથા થોરની રાખ ઢાંકી દેવી સીતલ થાય ત્યારે કાઢવું. તો સફેદ ચુના જેવી ભસ્મ થાય. દેવતા પર મુકતાં ધુમાડો નીકળે તો કાચી સમજવી. પાણીમાં તરે તે શુદ્ધ, જો કાચી રહે તો ફરી રસમાં ભીંજવી ઉપર પ્રમાણે કરવું.

હરતાલનું શોધન

હરતાલને તલના તેલમાં અને ત્રીફળાના ક્વાથમાં દોલાયંત્રથી ઉકાળવી, ભુરાકેળાના રસમાં પણ શુદ્ધ થાય પ્રથમ હરતાલ શુદ્ધ કરી પછી ભસ્મ બનાવી શકાય.

હીરાકસીનું શોધન

લીંબુના રસમાં હીરાકસીને ઘુંટીને હલકી આંચ દેવી જેથી ભસ્મ થાય છે.

હીંગળાનું શોધન

સાતવાર ઘેટીના દુધમાં અને સાત વાર હીંગુમાં ઘુટીએ તે શુદ્ધ થાય.

હીંગળાનું મારણુ

દાડમની અંદર અથવા કેળાની ડગળી કાઢી તેની વચમાં હીંગળો રાખી શેર ૫ ની અગ્નિ ખાડામાં રાખી આપવાથી મરે.

બીજી વીધી--પાણીવાળા નાળીએરમાં અજમેા ભરી વચમાં હીંગળો રાખીએ, ભાંગરાનો રસ ભરી મોઢું બંધ કરી કપડાણુ કરી છાણુ એ ટોપલાની અગ્નિ આપવાથી સફેદ ભસ્મ થાય છે.

ત્રીજી વિધિ--હીંગળો તો. ૧૧ લેઈ, કુંવાર પાકાનો રસ તો. ૨૦માં ત્રણ દીવસમાં ઘુટીને પાવો. પછી લુગદી બનાવવી પછી તલ-સરાની રાખ શેર ૨૧ માટલીમાં મેલી અડધી દબાવવી અને વચમાં લુગદી મુકવી, બીજી અડધી ઉપર દબાવવી, ચુલા ઉપર મુકી તલસરાનો તાપ દેવો. શેર ૫ નો મધ્યમ તાપ દેવો, એ કલાક પછી સાવરણીની શળીથી તપાસવું અને જો સળી બળેલી દેખાય તો ભસ્મ પાકેલી છે તેમ સમજવું. પરેજી સખત પાળવી, વાયુમાં અશક્તિમાં સારું કામ આપેછે.

પારદ ભસ્મ

પારો અને ગંધક નગોડના પાનાંના રસમાં ખરલ કરી ઘુટી અગ્નિશીસીમાં ભરવો. વાલુકાયંત્રથી ત્રણ પ્રહર પકવવાથી પારો મરે છે.

બીજી વિધિ--હાડીઆ કરશનના પાનમાં પારો ઘુટવો. લુગદી કરી છાણું પચાસમાં ઘુટી દેવો જેથી ભસ્મ થાય છે.

ત્રીજી વિધિ--પારો ને કલ્પ દરેક તો ૫, કલ્પ ગરમ કરી તેમાં પારો નાંખી ગાંઠ પાડવી. પછી અસેળીએ શે. ૦૧ કેશળા (છીપ જેવા

આવે છે) શેર ૦૧૧૧ ફેશનાને ખાંડી ચુર્ણ કરી છાણું કેતરી તેમાં અડધ અશેળીયાતું ચુર્ણ દાખી ઉપર અરધ અશેલીએ નાંખી તે ઉપર ધારા કલમની ટીકડી નાંખી બાકી રહેલું ચુર્ણ ઉપર દાખી બીજું છાણું બેસતું કરી બીજા દશ છાણામાં ફુંકી દેવું. પારો કુલીને પતાસા જેવો થશે, કલમ કાચી રહેશે માત્રા વાલ ૧.

પ્રકરણ ૨ જી.

આસવોની બનાવટ

કુમારી આસવ કિંવા કુંવારપાઠાનો અર્ક

કુંવાર પાઠાં શેર ૧૦, ગોળ શેર ૧૦, સુંઠ તો ૨, પીંપર તો ૨, મરી તો ૧, હરડે તોલા ૨, બેડાં તો ૨, આબળાં તો ૨, અજમે તો ૫, ઈંદ્રજવ તો ૨, ગરમાળાનો ગોળ તો ૧, હીમજ તો ૨, સાજીખાર તો ૧૦, સીધાલુણ તો ૨, સંચળ તો ૨, વડાગરૂ મીઠું તો ૪, બંગડી ખાર તો ૩, સુરોખાર તો ૧, ટંકણ ખાર તો ૧, વીસનગરી હળદર તો ૧૦, આંબાહળદર તો ૫, હાગ તો ૧, ખડીઓખાર તો ૧, સર્વેને ખાંડી ચાળી કુંવારના એક એક ઇંચના કટકા કરવા, તેમા ખાડેલો મસાલો તથા ગોળ સરવે ભેળવી થોડે થોડે એક માટલામાં ભરવાં અને તે માટલાને મોંઢે કપડમટી કરી ભોંયમાં ખાડો ખોદી અંદર પાચ શેર પાણી માય તેટલું તપેલું મુકવું. માટલાના બુધામાં પાંચ કાણાં પાડવાં, તપેલામા માટલુ મુકી ઉપર છાણું મુકી સળગાવો.

દેવું, છાણું જે ત્રણવાર સળગાવવાં. નિચે તપેલામાં ગળે તે આસવ અથવા કુંવારનો અર્ક સમજવો. મોટા આદમીને ૨ ભાર, છોકરાંને ૦૧ ભાર પાણી સાથે સવારમાં આપવું. ચરીમાં દુધ ખટાઇ ખાવું નહીં. પાંડું, કમળો, હલીમક, ગાંઠ બરોળ મટે છે. બરોળ, પેટની ગાંઠ ઉપર ઉત્તમ દવા છે. ગાંઠ ઓગળી જાય છે.

લોહાસવ

લોહ બરમ તો. ૧૬, સુંઠ મરી, પીંપર, હરડે, દળ, બેડાંની છાત્ર આંબળા, અજમોદ, વાવડીંગ, નાગરમોથ, ચીત્રકમુળની છાલ, સરખેભામે લઘ ધાવડીનાં પુલ તો. ૮૦ એ સર્વેનું ચુર્ણ લુગડે ચાળી તેમાં મધ તો. ૨૫૬, ગોળ શેર ૧૦, પાણી મધ ૧૧ ને શેર ૧ એ સર્વે ભેળું કરી ધી બરવાના રીઠા વાસણમાં ભરી મોંઢે કપડાંથી કરી તડકામાં માસ ૧ રાખવું એટલે ઉત્તમ આસવ થશે, પછી લુગડે ગળી લઘ રીઠા વાસણમાં ભરી લેધ કુચા નાંખી દેવા, માત્રા તો. ૨ ધી ૫, રોગ-જ્વરાગ્નિ પ્રદીપ્ત થાય છે. પાંડુ, ગુદમ, હરસ, કૃશ શરીરનો સડો, શ્વાસ, દમ, હાથથી ખંજવાળ, ખાસી, બગંદર સંગ્રહણી શરીર જકડાવાનો હૃદય રોગ મટે છે. આસવ જીનો થાય તેમ સારો.

દ્રાક્ષાસવ

દ્રાક્ષ તો. ૨૦૦ પાણી તો. ૨૦૪૮ ઉકાળી ૫૧ ભાગ રહે ત્યારે તેમાં ૮૦૦ તોક્ષા ગોળ નાંખવો, પછી તજ, તમાલપત્ર, એલચી, નાગ કેશર, સુંઠ, મરી, પીંપર વાવડીંગ દરેક તો. ૪ તેનું ચુર્ણ કરી અંદર નાંખવું. તેનું મોઢું બંધ કરી તડકામાં ૧ માસ 'રાખવું' તૈયાર થાય તે આસવ.

બીજી વિધી-દ્રાક્ષ તો. ૪૦૦ પાણી તો ૮૧૯૨ ઉકાળો ૧૬ આકાર રહે ત્યારે ગળી મદ તો. ૧૦૦, સાકર તો. ૧૦૦, ધાવડીનાં પુલ તો

૬૦, કંકોલ, લવીંગ, જપફળ, તજ, એલચી, તમાલપત્ર, નાગકેસર, પીંપર, ચવક, ચીત્રક, પીંપરીમુળ, ખડસલીઓ પીતપાપડો દરેક તો. ૪ લઘ તેનું ચુર્ણ કરી મેળવી ધીના રીઠા વાસણમાં સુખડ તથા કપુરનો ધુપ દેખ તેમાં દ્રાક્ષાસવ નાંખી બે માસ પર્યંત તડકે રાખી મૂકવું માળીને ઉપયોગમાં લેવું માત્રા તો. ૧ થી ૪.

રસો.

જવરાંકુશ:--પારો, ગંધક, સોમલ, હરતાલ, વછનાગ. ટંકણુ-ખાર, કોડી ભરમ, ભાગ કાળાધંતુરાનાં બીજ, સુંઠ, મરી, લીંડી પીંપર એ સર્વે આદાના રસમાં ખરલ કરી ગોળી રતી બારની કરવી, માત્રા એકથી ૨ ગોળી લેવાથી ત્રિદોષનો તાવ મટે છે. અનુભવ-સિદ્ધ તાવનો ઉપાય છે-પારાને બદલે નેપાળો ૦૧ બાર ઝેરકેચલદ ૧ બાર નંખાય.

અજીર્ણકુશ—વરીઆળી, સુંઠ, મેથી; અકલગરો; મરી, લીંડી-પીંપર સીંધવ, હીંગ, અજમો, જીર, નવસાર, ટંકણુ, હરડે સુવાદાણુ, સિંધાલુણુ, અજમોદ, પીંપરીમુળના ગંઠોડા સમભાગે લઘ ખાંડી સેફી ચાળી રાખવું. માત્રા ૦૧ થી અડધો તોલો લેવાથી અજીર્ણ, આદરો, ચુંક મરી ભુખ ઉધડે છે.

દેશી વૈદ્ય

જેમા શાસ્ત્રિય દેશી ઔષધોની બનાવટોનો સંગ્રહ છે તેની કિંમત રૂ ૧-૮-૦ છે. વૈદોને માત્ર રૂ ૧-૦-૦ માં મળશે.

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય અમદાવાદ.

પ્રકરણ ૩ છું

દરેક રોગ અને તેનાં ઔષધો.

અછબડા

સ્વાદિષ્ટ વિરેચનની બનાવટ --(૧) વરીઆરી, જેડીમધ, સોનામુખી, સાકર, ગંધક અને હરડે સમાન ભાગે લઈ તેનું ખાંડી કપડાણ ચુર્ણ કરવું માત્રા ૦૧ ભાર પાણી સાથે ફાકવું તેથી બંધ-કોશ પણ મટે ખુલાસે દસ્ત થાય છે.

(૨) ચંડનિયર રસ—શુદ્ધ મનસીલ, શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ ગંધક શુદ્ધ વછનાગ એ સર્વે સમાનભાગ લઈ આદુના રસમાં તથા ભાવના દઈ રતી રતી ભારતી ગોળી કરવી, માત્રા ગો, ૨ આદાના રસ સાથે ખાવાથી તાવ પણ મટે છે અને અછબડા પણ મટે છે.

(૩) ચંદ્રપ્રભાવટી—કચોરો, વજ મોચ, કરીઆતુ, ગજો, દેવદાર, હળદર, અતિવિષ, દારૂહળદર, પીપરીમુળ, ચીત્રકમુળ, ધાણુ હરડે, બેડાં, આંબળાં, ચવક, વાવડીંગ, ગજપીંપર સુંઠ, મરી, પીંપર સુવર્ણમાક્ષિક, જવખાર, સાજખાર, સીંધાલુચ, સંચળ, અને બીડલુચ દરેક તો. ૦૧, નસોતર, દાંતીમુળ, તમાલપત્ર, તજ, એલચી, અને વાંસકપુર દરેક તો ૧, લોહભસ્મ તો. ૨, સાકર તો. ૪, સીલાજીત તો. ૮, ગુગળ તો. ૮, (સીલાજીતના અભાવે કલમીસુરો (શુદ્ધ સુરોખાર નાંખી શકાય) સર્વતું ચુર્ણ કરી પાણીમાં ગોળી વાળવી, માત્રા તો ૦૧ પેશાબની બળતરા, પ્રમેહ, મુત્રકચ્છ મટે છે. અછબડામાં અરબી સમાવે છે.

(૪) સાદો મલમ—મીણુ તથા તેલ બંને સમાન ભાગ લેષ ગરમ કરી ઠારી દષ્ટ મુખી રાખવું. તે ચોપડવાથી ખંજવાળ મટે અ-
છબડાતું દરદ કમી થાય.

અનાર્તવ-આર્તવ દોષ

(૧) કાસીસાદિ ગોળી—હીરાકશી, હીરાબોળ, તે એળીઓ એ ત્રણે સમાન ભાગે લઈ પાણીમાં ગોળી ચણી બેર નેવડી વાળવી. માત્રા ગોળી ૨ થી ૪ (૧) અનિયમીત આર્તવને નિયમિત કરવા માટે ૧ માસ પ્રયોગ કરવો.

(૨) એલિયાદિ ગુટિકા—એળીઓ, કડુ (શેફલ), હીંગ અને લીંબોળીનાં મીંજ એ ત્રણેને ખાંડી પાણીમાં ઘુટી ચણી બેર નેવડી ગોળી કરવી. તે ૨ થી ૪ ગોળી આપવાથી ઝાડાની કમજબતથી આર્તવ અટકવું હોય તો મટે.

અજીર્ણ

સામુદ્રિક ચુર્ણની બનાવટ—(૧) મીઠું, સંચળ, સીંધવ, જવખાર, અજમો, હરડાં, પીંપર, સુંઠ, હીંગ તથા વાવડીંગ સમ ભાગે લઈ ચુર્ણ કરવું, લોજન સમયે આપવાથી અજીર્ણ દુર થાય છે. સાદા અજીર્ણમાં આપવું.

સામુદ્રિક ચુર્ણ નંબર ૨—હરડે, પીંપર, સંચળ ત્રણે સમાન ભાગે લઈ ચુર્ણ કરવું. માત્રા તોલો ૦૧, દહીં સાથે લેવાથી મોળ, અરુચી અને વાયુ મટે.

(૩) લઘુ કંબ્યાદ ચુર્ણ—પારો ૧ ભાગ, લોહ બસ્મ ૦૧ તોલો, સંચળ તો. ૧, પીંપર તો. ૦૧, પીંપરી મુળ, તો. ૦૧ ત્રીતક તો. ૦૧, સુંઠ. તો. ૦૧ તે ટંકથુ તો. ૨, મરી, તો. ૨, લવીંગ,

તો. ૦૧, ગંધક, તો. ૨ (પારા ગંધકની કળલી કરવી) ઉપરના ચુર્ણને લીંબુના રસની ૭ ભાવના દેવી, માત્રા ૧થી૪ વાલ, જમતી વખતે હાસ સાથે આપવું તેથી અજીર્ણ મટે છે. કોલેરા, ઝાડા, ઉલ્ટીમાં સારો ફાયદો કરે છે.

(૪) વજ્રભેદ—સુંઠ, મરી, તે પીંપર, નવસાર, સંચળ, સીંધવ, સરખે વજ્રને લઘુ તેમાં નવસાર સંપુટમાં પકવીને નાંખવે માત્રા ૨ થી ૦૧ ભાર અજીર્ણ તથા લીવરનો સોજો અને કાળજીનો દુઃખાવો તેમાં સારું કામ કરે છે.

(૫) સરગવાદિ ગુટીકા—સુંઠ ૨૦ ભાગ, ટંકણ ૫ ભાગ, સીંધવ ૫ ભાગ, હીંગ ૧ ભાગ લેષ સરગવાના પાનના રસમાં વટાણા જેવડી ગોળા કરવી. માત્રા ગોળા ૬ લેવાથી તળમંધ વાયુ અને અજીર્ણ મટાડે છે.

અરોચક (અરચી)

(૧) સ્વરજીકાદિ ક્ષાર-કે શિવા પાચન ચુર્ણ—શિવા ચુર્ણ શેર ૦૧ સાંજનાં પુલ શેર ૦૧ અને હીંગાસ્ટક શેર ૦૧ ત્રણેનું સમાન ભાગે ભેગું ચુર્ણ કરવું માત્રા તો. ૦૧ થી ૦૧ (હીંગાસ્ટક—સુંઠ, મરી, પીંપર, હીંગ શેકેલી, જીરુ, સીંધવ, સંચળ, અજમે, ઉપલાં ઔષધો બધાં સમાન ભાગે લ્યો.) આ શિવાક્ષાર બંધકોશ મટાડે છે. અરચી મટાડે છે.

(૨) શુંઠયાદિ ગુટિકા—સુંઠ, રા. ૧૦ ભાર, મરી ૨ ભાર, પીંપર ૧ ભાર, સીંધવ ૧ભાર, હીંગ ૦૧ ભાર, નવસાર ૦૧ ભારની ચણીબોર જેવડી ગોળા કરવી. માત્રા ગોળા ૬ અરચી મટેછે.

(૩) અમીરીચાટણ—જીરુ, શેકેલું તો.૩૦, મરી તો. ૨૦,

દ્રાક્ષ શેર ૭ા કાળી, એલચી તો. ૨ા, લવીંગ તેલ ૨ા, અન્નમેદ-
નાં (ધલમેઢ) પુલ ૧ આનીમાર, દાડમના દાણા તો. ૨૦, સીંધવ તો.
૨૦, તજ તો. ૫, નાગકેશર તો. ૨ા ગુલાબનાં પુલ તો. ૧૦, વરીઆ
ળા તો. ૧૦ ખાંડી ખુબ ઝીણું ચાળવું ને દ્રાક્ષને જુદી ખુબ ઘોષ્ટને
લસોટવી ખટાસ પુરતો લીંબુનો રસ જરૂર હોય તો નાંખવો માત્રા
તો. ૧ થી ૨ અચી મટાડી, મળમૂત્રનો ખુલાસો લાવે છે.

(૪) સરગવાદિ ગુટી—ખનાવટ આવી ગઇ છે. અજીર્ણના
વિષયમાં નં. ૫ જુઓ તે નળખંધ વડે અચી રહેતી હોય તે અને
જોટા ઓડકાર મટાડે છે.

રાજીકા (અળાધ)

(૧) સ્નાન કર્યા પછી ખાદીના રમાલથી ખુબ લુંછવું. સિખંડ
ખાવો ચંદનાદીનો લેપ કરવો ગરમ ઓછું ખાવું નીચેની દવા લેવી.

(૨) સામુદ્રિક વિરેચન—ખનાવટ અજીર્ણના વિષયમાં છે.

(૩) રવાદિષ્ટ વિરેચન—અજીર્ણના વિષયમાં ખનાવટ છે.

અષ્ટીલા (મુત્રકચ્છ)

(૧) મૂત્રવિરેચન—સાકર, પાપાણુ ભેદનું લાકડું, સુરોખાર
(કલમી સુરો) એલચી, ચીણીકાલા સરખે ભાગે લઘ ખાંડી અડધા
ભાર લેધ પાસેર દુધને પાસેર પાણીમાં પાછ દેવું. ઉપલી વસ્તુઓ સમ
ભાગે લેવી જથ્થાખંધ પેશાબ છુટે છે. પેસાળે જતું લોહી ખંધ થાય છે.

(૨) ચંદ્રપ્રભા—ખનાવટ અજીર્ણના વિષયમાં આવી ગઇ
છે. આ દવા આપવાથી બહુ પેશાબ થતો હોય તો નિયમિત થાય છે.

મળમુત્ર રચક—સોડા (સાજનાં પુલ) ને મંદુર સમાન ભાગે
આપવું માત્રા તો. ૦૧ ઝાડો તથા પેશાબ સાફ લાવે છે. લાંબશીના
થી ૦૧ તોલો પાણીમાં આપવાથી પેશાબ અર્ધ કલાકમાં છુટે છે.

અભિરૂપદં (આંખ આવવી)

(૧) ઔરંડ તેલ—શરઆતમાં ઔરંડ તેલ દીવેલનાં એક બે ટીપાં આંખમાં નાંખવાથી મટે છે.

(૨) નેત્રબિંદુ—દાડમનો રસ રૂ. ૧૦ બાર, મરી ઘોળાં દાણા ૭, બરાસ રૂ. ૦૧બાર, મરીને બરાસને વાટી કપડે ચાળી દાડમના રસમાં નાંખવાં પછી કાંસાની થાળીમાં રેડવું પછી કાંસાના વાટકાથી થાળીમાં નાંખેલ રસને કાલી ઝાંઘ આવે ત્યાં સુધી ધુંટવે. ટીપાં નાંખવાં અથવા અંજન. તેથી ઝાંખ, ગરમી અને પડળ મટે છે.

(૩) રસાંજન લેપ—રસવંતી રૂ. ૨૧ બાર, અક્ષીણ ૧ વાલ પાણીમાં લસોટી આંખના બહારના ભાગમાં ચોપડવું તેથી આંખનો સોજો મટે, લોહી ચડી આવ્યું હોય તે મટે છે.

સોહાગાબિંદુ—સુહાગા (ટંકણુખાર પુલાવેલ) ૦૧ બાર, વરસાદ અથવા ટાંકાતું પાણી રૂ. ૬ બાર નાંખી હલાવી ટીપાં નાંખવાં (ટંકણુ પુલાવેલો તે સુહાગો થાય છે). જેથી ખીલ તથા તાપોડીયાં મટે છે.

(૫) સૌરાષ્ટ્રબિંદુ—સૌરાષ્ટ્રને (ફટકડીને) પુલાવી ઉપર મુજબ પાણીમાં મેળવી ટીપાં નાંખવાં. સૌરાષ્ટ્ર એટલે ફટકડી પુલાવેલી વાપરવી તેથી આંખનાં તમામ દરદ મટે છે. આંખમાં જખમ, ઝુંક લાગી હોય તે પણ મટે છે.

યશદબિંદુ—કાંસાજલ (ઝીંક) નું ઉપર મુજબ પાણી મેળવી ફવા બનાવવી. તેથી આંખમાંથી પાણી ગળતું હોય આંખની કોરો ખવાતી હોય, પાંપણોના વાળ વધતા હોય તે મટે છે.

(૭) સીદ્ધર નાઇટ્રેટ—ખજરમાં કેમીસ્ટ-વિલાયતી દવાવાળા

ને ત્યાંથી આ દવાની લાકડીઓ મળે છે તેમાંથી ૨ ઘઉં બાર લખ
૨૥ બાર પાણીમાં નાંખી કાળા રંગની સીસીમાં ભરવું ને ટીપાં
નાંખવા લાલ આંખ રહેતી હોય તે મટે છે. તથા એકદમ દુઃખવા
આવેલી આંખો મટે છે.

(૮) કાંસાજન—ખજરમાંથી તૈયાર લાવવું. તે ભરણીની પેઠે
ભરવાથી આંખો મટે છે.

(૯) નયનામૃત—ભીમશેની ખરાશ ૩૧. ૦૧ બાર, સમુદ્રશીશુ
૩૧. ૦૧ બાર, સાકર ૩૧. ૦૧ બાર, ત્રણને ખુબ લસોટી બડે કપડેથી
આળી શીશીમાં ભરવું. કાંસાની સળીથી આંખવું. જેથી ફુલ, પીયા
તેજ નીકળતા ડોળાના ભાગ ઉપરની સફેદી મટે છે.

(૧૦) અંદ્રોદયાવૃત્તિ—શંખની નાભી (શંખના મધ્ય ભાગનો
ગર) બેહેડાંના ઠળીયાની અંદરનો મગજ, હરડે, મનસીલ, લીંડી-
ખીંપર, મરી, કઠ, અને ઘોઠાવજ એ આઠે ઔષધો સમાન ભાગે
લેઈ તેનું ચુર્ણ કરી તે ચુર્ણને ખરલની અંદર બકરાના દુધમાં સારી
પેઠે વાટી પછી તેની જવના દાણા જેવી ગોળાકાર લાંબી વાટ કરવી.
આ ગોળી પાણીની અંદર ઘસી તેને આંખની અંદર આંખવાથી
તિમીર, માંસવૃદ્ધિ, કાચ, પટલ, અર્બુદ, રતાધળાપણું, આંખનું એક
વર્ષનું ફુલ મટે છે.

(૧૧) રસાયન ચુર્ણ—હરડાની છાલ ૧ બાર, બેડાંની છાલ
૨ બાર, આખળા ૩ બાર ત્રણને ખાંડી ચુર્ણ કરવું. માત્ર ૦૧ થી ૦૧૧
બાર સાકર સાથે ફાકવું. ઉપલું રસાયન ચુર્ણ થયું. વિરેચન થવાથી
આંખની ગરમી કપાય છે.

(૧૨) તિથુબિંદુ—મોરથુથુ ફુલાવી તેમાં પાણી ૧૦ ભાગ

મેળવી તેનાં દીપાં આંખમાં નાંખવાથી પણ કુલું અને લાલાશ મટી જાય છે.

(૧૩) દંતવૃત્તિ—હાથીનો દાંત, કુકરનો દાંત, ઉંટનો દાંત, અળદનો દાંત, ઘોડાનો દાંત, બોકડાનો દાંત, ગધેડાનો દાંત, સાચાં મોતી ને સમુદ્રીણુ સમ ભાગે લેવું, પાણીમા લસોટી વાટ ખનાવવી, આ આંજવાથી આંખનું કુલું કપાય છે.

(૧૪) સપ્તામૃતલોહ—મોટી હરડે, બેગાં, આંખળાં, જેઠીમદ, લોહમસ્મ દરેક તો. ૧, મેળવી બારીક કરી સીસામાં ભરી મુકવું. માત્રા વાલ ૨ થી ૪ અનુપાત ધી તથા મધ દીર્ઘકાળનો મસ્તક રોગ તથા આંખોની ગરમાઈ તથા નાખળાઈ દુર કરે છે. પ્રયોગ લાંબો વખત કરવો.

આંચકી

કુંચાદ રસ—ખનાવટ આગળ અજીણના વિષયમાં આવી ગઈ છે, તે આદાના રસમાં આપવાથી આંચકી મટે છે.

૨ કસ્તુર્યાદિ ચુર્ણ—વાવડીંગ, જવંત્રી, કપુર, ટંકણુ, અતિ-વિષની કળી, સીંધાલુણુ, ગંધક ને વછનાગ સમાન ભાગે લેઈ આદુના રસમાં ગોળી વાળવી, મગના દાણા જેવડી વાળવી. માત્રા ગોળી ૧થી૪ આદુના રસમા આપવાથી આંચકી મટે છે.

૩ કુંગળીનો સ્વરસ—કુંગળીના બે ચીરા કરી સુંઘાડવાથી મટે છે. થોડી થોડી વારે સુંઘાડવા.

૪ વિજયા ચુર્ણ—ભાંગ શેઠીને તેનું ચુર્ણ કરવું. માત્રા વા ૧ થી ૨, (સુવાવડી અને આંચકીમાં વિરેચન આપવું.)

આંજણી (અંજન નામિકા)

૧ રસવંત્યાદિલેપ—રસવંતી ને સીંદુર બંને ભેગાં મેળવી

આંજણી ઉપર ચોપડવાથી મટે છે.

૨ ચવાદીલેપ—જ્ય ઉભો ધસી ચોપડવો. તેમાં રેવંચીને શીરો રતી એક આપવો. એટલે જવના ધસારામાં મેળવી ચોપડવો.

૩ રસાયન ચુર્ણ—હરડાંની છાલ ૧ ભાર, બેડાંની છાલ ૨ ભાર, આંબળાં ૩ ભાર, ત્રણે ખાંડીને ચુર્ણ કરવું માત્રા ૦૧ થી ૦૬ ભાર સાકર સાથે ફકાવવું જેથી આંજણી મટે છે.

સપ્તામૃતલોહ—બનાવટ અભિરપંદના વિષયમાં આવી ગઈ છે. આંખો તથા મગજના વિકારમાં સારો ફાયદો કરે છે.

આંતરડાની આંટીને લઈ ઝાડાનું બંધ થઈ જવું.

૧ એરંડીયું તેલ—એરંડીયું સુંકના ઉકાળા સાથે તોલા ૨ લેવું.

૨ સ્વાદિષ્ટ વિરેચન—બનાવટ અછબડાના વિષયમાં છે.

૩ મદનાદિવમન—મીંઢળ અને ફુલાવેલું મોરચુથુ. મીંઢળ બે-આનીભાર અને મોરચુથુ વા ૦૧ ગરમ કરી પાણી સાથે આપવું. મોરચુથુ ફુલાવવાની વિધી—મોરચુથાને ધીને મદની અંદર કાલવી કુલડીમાં મુકી તાપ દેવો. પછી તેને કાંજમાં ત્રણ દિવસ સુધી મર્દન કરી તડકે સુકવવો. ખોરાકમાં માત્ર મગનું એસામણ આપવું. પાણીને બદલે બરફ વાપરવો. પાણી બહુ આપવું આપવું.

આધારીશી

૧ સપ્તામૃત—ની બનાવટ અભિરપંદના વિષયમાં જુઓ.

૨ સ્વાદિષ્ટ વિરેચન—અછબડાના વિષયમાં બનાવટ જુઓ.

૩ નસ્ય ચુર્ણ નં. ૧—આકડાના દુધમાં ચોખાને પલાળવા પછી વાટીને ચુર્ણ કરવું. તે સુંધવાથી છીંકો આવે છે. અને ફરદ મટે છે.

૪ નરમ ચુર્ચુ નં ૨--નવસાર ને તુલસીના પાનની લુગદી કરી કપડામાં રાખી તે સુધ્ધાથી છીંકો આવે.

નં. ૪ પોટાશ પરમેગનેટ તોલા ૧ ધાપાણુ શેર ૦૧ સુધ્ધવાથી મટે.

૫ ષડગંધાદિલેપ--ગંધીલો, વજ, સુંઠ, મરી, તજ ખાડીને જુકો કરવો પાણીમાં ધસી માથે લગાડવો.

૬ બામ--વેસેલાઈન ૨૧૧ ભાર, પીપરમેંટઓઇલ ૧૦ ટીપાં, લવીંગનું તેલ ૧૦ ટીપાં, કપુર.૦) = ઇલિમેટનાં કુલ વાલ ૧ એ બધું એકજ કરી મલમ બનાવવો. તે માથે ચોપડવાથી આદાશીશી મટે છે.

અથચોળીની ગોળી ધસીને ભર ઉપર ચોપડવાથી આદાશીશી મટે છે.

આફરો (આદમાન)

કૃમી કુઠાર--કડાછાલ, ત્રાયમાણુ, અજમો, વાવડીંગ, હીંગળો, વજનાગ, કેશર, પીતપાપડો એ દરેક સમભાગે લેધ એ સધળાના વજન જેટલું કપુર નાંખી તેનું ચુર્ચુ કરી તેને બ્રાહ્મી અથવા ઉંદર-કાનીના રસની ભાવના દેવી માત્રા ૦) = કૃમીકુઠાર એ એરંડીયુ તેલ અને સુવાના પાણી સાથે આપવો (બચ્ચાંએને માટે) પુખ્ત હિમ્મરનાને માટે સર્જકાદિ ક્ષાર સાથે આપવો.

ખોરાકમાં ધાણા જીરાનો મસાલો, છાસ કઢી ને ચોખા આપવું.
સર્જકાદિ ક્ષાર--(૨) અરચીના વિષયમાં બનાવટ આવી ગઈ છે.

શંખવટી--(૩) આંબલીનો ક્ષાર તો ૪, પંચલવણુ તો ૪, તેને લીંબુના રસમાં બીંજવવાં, પછી શંખ ભસ્મ તો ૪, હીંગ, વજ, સુંઠ, મરી, પીંપર, દરેક તો ૧. શુદ્ધ ગંધકની કનજલી ૧૧ આની

ભાર, વછનાગ ૫ આની ભાર એ બધાનું ચુર્ણ કરી લીંબુના રસમાં ઘુંટી ચણીબોર જેવડી ગોળી કરવી. માત્રા ગોળી ૧ થી ૨, (પારદ ૦૮-ભાર તથા ગંધક ૦૮-ભાર મળી કનલી કરવી જોઈએ. જઠરમાં અમ્લરસની વૃદ્ધિ થઈ હોય, શૂળ, ચસકા, કાલેરા વિશુચિકા, અર્શ અહણી વિગેરેમાં તથા અજીર્ણના તમામ દરદમાં ઘણીજ સારી અસર કરે છે. સર્વ જાતના ઉદર રોગો મટે છે.

આંબણુ (ગુદબ્રંશ)

૧ કચુકા પાવડર—(૧) આંબલીઓના કચુકાને ખાંડીને લોટ કરી રાખવો. લોટ છાંટીને આંબળાં બેસારવી.

માષા ચુર્ણ—(૨) અડદનો લોટ છાંટવાથી પથ્થુ બેસારી શકાય છે.

કાસીસવારી—(૩) હીરાકશી ૦૮ ભાર ને પાણી શેર ૦૮ મેળવી તેથી આંબળને ઘોઘને બેસારવી.

ગંધક રસાયન—(૪) શુદ્ધ ગંધકને અનુક્રમે ગાયનું દુધ તજનો ઉકાળો, એલચીનો ઉકાળો, તમાલપત્રનો ઉકાળો, નાગકેશરનો ઉકાળો, હરડાનો, બેડાનો, આંબળાનો, સુંઠનો, ભાગરાનો રસ, આદુનો રસ ને ગળેનો રસ એ બધાની ભાવના દેવી પછી ગંધક જેટલી સાકર મેળવતી માત્રા ૨ માસા, ચામડીનાં દરદ માટે લીંબડાના પંચાંગમાં અથવા ત્રીફળાના ફવાથમાં અથવા ધીમાં આપવું. ખરજ, દાદરને માથાના ફાલ્લાના દરદમાં પાકા કેળાંના અથવા ધી ને સાકરમાં, ધાતુવિકારમાં દુધ તથા ખડીસાકર સાથે અને નાર અને વાળામાં સાકરમાં આપવી.

અરુચમે

વિભયાચુર્ણ—(૧) આચકીના વિષયમાં બનાવટ જુઓ.

આકરકરલાદિચુર્ણ—(૨) અકલકરો, સુંઠ, કંકોલ, કેશર-
પીંપર, જયફળ, લવીંગ તથા સુખડ એ દરેક તો. ૧, અરીણુ તો ૪
ની ગુટીકા કરવી. અનુપાન મધ, માત્રા વાલ ૧ થી ૨ નિદ્રાપ્રાપ્તિતે
ઉત્તમ ઉપાય છે. સ્તંભન છે તથા વિર્યાશ્રવ બંધ કરે છે.

ઉંદરી (ઈંદ્રલુપ)

સપ્તામૃતલોહ—(૧) આધાશીશીના વિષયમાં બનાવટ જુઓ.
અગ્નિતુંડી—શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ ગંધક, શુદ્ધ વજનાગ, અજમે,
ત્રીફલા, પંચલવણુ, ચીત્રકમુળ, જીરૂ, વાવડીંગ, ત્રીકટુ (સુંઠ, મરી,
પીંપર) એ સમાન ભાગે લેધ એટલે ૧૮ તોલા તે અને તે બધાંની
બરાબર ઝેરકોચલા લીંબુના રસમાં ધુટી બળે રતીની ગોળી કરવી.
માત્રા રતી ૧ થી ૨ વાતવ્યાધિ, શુક્રદોષ, મગજના દોષ અને મંદા-
ગ્નિમાં વપરાય છે.

સરજરીમલમ—(૩) રાળ, વાવડીંગ, બાવચી, ગંધક લાક-
ડીયો, ટંકણુ, આંબળાંની રાખ એ સર્વેને છાસમાં લસોટીને ચોપડવું.
તેમાં મનસીલ પથ્થુ નાંખવો; લેપ કરવો, હજમત કર્યા પછી લગા-
ડવો, ખસ, ખરજવામાં પથ્થુ કામ લાગે, શરીરે મર્દન કરવાથી લુ-
ખસમાં સારી અસર જણાય.

ચંદનાદીતેલ—સુખડોવેર ૩. રા. લાર, રતાંજળી ૩. રા.
બાર લાવી તેલ શેર ૦૧ માં નાંખીને ઉકાળવું તેની અંદર મેદીના
પાનનો રસ શેર ૦૧, મેદીનો રસ બળી જય ત્યાંસુધી ઉકાળવું. તે
તેલ ઉંદરી મટી ગયા પછી લગાવવાથી ફરી ઉંદરી થતી નથી.

ઉદરસ (કાસ)

કૃમિકુઠાર (૧) આકરાના વિષયમાં જુઓ.

આકરકરભાદી [૨] અસ્વપ્નના વિષયમાં બનાવટ જુઓ.

ભતિકલાદી [૩] બલકળ, લવીંગ, એલચી, તમાલપત્ર, તજ નાગકેશર, કપુર, સુખડ, કાળા તલ, વંશલોચન, તગર, આંબળાં, તાલી-સપત્ર, લીંડીપીંપર, હરડે, કલોંજી જીરૂ, ચીત્રક, સુંઠ, વાવડીંગ, અને મરી એ ૨૦ ઔષધો સરખે ભાગે લેઈ તેના બરાબર ભાગ મેળવી ચુરણ કરવું તે ચુર્ણની બરાબર સાકર મેળવવી. માત્રા ૦૧ થી ૦૧૧ તોલો મધ સાથે આપવું; જેથી સંગ્રહણી કાસ, શ્વાસ, અરચી, ક્ષય, વાત, શ્લેષ્મ અને રક્તપીત મટે છે.

કાસગુટીકા—(૪) સાકર ૧૬ ભાગ, વંશલોચન ૮ ભાગ, લીંડી-પીંપર ૪ ભાગ, એલચી ૨ ભાગ, તજ ૧ તોલો લેઈ ખાડી ધુંટી મધ અને ઘી સાથે લેવું. માત્રા ૦૧ થી ૦૧૧ તોલો. શ્વાસ, કાસ, હાથ ચગમાં દાહ, પાર્શ્વશુળ જ્વર અને ઉર્ધ્વગત રક્તપીતમાં ફાયદો કરેછે.

કાસગુટી—પીપર ૩ ભાર, હરડે ૪ ભાર બેડાંતી છાલ ૫ ભાર, અરકુસો ૬ ભાર, ભારંગી ૭ ભાર, કુલીંજન ૮ ભાર, સંચળ ૯ ભાર કાથો ૪૪ ભાગ ને જેઠીમધ ૧૦ ભાગ એ સર્વેની ગોળી ચણીમેર જેવડી કરવી. મોંમા રસ ઉતારવો ઉપર મુજબ ગુણુ આપે તથા ઉરક્ષતમા ફાયદો થાય.

લવંગાદી ગુટીકા—લવંગ, બેડાંતી છાલ, મરી, ખેરસારવું ચુર્ણ કરી આવળની છાલના ઉકાળામાં ધુંટી ગોળીઓ ચણીમેર જેવડી કરવી. માત્રા ૩ થી ૪ ગોળી.

કેફીનાસાધત્રેસ—(૭) સવાર સાંજ બંને ગ્રેન આપવું.

ઉલ્લટી

શંખવટી—(૧) આદરામાં બનાવટ જુવો.

અમ્લિતુંડી—ઉંદરીના વિષયમાં બનાવટ જુવો.

લોખાનનાં ફુલ--(૩) તૈયાર લાવવાં, અથવા પાણી લેવાં માત્રા વાલ ૨ આપવાથી મટે.

એલાભરમ (૪) એલચી બાળી રાખ કરવી, લીંબુની છાલ બાળી રાખ કરવી. રેશમનું કપડું બાળી રાખ કરવી, તેમાં લવીંગ શેકેલાં નાંખવાં. ૦)~ ભાર મધમાં આપવું. દર અડધી કલાકે આપવું પેટ ઉપર શેક કરવો કે રાંધની પટી મારવી. ખોરાકમાં પુંવાની ધાણીને દુધ આપવું જુની ઉલટી હોય તો ચ્યવનપ્રાશ્યાવલેહ આપવો.

સર્જિકાદિક્ષાર (૫) આક્રમાં બનાવટ જુઓ.

છર્દિરીપુ (૬) કપુર કાચલી ૦)~ ભાર આપવું. બનાવટ રોગના નામમાં લખી છે. ઉલટીમાં આબાદ કામ કરે છે.

ઓરી

દાલોરસ (૧) પારો શોધેલ ટાંક ૧, ગંધક શોધેલ ટાંક ૧, ટંકણુ કુલાવેલ ટાંક ૪, નેપાળો શુદ્ધ કરેલો ટાંક ૭, એરંડ બીજ ટાંક ૮, મુંઠ ટાંક ૫; મરી કાળા ટાંક ૩, નસોતર ટાંક ૫; હરડે છાલ ટાં ૬ એ સર્વે ખરલ મધ્યે દીન સાત વાટવાં અને ગોળી બનાવવી હોય તો રતી ભારની બનાવવી.

ઉષ્ણજ્વરમાં રતી રતી આપવાથી શુભ, શ્વાસ, ઉધરસને સસણી મટે છે, અપીચુના ઝેરવાળાને રતી ૪ આપવાથી ઝેર ઉતરે છે.

હડકાયા કુતરાવાળાને રતી ૫ દીવસ ૧૫ આપવાથી હડકવા મટે છે.

પ્રાંકુરોગવાળાને રતી ૪ આપવો--તાવવાળાને ઊના પાણી સાથે તમામ જ્વરમાં રતી ૨ અપાય છે.

કુષ્ટરોગ, પીત્તરોગ, ટાંકીનો રોગ, સ્નેહાત ને મળવિકાર, અરચી વિદ્રવી બંધકુષ્ટ ને સીજ સને વધરાવળવિકાર તેમાં આ રસ શ્રેષ્ઠ છે.

ચંદ્રમલા-(૩) અછબડાના વિષયમાં બનાવટ જુઓ.

કુબજીઅત

કાળો રસ-ઝોરીના વિષયમાં બનાવટ જુઓ

કમળો (કામલા)

કાળો રસ--(૧) ઝોરીના વિષયમાં બનાવટ જુઓ.

ભરજીતને ક્ષાર--(૨) કકુ શેકી ખાંડી ભુકો કરવો તેનું નામ ભરજીત તેમાં સાજનાં ફુલ બરાબર ભાગે નાંખી પાણીમાં આપવું. માત્રા તો ૦ થી ૦ા.

પીત કમળી ગુટીકા--(૩) ક્ષેત્રવેલા ચુનાની ગોળા ચણીબોર જેવડી કરી પાણીમાં ગળાવવી.

વજ્રભેદ--[૪] અજીર્ણના વિષયમાં બનાવટ આપેલી છે. ક્ષેત્ર ઉપર મધ ચોપડી ચુનો ભભરાવવો તે ઉપર પાન ચોડી દેવું ઘોરાક-છાસ મગ અને ચણા આપવા.

દંશ (ઉંદર, સર્પ કે વીંછીનું ઝેર)

તુત્થ--(૧) જે ઠેકાણે કરડેલ હોય ત્યાં લોહી કાઢી મોરથુથુનો કામ દેવો.

મુષકહધાર--[૨] ઉંદરના કરડવા ઉપર ઉંદરની લીંડીઓને વાટીને ચોપડવી, ઉંદર કરડ્યા ઉપર રૂઝ આવે છે.

કાલોરસ--(૩) ઝોરીના વિષયમાં બનાવટ આવી છે તે જુઓ.

પાટાશ પરમેગેનીસ--(૪) સર્પદંશ ઉપર લોહી કાઢી પોટાસ પરમેગેનીઝ લગાડવું.

સર્પવિષનાશક અંજન કિંવા અજપાલ અંજન--[૫] નેપાળની મિંજેને રર દીવસસુધી લીંબુના રસમાં ઘુંટવાં પછી જવ

જેવડી લાંબી વાટો કરવી થુંકમાં પલાળીને આંખમાં અંજન કરવું વિષહર વર્તિ કહી શકાય છે.

જ્યારે આ અંજન આંજવામા આવે ત્યારે જેને સર્પદંશ થયો છે તે માણસને મજબુત પકડી રાખવો તે આખ પહોળી કરી બરાબર અંજન કરવું.

કુતેલા (કુતરી) નામના ઘાસનો રસ-(૬) કુતેલા (કુતરીયું ઘાસ) ને તાજાં લાવી રસ કાઢી રાખવો. કુતરીયા ઘાસનો રસ પાવાથી સર્પ વિષ ઉતરે છે.

કુઠિયા અને આંખલીના કચુકા—(૭-૮) બંનેને લગાડવાં સહજ ધસી દંશ ઉપર લગાડવાથી મોહરાના જેવું કામ કરે છે.

કૃમિ

કૃમિ કુઠાર—૧ આક્રાના વિષયમાં બનાવટ જુઓ.

કપુરાદી ગુટી—૨ કાલંબો, કપુર, વાવડીંગ, કેશર, દીકામારી છંદ્રજવ, કકુ, કીરમાણી અજમો, ખોડી અજમોદ, જવંત્રી સમભાગે (કેસર ૧ ભાગ) લેઈ ગોળી ચણા બેર જેવડી બનાવવી, ગોળી ૧ થી ૪ ગોળીની સાથે ત્રીફળાનો કવાચ આપવો. ખોરાક ગળ્યો આપવો નહીં. મીઠું વધારે આપવું જેથી કૃમિ મરીને ઝાડાવાટે નીકળી જાય.

કરોલીઆ

(૧) મનસીલાદી લેપ—મનસીલ, પારો, સીંદુર, ગંધક, મરી, જીરૂ, શાહજીરૂ, હળદર, આંબા હળદર સાથે મેળવી ધીમાં સારી પેઠે ખરલ કરી મલમ બનાવી રાખવો. કુષ્ટ, દાદર, ચાદા ઉપર પડે ન હોય ત્યાં કોરા પાણીમા મેળવી લગાડવો. પડે હોય તો ધીમાં મેળવી લગાડવો.

(૨) મંડુર--લોઢાના કાટોડા, જુના લાવી ખાંડી ગોમુત્રમાં ઉકાળવા પછી ગોમુત્રની અંદર જ ધુંટી (લોઢાની ખરલમાં) ગોળા ખનાવી ગજપુટ ભઠીમાં છુટા પુંકી દેવા. બીજી વખત કુંવારના રસની ભાવના આપી પુંકવા. ત્રીજી વખત લીંબુના રસની ભાવના આપી પુંકી દેવા. અને ચોથી વખત ત્રીફલાના ક્વાથમાં ઉકાળવા ને ગજપુટ ભઠીમાં પુંકી દેવા. મંડુરની સાથે હરડે રા. ૦૧ જાર આપવી.

કલ્પાયખંજ (ધન્ધા વિના પગ અથવા હાથનું ચાલતી વખતે ઉપડી જવું.)

(૧) દેવકુસુમાદિ--કેશર, રસકપુર, સાકર, સુખડ, લવંગ; જનવંત્રીની સમભાગે ધુંટી મગ જેવડી ગોળી કરવી. માત્રા ગોળી ૧થીર દરદીને ઉપદંશ થવાનો શક જાય તો આપવી. ખટાચ વીગેરે ન લેવું. ગોળી ધીમાં ગળી જવી, આવવી નહીં, તેલ મરચુ ખટાચ ખાવું નહીં દવાના પ્રયોગમાં દાંત સાફ રાખવા એટલે ચાક ધસવો.

(૨) માલકાંકણાનું તૈલ--માલકાંકણાં શેર ૫, અજમો, શેર ૫, ટોપરા શેર ૫ એ ત્રણનું તેલ ધાણીમાં કઢાવવું. માલકાંકણાને, અજમો, અધકચરાં થાય પછી ટોપરાં નાંખવાં અને તેમાં કાબરીનો જોળ નાંખવો એટલે તેલ શેર ૩ થી ૩૫ નિકળે, તે માત્ર રા. ૧ થી ૪ જાર પાણીમાં અથવા દુધમાં આપવું. ચીતબ્રમ તથા પક્ષાઘાતમાં ખાસ કામ કરે છે. અનુભવ સિદ્ધ છે.

(૩) અન્નીતુંડીવટી--ઉલટીના વિષયમાં ખનાવટ જુઓ.

(૪) રાસ્નાદિ ક્વાથ--રાસ્ના, મળો, દેવશર, સુંઠ, એરંડાનું મુળ, સમાન ભાગે ક્વાથ કરવો માત્રા તોલા ૨ સર્વાંગ વાયુમાં ફાયદો કરે છે દસ્તાની કબજાત હોય તો એરંડીયા તેલમાં આપવો.

કલેજમાં લોહીનો જમાવ અને કલેજનો વરમ- કલેજનો સંકેત.

વજ્રક્ષાર--નવસારને સંપુટમાં પકવવો ચાર અડાળાં છાણામાં પકવવો માત્રા વાલ ૧ થી ૨ શીવા (બાલ હરડે) સાથે આપવો કાળજી ઉપર મધ ચોપડી ફેરો ચુનો લલરાવવો, ઉપર નાગરવેલનું પાન મુકીને શેકવું. ખોરાકમાં ફક્ત દુધ આપવું.

(૨) સ્વાદિષ્ટ વિરેચન--અછબડાના વિષયમાં બનાવટનુઓ.

કસુવાવડ

(૧) સોરાષ્ટ ટીકડી--સોરાષ્ટ (ફટકડી કુલાવેલ) કોકમનું તેલ સીધારસ ને મામાં એ સધળી ચીજોની ગોળી કરવી સોપારી જેવડી. ને ચોનીમાં પહેરાવવી. આ ગોળીનો ચોથો ભાગ ખવરાવાય પણ છે. આ હવા કસુવાવડની તૈયારી જણાય ત્યારે વાપરવી.

ગર્ભવિનોદ રસ--સુવર્ણ માલિક બરમ તોલા ૪, હીંગળોક તો. ૪, સુંઠ તો. ૩, મરી તો. ૩, લવંગ તો. ૩, જવંત્રી તો. ૩, એ સર્વેને પાણી સાથે મેળવી રતી રતીની ગોળી કરવી. માત્રા ૧ થી ૨ ગોળી, તેલ, મરચુ, ખટાશ, વીગેરે બંધ. વખતોવખત કસુવાવડની સ્વચ્છતામાં, નખળા ગર્ભાશયમાં ને ઉપદંશના શકમાં આ મોળી વાપરવી.

(૩) સુવર્ણ માલિક--સુવર્ણ માલિકના કકડાં ખુબ ખાંડી કપડે ચાળી ઝીણો લુકો કરી ત્રીદળાના કવાચમાં ખુબ ઉકાળવી. પછી તેને ફેરી કરી હાંડલીમાં નાંખી તેમાં વારંવાર લીંબુનો રસ નાંખતા જવું. અને લોહાની કડછીથી હલાવતા જવું. એમ કલાક ૭ કરવાથી લાલ બરમ થાય છે.

બીજી રીત—સોનામખી ચાર ભાર, ગંધક ૧ ભાર તેને એકત્ર કરી એરંડીઆ તેલમા ઘુંટી થેપેલીઓ કરવી અને સરાવ-સંપુટ કરીને ડાગરના ફેતરાનો ગજપુટ અગ્નિ દેવો. એ ભરમ સીંદુર વણી થાય છે. માત્ર રતી ૧ થી ૩ આપવાથી કસુવાવડ થતી નથી.

(૪) આંખળાં—આંખળાનો રસ કાઢી સાકર સાથે પાવો ન હોય તો આંખળાનો મુરખ્ખો ખાવો.

કર્ણુશૂળ

(૧) વિષગર્ભ તૈલ—અનાવટ નંબર (૫) મો વાંચો, સણુકા, ચસકામાં કાનમાં નાખવું અને આભુખાભુ ચોપડવું.

(૨) વિજ્યા ચુર્ણુ—નિદ્રા નાશના વિષયમા ભુઓ, પીડા શામક તરીકે ખાવા આપવું.

(૩) સ્વાદિષ્ટ વિરેચન—અજખડાના વિષયમા ભુઓ, દસ્તની કખજ્યત પણ મટાડે છે.

(૪) કર્ણુતૈલ—જ્વીશરાધન (યષ્ટી મધ) નાં ટીપાં કાનમાં નાંખવાં. ઉપર સમુદ્રશીશુનો લુકો ભભરાવવો. અથવા ટંકણુખાર ભભરાવવો અથવા કાસાજન ભભરાવવું. કાન વહેતો હોય તો આપવું.

(૫) વાતતૈલ—કુંગળીનો રસ, આકડાના પીલા પાનનો રસ, તુળસીનો રસ, ડમરાનો રસ, કાકજંધાનો રસ, અજમો, અને સરગવાના મુળની છાલ એ બરાબર તેલ, મીઠું અને લસણ રા. ૧ ભાર, શેર તેલે તમામને ચુલાગર ચડાવી રસ બાળી નાખવો, ને તૈલ સિદ્ધ કરવું (ઉપલા ઔષધમાં વજનાગ તથા શુગળ શેર તેલે ૨૫ ભાર નાખવાથી વિષગર્ભ તૈલ તૈયાર થાય છે. આ વિષગર્ભ તૈલ અનુભવ સિદ્ધ છે. અશ્રીષ્ઠ અથવા ખસખસનાં ડોડવાં પણ નાંખી

અકાય છે. કાનમાં સણકા ધમધમાટ, જીવનંતુનું જીવું વીગેરેમાં ચાલે છે. (આ તેલ વાયુના તમામ જાતના રોગમાં ચોપડામાં આવે છે.)

કુકડીઆ ખાંસી [ઉટાંટીઓ]

(૧) ગળો સત્વ—ગળોના કકડા કરવા તથા અધકચરા કરવા અને પાણીમાં પલાળવા. ચાર દીવસ પલાળવા પછી ચોળી નાંખવા. કુચા નીચોવીને નાખી દેવા, પાણીને નીતરવા દેવું, નિતરેલું પાણી કાઢી લેવું અને બાકી રહેલું ઘાટુ પાણી સુકવી નાંખવું, તે ગળોસત્વ તાવ અને સળેખમમાં આપવું.

ટંકણુખાર (૨) ટંકણુ પુલાવેલો વાલ ૧થીર મધ અગર પાનના રસમાં ચટાડવો કદ તોડવામાં સારું કામ કરે છે.

મદનાદિવમન—(૩) આતરડાની વીંટના વિષયમાં જીઓ.

ફેનાસાઇટ્રસ—(૪) સવાર સાંજ બન્ને ગ્રેન આપવું.

કાસહર ચુર્ણ—ભારંગમુળ, રાસ્ના, કાકડાસીંગ સમાનભાગે લઈ મધમાં ચટાડવી, માત્રા વા.૧ બાળકોની સસણા વરાધમાં તથા કુદ્ધ તરીકે આબાદ કામ કરે છે, અનુભવસિદ્ધ છે.

ઉરુસ્તંભ

રાસ્નાદિ કવચ (૧) રાસ્ના, એરંડાનું મુળ, દેવદાર, ગોખર, સાટોડીનાં મુળ, ગળો, અને ગરમાળાનો ગોળ એનો કવાચ સુંઠના ચુર્ણ સાથે પીવાથી ફાયદો થાય છે.

વાતારી રેસ (૨) શુદ્ધ અરીણ, શુદ્ધ ઝેરકોચલાં, મરી તેનું સમભાગે ચુર્ણ કરી પાણીમાં ગોળી કરવી. રતી ૧ ની, માત્રા ગોળી ૧ અનુપાત પાણી સાથે ઉપર નાગરવેલનું બીડું ખાવું.

નંબર (૨) યશ્વદભસ્મ વાલ ૫, રૂપાની ભસ્મ રતી ૧ તથા મળો

સત્વ વા ૧૦ ત્રણ મેળવીને ગોળીઓ ૦૧ વાલની કરવી, માત્રા ગોળી ૧ અપસ્માર હીસ્ટીરીયા ચિત્તભ્રમ, કેલેરા, સંગ્રહણી વિગેરે મટે છે.

વાતારી રસ નં. ૨-(૩) સુક, પીંપર, ચવક, પીંપરીમુળ, ચીત્રકમુળ, શેફલી હીંગ, અજમોદ, ઘોળા સરસવ, શાહજીર, જીરુ નગોડનાં બી, ઇંદ્રજવ, કાલીપાટ, વાવડીંગ, ગજપીંપર; કકુ, અતિવિષ ભારંગમુળ, વજ, મોરવેલ એ દરેક તોલો ૦૧ સર્વથી બમણાં ત્રીકળાં અને બધાની બરાબર ગુગળ લેવો અને ગુગળને ધીમાં સારીપેઠે ગોળ જેવો નરમ કરી તેમાં ચુર્ણ મેળવવું.

અથવા પાણીમા ગરમ કરી ચુલ્લે ચડાવી થોડા પાણીમા પાક કરી તેમાં ઉપલું ચુર્ણ નાંખી દેવું, ઘોળા ચણીબોર જેવડી ગોળી વાળવી માત્રા તો. ૦૧

મહા યોગરાજ ગુગળ (૫) બંગ ભસ્મ, લોહભસ્મ, નાગ ભસ્મ અને અમરખભસ્મ, મંકુર તથા રસસીંદુર દરેક તો. ૫. મેળવવામાં આવે તો મહાયોગરાજ કહેવાય છે માત્રા વાલ ૧થી ૪.

રસ સિંદુરની બનાવટ--શુદ્ધ ગંધક અને શુદ્ધ પારો સમભાગ લેઇ તેની કન્જલી કરવી તેને વડના કુંપલીઆના રસમાં ૩ દીવસ મર્દન કરવું ત્યારબાદ તેને અગનશીશીમાં નાંખી કપડામાટી કરી વાલુકાયંત્રની અંદર બાર કલાકસુધી પકવવું આથી સીશીને ગળે લાલ ચળકતા કપોટા જામી જશે તે રસસીંદુર.

કેલેરા

અમૃતધારા (૧) શુદ્ધ દેશી કપુર, અજમાનાં ફુલ, ઇલમેદનાં ફુલ એ ત્રણ વસ્તુને સમભાગે લેઇ એક સીસીમાં નાંખીને બુચ મારી એક દીવસ ખુલ્લા તડકામાં રાખી મુકવું, જેથી તેનો પ્રવાહી

અર્ક યશે. માત્રા ટીપાં ૬૦ સાળમાણસને પણ એક બે ટીપાં ક્રેલે-
રાના વખતમાં લેવાં સારા છે.

કૃમિકુઠાર [૨] આધરાના વિષયમાં જુઓ.

સંજીવનીવટી (૩) વાવડીંગ, સુંઠ, પીંપર, ત્રીફળાં, વજ, ગળે
લીલામાં, શુદ્ધ વછનાગ એ દસ વસ્તુના ચુર્ણને ગૌમુત્રમાં ઘુંટી રતી
રતી જેવડી ગોળીઓ વાળવી. અનુપાત આદુનો રસ, ક્રેલેરામાં ગોળી
૧, હિલટીમાં ગોળી ૨, સર્વ વિષમા ૩, ને સન્નિપાતમાં ગોળી ૪,
ક્રેલેરામાં અરધી કલાકે આદુના રસમાં આપવી.

ગંધકવટી—(૪) લસણ છાસમાં પલાળેલું એક જ ગ, કલોજી ૩;
ગંધક, સીંધાલુણ, ત્રીકટુ, હીંગ, સરખે ભાગે; લોખાનના કુલ ઉપલી
એક ચીજના ચોથા ભાગ જેટલા લેવા. ગોળી લીંબુના રસમાં બના-
વવી, ચણીખોર જેવડી, ક્રેલેરામાં કામ આવે છે.

પલાંડુ-અજમાદિ રસ—(૫) ડુંગળી સેર ૧ નો રસ કાઢી
અજમે ૩૧. ૫ ભાર તેમાં વાટવો. તે રસ ગળી દર અડધી કલાકે
પાણી સાથે ૩૧.૦૧ થી ૩૧. ૧ ભાર પાવો. તથા તેજ રસ શરીરે
ચોળવો આરામ ઉપર આવતાં ખોરાકમાં ફક્ત છાશ આપવી.

ક્ષય-રાજ્યલક્ષ્મી

અબ્જક ભરમ—(૧) અખરખ (વજ) લાવી ખુબ ભઠ્ઠીમાં
તપાવીને દુધમાં ઠારવો એવી રીતે સાત વખત કરવું. પછી તાંદ-
લજના રસ શેર ૧ માં દીવસ ૭ પલાળી રાખવો, ત્યારબાદ ડાંગર
શેર ૦૧ લેઈ એક કામળામાં નાંખવી. અને તે કામળાને ડાંગરવાળે
ભાગ પાણીમાં ઘુડતો રહે તેમ તપેલાને મોઢે દોરાવતી બાંધવો.
અબ્જક ડાંગરમાં નાંખતા જવું અને ચોળતા જવું અને તેમ કરવાથી

અપરખ ગળીને તપેલામાં પડે તેને ધાન્યાબ્રક કહે છે. પછી ધાન્યા-
બ્રકને આકડાના દુધમાં ઘુંટી રૂપીઆ રૂપીઆ ભારની ટીકડીઓ
કરવી. તે ટીકડીઓને આકડાનાં પાન વીંટી ગજપુટ ભઠ્ઠીમાં પુંકી
દેવી. તેવી રીતે સાત ભઠ્ઠી કરવી. પછી ત્રણ ભઠ્ઠા વડવાઈના રસ
અથવા ક્વાથની ભાવના દહ કરવી નિશ્ચંદ્રીકા થાય એટલે વાપરવો.
માત્રા રતી ૧ થી વાલ ૧. મધપીંપર સાથે ખાવાથી ક્ષય મટે છે.

સુવર્ણ વસંત માલતી—સોનાના વરક તો. ૧, મોતી સાચાનો
શુકો તો. ૨, હીંગળોક તો. ૩, ઘોળાં મરી તો ૪, ખાપરીયું તો. ૮,
એ સર્વને ગાયનું માંખણુ તો ૨૦ લેઈ તેમા એક દીવસ ખરલ કરી
પછી ૪૨ દીવસસુધી લીંબુના રસમાં ખરલ કરવું. માંખણુની ચીકાશ
હિડી જાય ત્યાર પછી એની ટીકડીઓ બે રતીની કરવી, પીંપર
અને મધ સાથે રતી ૧ થી ૨ આપવાથી ક્ષય અને જીર્ણવર મટે છે.

નં. ૨ માલતી વસંત—એક ભાગ ઘોળા મરી, બે ભાગ શુદ્ધ
ખાપરીયો તેને ગાયના માંખણુમાં કાલવી ખરલ કરવો. પાછળથી
લીંબુનો રસ નાંખતા જવું. ચીકાશ હિડી જાય ત્યાર પછી વાલ
વાલની ગોળા કરવી. ૧ થી બે વાલ મધપીંપર સાથે ખાવાથી
ક્ષય મટે છે.

ખાપરીઆને બદલે જસતભરમ ચાલે છે અથવા બજરમાં મળતા
ખાપરીઆના લાલ અથવા કાળાં ભુંગળાં વપરાય છે.

સીતોપલાદિ—(૩) ઉધરસના વિષયમાં બનાવટ જુઓ.

વાસાપુટપાક—(૪) અરડુશીનાં પાંદડાંને એક પીતળની ચાર-
ણીમાં ભરી તે ચાળણી પાણીથી ભરેલા તપેલાઉપર મુકી તે ચાળણી
ઉપર એક થાળી ઢાંકવી પછી તે તપેલું ચુલા ઉપર મુકવું. વરાળથી
પાંદડાં બકાર્જ જાય એટલે તેને વાટી રસ કાઢવો તેની સીસી ભરી
મુકવી. મધની સાથે દરરોજ ૦૧ ભાર આપવું.

હિંગાસ્ટક—(૬) હિંગાષ્ટકની સુંઠ, મરી, પીંપર; સિંધવ, ૭૩-શાહ૭૩; હીંગ; અજમેા સરખે ભાગે ખાંડી ચાળીને વાપરવું.

કેળનો રસ—કેળના ગાભામાથી બશેર રસ કાઢવો અને બશેર ગાયનું દુધ વખતોવખત સરખે ભાગે મેળવી દરદીએ પીવું.

અમેરીકામાં આ એકજ પ્રયોગ ઉપર ક્ષય મટાડવાની સંસ્થાઓ ચાલે છે.

ગળેા સત્વ--(૭) ખાંસીના વિષયમાં જુઓ.

જવરધ્નભૈરવ--(૮) હીંગળો, કોડીની ભસ્મ, ટંકણખાર, વછનાગ, કનકબીજ, અશીષુ, મરી, ગાળે, એ સર્વે સમભાગ લેધ આ કુના રસનો એક પટ અને લીંબુના રસનો એક પટ દેવો. ગોળી રતી ૧ ભારની કરવી. એકેક ગોળી અનુપાન ત્રીકટુ બે આની ભાર મધ સાથે.

ગમે તેવો હઠીલો તાવ, ત્રદોષ, કફ, દમ, ઉધરસ, શુળ, ચસકા, વા, આધાશીશી, માયાનું શુળ, બસ્તીનું શુળ, સ્ત્રીનું રતુ શુળ, સાંધાના દુઃખાવા, કળતર, સળેખમ; ઉધરસ, ઝાડો, સંગ્રહણી, આક્રેા, મંદાગ્નિ હરસ, રક્તપ્રમેહ, પ્રદર આદિ આવ, નબળાઇ, નામરદી, ત્વચાના રોગ ઉપર ચાલે છે. અનુભવસિદ્ધ છે.

રક્તાંકુશ—(૯) ધટકડી, સાજનાંકુલ; સોનાગેર, સુરોખાર, હી-મેજ સમાન ભાગે લેધ તેનું ચુર્ણ કરવું. મા. ૦) = ભારથી પાવણી ભાર પાણી સાથે આપવું.

ગુદાની ખરજ તથા યોનીની ખરજ

કાસીસાદિતેલ--(૧) હીરાકસી, સીંધવ, પીંપર, સુંઠ, ઉપલેટ, વઢવાડીયું, મણ્ણીલ, મરી, વાવડીંગ નેપાળાનાં મૂળ, ચીત્રકમુળ; શુદ્ધ

હરતાલ અને દારૂડીઆનું મુળ એ સર્વે સમાન ભાગે લેવું અને પછી આકડાનું દુધ અને તેલથી, ચોગણું ગૌમુત્ર લેષ મંદાગ્નિ વડે તેલ સિધ્ધ કરવું. આ તેલ હરસના મસાને ખેરવી નાંખે છે. ખરજ (ગુદાની) તેમાં ચાલે છે.

સૌરાષ્ટ્રવારી—(૩) સૌરાષ્ટ્રવારીથી ઘેવું.

પોટાશપરમેંગનીઝ—(૪) ૨ ગ્રેન પોટાશપરમેંગનીઝ અને પાણી એસ ૨ મીશ્ર કરી ઘેવું.

ખરજવું

સરજરીની સોગડી—(૧) રાળ, ટંકણ, આંબાહળધર, લાકડી—એ ગંધક, બાવચો એ સર્વને ભેગા કરી બકરીના દુધમાં. ઘુંટી ૩. ૨ ભારની સોગડી વાળવી. તે ગૌમુત્રમાં ઘસી ચોપડવી.

ખરજવાનો મલમ—(૨) સોમલ, શંખીઓ, ટંકણ, સાજખાર, સુરેખાર, નવસાર, ફટકડી, સીંધવ, મોરથુથુ, પારો, રસકપુર, અરીણ, પિત્તપાપડો, ક્રોડીઓ લોબાન, બાવચી, કુંવાડીઓ, ગુગળ, કદ; આમલસારો ગંધક ત્રીફળાં, સાકર એ સર્વે સમાન ભાગે લષ ખાંડી કપડે ચાળી લીંબુના રસમાં દીન ૩ વાટી સોગડી કરીને રાખવી, પાણીમાં વાટીને ચોપડવું બળે તો ભેંસતું માખણ ચોપડવું તેથી ખરજવું મટે છે.

ગંધકનો મલમ—(૩) ગંધકને વેસેલાઇન મેળવી મલમ કરી આપવો તે મલમ ચોપડવાથી ખસ મટે છે.

ખસનો મલમ—(૪) રેડ ઓક્સાઇડ ઓફ મરક્યુરી (સફેદી) રંગે લાલ આવે છે. સફેદો, કપુર, માખણ સાથે મેળવી ચોપડવું. ખરજવું ને ખસ મટે છે.

સ્નાદિષ્ટ વિરેચન—(૫) અછબડાના વિષયમાં જુઓ.

મેાદાના ખીલ

મંજુરદિયુર્ણ—મજુઠ ૨ બાર, સાકર ૪ બાર, જીરૂ ૨ બાર, મીઠીઆવળ ૨ બાર, ખાડી કપડછાણુ કરી સવાર સાંજ ૩. ૦૧ બાર આપવું શીજસ; ખુજલી, ખીલ, ગુમડાં વીગેરેમાં આપવું.

સૌરાષ્ટ્રવારી—(૨) સૌરાષ્ટ્રવારી ચોપડવું, રાત્રીએ ચોપડવું સવારે ઘોષ નાંખવું.

મંજુરદિલેપ—(૩) મજુઠ, કઠ, લોદર, વડના કુંપખીઆં, મસુરનું પીઠું ને સેમળાની છાલ તેનું ચુર્ણ કરવું. લેપ તરીકે વાપરવું ખીલ, કરેળીઆ દાઝ ઉપર ચોપડવું.

ગંડમાલ-ગળાની ગાંઠો-ગાલપચોલાં, ગુમડાં-વિદ્રધી

બેરબદિ મલમ—(૧) બેરબે શેર ૦૧, જંગાલ તો. ૧ બને ભેગાં કરી મેળવી તેલનું મોથુ દઢ પટી મારવી, ગંડમાળ ઉપર બદ ઉપર તથા ગળાની ગાંઠ ઉપર ચોપડવાથી મટે છે.

રેવંચાદિ મલમ—(૨) રેવંચીને ખાડી ભુકો કરી બાટલી ભરવી, ૦૧ ભાર પાણીમાં વાટી ગડ ઉપર ચોપડી નાગરવેલનું પાન બાધી શેક કરવો.

દશાંગલેપ—(૩) સરસડાની છાલ, જેઠીમધ, તગર, રતાંજલી, જટામાંસી, લોદર, દારહળદર, કઠ, વાળો એ ખાંડી ચુર્ણ કરવું. છાસમાં વાટી ગુમડાં ઉપર ચોપડવું.

મંજુરદાદિ ચુર્ણ—(૪) ખીલના વિષયમાં જુઓ.

ત્રિકૃળા ગુગળ—(૫) ત્રીકૃળાને ગુગળની ગોળી બનાવવી.

ગુંબદિ તેલ—(૬) ભાંગરાનો રસ ૧૬ શેર, ચણોળીનો ભુકો ૧ શેર ને મીઠું તેલ ૪ શેર એ સર્વેને મેળવી તેનું રીતસર તેલ

સિદ્ધ કરવું, માથાની ટાલ, ઉંદરી વીગેરે મટે છે. માથાનો ખોડો તથા શુભડાં મટે, ગંડમાલામાં તે તેલનાં પોતાં મુકવા.

મીઠું--(૭) મીઠું પાણીમા લસોટીને લગાડાય છે.

ગુદાનો ચીરો

કાસીસાદિતેલ--(૧) ગુદાની ખરજમાં જુઓ. તે તેલ લગાવવું.

સ્વાદીષ્ટ વિરેચન--(૨) અછબડાના વિષયમાં બનાવટ આવી ગઈ છે. તે દવા ફાકવી.

ધચરકા વિકાર-અમ્લપિત

મંજીષ્ઠાદિ--(૧) મોઢાના ખીલમાં બનાવટ જુઓ.

અગ્નીતુંડીવટી--(૨) ઉંદરીના વિષયમાં બનાવટ જુઓ.

સ્વરજકાદિક્ષાર--(૩) ઉલટીના વિષયમાં બનાવટ જુઓ.

પાણુ (ધાર)

કાંસાજન--(૧) કાંસાજન બભરાવવું.

સુહાગો--(૨) ૮ કણુ ઘોવામાં તેમજ બભરાવવામાં વાપરવો.

કાસીસાદિ તેલ--(૩) વાટો તેલમાં પલાળી અંદર દાખલ કરવી.

મંજીષ્ઠાદિ ચુર્ણ--(૪) મોઢાના ખીલમાં બનાવટ જુઓ.

ત્રિકૃણા ગુગળ--(૫) મોના ખીલમાં બનાવટ આવી ગઈ છે.

°

ગાંડપાણુ-ઉન્માદ

માલકાંકણાદિ તેલ--(૧) બનાવટ આવી ગઈ છે. દરરોજ તેલ ૧ થી ૧૦૦ તોલો આપવું.

આસી ધૃત--(૨) જાહીનો રસ શેર ૪, ધી શેર ૪, વજ, અંખાવળીનાં મુળ, કઠ એ ત્રણનું ચુર્ણ ૦૦૦ શેર, ભેગાં કરી ફકલ

ધી રહે ત્યાં સુધી ઉકાળવું એટલે ધી સિદ્ધ થાય છે. માત્રા ધી
તો. ૨ થી ૪

વિશ્વયાદિ ચુર્ણ—(૩) આગળ બનાવટ આવી ગએલ છે.

અમીરી જુલાબ—[૪] નેપાળાનાં બી રૂ. ૧બાર, ઘઉં રૂ. ૫ બાર બંનેને ભેગાં મેળવી માટીના વાસણમાં શેકવાં, ઘઉં કાળા પડી જાય ત્યાં સુધી શેકવા, પછી નેપાળો વીણી લેવો, ઘઉં નાંખી દેવા, એટલે દારી દેવા; પછી તેની અંદર કાળાં મરી રૂ. ૧૧૧બાર, કાચકાનાં મીંજ રૂ. ૧૧૧ બાર, નાંખી ખાંડી કપડે ચાળી ને ખરલમાં નાંખી ત્રણે ધુટવાં. ખુબ ધુટવાથી તેલ નિકળે છે. ને ગોળી વળાય તેવું થાય છે છતાં કોરું જણાય તો પાણીનાં ટીપાં બે નાંખવાં, ગોળી મરીના દાણા જેવડી વાળવી. એક ગોળીએ એક જુલાબ થાય છે.

સારસ્વત ચુર્ણ—(૫) કઠ, આસંધ, સીંધાલુણ, બોડી અજ-મોદ, શાહજીર, જીર, સુંઠ, મરી, પીંપર, કાલીપાટ, શંખાવલી, સર્વ સમ ભાગ લેઈ સર્વના બરાબર વજ લેઈ તેનું ચુર્ણ કરીને બ્રાહ્મીના રસની ત્રણ બાવના દેવી આ ચુર્ણને સારસ્વતચુર્ણ કહે છે. માત્રા તો. ૦૧ થી ૧ મધ તથા ધી સાથે આપવું.

અવન પ્રાશાવલેહ—(૬) આંબળાં મણ ૧ કળીયુનો શેર ૦૧ પાણી શેર ૧૫ માં નાંખી તેની આશ ઉતારી તેમાં આંબળાં નાંખી માટીના વાસણમાં બાફવાં. ખુબ બફાઈ જાય એટલે કઢાડીને સેજ ગરમાગરમ જડા ખાદીના લુગડાથી છણવાં (સીખંડ છણે તેમ) જે આવે નિકળે તેમાંથી આવે શેર ૧૪ લેઈ ધી શેર ૫ માં શેકવો, ધી છુટું પડી જાય ત્યાં સુધી શેકવો. તાવડી પીતળની કલાઈ વાળી લેવી તાવેતો લાકડાનો લેવો, લોહું અડવા દેવું નહી, ધીમાં શેકતાં હો છે

તો તાવેતો જરા લાંબો રાખી છેટેથી હલાવવો. પછી સાકર મધ ૧ ની ચાસણી પતાસા જેવી કરી માવો તેની અંદર નાંખવો એટલે પાતળુ થઇ જશે પછી તેને ખુબ અઝી ઉપર ધાંધા આંચે ખદખદાવવો. શીરા જેવું થાય ત્યારે એલચી શે.૦૧, નાગકેશર શે. ૦૧૧, વાંસકપુર શે. ૦૧, તજ ૦)~ પીંપર શેર ૦૧, કેશર તો. ૧ નાંખી ખુબ હલાવવું પછી માટીના ઠામમા ધી ચોપડીને ભરી દેવો.

આકરકરલાદિ ચુર્ણ—(૭) નિદ્રા નાશના વિષયમાં બનાવટ આવી ગઇ છે તે જુઓ.

ચસકા-શુળ

આકરકરલાદિ—(૧) શકિત માટે વપરાય છે.

વિષગર્ભ તેલ—(૨) બનાવટ આવી ગઇ છે, ચોળવા માટે વપરાય છે.

સ્વાદિષ્ટ વિરેચન—(૩) દસ્ત સાફ લાવવા માટે વપરાય છે.

વજ્રક્ષાર—(૪) પાચન તથા મળશુદ્ધિ માટે વપરાય છે.

કાલોરસ—(૫) સખ્ત જીલાબની જરૂર જણાય તો આપવો. ઉપરની દવાઓની બનાવટો આગળ આવી ગયેલી છે.

શૂઆદિલેપ—[૬] સાખરશીંગુ, સુંઠ, હિંગ, કપુર, ઈંદ્રિજવ, શેષગુંદર, સીંદુર, ખેરંજો, ગુગળ સર્વને મિક્ષા કરી તેની પટ્ટી મારવી. સોજો હોય તો નવસારના પોતાં મુકવાં.

ચાંદી-ઉપદંશ

દેવકુસમાદી—(૧) કલાય ખંજના વિષયમાં બનાવટ જુઓ.

કેશરાદી—(૨) કલાય ખંજના વિષયમાં બનાવટ જુઓ.

કળજલી—(૩) ગંધક શુદ્ધ, પારો શુદ્ધ, (પારો શુદ્ધ કરવો—

ખારો શેર ૨ હજાર રાજવરીનો. ભુકો શેર ૧ તથા ઇંટનો ભુકો કપડછાણ કરી શેર ૧ તથા ચીજોને ખરલમાં ઘુટવું દીવસ પાંચ સુધી પછી પાણીથી ઘોષ લેવો તે શુદ્ધ પારદ છે.) સમાન ભાગે ઘુટવું એટલે બને એક રસ થાય ત્યાં સુધી ઘુટવું અને પછી કડાઈ લોઢાનીમાં નાખી ધીમા શેકવું પછી તે કેળામાં આપવી. વાલ ૧; જેથી ઉપદેશ મટે.

કેસરાદિ-નં. ૧ (૨) [૩] તેમાં પરેજી સખ્ત પાળવી દુધ ખાત વીગેરે ખાવાં.

ગંધક રસાયન—(૪) આગળ બનાવટ આવી છે.

મંજીષ્ટાદિ ચુર્ણ—આગળ લખાઈ ગયું છે.

ચોપચીની ચુર્ણ—(૬) ચોપચીની શેર ૧; જેઠીમધ શેર ૦૮, વાવડીંગ નવટાક એ ત્રણેને ભેગાં ખાંડી તો. ૨ નો રોજ ક્વાથ કરવો તો. ૨ પીવો.

સરજરી મલમ—[૭] રાજ ચોખી રૂ. ૨ ભાર; તેને ધીમાં રાંધવી. રંધાઈ રહે ત્યારે હેઠે ઉતારીને તેમાં મીણ ચોખું રૂ. ૧૧ ભાર નાખીને હલાવી પછી પાણીમાં ૨૫ વાર ઘોવું, પછી કપુર રૂ. ૦૧૧૧ ભાર વાટીને નાંખીએ તેની પટી મારીએ એટલે ચાંદી સર્વે ભરાઈ જશે.

સોજો મટાડવા માટે અરણી અથવા લીંબડાનાં પાન બારી ચોપડવાં. બાવળ, બોરડી, કાથો અને ધમાસો એનું પાણી ઉકાળી ચાંદીને ઘોવી. જો રાજના મલમથી ન મટે તો નંબર ૯ નો મલમ વાપરવો આથી પણ રૂઝ ન આવે તો હીંગળાની ધુણી દેવી.

વિસ્ફોટક ઉપર ક્વાથ—નસોતર, વાવડીંગ, ઇંદ્રવરથાના મુળ, કાડમની છાલ સમાન ભાગે લેઈ ક્વાથ રૂ. ૨ ભાર આપવો.

બોદરાદી મલમ--રસકપુર, હીંગળો, મોરથુથુ પુલાવેલ, કપુર, સોનાગેર, સફેદો, હીરાદખણુ, કાથો, બોદાર, પારા ગંધકની કળલી; માણસના અસ્થીની ભરમ એ સર્વે સમ ભાગે લેવાં પછી દીવસ ૧ ધુટવું. સર્વે ઔષધોથી માણુ અડધું લેષ મલમ બનાવવો પછી તે મલમને પાણીમાં ધોઈને લગાવવો.

સાદો મલમ--(૯) કાંસાજલુને ધોયલું ધી વાપરવું.

જંતુનાશકવારી--પોટાસ પરમેંગેનીઝ અથવા રસકપુર તેનું પાણી કરી ધોવું. શેર ૧ પાણીમાં વાલ ૨, પોટાસ પરમેંગેનીઝ લુગડાના છેડામા બાંધી પાણીમાં હલાવી ને ગાળવું કણી પાણીમાં ન રહેવી જોઈએ એક ભાગ રસકપુર ને ૧૦૦ ભાગ પાણી મેળવી તેનાથી ધોવું.

કારબોનીક સોપ--૨૫ નંબરી કારબોનાઇક સોપથી ધોવું.

ગળાના ચોળીઆનો સોજો--ગલ્લગ્રહ

મંજીષ્ઠાદિ ચુર્ણ--૧ બનાવટ આવી ગઈ છે.

સૌરાષ્ટ્રવારી--સૌરાષ્ટ્રના કોગળા કરાવવા.

ગ્લીસરાઈન તથા સુલ્ફાગો--ગ્લીસરાઈન તથા ટંકણુ મેળવીને ચોપડવું.

ત્રીફળાના કવાથના કોગળા--ત્રીફળાના કોગળા કરવા.

રક્તચંદનનોલેપ--(૫) રતાંજલી ધસી ચંદન ઉતારવું તેમાં સોનાગેર, સુરોખાર તથા મેટ જાતની માટી મેળવી; ગળા ઉપર લેપ કરવો. ઉપર ફેળાંની છાલ બાંધવી.

છાતીમાં બળતરા (હૃદય દાહ)

દ્રાક્ષાદિ ગોલી--૧ હીંગાષ્ટકમાં દ્રાક્ષ મેળવી ગોળી કરી કરવી

ચણીખોર જેવડી કરવી. દીવસમાં દશ બાર આપવી.

શિવાપાચન—૨ હરડે, સંચળ, અને સાકર સમ બાજે મેળવી. ૦૧ થી ૦૧૧ બાર આપવું. ગરમ પાણી સાથે આપવું.

જલોદર

વૃકોદર અર્ક—(૧) જુનો કેરડો વર્ષ ૧૦૦નો લઘ તેનાં મુળીઆં મધ્ય ૧ લેવાં તેના કટકા ઝીણા કરવા. પછી ખારેક શેર ૫ લેખને મોટા માટીના વાસણમાં નાંખવું, માટલા હેઠે છેદ પાડવો, તે પાણી ઝીલવા નિચે એક વાટકો રાખવો. માટલાં ઉપર ઢાંકણું ઢાંકી કપડમટી કરી લેવું પછી તેના ઉપર છાણાં સળગાવવાં એટલે વાટકામાં અર્ક પડશે. તે અર્ક પાનમાં સળીવતી લીટો કરીને સાંજ સવારે ખવરાવવો. પરંજ તેલ મરચું ને ખાંડ અંધ; પહેલે દીવસે મોઢેથી પાણી છુટશે, બીજે દીવસે પણુ છુટશે. કાંઈ ખાઈ નહી શકે ત્રિજે દીવસે લુખ ઉધડશે. મોઢામાંથી પાણી નિકળતું બંધ થશે. જલોદરનું પાણી શોષણ થશે. ખાવામા સાકરનો શીરો. સાત દીવસ પછી બીજા ખોરાકની છુટ, ઝાડા થાય તો બીવું નહીં. જલોદર મટે છે.

કાળોરસ—(૨) બનાવટ આવી ગઈ છે.

ઝાડા—અતિસાર

એરંડીઆનો જીલાબ—તો. ૧ રેચ માટે સુંઠના ઉકાળા સાથે આપવું.

મધુપટ્ટીકા—કાળજા ઉપર મધ ચોપડી ઉપર કળીચુનેદ ખતરાવવો ઉપર પાન મુકવું.

૩ સરીજરી ચુર્ણ—રાળને ખાંડીને કપડે ચાળી બે આની કે પાવલી ભાર ખાંડ સાથે આપવી.

૪ સરજરી નં ૨—ખીલીનો ગર્ભ, રાળ, કડાછાલ—અતિવિષ હિંચી હીંગ ને અશીષુ સમભાગ લઘુ ધુટી મગ જેવડી ગોળી કરવી મા. ગો. ૧ (ચુર્ણ પશુ અપાય)

૫ આનંદભૈરવ રસ—હીંગજોઠ, વછનાગ, મરી, ટંકણુ-ખાર પીંપર સમભાગ લેઈ લીંબુના રસમા ખરલ કરી ત્રીણી જનના દાણા જેવડી ગોળી કરવી. માત્ર ગો. ૧ થી ૪ લેવી ખોરાકમાં છાસ, ભાત; દહીં ભાત; કઢી ભાત લેવાં.

૬ સંજવનીવટી—બનાવટ ઉપર આવી ગઈ છે.

૭ કુંકુમવટી—કેશર અને અશીષુ બે સમાન ભાગે લેઈ બા-જરીના દાણા જેવડી ગોળી કરવી.

૮ વૃદ્ધ ગંગાધર ચુર્ણ—નાગરમોથ; અરકુસાના મુળની છાલ, સુંઠ, ધાવડીનાં ફુલ, લોદર, વાળો, ખીલાં, મોચરસ, કાળપાટ, ઇન્દ્રજવ, કડાછાલ, આંખાની ગોટલી, અતિવિષ, રીસામણી, એ સર્વે સમાનભાગે લેઈ ચુર્ણ કરવું, અનુપાન ચોખાનું ઘોવણુ તથા મધમાં ૦) થી ૦૧ લેવાથી મટે; ખાવામાં છાસ ને ભાત.

૯ ગંગાધર રસ—શુદ્ધ પારો ૩૧ ભાર, ગંધક ૧ ભાર બંનેની કળલી તૈયાર કર્યા પછી અશીષુ ૩૧ ભાર નાંખી ખરલ કરવો. પછી ખીલીનો ગર્ભ ૩૧ ભાર, નાગરમોથ ૧ ભાર, મોચરસ ૧ ભાર, એ સર્વેને ખાંડી લુગડે ચાળી ખરલ કરવું. માત્રા રતી ૧; છાસમાં સવાર સાંજ આપવું. લોહી પડતું હોય તો ચોખાના ઘોવણુમાં આપવું; છોકરાને માત્રા ચોખાપુરની છે.

૧૦ પલ્લીસ કેટીઓ રામેટીક—પાંચ પાંચ ગ્રેનનાં પડીકાં
ઠ કરવાં. તે આપવાથી ઝાડા બંધ થઇ જાય છે.

ઝાડા બાળકોના તથા બાળકોની આંચકી

૧ એરંડીયું--એરંડીયાનો જીલાબ આપવો.

૨ બાલ ચાતુરભદ્ર—પીંપર અતીવિષ, નાગરમેથ, અને કાકડા
સીંગીનું સમભાગે ચુર્ણ કરવું; માત્રા ૧થી ૩ રતી; અનુપાન મધમાં.

૩ સરજરી ચુર્ણ--બનાવટ આવી ગઇ છે.

૪ સુહાગો—કુલાવેલ ટંકણુ ૬ માસા (વાલ ૨), જવંત્રી
રતી ૨ ઉનાપાણીમાં મેળવીને પાવી આંચકીમાં પણ પાવી, હુંગળી
સુંઘાડવી.

૫ એલીઆદીલેપ--એળોઓ, દિકામરી, ઇંદ્રજવ, કપુર, હીંગ,
ને સાથુ તેને ખદખદાવી પેટ ઉપર ચોપડવું.

૬ માલકાંડણાદિલેપ--માલકાંડણાને અજમો વાટી ઉનાં કરી
શરીરે ચોપડવો.

૭ ખાપરીયું--ધાપાણુને ગૌમુત્રમાં ઉકાળી શુદ્ધ કરી અગ્નિમાં
કુંકી દેવો. માત્રા વાલ ૧ થી ૨; બાળકને લવીંગનું તેલ નસે નસ
ચોપડવું.

૮ વજાદિ ચુર્ણ--મોરછડ; કાકડાસીંગી, ખુરાસાની વજ,
પદ્મક એ સર્વે સમાન ભાગે મેળવી વાલ ૧ ને આશરે પાણીમાં
પાષ દેવું.

૯ અ સમલીની કાકડી ને મરી વાટી પાચ તો આંચકી મટે.

૧૦ બાળાગોળી--જવંત્રી, જયફળ, કડાછાલ, મોચરસ ધાવ-
કીનાં ફલ, હીરમાણી અજમો, કેશર; વાવડીંગ, એલચી, અરીષ્ટ ૩.

૧ા ભાર, કેશર રા. ૦ા ભાર અને એલચી રા. ૨ ભાર બાફી બધાં રા.૬ ભાર લેખ, ખાંડી અરીણુનો કસુંબો કરી ગોળીઓ મગના ઢાણા જેવડી વાળવી.

ટચકીયું (કટીગ્રહ) કેટો રહી જવી

- ૧ વિષગર્ભ તેલ—ચોપડવામાં આવે છે.
- ૨ કાળોરસ—રેચ માટે વપરાય છે.
- ૩ અગ્નિતુંડી—ખાવામાં આપવાથી કાયદો થાય છે.
- ૪ રાસ્નાદિકવાથ—પીવામાં આપવાથી મટે છે.

તૃષા

- ૧ ચાંદી—ચોખી ચાદીની કકડી મોઢામાં રાખવી.
- ૨ ચેષ્ટીમધ—જેઠીમધતું લાકડું મોમાં રાખવું.
- ૩ સાજના ફુલ—સોડા પાવો તેથી મટે.
- ૪ ધાન્યાદિહિમ—ધાણા, દ્રાક્ષ તે વરીઆલી રાત્રીએ મા-દીના વાસણમાં પલાળી રાખવાં સવારે બધાં બરાબર ચોળી પાણી મળી લેવું તે પીવામાં આપવું.

વડવાઈ ગુટિકા—વડની વડવાઈના અંકુરો, જેઠીમધ, ઉપ-લેટ, કમળ કાકડીનો મગજ અને ચોખાની ધાણી સર્વેની ભુકી કરી સાકર સાથે ઘુંટી ગોળી બનાવવી મુખમાં રાખી તેનો રસ પીએ તો તરસ મટે.

જવર

૧ પાચન કવાથ—દેવદાર ટાંક રાા, ભોરીંગણી ઉબી ટાંક રાા બેઠી ભોરીંગડી રાા ભાર, મુંઠ રાા ભાર, ધાણા રા. રાા ભાર એની પડીછી ચાર કરીને સર્વે જવરમાં ખાયતો પાચન થાય.

૨ સન્નિપાત ક્વાથ—પીપરીમુળ, ઇંદ્રજવ, દેવદાર, વાવ-
ડીંગ, બારંગી, તગર, કાયફળ, પુષ્કરમુળ, રાસ્ના, હરડે, ભોરંગડી
અજમે, કરીઆતું, ખુરાશાની વજ, ચવક, કાળીપાટ, ખડખાલી, લવીંગ
એ સર્વેનો ક્વાથ કરી દીવસ ૭ પાય તો સર્વે સન્નિપાત મટે.
તેમ સુતીકા રોગને માટે પણ આ ક્વાથ સારો છે. શાસ્ત્રકાર આ
ક્વાથને ગ્રંથપાદિ ક્વાથ કહે છે.

અભયાદિ ક્વાથ—હીમેજ અથવા હરડે, નાગરમેથ, ધાણુ
રતાજલી, પદમક, અરકુશીનાંપાન, ઇંદ્રજવ; વાળો, ગળો, ગરમાળાનો
ગોળ; કાલીપાટ, સુંદ; ને કડુ સમાન ભાગે લેવું. માત્રા તોલો રથીરા.
પીંપરના અનુપાન સાથે આપવું.

૪ જવરાકુશ—સોમલ શંખીઓ ટાંક ૧૦; ફટકટી ટાંક ૨૦;
બનેને સરાવ સંપુટમાં ધાલી ગજપુટ અગ્નિ દેવી તેમાંથી ચોખ્ખા ૧
ભાર દુધ સાકર સાથે આપે તો તમામ જવરને મટાડે છે.

(નં. ૨) સોમલ શેર ૧૦ તેને લીંબુના રસમાં દીવસ ૧ વાટીએ
પછી હાડલીમાં નાંખીને બીજી હાડલી ઉપર ઉધી ગળા તેનો સાંધો
મેળવી પછી ચુલાપર ચડાવી હેઠે રોટલા જેવી આંચ દેવી. ઉપરની
હાડલી પર બીતું કપડું રાખવું, એ પોહો એમ કરવાથી કુલ પડે છે,
તે કુલ સીસીમાં ભરી રાખવાં માત્રા ચોખ્ખાપુર આપવાથી તાવ મટેછે;

૫ જવરાંકુશ નં. ૨—શુદ્ધ કરેલો પારો, ગંધક, વજનાગ;
એ ત્રણે પદાર્થ સમાન ભાગે લેવા. એ ત્રણે સમાન ધંતુરાના બીજ
લેવા અને એ સર્વેથી બમણી સુંઠ, મરી અને પીંપર લેઈ પારા
ગંધકની કજલી કરી વજનાગ મરી ભેગાં વાટી અન્ય સર્વ પદાર્થનું
ચુરણ કરી સર્વેને એકત્ર કરી લીંબુના રસમાં અને આદાના રસમાં
ધુંટી ૨ રતી ભારતી ગોળા કરવી, માત્ર ગો ૧ થી ૨, તાવ, શ્વેત,

ફમ, ઉધરસ અને ક્ષયને મટાડે છે. સર્વ જાતના તાવ મટાડે છે. ઝાડાને પણ ક્ષાયદા કર્તા થાય છે.

સોમલ શુદ્ધ-સોમલને તાંદલજના રસમાં, કેળના રસમાં ને કરેલાના રસમાં ઘુંટવો પછી બધે વાપરવો.

૬ જવરાંકુશ નં. ૩—ચોખી શુદ્ધ કરેલી હરતાલ જેટલી હોય તેથી અર્ધ ભાગે શંખનું ચુર્ણ લેવું તથા હરતાલના નવમે ભાગે શોષિલું મોરચુ લઈ તે સર્વને કુંવારપાઠાના રસમાં ઘુંટી સરાવ સંપુટમાં ગજપુટ અમ્બી દઈ ટુંકવું. પછી ઘુંટી કરી ચાળી લેવો. માત્ર ૧ રતીભાર. હથેળીમાં પહેલા ખાંડ લઈ તેના ઉપર આષધ મુકી, તેના ઉપર ખાંડ મુકીને ફાકી જવું. ખોરાકમાં દુધ અને ભાત ખાવાં, ઉલ્ટી થાય તો ગભરાવું નહિ.

૭ ત્રિપુરભેરવ રસ—સુંઠ ચાર ભાગ, મરી ચાર ભાગ, ટંકણુ-આર ૩ ભાગ, શોષિલો વછનાગ ૧ ભાગ ને નાગરવેલના પાનનો રસ અને આદુ, અને લીંબુના રસની ભાવના દઈ સારી રીતે ઘુંટી ગોળા રતીભારની કરવી. માત્ર ગોળા ૧ થી ૨ સર્વ પ્રકારના તાવ મટે છે.

૮ જવરામૃત--દીકામારી, ૪ તોલા, ' ખુબકલા ' ૩ તોલાકર તોલા ૩; કાળાં મરી તોલા ૪; કાલંબો ૧૦ તોલા; સીંધવ ૨ તોલા; લીંબુના રસમાં ચણીભોર જેવડી ગોળી કરવી, દીવસમાં ૬ થી ૮ ગોળી દેવી.

ટાઢીઆ તાવમાં ઉના પાણીમાં; અને ઉનીઆ તાવમાં ટાઢા પાણીમાં આપવી.

અમૃત ગુટીકા—મવસીલ ૧ તોલો, લોંબોળીનાં મીંજ તોલા ૧૦, મરી તોલા ૫, એળીઓ તોલા ૨૦, બરજીત (કડુ) તોલા ૪ એ

સર્વેનું ચુર્ણ કરી ગોળી ચણીઓર જેવડી કરવી. માત્રા ગોળા ૧ થી ૪

૧૦ અમૃત ગુટીકા નં.૨—કાચકાંના ગોળા રા. ૫ ભાર,કવી-નાઇન તો. ૧ ભાર, બન્ને ભેગાં કરી લસોટી પાણીમાં ઘુંટી ગોળા જ્વરના દાણા જેવડી કરવી. કહુ બર્જીતમાં પથુ મેળવી સકાય છે.

૧૧ સુર્યરસ--સુરોખાર, ગળોસત્વ, સોનાગેર,સોડાબાઇ કાર્બ સાથે મેળવી માત્રા ૧ થી ૪ વાલ પિત્તજ્વરમા સારું કામ કરે છે.

૧૨ મહાસુદર્શન ચુર્ણ--દ્વે કાર્મસીમાથી લાવવું. બનાવટ ત્રીફળાં, ત્રીકટુ, હળદર અને દારૂહળદર, ઉભી અને બેડી ભોરંગડી, કચુરો, ગંઠોડા, મોરવેલ, ગળો, ધમાસો કહુ, ખડસલીઓ, નાગરમોચ દ્રાચમંડ, વાળો, લીંબડાની છાલ, પુષ્કરમુળ, જેઠીમધ, કડાછાલ, અજમો, ઇંદ્રજવ, ભારંગીની છાલ, સરગવાનાં બી, કુલાવેલી ફટકડી, લોડાવજ, તજ, પદમકનું લાકડું, કાળો વાળો, સુખડ, અતીવિષતીકળા ખરેટીનાં મુળ, સુગંધી સમેરવો, સમેરવો ને વાવડીંગ; તગર, ચીત્રા દેવદાર, ચવક, કડવા પરવરનાં પાદડાં, જીવક, (ભોયકોળું) ફગવેલી-આનો કંદ; લવંગ, વંશલોચન, સફેદ કમળ, આસંધ, તમાલપત્ર, જવંત્રી ને તાલીસપત્ર એ બધાનું અર્ધો ભાગ કરીઆતું નાંખવું ને ચુર્ણ કરવું તોલો ૦.૫ થી ૦.૮, તમામ પ્રકારના જ્વર,દાહ, મુઠ્ઠા તૃષા, વીગેરે તમામ જાતનાં દરદો મટે છે.

સુતિકા જ્વર

૧ સામુદ્રિક વિરેચન--આગળ બનાવટ આવી ગઇ છે.

દેવદારવાદી કવાચ--દેવદાર, વજ, કઠ, પીંપર, સુંદ, કામફળ, મોચ, કરીઆત, કહુ, ધાણા, હીંમજ, ગજપીંપર, બેડી ભોરંગડી,

ગોખર, ધમાસો, અતીવિષ; ગળો, કાકડાશીંગી, શાકજીર તેનો ક્વાથ કરવો. માત્રા તોલા ૨ થી ૩

સ્ત્રીઓના સર્વ રોગ. પેટનું શુળ, ખાસી, તાવ, શ્વાસ, મુઠ્ઠો અસ્તકશુળ, કંપવાયુ ને તાણુને મટાડે છે.

૩ દશમૂળકવાથ--શાલવણુ, પીઠવણુ, બેદી તથા ઉભી બો-રંગડી, ગોખર, ખીલી, અરણી, અરકુશો, સીવણુ, પાટલા એ બધા મુળને ખાડી તેનો ક્વાથ કરવો. માત્રા તોલા ૨ થી ૩ પીંપરના ચુર્ણ સાથે આપવો. વાત કફ જ્વર, સન્નિપાત જ્વર, સુવાવડી સ્ત્રીઓના સર્વ વિકારો મટે છે.

દમ

૧ અન્નાદ વમન--અનાવટ આવી ગઈ છે.

૨ શ્વાસુઠાર--શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ ગંધક, શુદ્ધ વછનાગ, ટંકણુ, શુદ્ધ મનસીન, દરેક તોલો ૧, મરી તોલા ૮ સર્વનું ચુર્ણ કરી સુંઠ તોલા ૨, મરી તોલા ૨, પીંપર તોલા ૨ દરેકનું બુદ્ધ ચુર્ણ કરી મેળવવાં. માત્ર રતી ૨; અનુપાન નાગરવેલના પાનમાં આપવું.

૩ કૃષ્ણક્ષાર--ધંતુરાનાં ઝીંડવાં શેર ૧; અજમેો શેર ૧, મીઠું શેર ૧ ત્રણે ખાંડી એક હાડલીમાં ભરી ખાળી નાંખવાં તેની રાખ તેજ કૃષ્ણસાર છે. માત્રા વાલ ૧ થી ૨.

સામુદ્રિક વિરેચન--આગળ આવી ગયું છે.

કાસાંતકવટી--લવંગ તોલા ૩, એક તોલો બેડાંની હાલ, બે તોલા કાથો, એક તોલો ટંકણુ, એક તોલો જીમધ, જવખાર તોલો ૧૦, પીંપર તોલો ૧૦ ખાંડી ખાવળના રસમાં ઘુટી ગોળી વાળવી એમાં રાખી રસ ઉતારવો. દીવસમાં ગોળી ૧૨ લેવી.

દંતરોગ

૧ લવંગનું તેલ—લવંગનું તેલ, તજનું તેલ કે અશીષનું કસુંબો તેમાં ૩ બોળી દાંતના કોતરમાં રાખવું.

૨ વીડીંગ ગુટીકા—મીણને વાવડીંગની ગોળી કરી ભરવી.

૩ દંતમંજન—કુલાવેલ મોરથુથુ એક ભાગ, ટંકણ ૨ ભાગ, કટકડી ૩ ભાગ, ચાક ૮ ભાગ, કપુર ૧ ભાગ, બદામના ફેતરાંની રાખ ૪ ભાગ, બીજેરાની હાલનો ભુકો ૨ તોલા, દાડમની હાલ તોલા ૨ એ સર્વેનું બારીક ચુર્ણ કરવું.

છીકામારીનો રસ કાનમાં નાખવાથી કાન અથવા દાંતની થીડા મટે છે.

દંત મંજન ન.૨—ચાક તોલા ૪, કાથો તોલો ૧ ગુલાબનાં ફુલ તોલો ૧, ચણકમાલા તોલો ૧, એલચી તોલો ૧, કપુર તોલો ૦.૧ આત્રા ૦ થી ૦.૧ તોલો.

ધ્રાવણ વૃદ્ધિના ઉપાય

૧ જીવન—બનાવટ આવી ગઈ છે. દંતે કાર્મસીમાંથી લેવું. બોરાકમાં ખટ્ટા લેવા, સુવાનું પાણી પીવું, સ્તન ઉપર એરંડીયું લેવું ચોપડવું. જીવન દુધ સાથે આપવું.

૨ સુદર્શન ચુર્ણ—બનાવટ આવી ગઈ છે.

૩ નવસાર લોશન—નવસારનાં પોતાંબીનાં સુકાં મુકયાં કરવાં.

ગંડીઓ વા અથવા નજળો

૧ વિષગર્ભ તેલ—ઉપર બનાવટ આવી ગઈ છે.

સામુદ્રીક વિરેચન—ઉપર બનાવટ આવી ગઈ છે.

૩ ચંદ્રપ્રભા—ઉપર બનાવટ આવી ગઈ છે.

૪ ત્રિકૃણા ગુગળ—ઉપર બનાવટ આવી ગઇ છે.

શારીરિક ક્ષિણતા

૧ જીવનની—બનાવટ આગળ આવી ગઇ છે.

૨ પાચન ગુટીકા—સુંઠ રૂ. ૧૦ ભાર, મરી રૂ. ૨ ભાર, પીપર રૂ. ૧ ભાર; સીંધવ ૧ ભાર, હીંગ ૦૧ ભાર; નવસાર ૦૧ ભાર ટંકણુ ૨૧૧ ભાર એ સર્વેની ગોળી સરગવાના પાનના રસમાં વાળવી.

દ્રાક્ષાવટી—તજ તોલા ૫, ઘાણુ તોલા ૫, જીરૂ તોલા ૫, મરી તોલા ૮, ગંધક તોલા ૫, સીંધવ તોલા ૧૦, દ્રાક્ષ શેર ૧૧, અનાર [દાડમ] દાણુ તોલા ૧૦ ઉપરની ચીજોમાં અનાર દાણુ દળીને વાપરવા અને દ્રાક્ષ તથા લીંબુના એકત્ર કરેલા રસમાં ઉપલું ચુરણુ નાંખી ઘુંટી ગોળીઓ વાળવી.

વીર્યની નિર્બળતા

૧ સ્વદૃપ ચંદ્રોદય—હીંગલોક તો. ૧૦ લવીંગ તો. ૨૦ ખાંડી તેમાંથી લવીંગ તોલા દશ માટીની કલાડીમાં દાખવાં ઉપર હીંગલોકની કટકીઓ ૨૦ મુકવી ઉપર બાકીના લવંગ ૧૦ ભાર દાખવાં. પછી ચુલે ચડાવી ઉપર ધોળી ડુંગળીનો રસ શેર ૧૫ ધીમી આંચે કલાડામાં રેડતા જવું ને પાતા જવું અને તમામ રસ બળી જાય એટલે ખરલમાં વાટી નાંખવું પછી તેમાં નરલવંગ તોલા ૧૧૧ જાયફળ તોલા ૧૧૧ સમદરસોસનાં બી તોલો ૧૧ ત્રણે ખાંડી કપડે ચાળી હીંગલોક ભેગા નાંખી એક કલાક ખરલ કરવો. પછી બરાસ રૂ. ૦૧ ભાર; કસ્તુરી રૂ. ૦૧ ભાર ને તેમાં ખરલ કરવી. આદુનો રસ શેર ૦૧માં મેળવી ગોળીઓ વટાણુ જેવડી વાળવી. ગોળી ૧ દુધ સાથે લેવી. આ ગુટીકાની અંદર ૦૧૧ તોલો સોનાના વરગ ચડાવવા અથવા ઘુંટી નાંખવા.

આકરકરભાદિ—ઉપર બનાવટ આવી ગઇ છે.

વિષમુષ્ટી ગુટિકા—આનું ખીજું નામ અગ્નીતુંડી છે. જેમાં ઝેર કાચલાં આવે છે.

ઝેરકાચલાને લુગડે બાધી બીની માટીમાં દાખી દેવાં કે ગોમુત્રમાં પલાળી રાખવાં પછી તેને કાઢી છાલ કાચળા સાથે ધસી નાંખવી, પછી તેના બે ભાગ જુદા પાડી વચલી જીભ કાઢી નાંખવી તે લીમાં સેકી ખાંડી નાંખવાયા શુદ્ધ થાય.

ટોનિકપીલ્સ—ફ્રેસફ્રેસ ૧૫ ઘઉં ભાર, ફેરીરેડેક્ટમ ૨ આઉંસ; ડેમીઆના ૦૫ આઉંસ અને એકસ્ટ્રેક્ટ નક્ષવોમીકા ૧ ગ્રામ, ફેરીફ્રેસફ્રેસ ૨ આઉંસ; કવીનાઇનની સીસી ઓંસ ૧ હાવર્ડની; એકસ્ટ્રેક્ટ જોનસીઆ ૦૫ રતલ આ ૬૦૦ ગોળીનું માપ છે.

૫ મદન કામેથેર રસ-કજલી ૨ ભાગ; અપ્રીણ ૧ ભાગ એ બંનેને લેધને નાગરવેલના પાનમાં ઘુંટી વાલ વાલની ગોળી કરવી. માત્રા ગોળી ૧, અનુપાન સાકર સાથે સાંજે લેવી, ઉપર કાષ ખાવું નહીં ફક્ત બેંસનું દુધ પીવું. પુરુષત્વ વધે છે.

મલ ગુટીકા—શુદ્ધ સોમલ અને કાથો સમાન ભાગે લેધ બાજરીના મોટા દાણા જેવડી ગોળી કરવી. માત્રા ગોળી ૧ દુધ તથા સાકર સાથે લેવી. દવા ઝેરી છે.

પુરુષત્વ તથા સ્ત્રી સેવનની ઇચ્છા પ્રતિષ્ઠા કરે છે.

૧ તીલો નં. ૧—તેપાળાના તેલની પટ્ટી સર્વેમાં ઝ્રેષ્ટ છે.

ઇંદ્રા ઉપર ફાદતી થાય તો બેસના જાણુથી ઘોષ ઉપર ઘોષેલું સ્ત્રી ચોપડવું.

૨ તીલો નંબર ૨—ધંતુરાનું તેલ પાતાલયંત્રથી કાઢી ચોપડવું.

૩ તીલો નં. ૩--ઘોળી અને રાતી કચોરનાં ફુલ નંગ ૬૪-૬૪ હલી તથા બેઠી ભોરંગણીનાં મુળની છાલ ટાંક ૫ તેનું ચુર્ણ ઝીણું વાટી ખંને ભોરંગડીના રસની સાત ભાવના દેવી. તેની ગોળી કરી સીસીમાં ભરી રાખવી થુંકમાં ઘસી ચોપડવી.

તીલો નં. ૪--ખારેકના ઠળીઆ ઘસીને ચોપડવા.

૫ તીલો નં. ૫--હીરાકસી, આસંધ, લોદર ને ગજપીપ્પર દરેક તોલા ૪; તેલ તોલા ૬૪, પાણી તોલા ૨૫૬ મેળવી તેલ સિદ્ધ કરવું.

તીલો નં. ૬--પલાસ પાપડાને ઘડી એક પાણીમાં પલાળી પછી કાઢીને છાયામા સુકવીએ અને તેને ખાંડીને કાચની સીસીમાં ભરીએ વાલુકાયંત્રથી તેલ કાઢીએ અથવા પાતાલ યંત્રથી તેલ કાઢીએ પછી એ તેલ નાગરવેલના પાનમા રતી ૧ લગાડીએ તો મરદ થાય તે એક ચોખાભાર પાનમા ચવરાવે તો નખળાઇ મટે

૭ તીલો નં. ૭--ગધેડીની ઓર લાવી તેની અંદર ઝીણું લુગડું ગજ ૧૧ ત્રણ દીવસ પલાળવું પછી તેને છાંયે સુકવીને ધીમાં પલાળવું પછી તેની પટ્ટી મારવી પુરુષત્વ પ્રાપ્ત થાય.

તીલો નં. ૮--નેપાળો ટાંક ૪ આંબલસારો ગંધક ટાંક ૪; ખંનેને વાટીને ધી સાથે મલમ કરવો પછી લુગડા ઉપર ચોપડીને લગાડવું તેનાં ટીપાં પડે તે વાટકામાં લઈ લેવા અને તેલની પટ્ટી મારવી. તો પુરુષાતન આવે છે.

નરકોરી ફુટતી હોય તો

સપ્તામૃતલોહ --ની બનાવટ આગળ આવી ગઇ છે.

આવળકંઠી ચુર્ણ--આંબળાને ધીમાં શેકી તેનું ચુર્ણ કરી લુગદી તાળવે લગાડવી.

૨ સૌરાષ્ટ્ર નર્ય અથવા લેશન--ફટકડી સુંધાડવી, અથવા તેનાં પોતા તાળવે મુકવાં.

નાસુર

૧ રેવંચીના લેપ--રેવંચીનું લાકડું લાગ ૨, ઝેરઠોચલું એક ભાગ એ બંનેને પાણીમાં ઘસવું, એ પાણી આંખમાં પાડવું. તે થડખે ખરડ કરવો એવું દીન ૪-૬ કરે તો નાસુર મટે.

૨ ગંધો બેરળે ટાંક ૩૫; એ ૧૧ ઓ ટાંક ૩૫. હીરાબોળ ટાંક ૩૫, મોરથુથુ ટાંક ૩૫, જંગાલ ટાંક ૩૫, ડુંગળીનો ગાદીઓ એક, ગોળ શેર ૧; ધી શેર ૧, તમામનો ભેગો મલમ કરી લગાડે તો જીવો તથા નવો નાસુર મટે તેમ સર્વ પ્રકારનું પ્રભુ મટે છે.

હીંગ તથા લીંબડાના પાંદડાં વાટીને લેપ કરવાથી ઝીડા નીકળી જાય છે.

ખાટખટુબડાની ગાંઠ પાણીમાં ઘસીને જીવડા પડ્યા હોય તેની ઉપર ૩ ઉપર મુકીને દબાવે એટલે જીવડા તરી આવે.

પક્ષાઘાત

૧ માલકાંકણાનું તેલ--પીવામાં આપવું, બનાવટ આગળ આવી ગઈ છે.

૨ રાસ્નાદિકવાથ--તે પીવાથી મટે છે. બનાવટ આગળ આવી ગઈ છે.

૩ વિષગર્ભ તેલ--ચોળવામાં આપવું. બનાવટ આગળ આવી ગઈ છે.

૪ માપાદીવડાં--અડદની દાળ રાત્રીએ પત્તાળી રાખવી પછી દાળનાં વડાંની માદ્રક વાટી સરસીઆ તેલમાં વડાં કરવાં તે ખવરાવવાં.

૫ કાલોરસ—ખનાવટ આગળ આવી ગઈ છે. ખેરાકમાં મગ દુધ, વગેરે પૌષ્ટિક પદાર્થો આપવા.

પથરી

૧ જાંબુનો સીરકો—જાંબુનો રસ કાઢી સીસામાં ભરી લેવો. દરરોજ ૨ તોલા પાવાથી મટે છે.

૨ લાંબડીનાં ખીયાં—લાંબડીનાં ખીયાં ૮ થી ૧૦ પાણીમાં આપવાં.

૩ કુંવારાદિ—કુંવાર, હળદર, પુલાવેલો નવસાર, સુરોખાર, પાષાણભેદનું લાકડું, તેનું ચુર્ણ કરી ગોળા ચણીએર જેવડી વાળવી દરરોજ બે ગોળા આપવી.

પ્રમેહ

૧ ચંદ્રપ્રભા—ખનાવટ આવી ગઈ છે.

૨ ગરમીની ગોળી—બેરજનું સત્ત્વ ૩. ૨ ભાર, નિરવીષ તો. ૦.૧, શ્મીમસ્તકી ૩. ૨ ભાર, માળું ફળ ૩ ૨ ભાર, સુખડનું તેલ ૩. એક ભાર, કાથો તોલા ૨, ચણકઆમ તો. ૧, વાંસકપુર તોલા ૧; એલાયચી ૩. ૦.૧ ભાર; સોનાગેર ૩. ૧ ભાર, કેપેબાના તેલ ૩. ૨ ભારમાં ઘુંટી ચણીએર જેવડી ગોળા વાળવી તાત્કાલીક પીડા સામક છે. પ્રમેહમાં જીવાળ તરીકે મીંઢીઆવળ, ધી, ગુલકંદ ને ખાંડ ચાર વસ્તુ મળી દરરોજ ૦.૧ ભાર આપવું.

૩ જાતિકેત્રાદી ચુર્ણ—જયફળ, લવીંગ, એલચી, તમાલપત્ર, તજ, નાગકેશર, કપુર, સુખડ, કાળા તલ, વંશસ્ત્રોચન, તગર, આંબળાં, તાલીસપત્ર, લીંડીપીપર, હરડે, કલોંજીજીર, ચીત્રો, વાવડીંગ સુંક, મરી એ ૨૦ ઔષધો સમાન ભાગે લઈ એ સર્વ ઔષધો જેટલી ભાંગ

લેખ તેનું ચુર્ણ કરવું અને ચુર્ણ બરાબર સાકર નાંખવી. માત્રા
તોલા ૦૧ થી ૦૧૧

સૌરાષ્ટ્રરસ--રાત્રી ફટકડોને ટુલાવી તેના બરાબર પતાસુ
મેળવી આપવું. માત્ર વા. ૧.

ઘસપગુલનું હિમ--ઘસપગુલ, તકમરીઆં, જેઠીમધ, બળદાણા
ગોખર, એમાથી ગમે તે એકનું હિમ કરીને પાવું.

મૂત્રજીલાબ--કલમી સુરો, પાષાણુભેદનું લાકડું, એલચી, ચણ-
કબાબ સમાન ભાગે ચુર્ણ કરી ૦૧ ભાર રકાવવું.

પ્રમેહ અર્ક--ગંધાબેરજો મલમનો શેર ૧, વાંસકપુર શેર ૦૧
સુખડનો લુકો શેર ૦૧ ફટકડી ૩૧.૧ લાર લોખાન ૩૨ ભાર, બે હાંડલીઓ
લેવી તેનાં મોઢાં ઘસી નાંખવાં. એક હાંડલીમાં ઉપરની દવા નાંખી
બીજી તેના ઉપર ઉધી વાળી તેના ઉપર લોઢાનો લુકો, ગોળ, ચુનો
અડદનો લોટ એ બધું મેળવી સાધ પુરવી. માટી વાળું કપડું કરી
સાધ ઉપર લપેટવું. પછી તેના ઉપર ઉપરની ચીજો લપેટવી પછી
તેના ઉપર મેટ લગાડવો. ઉપરની હાંડલીમાં છેદ પાડવો વાસની નળી
સુકવી. તે હાંડલી તળે અગ્નિ સળગાવવો. અને તેમાથી વરાળ નિકળે
તે કાચના પ્યાલામાં લેવું તે રસનાં ટીપાં પતાસામાં બે આપવા.

બંગ અથવા ત્રીબંગ--બંગ અથવા ત્રીબંગ માત્રા રતી
૧ થી ૨

પરસેવો.

૧ કળથી--કળથી બાળીને તેની રાખ ચોપડવી.

૨ મીઠું બરવાથી ખવાઈ ગએલ માટલાં હોય તે માટલાને
ખાંડી જાણમાં મેળવી તેનો લેપ કરવો.

પશ્ચાત વેણુ (સુવાવડ પછી આવતી વેણુ)

દેવદારવાદી ક્વાથ--ની બનાવટ આગળ આવી ગઈ છે.
ખીંપરના ચુર્ણ સાથે આપવો.

પાંડુ

૧ સરજરી--રાળના મલમની બનાવટ આગળ આવી ગઈ છે.
ખટ્ટી મારવી.

૨ દશાંગલેપ--બનાવટ આવી ગઈ છે. પાણીમાં લેપ કરવો.

પાંડુ

સામુદ્રિક વિરેચન--બનાવટો આવી ગએલ છે. દરદીને દુધ ઉપર રાખવો.

૨ મંડુર ભસ્મ--બનાવટો આવી ગઈ છે. દરદીને દુધ ઉપર રાખવો.

૩ પુનરનવાદિ ક્વાથ--સાટોડીના વેલ્લાનાં મુળ, હરડે, લીંબડા ની છાલ, દારૂહળદર, કડુ, કડવાં પરવળ, ગળો, અને સુંક ગાયના મુત્ર સાથે પીવાથી પાંડુ તથા સર્વાંગ શોબ્ધ મટે. જીવાન સ્ત્રીને પાંડુ વસ્તાતો હોય તો રતુની અનિયમિતતા ટાળવા ઉપચાર કરવો.

૪ અગ્નીતુંડી--બનાવટ આવી ગઈ છે.

૫ જવરાકુશ--બનાવટ આવી ગઈ છે.

પાંપણમાં શેડફી થવી

૧ સૌરાષ્ટ--સૌરાષ્ટના પાણીથી ધોવી.

કાસીસ--હીરાકસીના પાણીથી ધોવી.

૨ યસદભસ્મ--કાસાજનમાં ધી મેળવી લગાડવું, કેરૂં પાણીમાં પથ્થુ ચોપડી શકાય છે.

પિડીતાર્તવ

- ૧ એલીઆદી ગુટીકા—એળીઓ હીરાકસી, હીરાબોળ સમાન ભાગે લેધ ગોળા ચણીબોર જેવડી કરવી. માત્રા. ગોળી ૧ થી ૨ ફૂંમીકુઠાર—ખનાવટ આવી ગઇ છે.
- ૨ અગ્નીતુંડી—ખનાવટ આવી ગઇ છે.

પિનસ—સળેખમ

- ૧ સૌરાષ્ટ્રવારી—સૌરાષ્ટ્રનુ પાણી કરી નાકમાં ટીપાં નાંખવાં.
- ૨ બદામના તેલનાં ટીપા—બદામના તેલનાં ટીપા નાંખવાં ધી ગરમ કરી સુધાડવું, મીઠાવાળું ખાંડ પાણી સુંધાડવું; ખાવામાં સુવર્ણ માક્ષિક, પ્રવાલ કે સિતોપલાદી આપવું.

પ્રદર-ધોળુ.

- ૧ ચંદ્રપ્રભા—ખનાવટ આવી ગઇ છે.
- ૨ અગ્નિતુંડી—ખનાવટ આવી ગઇ છે.
- ૩ શીતવીર્ય—ધાપાણુ ને ગોમુત્રમા ઉકાળા ઓરડીયા તેલમાં બોળા ભડીમાં ડુંકી દેવો. માત્રા ૦) = થી ૦૧ તોલો ધી સાકરમાં આપવું કાટાળા માયાં ધીમાં શેકી દરરોજ ૦) = ભાર ફકાવવાં. ભાંગ, માયાં ફટકડી આંખળાના ચુર્ણની અરણીના રસમા ગોળા વાળવી. તે પહેરવા આપવી.

પુષ્યાનુગ ચુર્ણ—થો ફાયદો થાય છે. ખનાવટ દેશી વૈદામાં જોધ લેવી. દેશી વૈદું ભાઓદય ઓશીસમા માત્ર ૧-૦-૦મા મળે છે.

પ્રદરોદલોહ—કડાછાલ તોલા ૪૦૦; પાણી તો. ૧૦૨૪ માં ઉકાળા એથો ભાગ રહે પછી તેને ધાડું થાય ત્યા સુધી ગળાને ચુલાપર ચડાવવું. મોચરસ, મજીઠ, કાળાપાટ, ખીલાં, મોચ, ધાવડીનદં

પ્રુલ; અતિવિષ, અભરખ ભરમ; લોહભરમ દરેક તો. ૪ તેનું ચુર્ણ કરી તેમાં મેળવવું. માત્ર તોલા ૦૧ થી ૦૧૧ શ્વેત પ્રદર, રક્તપ્રદર ગર્ભાશયમાંથી પાણીનું વહેવું વાગેરે બંધ થાય છે. ગ્લીસરાઇનનાં પોતાં મુકવા.

સુંદરીસાથી—દ્વે કાર્મસીની પેટન્ટ દવા સુંદરીસાથી બહુ સારો ફાયદો આપે છે.

ફ્રેસાંનો વર્મ

૧ અળશીની પોટીસ—અળસીને ખાડીને લુકા કરવો અને તેને પાણીમાં રાધવી. ને લુધડાના એવડમાં મુકી તે લુગડુ છાતી ઉપર મુકવું. મુકવા પહેલા ટરપેનટાઇન કે કપુરનું તેલ લગાડવું. ઉપર પોશના ડોડાનો શેક કરવો. શુદ્ધ નિકળતું હોય તો સાબર સિંગાદીલેપ ચોપડવો.

૨ રાઇની પોટીસ—રાઇ લસોટીને કપડાના એવડમાં ઉપર મુજબ લગાડવી.

૩ જાતીફલાદી ચુર્ણ—બનાવટ આવી ગઇ છે.

બરલ

૧ કુમારી રસ—કુંવારના રસની સાથે હળદર ૦) = બાર તથા નવસાર ૦) = બાર નાંખીને આપવો. વ્યંતાક ખાવામાં વાપરવાં.

જાંબુનો સીરકો—જાંબુનો સિરકો નવસાર સાથે આપવો.

બદ

૧ બદનો મલમ—ગધો એરળે, કચ્છતરની હગાર, હીરાઓળ, સિંધવ, આખાહળદર, મેદાલકડી, શેષ ગુંદર, એલીઓ, ગુગળ, ઇસસ સિંદુર; રાજ એનો પાવડર કરી પાણીમાં કાલવી પટ્ટી બનાવવી. કુંગળાતી પોટીસ મારવી. નવસારના પોતાં મુકવાં.

૨ ઘોડાઆસનના પાન વાટી ચોપડવાં.

*૩ કડવી ગીસોડીના પાનને મીઠું ગરમ કરી ચોપડવું.

હાથ પગના તળીયામાં દાહ

૧ મીઠાનું પાણી—બનાવટ આવી ગઈ છે.

૨ જાતીફલાદી—બનાવટ આવી ગઈ છે.

૩ સ્વાદિષ્ટ વિરેચન—બનાવટ આવી ગઈ છે.

૪ મંજીષ્ઠાદિલેપ—બનાવટ આવી ગઈ છે.

૫ દશાંગલેપ—બનાવટ આવી ગઈ છે.

મુત્રાતિસાર

૧ આકરકરભાદી ગુટીકા.

૨ જાતીફલાદી—ખજુર અને કાળા તલના વડા ખવરાવવા.

બધીરતા-બહેરાપણું

૧ પ્રવાહ ભરમ—પરવાળાંને ગોમુત્રમાં શોધીએ એટલે ઉકાળા પછી ડોડીનાં પાંદડાં ખુબ લસોટી તેમાં પરવાળાંની ડાંખળા મેળવી લાડવા વાળવા. માટીવાળાં કપડાં કરી લાડવા ઉપર વીંટી દેવાં, સુકાઈ જાય ત્યારે ગજપુટ અન્નીમાં ફુંકી દેવાં તે પરવાળાંની ભરમ છે. શુદ્ધ કરેલા કાચા પરવાળાંને ખાંડણીમાં ખાંડી ગુલાબજળમાં ઘુંટી પ્રવાળ પિષ્ટ પણુ વાપરી શકાયછે. ગ્લીનસરાઇનનાં ટીપાં નાંખવાં અને ટંકણુ અથવા સમુદ્રશીણુ ભભરાવવું.

૨ સપ્તામૃતલોહ—બનાવટ આવી ગઈ છે.

૩ અગ્નિતુંડી—બનાવટ આવી ગઈ છે.

૪ તુલસી, ડમરો કુંગળીનો રસ—બનાવટ આવી ગઈ છે.

ભગંદર

૧ કાસીસાદો તૈલ--તેની વાટો કરી ભગંદરમાં મુકવી.

૨ અરુણનો મલમ અશ્વીણના મલમમાં માણસના હાડકાનો જુકો મેળવી તેની વાટ કરી અંદર મુકવી.

૩ બકરીની હાડીનું તેલ અથવા માંસ આ તેલની વાટ બહુ ફાયદો કરે છે.

૩ મંજીષ્ઠાદીચુર્ણ--બનાવટ આવી ગઈ છે.

૫ દેવ કુસુમાદિ ગેળી -બનાવટ આવી ગઈ છે.

ખાટ ખટુંબરાની ગાઠ ધસીને રૂના ઉપર લુગદી મુકીને પછી દબાવી દેવુ. જીવડા ચોટી આવશે તે રૂને નાખી દેવુ.

(૫) અને ૬ નંબરની દવા ગરમી અથવા પરમીઓ થયેલ હોય તેને આપવી.

૬ ત્રિકુળાદી ગુગળ -ત્રિકુળાના ચુર્ણમાં સમાન ભાગે ગુગળ લઈ ગરમ કરી મેળવી તેના ગેળીઓ વાળી દેવી.

૭ પાંપણપત્ર લુગદી--પીપળનાં કુણાં પાનની લુગદી કરી ભગંદર ઉપર લગાડવી.

મહાત્યય (અતીસે દારૂ પીનારને થતો રોગ)

જાતીફલાદી--બનાવટ આવી ગઈ છે.

આકરંડાદી--બનાવટ આવી ગઈ છે.

૩ દ્રાક્ષાસવ--બનાવટ આવી ગઈ છે.

મંદાગ્નિ

૧ હીંગાષ્ટક-- બનાવટ આવી ગઈ છે.

૨ અમ્બીવુંડીવટી--બનાવટ આવી ગઈ છે.

૩ દ્રાક્ષત્રટી—ખનાવટ આવી ગઈ છે.

પ્લેગ-ગાંઠીઓ તાવ

- ૧ લીંબડો—લીંબડો ખુબવાટી ખદખદાવી ગાંઠ ઉપર બાંધવો શેક કરવો. અને લીંબડાના પાંદનો રસ તોલા ૨ દર ત્રણ કલાકે પાવો.
- ૨ ગધેડાનાં લીંડાને મીઠું ખદખદાવી લગાડીને શેક કરવો.
- અમૃત ગુટીકા ખનાવટ આવી ગઈ છે.
- ૪ જ્વરાંદુશ નં ૧—ખનાવટ આવી ગઈ છે.

મરડો

- એરંડીયું તેલ—સુંકના ઉકાળામાં આપવું.
- ૨ સરજરીરસ-રાજ ૦) = આર ખાંડ તથા દહીં સાથે ચટાડવી.
- ૩ ઇંદ્રજવ ચુર્ણ - ઇંદ્રજવ શેકીને સાકર સાથે ફાકવા.
- ૪ કડાછાલ—હીંગ, અશીણુ, કડાછાલ, બીલીનો મરબ, ખસ-ખસ, સાકર, મોચરસ, હીમંજ, (એરંડીઆ તેલમાં તળેલી) સમાન ભાગે લેઈ તેનું ચુર્ણ આપવું. ગોળી મગ જેવડી કરવી. માત્રા ગોળી ૨ થી ૩
- ૫ ગાંજાદિ ચુર્ણ—ગાંજે ૧ ભાગ, અશીણુ ૦.૧ ભાગ, બદામની મીઠ ૧ ભાગ ગાળમાં ગોળી મગ જેવડી કરી બાળકને અડધી ને મોટાને એક આપવી.

સુતરણી

- ૧ વીંધમુષ્ટી ભરમ—ઝેરકોથલાં બાળી રાખ કરી નાંખવી વાલ ૧ મધમા સવારસાંજ ચટાડવી.
- ૨ આકરકરલાદિ—ખનાવટ આવી ગઈ છે વૃદ્ધો માટે.

સુત્રકચ્છ

પ્રમેહના વિષયમાં ચર્ચા થઈ ગઈ છે.

૧ કેશુડાં અથવા પાણીની લીલ પેડુ ઉપર બાંધવાથી મટે.

વૃષણુનો વરમ

૧ નવસાર—નવસારના પોતાં બીનાં સુકાં મુકવાં.

૨ મેથી—ગુજર, રેવંચીનો સીરો, શીકેતેરીઓ ઝેળીઓ પાણીમાં લસોટી ચોપડે તો મટે.

૩ ગડાખુ તમાકુ અને સંચળ ચોપડે તો મટે.

સુઈ

૧ નસ્ય—નસ્ય સુંધાડવો. શ્વાસકુહાર સુંધાડવો, નવસાર ને ચુનો સુંધાડવો.

મેદવૃદ્ધિ

૧ વીડીંગ તંડુલ પ્રયોગ--વાવડીંગ, જેડીમધ, સમાન ભાગે લેઈ ૦૧ ભાર ફકાવવું, ખાવામાં મગનું પાણી આંબળા નાંખીને આપવું ને ભાત સાથે આપવો.

૨ મધ ૧ ભાગ ને ગરમ પાણી ૫ ભાગ પાવું.

સુખપાક

૧ સુહાગો--બનાવટ આવી ગઈ છે સુહાગોને મધ મેળવાને લગાડવું.

૨ સૌરાષ્ટ્ર-સૌરાષ્ટ્રના કોગળા કરવા.

૩ ગ્લીસેરાઈન--મેઢામાં ચોપડવું.

સીલ્વર નાઈટ્રેટ--બનાવટ આવી ગઈ છે.

૫ ચણેાઈના પાન--બનાવટ આવી ગઈ છે.

૬ સ્વાદિષ્ટવીરચન--બનાવટ આવી ગઈ છે.

૭ અખીતુંડી--બનાવટ આવી ગઈ છે.

ભોળ [મોંમાંથી લાળ ઝરવી]

- ૨ હીંગાષ્ટક--બનાવટ આવી ગઈ છે.
- કૃમી કુઠાર--બનાવટ આવી ગઈ છે. કૃમી હોય તો કૃમી-કુઠાર આપવું.

રગતપીત

- વિઠંગ તંદુલનો પ્રયોગ--બનાવટ આવી ગઈ છે.
- ૨ હરતાલ-હરતાલની ભસ્મ રતી ના મદ કે ધી સાથે આપવી અધારા ઓરડામાં રાખવો. ખાવામાં ચણા આપવા.
- ૩ આંબલીનીરાખ--રાખ ચોપડવી.

રતાંધળા પાણું

- ગાયના છાણુનું ટીપું--બનાવટ આવી ગઈ છે.
- અંદ્રોદયાવૃત્તી--બનાવટ આવી ગઈ છે.
- સપ્તામૃતલોહ--બનાવટ આવી ગઈ છે.

રાંજણુ

- ૧ રાઈની પટ્ટી--બનાવટ આવી ગઈ છે.
- ૨ રાસ્નાદિકવથ--બનાવટ આવી ગઈ છે.
- ૩ ત્રીફળા ગુગળ--બનાવટ આવી ગઈ છે.
- ૪ સરગવાની છાલ વાટી ચોપડવી અને શેક કરવો. બનાવટ આવી ગઈ છે.

લુખસ

- ૧ ધમાસાસ્નાન--બનાવટ આવી ગઈ છે.
- ૨ મંજાદિચુર્ણ--બનાવટ આવી ગઈ છે.
- ૩ ગંધક રસાયન--બનાવટ આવી ગઈ છે.

રક્તપિત્ત ઉદ્ધર્વ અને અધો

- ૧ ઘોળીમીને સાકર--પાણી સાથે પાવી
- જેઠીમધ આંબલાને લોહ--ચુર્ણ કરી આપવું.
- ૩ જીવન--ખનાવટ આવી ગઇ છે.

હીરાબોળ- વાલ ૧ થી ૨ આપવું. ખોરાકમાં દુધ આપવું
અધો હોય તો સ્વાદિષ્ટ વિરેચન આપવું. નારંગી ખાવા આપવી.

વધરાવળ

- ૧ એરંડીયાનો જીલ્લાખ--ખનાવટ આવી ગઇ છે,
- ૨ સ્વાદિષ્ટ વિરેચન--ખનાવટ આવી ગઇ છે.
- ૩ મંદાદિ વમન--ખનાવટ આવી ગઇ છે.
- ૪ જવરામૃત--તાવ હોય તો ખનાવટ આવી ગઇ છે.
- ૫ વજ્રઆ ચુર્ણ--ખનાવટ આવી ગઇ છે.
- ૬ વિષગર્ભ તેલ -ખનાવટ આવી ગઇ છે.
- ૭ પારદાદિમનમ--ખનાવટ આવી ગઇ છે.

ખરફ લગાડવો, નવસારના પોતા મુકવાં, કોલન વોટરનાં પોતા મુકવાં.
પીડા થતી હોયતો લંગોટ મારવો ધંતુરાના પાન વાટીને ચોપડવાં.

જાનવો

- ૧ ચદ્રપ્રભા--ખનાવટ આવી ગઇ છે.
 - ૨ મંદાદિ ચુર્ણ--ખનાવટ આવી ગઇ છે.
 - ૩ વિષગર્ભ તેલ--ખનાવટ આવી ગઇ છે.
- ધંતુરાનાં પાન બાધવાં, સરગવાની છાલ વાટીને બાંધવી.
આંબળાં દુધમાં વાટીને ચોપડવા.

ગુગળ સરગવાની છાલ સાથે ચોપડવો.

કુબાનો રસ ૪ પૈસાભાર ને સાકર ૨ પૈસાભાર પ્રમાતે પીએ.
જરની ધુરી પાણીમાં બાધીને લગાડવી.

ધનુરવા ઉર્ધ્વ થરથરીઓ સંધિવા

૧ સોમેશ્વરરસ-સોમલ સંખીઓ ટાંક ૧, માયાં ટાંક ૨૧
અશીષુ ટાંક ૫ ચણીયું કપુર ટાંક ૨૧, એ સર્વે વાટી નાગરવેલના
પાનમાં મગ પ્રમાણે ગોળી કરવી તે ગોળી ટાઢ દુધમાં ગળવી, નિમક
ખાવું નહીં. સંધીગત વાયુ હાડતું કળતર મટે છે બંધ જ પશુ
બહુ સારી છે.

અકડવા કેડ ઝલાઈ રહે

નં. ૨-સોમલ દાડમીઓ ટાંક ૫, ગાયતું દુધ ૧૫ શેરમાં
સંધવો (દોલાયત્રથી) દુધ શેર ૫ રહે એટલે ઉતારી લેવો પછી કાથો
ટાંક ૧૦ નાંખી ગોળી મગ જેવડી કરવી. ગોળી ૧ આપવી. સંધી-
ગત હાડવાયુ વિસ્ફોટકથી સાંધા રહી ગયા હોય તે મટે, રોગીએ
પથ્ય પાળવી પથ્ય ન પાળે તો હાથે પગે સોજા આવે.

વાઘ અપરમાર

૧ કૃમીકુઠાર-બાળકોને વાઘ હોય તો વાપરવી.

૨ માલકાકણાદિ તેલ--બનાવટ આવી ગઈ છે.

૩ નસ્ય ચુર્ણ--બનાવટ આવી ગઈ છે.

૪ હુતુમાનવટી--વાંદરાની હુગાર બાળાને રાખ કરવી ને
અધમાં ચણીબોર જેવડી ગોળીઓ કરવી માત્ર ૧ થી ૨ ગોળી.

૫ અવસ્થમુળ-પીપળાની વડવાઈ, જાવત્રી ને સોનાના
વરખની ગોળી કરવી.

૬ પોટાસ બ્રે માર્કડ—પોટાસ બ્રેમાઈડ વાલ ૧ આપવું. મૃગી વાયુ, તાણુ, ખાંસી ચકરીને નીદ્રા માટે સારૂ છે.

રક્તપ્રદર (વાંધુ)

૧ આવળઆદી ગુટીકા—આવળના પાંદડાને લાવી વાટી મોટા બોર જેવડી ગોળી કરવી થોનીમાં રાખવી.

૨ મિષ્ટનિબ્ધસરવાન—મીઠા લીંબડાનાં પાન દસ બારને વાટીને શાકરતું સરખત કરીને પીઠ જાય એ વખત

૩ મુષક વિષ્ટા—ઉંદરની લાંડીઓ સાત વાટી કપડે ચાળા અડધાભાર સાકર સાથે ફકાવી ઉપર ૦૧ શેર દુધ પાવું.

૪ હીરાબોળ અશીણ હીંગળો ત્રણે સમાન ભાગ લેઈ અડધા વાલની ગોળી કરવી. માત્ર ગોળી ૧

વાળો

૧ લીંબડાના પાનને વાટીને બાધવા રાળનો મલમ લગાડવા કરવો.

૨ અશીણ લગાડવું.

વિચ્છેદાવ

૧ વિષમુષ્ટી ચુર્ણ—ઝેરકેચલાને બાળીને રાખ કરવી. તેની રાખને ચાળીને ભુકો ૦૧ વાલ સુધી આપવો.

જ્વરંધન ભૈરવ રસ—બનાવટ આવી ગઈ છે.

સ્વાદિષ્ટવિરેચન—બનાવટ આવી ગયેલ છે.

સપ્તામૃતલોહ—બનાવટ આવી ગયેલ છે.

૬ એબરાદિ ગોળી—એબરો તો ૧ લજવંતીનાં બી તો ૧ ધસગુણનીબૃશી તોલો ૧, વાંસકપુર તોલો ૧, રૂમીમસ્તકી તોલો ૧,

હુંઠ તોલો ૧ તમામ મેળવી ચણીખેર નેવડી ગોળા કરવી. અથવા સાકર સાથે ૦૧ બાર ફાકવી.

૭ સ્તાંભન ગુટીકા—હીંગળો તોલો ૧ કમ્બુતરની હંગાર તોલો ૨, કેશર તોલો ૧, જયફળ તોલો ૧, લવીંગ તોલો ૧, ખુરા-સાની અજમે તોલો ૨; અકલગરો તોલો ૨; અશીણુ તો. ૦૧ આ સર્વે ચીજો કપડછાણુ કરી ચણીખેરના નેવડી ગોળા કરવી. માત્રા ગોળા ૨

૮ શક્તિવર્ધક ગોળી—લવીંગ તોલો ૧, બાલહડ તોલો ૧, નાગરમેથ તોલો ૧, પીપર તોલો ૧, પીપરીમુળ તોલો ૧, પાનનીજડ તોલો ૧, જયફળ તોલો ૧, જવંત્રી તોલો ૧, રૂમીમસ્તકી તોલો ૧, અકલકરો તોલો ૧, ઉદેખલીશાન તોલો ૧, તજ તોલો ૧, એલચી તોલો ૧, મીઠું કરીઆતુ તોલો ૧, મેરંજનનાંખી તોલો ૧, ઘોળાં મરી તોલો ૧ સમાન ભાગે, કેશર ૦૧ બાર, જુમેદસ્ત તોલો ૦૧, ઉપર મુજબ સર્વે ખાડી વસ્ત્રગાળ કરી મધમાં અને પાનના રસમા ચણીખેર નેવડી ગોળા કરવી, એ ગોળા ગળા જવી ઉપર ૦૧ શેર દુધ પાવું.

શીતપીત્ત (શીળસસીલી સુંઠ)

૧ સ્વાદિષ્ટવીરચન

૨ સરપંખા—સરપંખાના મુળનું દાતણુ સાત દૈવસ કરવાથી શીળસ ગમે તેવું મટે છે.

સુદર્શન સોડા સાથે—બનાવટ આવી ગઇ છે.

૪ સરજીકાદિક્ષાર—બનાવટ આવી ગઇ છે.

૫ શંખવટા—બનાવટ આવી ગઇ છે. પેટનાંસૂળ ઉપરઆપવી.

સંગ્રહણી

આનંદભેરવ રસ—બનાવટ આવી ગઈ છે.

૨ સંજીવની ગુટીકા—બનાવટ આવી ગઈ છે

હીંગાસ્તક—બનાવટ આવી ગઈ છે.

૫ ચામૃત પર્પટી—શુદ્ધ ગંધકને પારો બંને ચાર ચાર તોલા ૬૪ લોહભસ્મ તોલા ૨, અબરખ ભસ્મ તોલો ૧, તામ્રભસ્મ તો ૦.૫ એને બરાબર મેળવી લોહાની કડાઈમાં રસ કરી તેને છાણુના ઉપર કેળવું પાન પાથરી તેને ઢાળી દેવો અને માથે કેળવું પાન મુકી ઉપર છાણુનો ગોરો નાખવો. માત્રા રતી ૧ થી વાલ ૧.

૫ શંખવટી—બનાવટ આવી ગઈ છે.

વરાધ

વરાધ ચુર્ણ—ખરસાણીના સુકા ડીડલા, ખાખરાના પાનનાં ડીંટા. વીસનગરી હળદર, એલચી આખા, શેકી નાખવા, સંચળને પણ નાખવો. એ બધાને એક વાસણમાં ભરવાં તે શેકીને રાખ કરવી તે એક વાલ મધમા ચટાડવી.

૨ તુલ્યભસ્મ—મેરચુથુને તાવડી પર ટુલાવી કંદે છાતીમાં બહુ ગડગડતો હોય તો તે વખતે ૦૫ ચોખાભાર ગરમ પાણીમાં આપવું. ઉલટી થશે કંદ નીકળી જશે; દરદીને નખળાઈ નહીં જણાય.

૩ દાડમ—દાડમની કળીનો રસ પાવો.

૪ બાલચાતુરભદ્ર—બનાવટ આવી ગઈ છે.

સ્વર ભંગ

ગેરુલેપ—સોનાગેર, કાસાજન, મેટ, કેળાની અંદર ધુંટી લેપ કરવો ઉપર વરાળાઓ શેક કરવો ગરમી હોય તો સુખ જુલાળ તથા ચંદ્રપ્રભા આપવી.

૨ આમળાદી-આમળાં જેદીમધ, ચણકબાલા, કાથો ને સાકર તેની ગોળા બનાવી મોઢામાં રાખી રસ ઉતારવો. ખોરાકમાં દુધ આપવું.

સોફ (સોજ)

૧ દુનરનવાદી કવાથ-બનાવટ આવી ગઇ છે, દુધ ઉપર દરદીને રાખવો.

૨ સરપંખાનાં મુળતું ચુર્ણ તોલો ૦૧ આપવું.

૩ આરોગ્યવર્ધની--નંબર ૧, વછનાગ ૧ ભાગ, હીંગલોક ૧ ભાગ, ધંતુરાના બીજ ૧ ભાગ, તથેને ઝીણાંખાંડા કપડછાણ કરી ધતુરાના પાદડાના રસમાં ઘુટી ગોળા મગ જેવડી કરવી. સવાર સાંજ એક ગોળા આપવી.

નંબર ૨-શુદ્ધપારો ૧ ભાગ, ગંધક ૧ ભાગ, વછનાગ ૧ ભાગ, ત્રાંબા ભસ્મ ૪ ભાગ, પીપરતું ચુર્ણ તોલો ૧, મંકુર તોલો ૧; પારાગંધકની કજલી કરવી બધી દવાઓ નાંખવી શાહજીર અંદર નાંખવું સારી પેટે ઘુટીને ચણા જેવડી ગોળા કરવી, ૧ ગોળા સવારે ને એક સાંજે આપવી. છાસ પાઇને રાખવો.

૪ ચંદ્રપ્રભા--બનાવટ આવી ગઇ છે, મુત્રપિંડમાં સોજો થયો હોય તો આપવી.

સ્તનનો સોજો.

૧ નવસારનાં પોતાં મુકવા.

૨ ધંતુરાના પાનની લુગદી મુકવી.

અર્ચા-હરસ

૧ માયાદી મલમ-માયાં અને ધોએણું ધી લગાડવું.

૨ સ્વાદિષ્ટ વિરેચન-ની બનાવટ આવી ગઇ છે.

૩ ક્ષારલેપ—પાપડીઓ ખારો, દેશી ચુનો, નવસાર, પાણીમાં વાટી બહાર ચોપડવાથી મસા ખરી પડે છે. મસા ખર્ચા પછી માખણ બાંધવું.

૪ મુળાદીરસ—મુળાના પાંદડાનો રસ કાઢી તેમાં સાકર રા. ૧ ભાર નાંખી પાંચ દીવસ પીવાથી લોહી બંધ થાય છે.

૫ નિમ્બકૃળવટી—લીંબોળીના ડળીઆ મીંઢીઆવળ ને ખાંડ આંખળાં બધાની સમાનભાગે એર જેવડી ગોળા કરવી, રોજ છ ગોળા પાણી સાથે ગાળવી લોહી પડતું બંધ થાય.

૬ અર્ક દુગ્ધલોશન—સીંદુર અને આકડાતું દુધ બંને ભેગાં મેળવી ગુદાના બહારના મસા ઉપર દાતણથી ચોપડવું પછી માખણને ઘઉંના લોટની પોત્રીસ મારવી એટલે ખરી પડશે.

૭ વિષમુઠી લેપ—ઝેરકોચલું ઘસી મસા ઉપર ચોપડવું.

૮ લેપ—સોમત્ર ૪ વાલ, એળીઓ ૪ વાલ, એના પડીકાં ૧૪ દીન સાતમાં બનાવી ધુણી મસા ઉપર દેવી દરદીએ મોળું ખાવું.

૯ ગળજીભીનો રસ ટાંક ૫, જીરુટાંક ૧૧, સુરો ટાંક ૦૧ ની ચડીઠી દીવસ ૨૧ પ્રભાતે પીએ.

૧૦ કીડામારીનો રસ ટાંક ૫, ગાયતુ માખણ ટાંક. ૫ ભેગાં હલાવી દીવસ ૭ પ્રભાતે પીએ.

૧૧ ઇંદ્રજવ ટાંક ૧૦, નાગકેશર ટાંક ૨૧, હરડે ટાંક ૨૧ સાકર ટાંક ૧૦ એ સર્વે ઝીણાં વાટી ટાંક ૨૧ દરરોજ છાસમા પ્રભાતે પીવું.

૧૨ રસવંતી ઘસીને કુંડલીએ ચોપડવું.

હરતાલનો મલમ—ઠાથો ૨ ભાગ, વરખી હરતાલ ૧ ભાગ ઘેાએલું ધી રૂ ૬ ભાર મલમ બનાવી તે ચોપડવો.

હીકા

- દવાઓ-૧ હળદરને કળાથી ચલમમાં નાંખી પીવાથી મટે છે.
 ૨ મોરનું પીંછું બાળાને સુંઘવું.
 ૩ મનાદિવમન—ખનાવટ આવી ગઈ છે.
 ૪ નસ્યચુર્ણ—ખનાવટ આવી ગઈ છે.
 ૫ લસણની કળા ઝીણી છણીને મધમાં ખાય તો મટે.
 ૬ સુંઠને ગોળ પાણીમાં ધસી નસ્ય લેવી.
 ૭ કાસના મુળને ધી ચોપડી તેનો ધુમાડો લેવો.
 ૮ માખીની વિષ્ટા મધમાં ચાટે.
 ૯ આખની પાંપણ ઝાલી રાખવાથી મટે.
 ૧૦ સુંઠ, પીંપર, બેડાંછાલ, સાકર મધમાં ચાટે દીવસ ૩
 ૧૧ વછનાગ ટાંક ૧, મરી ટાંક ૩, મીઠું ટાંક ૧૦, આદુના
 રસમાં ચણીબોર ભેવડી ગોળા કરવી.

હૃદયરોગ

- ૧ દ્રાક્ષાસવ આપવો.
 ૨ રાઈ તથા અળસીની પોટીસ લગાડવી.
 ૩ આકર કરબાદીચુર્ણ—ખનાવટ આવી ગઈ છે.

પ્રકરણ ૪ થું

ખાસ દરેક રોગપર એકજ સિદ્ધ ઔષધ

ટાઢીઓ તાવ—સીતારી જ્વરકુશ-તામ્રભસ્મ, આમલસારો, ગંધક, પાટીઓ ટંકણખાર, કુલાવેલ મોરથુથુ, ખાપરીઓ, શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ હરતાલ એ સર્વે સમાનભાગ લઈ ખરલમાં વાટી એક રસ થાય ત્યારે ચણોઢી પ્રમાણે પાણીમાં ગોળા કરી એક ગોળા સાકર સાથે આપવાથી ગમે તેવો ટાઢીઓ તાવ આવતો હોય તે જાયછે. ગોળા આપ્યા પછી ત્રણ કલાક સુધી પાણી પાવું નહીં.

દાડમસારની ગોળી—જયફળ, જવંત્રી, અશીણ, કેસર એ-લચી, હીંગળો, મોચરસ, અતિવિષ, ધાવડીનાં ફુલ, બીલીનો ગર્ભ, સુંઠ, કડાછાલ, આ સર્વે ઔષધ સમાન ભાગે લઈ વાટી વસ્ત્રગાળ કરી ખાટા દાડમમાં ડગળા દઈ ભરવું પછી ઉપર કપડમટી કરી એક દિવસ છાયે સુકવી દસેક છાણાના અગ્નિમાં મુકી પકાવવું ત્યાર બાદ ઉપરથી મટોડીવાળું કપડુ કાઢી દાડમને ખરલમાં નાંખી વાટીને ગોળા ચણીએર જેવડી કરવી તે ગોળામાંથી સવારે એક, અને સાંજે એક પાણીમાં આપવી. ખાવામાં દહાં, ભાત, સિંધવ, જીરૂ. આ ગોળાથી ગમે તેવા અતિસારના ઝાડા હોય તેને આરામ આવે છે.

સંઘ્રહણી કપાટ—જયફળ, જવંત્રી, લવીંગ, કેશર, સુંઠ, ધાવડીના ફુલ, મોચરસ; કપુર શોધેલ, હીંગળો, ગોરોચન, બધાં સમાન ભાગ લેવા તે તમામ ચુર્ણથી અર્ધા ભાગે અશીણ લેવું, પછી સર્વેને વસ્ત્ર ગાળ કરી મધમાં ચણોઢી પ્રમાણે ગોળા વાળી નીચેના અનુપાત પ્રમાણે આપવી.

વાત ગ્રહણીમાં—સુંઠના, ભાગના, મેથીના, સુવાના; કે ઇંદ્રજવ આ પાચ ઔષધમાંથી અનુક્રમતા પ્રમાણે જે યોગ્ય લાગે તે ઔષધનો ઉકાળો કરી તે પાણી સાથે ઉપરની ગોળા એક સવારે ને એક સાંજે દરદીનું બળાબળ તથા વય જોઈને આપવી.

પિત્તસંગ્રહણીમાં—ચોખાના ઘોવણુ સાથે; ગાયના દહીં સાથે દાડમના છોડના ચુર્ણ સાથે; બીલીના ગર્ભ સાથે; હીરવણીના પાનના રસ સાથે, મોચરસ સાથે કે આખાની ગોટલી સાથે આ ઔષધમાંથી ગમે તે જે આનીબાર લઘુ તે સાથે ગોળા સવારે તથા સાંજે અડેક આપવી.

ખેરાકમાં ભાત રાઈથી વધારેલો માંહે સાકર નાંખી આપવો. દહીં, છાશ, સિંધાલુણ અને જીરું અપાય છે. બીજા ખેરાક કોઈ જાતનો નહીં આપવો.

અશ્વિના ઉપાય—કીડામારી નામની વનસ્પતિ થાય છે તેનો રસ રા. રા. બાર કાઢી ગાયનું માખણ રા. રા. બાર મેળવી. તે રસ દરરોજ સવારમાં પાચ છ વાગતા પી જવું. આ રીતે સાત દિવસ કરવાથી આરામ આવી જાય છે. ને મસા ઉપર ઝેર ક્રોચલું અને ચણેલી ધસીને ચોપડવું.

કૃમી-ઉદરરોગના માટે ઉપાય—વાવડીંગ, ઇંદ્રજવ, કંપીલો, પીત્તપાપડો ખાખરાનો, કીરમાણી અજમોદ એ સર્વેને ઝીણા વાટી કપડછાણ કરી દીવસ સાત રાત્રીએ દરરોજ જે આની બારથી પાવલી બાર સુધી છાશમાં નાખી પાંચ દેવાથી કૃમીની પીડા શાંત થાય છે.

સોજાનો ઉપાય—સાટોડી, સુંઠ, લીંબડાની છાલ, પટોળ, કકુ ગળો, દારૂળદર, હરડે આ સર્વે અઢી અઢી બાર લઘુ ખાંડી સાથે

પડીકાં કરવાં અને દરરોજ ૧ પડીકામાં પાણી શેર એક મૂકી ઉકાળે કરવો. પાણી નવટાંક રહે ત્યારે ઉતારી મધ રૂ. ૦૧ બાર નાંખી પાઈ દેવું, ખોરાકમાં બાજરીનો રોટલો ને મગની દાળ આપવી. ખટાસ બંધ કરવી.

સોજને ચોપડવાની દવા—ધતુરાના પાનનો રસ; એરંડાના પાનનો રસ; સરસીયું તેલ ભેગાં કરી મર્દન કરવું.

મૂત્રરોધનો ઉપાય—લાંબડી ચોખ્ખાના ખેતરમાં થાય છે તેનાં ઉપલા માંજર ધોગા ને ટોચે ગુલાબી હોય છે. તે લાવી તેમાંથી બી કાળાં ચપટાં નીકળે છે. ચકચકતાં તેને પાવલીબાર વાટી સાકર પાવલીબાર સાથે ફકાવી ઉપર પાણી પાવાથી પેશાબ અર્ધા કલાકમાં છુટે છે.

પ્રમેહનો ઉપાય—ગળોસત્વ રૂ. ૧૧ બાર, ખેરસાર સવા બાર, સાકર અઢીબાર મેળવી તેમાંથી દરરોજ સવારે રૂ. ૦૧૧ બાર ફાકી દુધ પાશેર ગાળવું પાવું તેથી વીસ પ્રકાના પ્રમેહ મટે છે.

આમળાનું દૂત તથા ખેર દૂત—અને ધીમાંથી સવારે આંબળાનું રૂ. એક બાર તથા સાંજે ખેરનું રૂ. એક બાર દરદીને ખવરાવવું ને શરીરે મર્દન કરાવવું તો વાત રક્ત ગળચર્મને જરૂર આરામ થાય છે. સ્નાન કરતી વખતે આમળા ચોળીને સ્નાન કરવું.

અગ્રણી માટે—શેકેલું ગુંદ તથા મરી, સમાન ભાગે લઈ ગોળમાં ચણીખેર જેવે ગોળી કરી દરરોજ પાચ સાત ખાવી.

શીળસનો ઉપાય—મીઠી આવળ હીમજ અન્ને સરખાંને સિંધવ અન્નેથી અર્ધા ભાગે લઈ ચૂર્ણ કરી તેની ફાકી દરરોજ ૦૧૧ બાર સાંજે સુતી વખતે ફાકવાથી તથા દિવસમાં આરામ આવે છે.

ગુલ્મનો ઉપાય:—અજમે શેર એક, ઝેર કાચલું શેર એક; ગાયના મુત્રમા ત્રણ દિવસ પલાળી પછી કાઢીને ખુબ ઝીણું વાટવું ત્યાર બાદ તેમા નિચે પ્રમાણે ઓષધ મેળવવાં તેની વિગત—સુંઠ રા. ૫ ભાર; સિંધવ શેર ૦૧, ખારો શેર ૦૧, રા ખાર શેર ૦૧ સંચળ શેર ૦૧, હીમેજ શેર ૦૧, હીંગ રા. ૧ ભાર, સર્વે ઝીણાં વાટી ચૂર્ણ બનાવવું પછી તેમાંથી દરદીને દરરોજ સવ નાં અર્ધા ભાર તથા સાંજે અર્ધા રૂપીઆભાર ગરમ પાણી સાથે આપવું. દિવસ અઠાવીસ ખવરાવવાથી ગુલ્મની ગાંઠ, ખરોળની ગાંઠ—ખંધકુપ્ટ-ઉલટી—આફરો તથા ઉદરના તમામ રોગને આરામ આવે છે. ચણા-મગ-અડદ. વગેરે સર્વ કઠોળ બધ કરવાં—ખાજરી-તાંડળગ્ગની બાજી-ગોળ-ખવરાવવો.

પાંડુ-કમળો-હારિદ્રક-પિત્તકમળીનો ઉપાય

૧ ગધેડાનું લીંડુ રા. ૨૧ ભાર, જીરું રા. ૧૧ ભાર, ઝીણું વાટી આઠ આના ભાર સવારમાં ઠંડા પાણી સાથે પાવાથી આરામ થાય છે.

૨ સુરોખાર રા. ૧ ભાર, કમાવેલ કળી ચુનો ૧ ભાર, સાકર રા. ૧ ભાર ત્રણેને મેળવી ગોળીઓ પાણીમાં ચણીબોર જેવડી કરવી દરરોજ આઠ ગોળી સવારમાં ગળાવી દેવાથી સાત દિવસમાં આરામ આવી જાય છે.

૩ સોનાગેર-હળદર-આંબળાં ત્રણે સમાન ભાગ વાટી કપડાણા કરી પછી આંખમાં આંજવાથી કમળો મટે છે.

૪ મંદુર ભરમ-રા. ૫ ભાર, હરડે, રા. ૨૧ ભાર, અજમેદ રા. ૨૧ ભાર સર્વે ઝીણાં વાટી તેમાંથી મધ સાથે રા. ૦૧ ભાર આપવાથી પાંડુ રોગમાં આરામ થાય છે.

કુષ્ટ (કેડ) રોગનો ઉપાય અઢારે જાતના કેઠ મટે.

(૧) કાળા તલતું તેલ મદન કરાવવું.

(૨) મજ્જા ૨ ભાર, સાકર ૪ ભાગ, જીરૂ ૧ ભાગ, મીઠીઆવળ ૧ ભાગ આ પ્રમાણે ખાડી કપડે ચાળી ચુર્ણ કરવું દરરોજ રાત્રીએ સુતી વખતે ૩. ૦૧ ભાર ફકાવવું.

(૩) બાબચી ૨૦ ભાર, પુંઆડીઆના ખી ૨૦ ભાગ, સાકર ૪૦ ભાગ તેનું ચુર્ણ કરી દરરોજ આઠ આનાભાર સવારમાં ઠંડા પાણી સાથે પાવાથી શ્વેત કોઠ જાય છે.

(૪) સોમલશખીઓ તોલો ૧, મોરચુથુ તોલો ૧, મનસીત્ર તોલો ૧, રસકપુર તોલો ૧, કપુર તોલો ૧, માયા તોલો ૧, હીમેજ ૩. ૪૧૧ ભાર આ સર્વેને લીંબુના રસમા ઘુંટી સોગડી બનાવવી આ સોગડી કોઠા, દાદર, ખરજવાં ખસમા આબાદ કામ કરે છે.

(૫) કેળાના પાનની રાખ ૩. ૨૧૧ ભાર, હળદર ૩. ૨૧૧ ભાર, ઝીણું વાટીને લીંબુના રસમા લેપ કરવાથી કરોળાઆ, ચિત્રી મટે છે.

બંધકુટ્ટનો ઉપાય—હરડે છાલ ૩. ૫ ભાર, હીમેજ ૩. ૫ ભાર, નસોતર ૩. ૩ ભાર, મીઠીઆવળ ૩. ૫ ભાર, સંચળ ૩. ૧૧૧ ભાર, ગરમાળાનો ગોળ ૩. ૪ ભાર, કાળીદ્રાક્ષમાં ગોળી ચણીબોર જેવડી વાળવી, સવારમા એક તથા સાંજે સુતી વખતે એક ઠંડા પાણી સાથે લેવાથી ફાયદો થાય છે.

ઉદરના આઠ પ્રકારના જળોદર—કઠોદર સંકોદર નાલકંઠ આ અસાધ્ય છે. તથા બીજા ચાર સાધ્ય છે આ આઠે રોગનું ઔષધ લીંડીપાંપર ૩. ૨૧૧ ભાર લાવી ઝીણીવાટી થોરના દુધના પટ એક-ચીશ દેવા પછી સુકવી દેવી, ત્યારબાદ ફરી લસોટી તેમાંથી વાલ ૨ સવારમા દીવસ પંદર આપવાથી ફાયદો થાય છે. ખોરાકમાં મમ્મ ઓખાની ખીચડી ને ધી આપવું બાકી સર્વે બંધ કરવું.

ચુંક—૨ સમુદ્રફળ પાવલીભારની ફાદી આપવાથી ગમે તેવી પેટની ચુંક આવતી હોય તો તે મટે છે.

શ્રી રોગ પ્રદરનો ઉપાય

૧ તાદળજની ભાજનાંમૂળ સુકેલાં રૂ. ૫ ભાર, રસવાંતી માલસારો રૂ. ૨૫ ભાર, સાકર રૂ. ૭૫ ભાર, આ સર્વે ઝીણા વાટી મધમાહી ગોળા બે આનીભારની કરવી તેમાંથી ગોળા એક સવારમાં ચોખાના ઘોવરામણ સાથે ખવરાવવી. ખોરાક ચોખા, ઘઉં દુધ ખવરાવવાથી સર્વ પ્રકારના પ્રદર મટે છે.

પ્રદરવટી—પાપાણુ બેદ રૂ. ૦૫ ભાર, દાડમસાર રૂ. ૦૫ ભાર, સાકર રૂ. ૦૫ ભાર, ઝીણા વાટી મધમા ગોળા ચણીખોર જેવડી કરવી પછી ચોનીમાં રખાવવાથી રક્ત પ્રદરમાં તેમ શ્વેત પ્રદરમાં ઘણો ફાયદો થાય છે.

ચોનીરોગ

૧ ઘોડાવજ ઝીણી વાટી ગોળમા ગોળા ચણા જેવડી કરી ચોનીમાં રાખવાથી ચોનીનું શૂળ મટે છે.

૨ ચોનીમાંથી શરીર બહાર નીકળતું હોય તો ચણાની પોટલી આંધી ચોનીમાં મુકવાથી મુળ સ્થાને પાછું બેસી જાય છે.

૩ લીંબુની છાલ રૂ. ૨૫ ભાર, લીંબોળાના મીંજ રૂ. ૧૫ ભાર, ધી સાથે ખુબ ઝીણાં વાટી ચોનીમાં લેપ કરે તો ચોનીમાં ચળ બહુ આવે છે તે તથા દુર્ગંધી આવતી હોય તો તેને આરામ થાય.

૪ ત્રિક્ષણાં રૂ. ૧ ભાર, ફટકડી રૂ. ૦૫ ભાર મેળવી તેનાં પટીકાં બે કરવાં પાણી એક શેરમાં નાંખી બે કલાક રાખી તે પાણીથી ઘોવાથી પાણી બહુ પડતું હોય તેને આરામ આવે છે.

ગર્ભ ઉપાય—અધુરે મહીને ગર્ભશ્રાવ થતો હોય તો તેને નાગકેશર ૩૧. ૨૧૧ બાર, કપ્પુતરની હગાર ૩૧. ૨૧૧ બાર, ભાંગના ખીજ ૩૧. ૨૧૧ બાર, એલચી ૩૧. ૨૧૧ બાર, સાકર ૩૧. ૧૦ બાર, ઝીણું વાટી સવારમાં ૩૧. ૦૧૧ બાર લેવાથી ગર્ભ શ્રાવ થતો નથી.

૨ છોડવૃદ્ધિનો ઉપાય—પોયણું પાણીમાં થાય છે; તે ૩૧. ૧૦ બાર તથા સાકર ૩. ૧૦ બાર વાટી સવારમાં પાવલીબાર કાઢવું.

૩ ગર્ભ રહેવાનો ચોક્કસ ઉપાય—શિવલીંગી ખીજ ટાંક ૧ અવિધ મોતી નંગ ૧ એક, રતુ પછી દીન ૪ એક વરણી ગાયના દુધ સાથે ગળાવીએ, ઉપર દુધ, ચોખા ખવરાવીએ તો સ્ત્રી ગર્ભ જરૂર ધારણ કરે છે.

નોટ:—મેથી દળીને ગોળમાં ગોળા કરી રતુમાં ચોનીમાં રખાવવાથી ચોની શુદ્ધ થાય છે ત્યારબાદ ઉપરની દવા ખવરાવવાથી સ્ત્રી ગર્ભવંતી જરૂર થાય છે.

સૂતિકા રોગનો ઉપાય—(૧) પારો હીંગજોકમાંથી કાઢેલો તોલા ૩, ગંધક શોધેલો તોલા ૩, વછનાગ શોધેલો તોલા ૩, પીપર તોલા ૧૦, મરી તોલા ૫, ચિત્રા છાલ તોલા ૫, જયફળ તોલા ૫ ટંકણ કુલાવેલ તોલા ૫ લેવા. હવે બનાવવાનો વિધિ પારો ગંધક ભેગાં વાટીએ, વછનાગને મરી ભેગાં વાટવા પછી તમામ ભેગું કરી વાટવું. ત્યાર બાદ નાગરવેલના પાનના રસની ભાવના ૩ આપવી પછી આદુના રસની ત્રણ ભાવના આપવી, ત્યારબાદ ગોળા ચણોદી જેવડી કરવી. દરરોજ ત્રીકટુ સાથે સવાર સાંજ એકેક ગોળી મધ સાથે આપવી. તેથી સૂતિકા રોગ, સન્નિપાત, મુર્છા, અપરમાર, ઉન્માદ, શ્વાસ, સિતાગ, ક્ષય, હનુસ્તંભ, શરદીથી માથાનો દુખાવો થતો હોય તે તેમજ સંપ્રકારના વાત વ્યાધીમાં સારું કામ કરે છે.

શન્યક્ષ્માનો ઉપાય—ભોંયરીંગણી બેઠી અથવા ઉભીનાં મીંજ તોલા ૧૦ લાલ જીર [રાતડીયો] તોલા ૨૫ બેગા દળાવવા પછી તેમાંથી રૂ. ૧ ભરના આશરે કોટ લઈ પાણીમાં બાંધી રોટલી કરવી તે સુલે તાવડીપર શેકીને ઘી રૂ. ૧ ભર ને ગોળ રૂ. ૧ ભરમાં મેળવી દરરોજ સવારમાં ખવરાવવું. બાકી ખોરાક દુધનો આપવો, પંદર દિવસ ખવરાવવાથી ઘણાને આરામ થયાના દાખલા છે.

ઉધરસનો ઉપાય—લવીંગ-હળદર-બહેડાની છાલ-મરી એ પ્રત્યેક તોલો ૧ એક, ખેરસાર તોલા. ૨ મેળવી બાવળની છાલના ઉકાળાના પાણીમાં જાડના દાણા જેવડી ગોળી કરવી, તે ગોળી દિવસમાં આઠ દસ મોઝા રાખી રસ ઉતારવાથી આરામ થાય છે.

નબળાઈ, ઉધરસ, તાવ, શ્વાસ, ક્ષય, સંગ્રહણી, કમતાકાતનો ઉપાય

વજનાગ શેઘેસો રૂ. ૨ ભર, જયફળ રૂ. ૧૧ ભર, જવંત્રી રૂ. ૧૧ ભર; કેસર છ આના ભર, ઘોળી મુસળી રૂ. ૧૧ ભર એલચી રૂ. ૧૧ ભર, અકલકરો રૂ. ૧૧ ભર, તજ રૂ. ૧૧ ભર હીંગજોક રૂ. ૧૧ ભર, અશીણુ રૂ. ૨ ભર, સાકર શેર ૭૧, બનાવવાનો વિધિ પ્રથમ જવંત્રી, હીંગજો, અને કેસર ત્રણ ભેગાં વાટવાં પછી વજનાગ, જયફળ, અને અશીણુ નાખીને વાટવું ત્યાર બાદ બીજાં ઔષધ ખાંડી ચાળીને રાખી મુકેલાં હોય તે સાંકર સાથે નાંખી દિવસ બે સુધી વાટવું. ત્યારબાદ મધ સાથે ગોળી ચણીએ જોડી વાળવી, દરરોજ સવાર સાંજ એકેક ગોળી પાણી સાથે લેવી ઉપર ગરમ કરેલું દુધ શેર સવાશેર પીવું. તે ઉપરના રોગમાં આરામ થાય છે. એકલા દુધ ઉપર આ ગોળી ઉપર રાખવાથી દરેક

રોગમાં ધણો કાયદો થાય છે. સંગ્રહણીમાં તો દુધ, અગર દહીં, છાસ ઉપરજ દરદીને રાખવાથી ધણો લાભ જણાયો છે.

શ્વાસ રોગનો ઉપાય—૧ અકલકરો, અજમો, હળદર, સુંઠ પીંપર, મરી, પીંપરીમુળ, અગુસી. લવિંગ, જવખાર; અંધેડાનોક્ષાર પ્રત્યેક સમાનભાગ લઈ ઝીણાં વાટી તેમાંથી વાલ ૨ જે મધ સાથે આપવાથી ધણો કાયદો અનુભવેલ છે.

૨ હીંગળો તોલો ૧, લવીંગ તોલો ૧, અકલકરો તોલો ૧, સુંઠ તોલો ૧, પીંપર તોલો ૧, મરી તોલો ૧, પીંપરીમુળ તોલો ૧, ખેરસાર તોલો ૧, ચણકખાલા તોલો ૧, પુલાવેલ ટંકણુ તોલો ૧, વછનાગ તોલો ૦૧ સોનાગેર તોલો ૦૧ લેઈ સર્વને ઝીણાં વાટી કપડછાણુ કરી પાનના રસમાં ગોળી ચણા જેવડી વાળવી. સાંજ, સવાર એક એક ગોળી પાણી સાથે આપવાથી શ્વાસરોગમાં બહુ કાયદો થાય છે.

૩ સોમલ તોલો ૪, શંખની નાળી તોલો ૪ આ બન્ને ઓષધ આકડાના દુધમાં એક દિવસ વાટવા પછી તેની ટીકડી કરી સંપુટમાં મુકી કપડમટ્ટી કરવી ને એક દિવસ સુકાયા બાદ એક ટોપલી છાણામાં અગ્નિ આપવો. સ્વાંગ શીત થયા બાદ કાઢી વાટીને શીશીમાં ભરવો તેમાંના રતી ૦૧ થી એક પતાસામાં દેવો તે શ્વાસ રોગમાં ધણો કાયદો થાય છે.

૪ સોમલનાં ફુલ પાડવાનો વિધિ—સોમલ શેર ૦૧ તેને લીંબુના રસમાં એક દિવસ ખુબ ઘુંટવો પછી માટીની હાંડલીઓ જે લઈ મોઢાં ધસી નીચેની હાંડલીમાં સોમલ મુકી ઉપરની હાંડલી ઉંધી કાના અડકાડીને ઢાંકવી પછી અડકનો આટો અગર ધઉનો આટો કાંઠા ઉપર લગાડી બીજી હાંડલી સાથે સાંધ બરાબર મજબુત કરવી પછી ઉપર

કપડમટી સાંધ ઉપર કરી સુકાયા બાદ ચુલા ઉપર હાંડલો મૂકી રોટલા કરીએ છીએ અને જેવો અગ્નિ આપીએ છીએ તેવો આપવો ને ઉપલી હાંડલી ઉપર પાણીનાં બીનાં પોતાં મુઠ્ઠાં, અગ્નિ જે પ્રહર આપવાનો છે. બીજો દિવસ હાંડલી ઉઘાડી ઉપરથી હાંડલીમાંથી સોમલનાં ફુલ લઈ લેવાં ને શીશીમાં ભરી રાખવાં, તેમાંથી રતી ના પતાસામાં દેવું ને ઉપર દુધ, સાકર, ઘી, ચોખા ખવરાવવા, તેથી શ્વાસ, દમ, ઉધરસ ક્ષયમાં આરામ થાય છે.

૫ વરખી હરતાલ તોલા રા, મરી તોલા રા બન્નેને ભેગાં ત્રણ દિવસ વાટવાં તેમાંથી સવારમાં રતી જે પાનમાં ખાવા આપવું ઉપર મીઠા મોળું ખવરાવવું. દિવસ સાત લેવાથી શ્વાસ મટે છે.

શ્વાસનો રોગ અસાધ્ય છે, શરીરની સાથે જાય છે. આ રોગીએને તેજ, ખટાસ, ખાંડ, તલ, ટોપફં કુપથ્ય છે એમ સમજવું.

હેડકી રોગ માટે ઉપાય

૧ સુંઠ, પીંપર, બેહેડાંની છાલ, સાકર પ્રત્યેક ટાંક ૧૧ લઈ તેનું ચુર્ણ દિવસ ત્રણ મધમાં ચટાડવાથી હેડકી મટે છે.

૨ સુંઠને ગોળ પાણીમાં ઘસી નાકમાં ટીપાં જે ત્રણ નાંખવાથી હેડકી મટે છે.

૩ જેઠીમધ ટાંક ૧૧, કીણાં વાટી મધમાં ચાટે.તો પિત્તની હેડકી મટે છે.

૪ કાંસડાનું મૂળ ઘી વાળું કરી ધુમાડી દેવાથી હેડકી મટે છે.

૫ માખીની હમાર રતી ૧ એક મધમાં ચટાડવાથી હેડકીમાં આરામ થાય છે.

૬ કળથી તથા હળદર બન્ને પાવત્રી પાવત્રી બાર લઘુ ચલ-
મમાં પીવાથી હેડકી તુર્ત બેસી જાય છે.

ઉલટીના ઉપાય—૧ મોરપીંછના ચાંદલાની રાખ વાલ ૨
તથા ભમરીના દરની માટી વાલ ૨ મધમાં ચટાટવાથી ઉલટી બંધ
થાય છે.

૨ લોખાનના ફુલ વાલ ૧ પાણીમાં પાવાથી ઉલટીમાં આરામ
આવે છે.

૩ એલચી ફ્રાતરા સોતી બાળા રાખ કરવી તે તેને વાલ ૧
મધમાં ચટાડવાથી આરામ થાય છે.

૪ જવંત્રી-વાવડીંગ, લવંગ, લોખાન, મરેદીના ફુલ, તજ,
એલચી, વરીયાળા એ સરખે ભાગે વાટી મધમાં ગોળા કરવી તે
આપવાથી ઉલટીમાં જરૂર આરામ થાય છે.

શુળ રોગના ઉપાય--૧ શુદ્ધ પારદ તોલો ૧, ગંધક આમલ-
સારો તોલો ૧, વજનાગ શોષેલ તો. ૧, હીંગજોક તો. ૧, અકલકરો
તોલો ૧, હળદર તોલા ૮, પીંપર તોલા ૪, મરી તોલા ૪, સુંઠ તો.
૪, ચિત્રક તો ૪, સિંધવ તો. ૪, પારા ગંધકની કબલી કરી તેમાં
વજનાગ તથા હીંગજોક ભેગાં વાટવા ત્યાર બાદ બીજાં સધળાં ઓ-
ષધો ભેગા વાટી કપડછાણ કરી તેને લીંબુના રસની ભાવના ત્રણ
આપવી. ગોળા ચણેાડી જેવડી કરવી તે ગરમ પાણી સાથે આપવી.
પેટના શુળ, પાર્શ્વશુળ, ઉદાવર્ત સર્વ મટાડે છે. જુખ લગાડી પાચન
શક્તિને વધારે છે.

૨ કાળો રસ રેચ (જુલાખ)--પારો શોષેલ તોલો ૧
ગંધક શોષેલ તોલો ૧, બન્નેની કબલી કરવી તેમાં દંકણ પુલવેલ

લા ૪ નેપાળો શોધેલ તોલા ૭, એરંડીનાં મીજ તોલા ૮, સુંક
૧. ૫, મરી તોલા ૩, નસોતર તોલા ૫, હરડેની છાલ તો. ૬ એ સર્વે
રસમાં દીવસ સાત વાટવાં એટલે રસ તૈયાર થયો સમજવું. ગરમ
પાણી સાથે રતી બે આપવાથી પેટના શુળ, શ્વાસ, ઉધરસ સસણીમાં
ાયદો થાય છે. અશીણના ઝેર વાળાને ચાર રતી આપવી, હડકવા
ાળાને રતી પાંચ દીવસ પંદર સુધી ગરમ પાણી સાથે આપવાથી
હડકવામાં જરૂર આરામ થાય છે. પાંડુ રોગવાળાને ચાર રતી આપ-
વાથી ફાયદો થાય છે. તાવવાળાને ગરમ પાણીમાં રતી બે આપવી.
ાઢીઓ, ઝિનો, એકાંતરીઓ, જીર્ણવરમાં જરૂર આરામ કરે છે

કુષ્ટરોગને, પિત્તના રોગને ઉપદંશના રોગીને સંતિપાતને,
ળનો વિકાર, અરૂચિ વિદ્રધી, બંધકુષ્ટ, શિળસ વધરાવળ, વિગેરે
મનેક વિકારોમાં કાળો રસ ઉત્તમ છે.

૩ શુળ ઉપર લેપ—એરંડીની મીજ તોલો ૧૫, ગોળ
તોલો ૦૫ સંચળ તોલો ૧, કાળા તલ તોલો ૧, ગુગલ તોલો ૧,
વદાર તોલો ૦૫, જરનો ધુંસો તોલો ૦, હીરાબોળ તેલો ૧, હીંગ
તોલો ૦૫ પાણીમાં વાટી ગરમ કરી શુળના ભાગ ઉપર લેપ કરવાથી
શર્શશુળ તથા પેટનું શુળ મટે છે.

અરૂચી રોગના ઉપાય—ટંકણુ શોધેલ તો ૪ શુદ્ધ પારદ તો.
૧, દુધીઓ વછનાગ શોધેલ તોલો ૧ હીંગજોક તો. ૧ ખરલમાં દિવસ
ત્રણ સુધી ધુંટવો, ત્યારમાઢ આદુના રસમાં ત્રણ દિવસ ધુંટવો. ગોળા
રતી ૧ ભારની કરવી તે ગોળા આપવાથી અગ્નિ પ્રદીપ્ત થાય. બળ
વધે; શ્વાસ; ઉધરસ શુળ જળોદર પથરી અષ્ટજ્વર, બંધકુષ્ટ તથા
પેટનું ચડવું વીગેરેમાં આરામ કરે છે. આ ગોળાનું નામ ત્રૈલોક્ય
ચિંતામણી રસ કહે છે.

તૃષા રોગનો ઉપાય—૧ કમળ કાકડી, પદમક, વડનીકુંપળેદ્ર એલચી, ચણકબાલા, જેલીમધ, ખેરસાર દરેક તોલો ૧૧ લેવું તેને વાટી મધમાં જોળી ચણીખેર જેવડી કરી તે મોઢામાં રાખવાથી તૃષાની શાંતી થાય છે.

૨ એલચી, ચણકબાલા, સાકર, વરીયાળા દરેક તોલો ૧૧ પાણીમાં વાટીને પીવાથી તૃષા મટે છે. (થોડું થોડું દિવસમાં પાવું.)

મૂર્છા-તંદ્રા રોગનો ઉપાય—૧ ધમાસાનો કવાચ અને સાકર પાવાં.

૨ મરી ઘોડાની લાળમાં વાટીને આંખમાં આંજવાથી મુરછા મટે છે.

૩ સરગવાતું મીંજ મધમાં ઘસી અંજન કરવાથી મુરછા મટે છે.

દાહરોગનો ઉપાય—૧ ધાણા ૩ ૪ બાર, ઝીણાં વાટવાં પછી કેરા ઠામમાં નાંખી સાંજે અગાસીમાં મુકવા પાણી શેર એક નાંખીને તેમાં સાકર ૩. ૪ બાર નાંખવી. સાત દિવસ સુધી તે પ્રમાણે કરી દરદીને પાવાથી અંદરનો દાહ મટે છે.

૨ સુખડ અને કપુર પાણીમાં વાટી શરીરે લેપ કરવો.

ગાયતું ધી સો પાણીએ ઘોષ કપુર નાંખીને શરીરે લેપ કરવાથી આખા શરીરમાં થતો દાહ શાંત થાય છે.

અપરમાર (વધ) તથા હીરિટરીઆ રોગનો ઉપાય—૧ ખુરાસાની વજ શેર ૦૧, મરી શેર ૦૧, વાટીને પડીકાં નંગ ૩૫ કરવા તેમાંથી પડીકું એક સવારમાં દુધ સાથે આપવાથી દિવસ ૩૫ માં અપરમાર મટે છે. તેમાં ખટાશ તથા વાયુ વાળી ચીજ ખાવી નહીં, તે રોગીને નાસ આપવો તેની હકીકત આકડાતું મુળ લાઈ

તેને ઝીણું વાટીને તેમાં અર્ધો મરી વાટવાં પછી તેને આક-
કાના દુધમાં ભીંજવી રાખવાં તે સુકાય ત્યારે ઝીણું વાટી રાખવું,
ન્યારે વાઇ તથા હીસ્ટીરીયા આવે ત્યારે આ આપધમાંથી થોડું લઇ
જુગળીમા ધાલી નાકમા ડુંકવાથી વાઇનો જીવડો નીકળી પડે છે ને
આરામ આવી જાય છે.

ઉન્માદ રોગના ઉપાય—૧ ધમાસાનો ક્વાથ કરી અંદર ગાયનું
ધી થોડું નાંખી પાવાથી આરામ આવે છે.

૨ ખુરાસાની વજ, લવીંગ, અકલકરો, માલકાકણી, સમભાગ
લઇ ઝીણું વાટી મધમાં ૦)૨ એ આની બાની ગોળી કરી તે ગોળી
માંથી દરરોજ એક ગોળી સવારમાં ખવરાવા, બોરાકમા બાજરીનો
રોટલો, ગોળ, તાંદળખની બાજ અને મગ આટલાં વાના ખવરાવવાં
તેથી આરામ અવશ્ય આવી જાય છે.

અર્દિતવાતના ઉપાય—અડદ ટાંક દશ, લસણ ટાંક ૨૧, રાસ્ના
ટાંક ૧૦, આસન ટાંક ૧૦, એરંડ મુળ ટાંક ૫, વરધારો ટાંક ૨૧,
મરી ટાંક ૨૧, પીંપરીમુળ ટાંક ૨૧, સૂંઠ ટાંક ૨૧, હરડે ટાંક ૨૧;
એનો ક્વાથ કરી દીવસ ચઉદ પીવાથી અર્દિતવાત મટે છે.

(૨) નારાયણ તેલ કે સતાવારી તેલનું મર્દન કરાવવું.

પથ—અડદ ખાવા, ખારું ખાટું બંધ કરવું, માસ દોઢ તેલ
ચોળવાથી અર્દિત વાત મટે છે.

શીતાંગ વાતના ઉપાય—૧ અજમે, મરી, લસણ, શેઠલા
અથા; કંકોડી, ઝીણાં વાટી સરીરે ચોળવાં.

૨ અંબર તથા કસ્તૂરી નાગરવેલના પાન તથા આદુના રસમાં
આપવાથી શીતાંગવાયુ મટે છે,

૩ અજમેા પથારીમા પાથરી ઉપર દરદીને સુવાડવો.

૪ ખડખાહી, લવીંગ, મરી,વાવડીંગ,જવંત્રી છમકારીને પાવાં.

૫ શુદ્ધ વછનાગ, મરી, ટંકણુ કુલાવેલ, સુંદ, પીંપર, લવીંગ અકલકરો એ સર્વ કપડછાણુ કરી નાગરવેલના પાનના રસની લાવના ત્રણુ તથા આદુના રસની લાવના ત્રણુ દધ રતી પ્રમાણે ગોળી કરી તે ગોળી સવાર, બપોર સાંજ, એક એક આદુના રસમાં આપવાથી શીતાંગ જરૂર મટે છે.

રાંધણુ-જનવો-ડમરૂના ઉપાય—થાપાના મૂળમાં થાય તે રાંધણુ વા. જમણા પગના ગોંઠણે સોળે થાય તેને જનવો અને ડાબે પગે થાય તેને ડમરૂ કહે છે.

૧ આમળાં દુધમાં વાટીને ચોપડવાં-૨ ગુગળ પાણીમાં વાટી ને ચોપડવો. ૩ કુખાનો રસ રૂ. ૨ બે ભાર, સાકર રૂ. ૨ ભાર નાખીને સવારમાં પાવો. ૪ જરના રોટલા કરીને ખાય છે તે જર-માથી છુડ નીકળે છે તે બાશીને બાંધવા ત્રણે જ્વતના વા મટે છે. કુખો લીલો ન મળે તો સુકો ક્વાથ કરીને પાવો.

સંધિક વાયુનો ઉપાય—૧ રાસ્ના ગુગળ-બળદાણા-શતાવરી સુંદ-હીરાબો, પીંપરીમૂળ, આસોંદ, ચોપચીની, આ સર્વે ખાંડી ગોળમાં ગોળી સોપારી જેવડી કરવી દરરોજ એક ગોળી સવાર સાંજ આપવી.

૨ શરીરે મર્દન કરવાનું તેલ—વછનાગ,ઘોડાવજ,માલકાંકણી લસણ, ઘોળી ચણોદી, ખાંડી ચાળી તલનું તેલ શેર ૦૧૧ સરસીયું તેલ શેર ૦૧૧, એરંડીયું તેલ રૂ. ૨ ભાર ભેળાં કરી ઉપરનું ઔષધ નાંખવું ને પાણી શેર ૦૧૧ નાખી એક દિવસ ગાળી મુઠી પછી ઉકા-

જવું પાણી બળી બચ એટલે તેલ રહે તે ગળી શીશીમાં ભરી શરીરે મર્દન કરાવવું. ઝેરી છે તો આખે અડકે નહીં તે ધ્યાનમાં રાખવું.

૩ સોમલની ગોળી—સોમલ સંખ્યાઓ તોલો ૧, માયાં તોલો ૨૦, અશીષુ તોલો ૫ અશીયું કપુર તોલો ૨૦ આ સર્વેને વાટી નાગરવેલના પાનના રસમાં મગ જેવડી ગોળી કરવી. તે ગોળી એક ઠંડા દુધ સાથે ગળાવવી. મીઠું (નીમક) ખવરાવવું બંધ કરવું, સંધ્યા-ગત વાત, હાડ કળતર મટે છે. આ ગોળી બંધેજ ઘણી છે એટલે કામી પુરોએ તેવું સેવન કરવું.

કેડનું રહી જવું તેનો ઉપાય—હીરાખોળ ૩૦. ૫ ભાર હળદર ૩૦. ૫ ભાર ઝીણાં વાટી પછીથી ધી ૩૦. ૨૦ ભાર, લઘ ગરમ કરી તેમાં ઉપરનું ઔષધ છ આનીબાર નાંખી સવારમાં સૂર્ય સામા ઉભા રહીને પી જવું ને તરત પછી ઘઉંના આટાનો લાડુ ખનાવીને ખાવો.

અમ્લપિત્તના ઉપાય—૧ એલચી ટાંક ૨, ગુલાબનાં ફુલ ટાંક ૨, મીંઢીઆવળ ટાંક ૨, હરડે છાલ ટાંક ૨, આ સર્વેને અંખ ઉપર શેકી પછી ખાડી કપડછાણ કરી દરરોજ દશ આની ભાર ઉના પ્રાણી સાથે રાત્રીએ ફાકી દેવી.

૨ આંખાનાં પાન અને મધ ચટાડવાથી આરામ થાય છે.

ખાળકેને રતવાના ગડ નીકળે છે તેનો ઉપાય—દેવદાર, રત્નાજળા પાણીમાં ઘસીને ચોપડવાથી મટે છે.

ખાળકના ગડ ગુમડ મટે ઉપાય—અરંડીમીંજ ને સાચુક ગોળમાં અગર દુધમાં વાટી ચોપડવાથી પાકે છે તેમજ પાકેલું કેળું ને ખાંડ છનાં કરી બાંધીએ તો પશુ મટે. લીંબડો—ખપાટ કુંવારપા-

કાનેા ગર્ભ બાંધવાથી પશુ પાકીને કુટી જાય છે: ઉપર પછી મીથુ, રાળ અને ધીનો મલમ બનાવી પટી મારતી.

ચિત્રીનો ઉપાય—કેળ-૧ પાનતી રાખ રા. ૨ બાર ટંકશુ રા. ૦૧ બર લીંબુના રસમાં ઘુટી ચોપડવાથી ચાકાં મટી જાય છે.

બાળકને શરીર ઉપર મોતી જેવા દાણા નિકળે છે તેનો ઉપાય--પારો, ગંધક, હીરાદખલુ ધીમાં ખરલ કરીને ચોપડવાથી આરામ થાય છે.

અર્જન દંધ વાગુનો ઉપાય--૧ વાંસે તથા પડખે ફેડલી એા નીકળે છે તેમાં અર્જન લાગ્યા જેની પીડા થાય છે તેને દેશી-ગળી અને મોનાગેર સમાન બાગે લઘ ધીમાં વાટીને ચોપડવાથી આરામ થાય છે.

૨ રાળ ઘોળા ટાંક ૮ એરંડીયું તેલ શેર ૦૧, અગસીનું તેલ શેર ૦૧ મેળવી ચોપડવાથી આરામ થાય છે.

૩ બકરીનું દુધ અને બદામનું તેલ ચોપડવાથી આરામ આવી જાય છે.

ગડ-ગાંઠ બેસારવાની પટી--સીકોતરી એળાએ-ટાંક ૨ હળદર ટાંક ૨ હીરાબોળ ટાંક ૨ સિંધવ ટાંક ૨ એ સર્વે પાણીમાં વાટીને ગાંઠ ઉપર પટી મારતી. તેથી ગાંઠ બેસી જાય છે, ધીમાં પશુ મેળવી પટી મરાય છે.

ગડ-ગાંઠ ફેડવાનો મલમ--સંખીએા સોમલ ટાંક ૧૧૧ સોમલ દાડમીએા ટાંક ૨૧૧ સોમલ રાનો બાર આની બાર, સોમલ ફટકીએા બાર આનીબાર મોરથુથુ કુલાવેલ ૧૧૧ બાર, ટંકશુ કુલાવેલ ૧૨ આનીબાર આ સર્વેને ઝીણા વાટવાં પછી મલમ બનાવવો તેની રીત: સિંદુર શેર ૧, રાળ શેર ૦૧, તેલ તલનું શેર ૨૧૧ તેને લોઢાની

કડામમાં નાંખીને પકાવીએ જ્યારે મલમ જેવું થાય ત્યારે ઉપરની વાટેલી દવા અંદર નાંખવી. પછી હલાવતું જરા નરમ થાય તો મીઠું નાંખવું પછી તે મલમની પટા મારવાથી હરેક પ્રકારનાં મડગુમડ-મોંઠા વિગેરેને ડાહી નાખે છે.

સ્રીઓને મૂખ પર દાઝ પડે છે તેનો ઉપાય—મગેરી-આનાં ખીજ, બદામના મીંજ, પદમક એ સર્વે ભેગાં વાટી મો ઉપર પાણી સાથે ચોપડવાથી મટે છે.

ઉનાવર્તના ઉપાય—(૧) હીંગ, સિંધવ, મધ ભેગાં વાટી કઠણુ લોંદા જેવું કરવું પછી તેની વાટ કરી તેને ધી ચોપડવું તે વાટ ગુદામાં સંચારવી તેથી દાયદો થાય છે.

૨ હરડે, મીઠીઆવળ, જવખાર, થોડા થોડા પ્રમાણમાં દરરોજ સાંજે આપ્યા કરવાં.

મધુરનો (ગળામાં જીભ ઉપર એક જાતનો ફેલ્લો થાય છે) ઉપાય—૧ ગળો, વાળો, ખડસલીઓ, મોચ, પદમક, સુખડ, અરડુસો, જેઠીમધ, ધમાસો, કરીયાતું, લીંબડાની છાલ, પાપાણુભેદ, સમલાએ લપ્પ કવાય કરી પાવાથી આરામ આવે છે.

૨ ખેરતું પાણી, ગુલાબતું પાણી, બદામમીંજ, પદમક મોઢામાં જીભ ઉપર લગાડવું.

મેદવૃદ્ધિ ધટવાનો ઉપાય—મધ અને પાણી દરરોજ સવારમાં એકવીસ દીવસ પીવું. ગરમ ગરમ જમવું તે દરરોજ ફરવા જવું. ઉજગરો કોઇ કોઇ વખતે કરતા રહેવું, તેથી મેદવૃદ્ધિ ઓછી થઇ જાય છે.

આફરો, અરૂચિ પેટના શુળના ઉપાય—૧ ખીજોરાનો રસ આદાનો રસ, હીંગ, સંચળ ભેગા કરી ખવરાવવાં.

૨ નસોત્તર; હરડે, પીંપર, ચેરના દુધના સાત પટ દહને તેની ઝેણી ચણા ૧ બારની કરવી તે ઝોમૂત્રમાં દેવી તેથી સખ્ત બંધકુષ્ઠ તથા આક્રે મટે છે.

મસ્તક રોગના ઉપાય--૧ સુંઠ, ધાણા, નાગકેસર, પીંપરી-મુળ, જોડીમધ, તપખોર એ સર્વે સમમાત્રે લઈ ધી સાકરમાં મેળવી દરરોજ સવારમાં તોલા ૨ થી ૩ના આસરે દિવસ સાત ખાય તો સર્વ જાતનો માથાનો દુઃખાવો મટે છે.

૨ રાત્રી કણેરના પાનનો રસ અને સાકરનું પાણી નાકમાં એકાદ બે ટીપાં નાખીએ તો સર્વ પ્રકારનો માથાનો દુઃખાવો મટે છે.

મગજ ખાલી પડેલ હોય તેનો ઉપાય--ખસખસ ૩. ૧ લાર, બદામના મીંજ શેર ૦૧, કેશર વાલ ૪ એ સર્વે ઝીણા વાટીને દુધ શેર ૧ એકમા નાખી મંદ અગ્નિએ પચાવીએ પછી જ્યારે માવા જેવું થાય ત્યારે ઉતારીને સાકરનું છુરું શેર ૦૧ નાખીને સવારમાં બધું ખાધ જવું. આથી મગજ ભરાય છે તેમ નેત્રનો વ્યાધી હોય તો તેને પણ આરામ થાય છે.

વિષ ઉતારવાના ઉપાય--૧ મધ, સાકર, ધી બેગાં કરી પાવાથી ઘાતુ ઉપધાતુનું વિષ નાશ પામે છે.

૨ તાદળજનનો રસ કાઢી પાવાથી દરેક ઝેરના વિષનો ઉતાર થાય છે.

૩ ધંતુરાના ઝેર વાળાને તથા લાગના ઝેર વાળાને દહીં અથવા અવરાવવું.

૪ હડકવાના વિષ માટે આ યુક્તિમાં કાળો રેય છે તે આપવે તેમાં વિધિ જોવો.

ભમરીની પીડાનો ઉપાય—નામરવેલનાં પાન, વાવડીંગ, હીંગ, સિંધવ, ગોળ, આ સર્વે પાણીમાં વાટીને તે રસના નાકમાં બે ત્રણ ટીપાં પાડવાં તેથી ભમરી જે પીડા આધાશીશી જેવી થાય છે તે મટે છે.

નાકમાંથી લોહી આવે છે તેને બંધ કરવાનો ઉપાય—પાપાણુબેદને ગાયના ધીમાં વાટી નાકમાં ટીપાં નાંખવાથી આરામ થાય છે.

વાળ વધારવાનો ઉપાય— ૧ બોલસરીના ફુલ, જીંદનાં ફુલ બન્ને વાટી લેપ કરે તો ખરી જતા વાળ અટકે છે ને ઘાટા થાય છે.

૨ કમળના ફુલ, કેવડો; ડોલરના ફુલ, બોલસરીના ફુલ, સુખડ, દાડમની છાલ, ત્રિકુળાં સર્વે સરખેભાગે લઈ તે ખરાખર ભાંગરાનો રસ તથા કાળા તલનું તેલ આ સર્વે ભેગાં કરી લોઢાના વાસણમાં ત્રણ દિવસ પલાળી રાખવા પછી તે તેલ ખરાખર બકરીનું દુધ નાખી ચુલે ચડાવવું ને ધીમે અગ્નિ આપી દુધ બળા જાય પછી ચુલેથી ઉતારી ગળી રીઠા વાસણમાં ભરી રાખવું આ તેલ માથે નાંખવાથી વાળ કાળા રહે છે સાખા વધે છે ને ઘોળા વાળ આવતા નથી. આ તેલ સ્ત્રીઓ તથા દરેક પુરુષોએ માથે નાખવા કર્તા તરફથી બલામણુ કરવામાં આવે છે.

વાળ નાશક ઉપાય—૧ આખાનો શુંદર પાણીમાં વાટી કેશ ઉપર લગાડવાથી કેશ ખરી પડે છે. ને ચામડી કાળી પડતી નથી.

૨ કેશ કાઠી નાખ્યા પછી માથે કુતરીનું દુધ ચોષડવાથી ફરી કેશ આવતા નથી પણ આ ઉપાય ત્રણ વખત કરવો પડે છે.

૩ બેરીયમ સલ્ફાઇડ-અંગ્રેજી દવા વેચનારને ત્યાંથી લાવવું તે સોંધી અને સારી અસરકારક છે. સ્ત્રી પુરુષ બન્નેને ઉપયોગી છે આનાજ સાબુ શંખજીરૂ મેળવી બનાવી શકાય છે.

કાનના રોગના ઉપાય--૧ કાનની પછવાડે દુખાવો થાય ત્યારે કાળીજીરી અને સુંઠ મરી પાણીમાં વાટી ઢેનાં કરી ચોપડવાં ગધેડાનું લીંડુ અને સુત્રા દાણા વાટી ગરમ કરી ચોપડવું.

અંકોલના પાન વાટી બાંધવાથી કાનના પછવાડેના ભાગની ગમે તેવી ગાંઠ મટે છે.

૩ બ્હેરા માટે ઉપાય--સુંઠ, મરી, પીંપર, પીંપરીમૂળ અકલ-કરો, લવિંગ, કણ્ઠના બી દરેક સમાનભાગ લઈ ગોળમાં ગોળા ચણી-બોર જેવડી કરી સવાર, સાંજ ખવરાવવાથી તેથી બ્હેરાપણું મટે છે.

૪ ચસકાનો ઉપાય--તેલનું તેલ અને કપુર નાંખવું. તથા સરસીયા તેલનું ટીપું નાંખવું. હીરવણીના ફુલના રસનું ટીપું નાંખવાથી પણ ચસકો મટે છે.

૫ આકડાના પીળા પાન ઉપર ધી ચોપડી તેની સાથે લસણની એક કળા વાટવી પછી બધું ગરમ કરી ચોળા રસ ઢાઢવો તે રસનું ટીપું કાનમાં નાખવાથી પીડા મટે છે.

૬ કાન વહેતો હોય તો--એળાએાને મધ મેળવી ટીપું નાખવાથી બંધ થાય છે. સાથે તાળવે એરંડીયું તેલ ધસાવવું.

પીનસ રોગનો ઉપાય-૧ નાકમાં છોડ પડે છે ને નાક ગંધાય છે. તેને માટે હીંગજોડ વાલ ૨ વાટી કપાસમાં પડીકું વાળી સુતરથી વીંટી તેને ઠાલા હોઠામાં પાવો ને ધુમાડો નાકે ઢાઢવાથી પીનસ મટે છે. ખોરાકમાં-દુધ, ખાત, સાકર, ઘઉં, ધી ખાવું.

૨ લીલીઘો-ઘોળાઘો, કસુંબો; દાડમનાં ફુલ, સર્વે પાણીમાં વાટી ગળાને નાકમાં ટીપાં નાખવાં તેથી પીનસ મટે છે તથા નાખ્યા પડતું લોહી પણ બંધ થાય છે.

હોઠ ફાટે છે તેનો ઉપાય—હોઠ ફાટી જાય તેને માટે સોનાગેર, ઘોળી રાળ, મીઠુ ગાયના ધીમાં મલમ કરીને ચોપડવાથી આરામ આવે છે.

૨ મધ અને પાષાણભેદ ભેગાં વાટીએ ને હોઠ પછી ચોપડીએ તો હોઠ ફાટતા મટી જાય છે,

દાંત રોગના ઉપાય--(૧) કાળીપાઠ, કડુ, માલકાંકણી-હળદર, કઠ, દારૂહળદર, મજીઠ, દાડમની છાલ, એ સરખે ભાગે વાટી દરરોજ સવારમાં દાંતે ધસવાથી દાંતના સર્વ રોગમાં આરામ થાય છે.

૨ મુખ ગંધાય તે ઉપર દવા—ખીજેરાની છાલ મુખમાં રાખવાથી દુર્ગંધ આવતી નથી.

૩ દાઢા દાંતની પોલમાં પીડા થાય તેને માટે ગોળા, અપ્પીજી, કપુર, વાવડીંગ વાટીને પાણીથી ગોળા અડદ જેવડી કરવી ને તે પીડાને સ્થાને રાખવાથી આરામ તુરત આવી જાય છે.

૪ અરડુસાના પાનનો રસ તથા ઠીડામારીના પાનનો રસ કાનમાં ટીપાં નાખવાથી દાંત તથા કાનની પીડા મટે છે.

કુલાવેલી ફટકડી તથા નવસાર વાટી દાંતે ધસવાથી દાંતનાં પેઢાં ઉપડ્યાં હોય તે મટે છે.

૬ ખોલસરી, ભુધ, આકડાનું, વડવાધનું દાંતથી કરવાથી હાલતા દાંતની જડ પડે છે.

૭ દાંતની કળતર લીંબકાના દાંતથી મટે છે.

૮ કાથો, રૂમીમસ્તકી, ભેગાંવાટી ભુધના કુલના રસનાં પુટ સાત આપી પછી દરરોજ દાંતે ધસવાથી હાલતા દાંત બંધ થઈ જાય છે.

જીભ રોગના ઉપાય--બાવળની છાલ, વાઘો, ખેરનાં છોડાં મોથ, ત્રિફળા, કાથો, એ સર્વે સમાન ભાગ લઈ પાણી શેર. ૪ ચારમા ઉકાળી બશેર પાણી રહે તે ગળાને નવશેકા પાણીના કાગળા કરવા. પછી ખેરસાર મોમા થોડો થોડો રખાવવો.

ગોળ-તેલ-વંતાક-લસણ, ડુંગળી; ખટાસ, દહીં, છાશ, આંબલી કેરી, કેળાં દેવાં નહિ.

જીભમા ફાદલા થયા હોય તો કુલાવેલ મોરચુથુ હળવેથી જરા જરા ધસવું તો તરત ફાયદો થશે.

ગળામાં ગંઠ થાય છે લશુંડી અગર કોયલી કહે છે તેને ઉપાય--૧ આ રોગ અસાધ્ય છે. ત્રણ દિવસ કે સાત દિવસમાં મરી જાય છે. છતાં ઉપાય છે તે લખું છું, પીંપર, મરી હરડે, ખુરાશાની વજ, ધાણા, જવાન એનો સરખા ભાગે ક્વાથ કરી કાગળા કરાવવા.

૨ મજીઠ, મોરછડ, ખીલી, સુંઠ, કરંજ, હળદર ત્રાયમાણ, રાંગણી બે, પીંપર, મરી, એ સરખે ભાગે લઈ ક્વાથ કરી પીવાથી દિવસ ત્રણમા રોગ મટે છે.

૩ જવાન રાત દિવસ મોમા રખાવવી.

૪ સરસવ, વજ,કઠ હળદર, આંખાના પાન, ઘુંસો; સિંધાલુણ સર્વે પાણીમાં વાટી ગાંઠ ઉપર લેપ કરવો, ખોરાક મગતું આસામણ દેવું ગોળ, ખટાસ, તેલ, વંતાક, વિગેરે ગરમ વસ્તુઓ આપવી નહી.

રક્તપિત્ત ઉર્ધ્વ તથા અધોના ઉપાય-૧ અરડુસાના પાન નો રસ તોલો ૦૧ તથા મધ તોલો ૦૧ પાવું. ૨ પાપાણબેદ છ આનીબાર ધાણા છ આનીબાર બન્તેને ચોખાના ધોવણુ સાથે સાત

દ્વિસ પાવાથી લોહી મોઢે પડતું બંધ થઈ જાય છે. ૩ ખહેડાંની છાલ તપખીર, કાથો, જેઠીમધ, રસવંતી પાપાણુભેદ, અરડુસો, હરડેની છાલ આંખળાં, દાડમની છાલ, સર્વે સમાન ભાગ વાટી મધમાં ગોળી ચણી બોર જેવડી કરી સવાર સાંજ અઢેક ખવરાવવી તેથી બંનેમાં ફાયદો થાય છે. ૪ લીલીઘ્રિનો રસ તથા મધ પાવાથી ફાયદો થાય છે. બોરાકમાં બાજરી, વંતાક, ગોળ, ખટાસ ખાડ, તેલ નહીં આપવું રાતા ચોખા, ધઉં, દુધ એ બોરાકમાં આપવું.

સ્વરભંગનો ઉપાય—૧ જુધનાં પાન, પીંપર, શાળની ધાણી, બીબેરાનાં પાન સરખે ભાગે વાટી તેમાંથી પાવલી ભારના આશરે દ્વિસમા ત્રણ વખત મધ સાથે ચાટવું.

૨ આંખળાં દરરોજ તોલો ૦૧ ઝીણું વાટી ધી સાથે પીએ તો સ્વર ભંગ મટે છે.

૩ અરડુસાના પાનનો રસ તોલો ૦૧ થી એક ઠંડા પાણી સાથે પીવાથી આરામ થાય છે.

નેત્રરોગના ઉપાય

૧ સાધારણ આંખ દુઃખવા આવી હોય તો મગ બાણીને બાંધવા.

૨ કપાસીઆનાં મીંજ ધીમાં વાટી ઉનાં કરી આંખ ઉપર બાધે તો આંખની કળતર તથા પીડા ટળે.

૩ આંખળાં અને સાકર બંને ભેગાં પાણીમાં વાટી આંખ ઉપર લેપ કરવો.

આંખમાં ફુલું પડે છે તેને કાપવાનો ઉપાય—મોરધુધુ ટાંક ૩ પાણી ચોખું શેર ૦૧ માં ઓગાળી નાંખવું પછી નીતરવા દઈ નિતરું પાણી ઉપરનું લઈ બડા કપડાથી ગળી નાંખવું. પાછું

એક વખત નિતરવા દધ વળી જડા કપડાથી ગળી શીશી ભરી રાખવી. તે પાણીથી કુલા ઉપર દરરોજ એ વખત સવાર સાંજ ટીપાં મુકવાં. આખના દુખાવામાં પણ આ પાણીના ટીપા નંખાય છે. તેમજ આખની બહાર પણ ચોપડાય છે.

આખમા ખીલ પડે તેનો ઉપાય--કુલાવેલ ટકણ તથા સાકર ધસવાથી ખીલ પુટી લોહી નીકળી આરામ આવી જાય છે. (૨) એળીઓ રૂ. ૦૧ ભાર તથા સાકર રૂ. ૦૧ ભાર દેવાથી જીજાખ લાગી ગરમી નીકળી જઈ આંખનું દરદ મટે છે.

આંખનું નાસુર દરિયાના પાણીથી દિવસમા એ વખત ઘોવું તેથી રૂઝ આવવા સંભવ રહે છે.

મેતીઆનો ઉપાય--સરપંખાના ખીજ ઝીણા વાટી કપડ છાણુ કરી આખમાં આંજવાથી મેતીઆનું પાણી ઉતરતું અટકે છે. આપણા દેશમા સરપંખાને ઝીલ પણ કહે છે તેની શીંગ ચપટી થાય છે.

આંખમા કચરો ગયો હોય તેનો ઉપાય--સ્ત્રીનું દુધ આખમા નંખાવવું તેથી આખ સાફ થાય છે.

નેત્રાંજન પ્રકાર--૧ રસવંતી, હીમેજ, સાકર, પાણીમાં ઘસી આખમાં આંજવાથી આખની ગરમી મટે છે.

૨ બહેડાનાં મીંજ, શંખની નાભી, સિંધાત્રુણુ, પ્રત્યેક ટાંક ૧૧ ગોળ ટાંક ૦૧૧ બેગાં વાટી ગાયના દુધમાં ખરલ કરવું પછી ગોળા ચણા જેવડી કરવી તે ગોળા ગાયની છાસમાં ઘસીને આંજવાથી ચડળ, મેતીઆ, વગેરે આખના ઘણા રોગમા અકસીર કામ કરે છે.

બાળકના રોગના ઉપાય--૧ ઉલટીમાં વાવડીંગ દાણા એ તથા વરીઆળી વાલ ૧ પાણીમા વાટીને તે પાવું.

૨ બંધકોસ બાળકને હોય તો હરડેને સાકરનો ધસારો પાવો.
૩ ઉધરસ માટે કાકડાશીંગીને લોદર પાણીમાં ધસીને પા-
ચાથી મટે છે.

ઝાડા થતા હોય તે માટે-ખીલીનો ગર્ભ, મોચરસ, આંબાની
ગોટલીનું ચુર્ણ વાલ ૧, પાણીમાં આપવું.

૫ કૃમી પેટમાં થયા હોય તેનો ઉપાય-કીરમાણી અજમો,
પીતપાપડો બને સમાન ભાગ લઈ વાલ ૧ થી ૨ પાણીમાં પાવાથી
કૃમી વિકાર દૂર થાય છે કંપીલો પણ વાલ ૧ સાકર સાથે આપ-
વાથી કાયદો થાય છે.

૬ માથું દુઃખતું હોય તો નગોડના પાન વાટીને ગરમ કરી
માથે ચોપડવા.

૭ તાવમાં સુંઠ અને કરીઆતું ધસીને પાવું.

૮ શૂંઝાદી ચુર્ણ વાલ ૧ આપવું, મધમા બનાવટ, અતિવિષ
નાગરમેથ, કાકડાશીંગી, પીંપર સમાન ભાગ લઈ ખાંડી ચુર્ણ કરવું.

બાળકની જીભ અટકતી હોય તો ખુરાશાની વજ, તોલો ૦૧
આહી તોલો ૦૧ પાણીમાં વાટી પીવાથી જીભ અટકતી બંધ થાય
છે. તથા બુદ્ધિ વધે છે.

વરંધનો ઉપાય--(૧) માલકાંકણી, અજમો વાટી ગરમ
કરી શરીરે ચોપડવાથી આરામ થાય છે.

(૨) ખુરાસાનીવજ--અને પદમક પાણીમાં ધસીને પાવલી
બાર પાણી સાથે પાવાથી આરામ થાય છે.

માતાનું ધાવણ વધારવાનો ઉપાય--બાજરી શેર ૦૧ રાત્રી
એ પાણીમાં પલાળી સવારમાં પાણીથી કાઢી તલ ૩.૨૧ બાર નાખી
તે બાજરી ચાવીને ખાય તો ધાવણ ધણું આવે છે.

(૨) સુવાદાણા શેર ૦૧ લઘુ દુધ શેર ૧ માં રાંધવા પછી તે કાઢી તેમાં સાકર શેર ૦૧૧ અર્ધો નાંખી દરરોજ તોલો એક ખાય તો ધાવણ વધે છે.

બાળકને નિદ્રા લાવવાનો ઉપાય--હીંગળો, એલચી, જવંત્રી જયફળ, લવિંગ, મોરછડ, અરીણુ એ સરખે ભાગે લઘુ ગોળી પાણીમાં બાજરીના દાણા જેવડી કરવી તે એક પ્રભાતે અને એક સાંજે આપવાથી બાળક સુખપુર્વક ઉઘે છે.

મા બે જીવવાળી હોય ને બાળક પાસે સુવે બેસે તથા રોગ થાય છે તેને પાસરોગ (પારગલો) લાગ્યો તેમ કહેવાય છે. તેનો ઉપાય--(૧) જીરું ધાણા શેકેલ રાધ બદામમીંજ એલચી, સુવાદાણા, ખાપરીઓ, જયફળ, મોચરસ, એખાનો લોટ સર્વે સરખે ભાગે લઘુ દરરોજ સવારમાં તેમાંથી ૩, ૦૧૧ બાર લઘુ તેમાં સાકર અને ઘી થોડું મેળવી ખવરાવવાથી આ રોગ તદ્દન મટી જાય છે.

(૨) દુધમાં સુંઠ અને જયફળ ઘસીને સાકર નાંખી પાવાથી પણ આરામ થાય છે.

પુરુષાર્થ વાજીકરણ ઔષધો--દુધ શેર ૧૧૧ ઉકાળતાં શેર એક બાકી રહે ત્યારે તેમાં પંજાની સાલમ ૩. ૦૧૧ બાર ઝીણો વાટી દુધમાં નાંખવો. ખીર જેવું થાય ત્યારે ઉતારી સાકર તોલા ૨૧૧ નાંખી પછી વાલ ૧ જયફળનો ભુકો મોંમાં નાંખી ઉપર દુધ પી જવું આવી રીતે દિવસ સાત કરવાથી ઘણી તાકાત આવે છે.

જવંત્રી યાક--જવંત્રી શેર ૦૧ સાલમ. ૨૧૧ બાર એ બન્ને જુદાં જુદાં વાટવા. પછી ઘીનો કરમો દઢ ભેંસનું દુધ શેર ચંદ્રમાં નાંખી ચુલ્લે ચડાવવું ને માવા જેવું થાય ત્યારે ઉતારવું

પછી તેમાં ધી શેર એ નાંખી તે માવાનો છુટો દાણો પાડવો ત્યાર
આદ તેને ઉતારી નીચેના ઓષધો ખાંડી કપડાણુ કરી નાંખી મુકેલાં
હોય તે ભેળવી આપવાં. જ્યક્ષ ૧૥ભાર લવિંગ ૧૥ભાર ધોળામુસળી
૧૥ભાર, એખરો તોલો ૧, કૈયાં તોલો ૧, કેશર તોલો ૦૫ એલચી
ખી તો. ૨૫ તજ ૩૧.૧ ભાર, ખદામ મીંજ શેર ૦૫, પીસ્તાં શેર ૦૫,
અસખસ શેર ૦૫ નાંખવાં. કેશર જુદું વાટીને રાખવું તે ચાસણીમાં
નાંખવું. સાકર શેર ૧૮ અઢારની ચાસણી કરવી તે તેમાં કેશર
તથા ઉપલી કાટી ઓષધ ભેળવેલી નાંખવી તે ધી શેર ૫ ધી ૭
નાંખવું. લાડુ શેર ૦૫ નો પછી કરવો તે દરરોજ એક સવારમાં
ખાવો ઉપર ગરમ દુધ શેર ૦૫ અર્ધો પીવું તેથી પેટના વાયુ,
નખજાઈ ધાતુક્ષીણતા, પ્રમેહ વિગેરે મટાડી ભૂખ લગાડે છે.

સ્તાંભન ગુટીકા—પારો ટાંક ૧, હાંગળોક ટાંક ૧, અરીસુ
ટાંક ૧૫ કપુર ટાંક ૧, ધાંતુરાના ખીજ ટાંક ૧ જ્યક્ષ ટાંક ૧
જવંત્રી ટાંક ૧ વછનાગ ટાંક ૧ અકલકરો ટાંક ૧ ભાંગના ખીજ
ટાંક ૨ ભાંગ ટાંક ૨ અંબર વાલ ૨ કસ્તુરી વાલ ૧ કેશર તોલો ૦૫
સાકર શેર ૦૫ તે સર્વે વાટી મધમાં ગોળા ચણીઓર જેવડી કરવી
અને દુધ સાથે એક લેવી.

ભીલામાં પાક—ભીલામા નંગ ૨૧ એકરીસ માખણુ શેર
૧૫ લઘ તેમાંથી પીતળની નળી એક કલઘ દીધેલ લેવી તેમાં ઉપર
માખણુ લખેલું છે તેમાંથી શેર ૦૫૫ નાંખવું તે ઉપર ભીલામાં નાંખી
ઉપર બાટીનું માખણુ શેર ૦૫૫ નાંખી દેવું પછી નળી ઉપર ત્રાંખાની
કથરોટ ઢાંકવી તે એવી રીતે કે અંદરથી ધુમાડો નીકળે નહીં એટલે
કથરોટને ધઉંના આટાથી પેક કરવી, પછી એક પ્રહર અગ્નિ ઉપર
ચડાવવું ત્યારઆદ હેઠે ઉતારી ભીલામાને લોઢાની સળી ખોસવી જે

સળી ભીલામામાં પેસે તો જલ્લુવું કે પાક્યા છે નહીં તો ફરી ચુલે ચડાવવાં ત્યારબાદ કાઢીને તેમાં ઔષધ નીચે પ્રમાણે નાખવાં. જય-ફળ તોલો ૦૧૧ જવંત્રી તોલો ૦૧૧ તજ તોલો ૦૧, કેશર તોલો ૦૧૧ લવીંગ તોલો ૦૧૧ અકલકરોતો. ૦૧૧ ઘોળા મુસળા તોલો ૦૧૧ કાળા મુસળા તો. ૦૧૧ ખસખસ તોલો ૧ ભાગ તોલો ૦૧૧ બદામ મીંજ શેર ૦૧ એલચી તોલા ૨ બધા ખાંડવા જેવા ખાડી ચાળી ભીલામાંને વાટી ભેગાં મેળવવા, બદામ, ખસખસ પણ અંદર વાટીને નાખવાં. ભીલામામાં જે ધી હોય તે પણ સાથે જ મેળવવું. પછી પાછું અગ્નિપર બધું ચડાવી હલાવવું. ત્યારબાદ ઉતારી એક રીઢા વાસણમાં ભરવું તે બાજરી અગર કપાસીઆની અંદર દિવસ ૭ રાખી પછી દરરોજ ૩. ૦૧૧ ભારથી ચડતાં ચડતાં અતુકુળ આવે તેટલે સુધી લેવો, બળ વીર્ય વધારે શરીર પુષ્ટ કરે છે. હસ્ત દોષથી તથા બીજી રીતે ગયેલ પુરુષાતન જાગે છે.

નપુસકપણું પ્રમેહ બહુ મુતતા માટે ઉપાય—અડદની દાળ બે ભાર, દુધ શેર ૨ તથા પાણી શેર ૧ મા નાખી ખીર કરવી. રધાઈ રહે ત્યારે ઉતારી તેમાં નીચે પ્રમાણે ઔષધ નાખવું. બગ વાલ ૨; જયફળ વાલ ૨૧; જવંત્રી વાલ ૨૧; અંબર વાલ ૧ કસ્તુરી વાલ ૦૧; એ સર્વે પાકમાં નાંખીએ તે તે દરરોજ બે વખત પાવાથી ઉપરના રોગમાં જરૂર ફાયદો થાય છે.

વાળા રોગની દવા—૧ સમળાની કોકડી ટાંક ૦૧, મરી ટાંક ૦૧ સાટોડી ટાંક ૦૧ ઝીણા વાટી ગોળમાં ગોળા ચણી બેર જેવડી કરી દરરોજ બે આપવી અને ઉપર મગ ચોખાની ખીચડી ખવરાવીએ તો વાળાની પીડા સઘ મટે છે.

(૨) સફેદો ટાંક ૧ સુરોખાર ટાંક ૧ લોઢાની રાખ ટાંક ૧

ઝીણું વાટી કાંસાની થાળામાં ઘુંટી પછી નારીએમ્ની કાચલીમાં રાખી મુકવું તેમાંથી લુગડા ઉપર ચોપડી પટ્ટી મારવાથી વાળો નીકળી પડે છે.

સર્પની કાચળી રતી ૧ ગોળમાં ખવરાવવાથી વાળો બળી જાય છે. ગરમ બહુ છે.

અંબર કસ્તુરીની ગોળી—અંબર વાલ ૫ કસ્તુરી વા. ૪ કેશર તોલો ૦૧, મરી તોલો ૦૧; સોનાના વરક તોલો ૧, હીંગળોક શોધેલો તોલો ૧ સુંદ તોલો ૦૧ પીપર તોલો ૦૧ મરી તોલો ૦૧ અક્લકરો તોલો ૧૧ તજ તોલો ૦૧ જવંત્રી તોલો ૦૧ લવીંગ તોલો ૧૧ પુરાણાની અજમોદ તોલો ૧ મરેડીનાં ફુલ તોલો ૦૧ પીપરી મુળ તોલો ૧ ખડખાહી તોલો ૦૧ કુલીંજન તોલો ૦૧ કાળી તુળશીનાં બી તોલો ૦૧ એલચી તોલો ૧ પુરાણાણી વજ તોલો ૦૧૧ નાગકેશર તોલો ૧ કમળકાકડીનામીંજ તોલો ૦૧૧ ચણકખાલા તોલો ૦૧ કાલા ધંતુરાનાં બીજ તોલો ૦૧ ગજપીપર તોલો ૦૧૧ ખસખસ તોલો ૦૧૧ અશીણુ તોલો ૧૧ ભાંગ તોલો ૧૧ આ સર્વે કપડછાણુ કરીને નાગરવેલના પાનના રસમાં તથા તુળશીના પાનના રસમાં દિવસ ત્રણ ઘુંટવું પછી ગોળી રતી એક ભારની કરવી આ ગોળી દરરોજ એક લેવાથી વાત વ્યાધી બંધકુટ શૂળ અગ્નિમંદતા સંગ્રહણી હિલટી પ્રમેહને જરૂર આરામ કરે છે તેમજ વિર્યને વધારી કામ પ્રદિપ્ત કરે છે અગ્નિ વધારી નમ્મગાર્ધને જડમૂળથી કાઢી શરીરમાં બળ અપૂર્વ લાવે છે.

પ્રકરણ ૫ મું

આ પ્રકરણમાં જણાવેલી પદ્ધતિથી હાલ એક ધણા વર્ષથી મારી દેખરેખ તળે ધર્મોદ્ધા દવાખાનું ચાલે છે. તેમજ તે ધણું લોકો-પયોગી મનાયું છે. તેથી આ પદ્ધતિ ધણા નવા થતા વૈદરાજીને દવાશાળા ખોલતી વખતે ઉપયોગી થાય, તેમજ ગામડાના રકુલ માસ્તરો તેમજ મુખીઓને પણ ઉપકારી થાય તેવા હેતુથી પુનરોક્તિ ધણા ઔષધોની થવા છતાં સગવડતા ખાતર લખવામાં આવેલ છે. દરેક દવા હજારો દરદીઓને પંદર વર્ષથી અપાય છે. ને તે પૂર્ણ પણે નિર્ભય નિવડી છે ધણા વૈદરાજીએ શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કર્યો છે પણ દવાશાળામાં જો અનુભવ કર્યો હોતો નથી. તો પોતે ધંધાની નવી શરૂઆત કરતી વખતે થોડા ખર્ચે ને થોડી મહેનતનું કામ ધણું ખર્ચ તથા ધણી મહેનત કરતા છતાં નિષ્ફળ નીવડે છે ને નાહક ખર્ચના બોજમાં ઉતરી જવાના દાખલા મારા અનુભવમાં આવેલા છે. કારણ કે શાસ્ત્રોમાં એક રોગ ઉપર અનેક દવા લખી હોય પણ પોતાના અનુભવમાં આવેલી એક પણ ચીજ નહીં હોવાથી સર્વે બનાવવા જાય ને મુઝવણ ઉભી થાય છે. આ સર્વે કારણોનો વિચાર કરી આ પ્રકરણ લખવામાં આવ્યું છે. ને તે શરૂઆતના ધંધાદારીને જરૂર ઉપયોગી થશે એમ અમારું માનવું છે. આટલું લખી આ પ્રકરણની શરૂઆત કરું છું.

શીરોવ્યાધી

આધાશીશી—માથાના વેગ, માથાનો દુખાવો આ વિષયમાં આવે છે. માથાના દુર્ગ રોગો મલમલા પ્રકરણમાં લીધા છે.

૧ ષડ્ઞંથાદિલેપ—વજ, સુંઠ, મરી, તજ ખાંડી ભુકો કરી શીશીમાં ભરી રાખવો. માથાના દુખાવામાં પા તોલો પાણીમાં વાટી ગરમ કરી કપાળે ચોપડવો.

૨ અમૃતખામ—વેસેલાઇન શેર ૦૧ પીંપરમેંટ ઓઇલનાં ટીપાં ૬૦ તજના તેલના ટીપા ૬૦ લવીંગના તેલનાં ટીપાં ૬૦ કેમ્ફરનાં ટીપાં ૬૦ મેળવી તઢયાર કરવો, માથાના વ્યાધીમાં કપાળ ઉપર લગાડવો.

૪ નસ્ત્ય—ધાપાણુ પુલાવેલો તોલો ૧૦ પોટાશ પરમેગેનેશ તોલો ૧ બન્નેને ખરલમા લસોટી એક રસ થાય ત્યારે શીશીમાં ભરી રાખવો. માથાના વ્યાધીમાં ચપટી ભરી સુંઘાડવામાં વાપરીએ છીએ.

૫ પોટાશ ટ્રોમાઇડ—કેમીસ્ટને ત્યાંથી તઢયાર લાવીએ છીએ ને માથાના સખ્ત દુખાવામાં કોઇ વખત જરૂર જણાય છે તો ૫ થી ૩૦ ગ્રેન સુધી આપીએ છીએ પણ તેનો ઉપયોગ સતત કરતા નથી.

એસપીરીન—આપણા અંગ્રેજી દવાવાળાને ત્યાંથી લાવીએ છીએ એ બહુ ઓછું વાપરીએ છીએ પણ જ્યાં દરદી ધણી જ હિતાવળ કરી ગભરાતો હોય છે ને તેનું હૃદય નબળું હોતું નથી તો ૫ થી ૧૦ ગ્રેન પાણી સાથે માથાના સખ્ત દુખાવામાં અગર શરીરની બીજી કોઇ પણ પીડામાં આપીએ છીએ.

૭ ચુનો નવસાર—કળીચુગના અને નવસારના ગાંગડા લાવી અજખુત ખુચવાળી બાટલીમાં ભરીએ છીએ ને માથાના દુખાવામાં મુરછામાં બેભાન વાળી સ્થિતિમાં સુંઘાડવાનો ઉપયોગ કરીએ છીએ.

૮ શાસ કુઠારરસ—છાતીના દરદોમાં આતી બનાવટ આવનાર

છે તે જોઈ લેવી. જ્યાં તંદ્રા જણાય ત્યાં સુંઘાડવો તેથી તંદ્રા ઉડી જાય છે. તથા માથાનો દુઃખાવો હલકો પડે છે.

૯ સીલાનસ્ય—મનમીલ અને વજ સમાન ભાગે લઈ ખંતે કરતાં ચાથે ભાગે લસણની કળીઓ લઈ ઘુંટાવવું. સુકાયા બાદ શીશીમા ભરી રાખવું જવરને લઈ માથાનો સખ્ત દુખાવામાં તથા બે શુદ્ધિમાં—આધાશીશીમા સુંઘાડવાથી ચમત્કારીક અસર કરે છે.

૧૦ જાતિકલાદી ચુર્ણ—જાયકળ, ત્રવીંગ, એલચી તમાલપત્ર, તજ નાગકેશર, કપુર, સુખડ, કાળાતલ, વશલોચન, તગર, આંખળાં, તાલીસપત્ર; લીંડીપીપર, હરડે, કલાંજીર, ચિત્રો, સુંક વાવડીંગ, મરી, આ બધા સરખે ભાગે લઈ ચૂર્ણ કરવું, તમામ ચુર્ણ જેટલી ભાંગ નાખવી તે બધા ચૂર્ણ જેટલી સાકર નાખી તઈયાર કરવું. આ ચુર્ણ તોલો ૦૧ થી ૦૧૧ તોલો મધમા આપવાથી સંગ્રહણી, ઉધરસ, શ્વાસ, અરૂચિ, ક્ષય, વાત, શ્લેષ્મ, અને આધાશીશીમા ઘણો ફાયદો કરે છે.

નેત્રરોગના ઉપાય

૧ નેત્રખિંદુ—ફટકડી પુલાવેલ રા. ૧ ભાર, ટાંકાનું અગર વરસાદનું પાણી રા. ૧૦ ભાર મેળવી હલાવી સ્ટોરપર બુચની બાટલીમાં ભરવું આખની લાલાશમા દિવસમા બે વખત ટીપાં નાંખવામાં આવે છે.

નયના મૃત—સમુદ્રશીણુ શેર ૧૧ એલચી તોલા ૨૧; ખરાસ તોલા ૨૧ ચીનકબાલા તોલા ૨૧ મરીના ઘોળાદાણા ૩૦, લાલ ફટકડી પુલાવેલ તોલો ૦૧ ઘણુંજ મર્દન કરવું. સીસીની સગીચી સુરમાની પેઠે આંજવાથી વેલ પુલું—પડળ તથા આંખના ઘણા રોગમાં સાફ કામ કરે છે.

બિડાલક લેપ—રસવંતી રા. ૧ બાર; લીંબુનો રસ રા. ૧ બાર પુલાવેલ કટકડી તોલો ૦૧; અરીણુ બે આની બાર; સાકર તોલો ૦૧ સર્વે એકરસ કરી શીશી ભરવી. આંખ ઉપર માર લાગ્યો હોય ત્યારે લોહી ચડ્યું હોય ત્યારે સોજો હોય ત્યારે આંખના બહારના ભાગમાં ફરતું ચોપડવું.

૪ બિડાલક લેપ નં. ૨—સુંદ, વજ હળદર અને ત્રણે કરતાં સોળમે ભાગ કટકડી નાંખી આંખનાં પોપચાં ઉપરપાણીમાં લસોટી ભીના મુકું લગાડવા આપીએ છીએ તો આંખ દુઃખવા આવી હોય, સોજો ચડી આવ્યો હોય છે. પ્રકાશમા આંખ ઉઘડતી ન હોય અને આંખમાં કળતર બહુ થતા હોય તે વખતે જલદી આરામ આવી જાય છે.

૫ સીલવર નાઈટ્રેટ—૧૦ ગ્રેન દવાને એક ઓંસ પાણીમાં મેળવી શીશી કાળી ભરી રાખીએ છીએ દુઃખતી આંખમાં ટીપા પાડીએ છીએ. આંખના દરદ પ્રમાણે ઉપરના માપમાં ફેરફાર પણ કરીએ છીએ. તેથી આંખને સત્વર શાયદો થાય છે. લોહી ચડ્યું હોય છે ત્યાં જલદી અસર કરે છે.

ઝીંક બોરીક એસીડ—ઝીંક સલ્ફ બે ગ્રેન બોરીક એસીડ ૧૦ ગ્રેન પાણીમાં રા. ૨૧ બારમાં નાંખી બાટલીમાં ભરી મુકવું. દુઃખતી આંખમાં અગર આંખમાં કાંઈ વાગેલ હોય છે તે વખતે ટીપાં નાંખવામાં આવે છે. સાફ કામ કરે છે.

હાઈડ્રાજીરી પર કલોરાઈડ—દવા ૧ એક ગ્રેન પાણી ૨૦ ઓંસ મેળવી શીશી ભરવી આ દવા ઝેરી છે. બહુ કાળજી રાખવી આ દવાના ટીપા આંખમાં નીચેની સ્થિતિવાળા દરદીને નાંખીએ છીએ ને-ધણુ સાફ કામ કરે છે. પ્રમેહ; ચાદી વાળા દરદીને આંખ આવે છે તેમાં ઉપયોગ થાય છે.

મુખપાક

મુખનું મંજન—હીરા દખણ; ચીનકબાલા એલચી; હીમજી હરડે ડુલાવેલ; ફડકડી સફેદ; કાથો, શંખજીર, કલઈ સફેદો કપુર આ આ બધું સમાન ભાગ લઈ તે બધા બરાબર સોનાગેર મેળવવો. આ દવામાંથી બે આનીમાર લઈ જીમ ઉપર બભરાવી જીમ આખા મોંમા ફેરવવી પછી મો ગળતું મુકવું લાલ નીકળતી બંધ થાય છે. એટલે સારા પાણીના કેગળા કરી નાખવા તેથી મોં આવેલ હોય તેમાં ઘણો સારો ફાયદો થાય છે,

૨ સુહાગો—ડુલાવેલ પાંટીઆ ટંકણને પાવલીમાર મધમાં મેળવીને મોમાં ચોપડવા આપીએ છીએ ને પછી ઉપર પ્રમાણે જ મોં છુદું મુકાવી સારા પાણીથી કેગળા કરાવીએ છીએ તેથી મુખ-પાકમાં સારો ફાયદો જણાય છે. પાણીમાં નાખી કેગળા પણ કરવા આપીએ છીએ.

૩ ફટકટી ડુલાવેલ—ઉપર પ્રમાણેજ વાપરીએ છીએ.

૪ ગ્લેસરાઈન—બજારમાં તૃધાર મળે છે તે લાવી મોંમાં ચોપડીએ છીએ, ને પાણીમા નાખી કેગળા પણ કરાય છે.

ટોનીક અસીડ—ગ્લેસરાઈનમા મેળવી તૃધાર રાખીએ છીએ ને મોમાં સળી ઉપર ૩ લગાડી ચોપડીએ છીએ તેથી પણ સારી અસર થાય છે.

તપખીર—તપખીર બજારમા ઘોળા આટા જેવી આવે છે તેનો ભાવ શેરના ચાર આના હોય છે. ગાંધીને ત્યાં મળે છે તે લાવી બાળકોના મુખપાકમાં તે મોઢામા બજારાવી બાળકને ઉંધું સું-વાડવાથી ગરમી બધી મોંમાંથી નીકળી જાય છે મોઢા માથુસને પણ બભરાવાય છે.

૭ પોટાશ પરમેગેનેશ —અગ્રેજ દવા વાળાને ત્યાં તક્યાર મળે છે તે લાવી શેર પાણીમાં બે વાલ નાંખી તે પાણીના કોગળા કરવાથી મુખપાકમાં બહુ સારી અસર કરે છે.

૮ પોટાશ ક્લોરાઈડ—મુખપાકમાં ઉપર પ્રમાણે કોગળા કરવા આપી શકાય છે તે તે પણ બહુ સારો ફાયદો કરે છે.

આંતરડાના બિગાડથી મોં આવે છે તેમા ઉપરના ઉપાય ઠીક છે પણ આંતરડા સુધારવાની દવા કરવાની ખાસ જરૂર છે.

નસકેરી કુટવી

૧ આવળકંઠી ચુર્ણ—આંબળાં લાવી ખાંડી કપડછાણુ કરી પાણીમા તોલા ૨ બે વાટી તાળવા ઉપર થેપલી કરી મુકવાથી લોહી બંધ થાય છે.

૨ નવસારનાં પોતાં—નવસાર સળીવાળો લાવી તેને પાણીમાં રાંધવો તે રાંધવાની રીત એવી છે કે શેર એક નવસારમાં પાણી રૂ. ૫ બાર નાંખી ચુલે ચડાવવું ને લાકડીથી હલાવવું, હલાવતાં પાણી બળી ગયેલું જણાય ત્યારે નીચે ઉતારી લાકડીથી હલાવવું ને પાણી લાગે તો ફરી અગ્નિ ઉપર મુકી હલાવવું નીચે ઉતારી હલાવવાથી જુકો લોટ જેવો થઈ જાય તો રંધાયો એમ માનવું.

આ રાંધેલા નવસારમાંથી પાવલીબાર લઈ અગ્રેજ પાણીમાં નાંખી તે પાણીમા લુગડાના કકડા બોળી માથે પોતાં મુકવા તેથી લોહી આવતું બંધ થાય છે.

૩ માથે બરફ મુકવા બલામણુ કરે છે.

૪ ગ્લેસરાઈન અને ટેનીક એસીડનું પ્રવાહી—રૂ. ૦૧ બાર ટેનીક એસીડ તથા એક તોલો ગ્લેસરાઈન મેળવી રાખીએ

છીએ તે તેનું દીપું નાકમાં નાંખીએ છીએ તેથી ફાયદો થાય છે.

૫ સૌરાષ્ટ્ર બિંદુ—આખના વિષયમાં પ્રથમ જ નેત્રાબિંદુ સખેલ છે તેનું નાકમાં દીપું નાંખવામાં આવે છે તેથી પણ લોહી બંધ થાય છે.

દાડમકળી રસ—દાડમના ફુલ તથા અંદર જરા ટંકણ મેગવી તેને વાટી જરા રસ કાઢી દીપા નાંખવાથી પણ ફાયદો થાય છે.

ગળગંડ (ગળાની ગાંઠો)

૧ દોષધ્વલેપ—સાટોડી, દેવદાર, સુંઠ, સરસવ, અને સરગ-વાની છાલને ખાડી કપડછાણ કરેલો પાવડર હાથમાં વાટી ચોપડવો પણ તે ગાંઠમાં બગતરા થતી હોય તો દશાંગ ચોપડવો.

૨ દશાંગલેપ—સરસડાની છાલ, જેઠીમધ તગર રતાજળી જટા-માત્રી, લોદર, દરહળદર, કઠ, વાળો, ખાડી વસ્ત્રગાળ ચુર્ણ કરવું. બળતરાવાળા ગડમાં સોજામાં જેરી જનવરના કરડના સોજામાં પાણી અગર ગુલાબજળમાં વાટી ચોપડવાથી ફાયદો થાય છે.

અમૃત લેપ—શેશગુંદર, બેરંજી, સીંદુર, ગુગળ, ખાડી ચાળી શીશી ભરવી તેમાંથી રા. ૦૧ થી ૦૩ લાર લઈ પાણીમાં વાટી લેપ કરવો તેથી ગડ બેસી જાય છે.

દીંચર આથોડીન—ગાઠ ઉપર તથા સોજા ઉપર લગાડવામાં આવે છે. દાદરને પણ અમે ચોપડી જોએલ છે તેથી તેમાં ઘણોજ ફાયદો જણાયો છે.

૫ બેરંજી જંગાલ પટ્ટી—બેરંજી શેર ૦૧ જંગાલ કકડો તોલો ૦૧ બન્ને વાટી કપડછાણ કરી તેમાંથી પાવલીમાર લઈ તેલનો કરમો દધ હથેળીમાં ગાંજો મસજો છે તેમ મસજવું જેમ જેમ મસ-

જશે તેમ તેમ નરમ થતું જશે પછી કપડા ઉપર લગાડી પટી મારવી આથી બધું ઝેર નીકળી જાય છે અર્થાત પુષ્કળ પાણી ઝરે છે.

૬ મરી કંથારનું મૂળ--પાણીમા ઘસી ગાંઠ ઉપર ચોપડવાથી બેસી જાય છે. અગર ફેડી નાખે છે બાળકના પહાડીઆ રતવામાં ઘસારો પાણી સાથે પાવાથી પણ આરામ આવે છે. મરી, કંથારના પાદડાંની લુબ્ધી કરી મુકવાથી નાસુરને મટાડે છે.

રાતો મલમ-વિલાયતી ગમપલાસના મલમની લાકડી આવે છે તે લાવી તેના ઉપરનો કાગળ ઘોષ સાફ કરી નાખવો પછી તે મલમ પાશેર હોય તો ઉંચી જાતનો સિંદુર નવટાક લેવો પછી આપણા હાથે તલનું તેલ ચોપડતા જવું તે મલમને શીણુતા જવું. બધો સિંદુર સમી જાય ત્યા સુધી ઉપર પ્રમાણે કરવું પછી તે મલમ કપામા ભરી દેવો, છાતીમા દુખાવો, પાસગાની શુળ રહી ગયેલ હોય તથા ગમે તેવી ગાંઠો વેરી નાખે અગર ફાડી નાખે છે માત્ર પટી મારવાથી જ.

કર્ણુરોગ

૧ ગ્લેસરાફન-વિલાયતી દવા વેચનારાઓને ત્યાં મળે છે તથ્યાર લાવવું કાનના પાકમાં આ દવા નાખી ઉપર સમુદ્રશીણુ વાટી તેનો પાઉડર બહારાવવો તેથી કાનમા પડે આવતું બંધ થાય છે તે કાનના પાકમા રૂઝ આવે છે.

૨ સરસીયું તેલ-શીશીમા ચોખ્ખુ ભરી રાખવું કાનના બધા રોગમા આ તેલનાં ટીપા નાંખવાથી ઘણો ફાયદો થાય છે. અમેતો કાનના તમામ રોગમાં આ દવાના ટીપાં નાખીએ છીએ.

૩ આર્ક પત્ર તેલ--આકડાનાં પાન ૩૧. ૨૫ બાર કડવીસી--

સોડી રૂ. ૨૥ બાર, ગંધીલો વજ રૂ. ૨૥ બાર, ટંકણ રૂ. ૦૥બાર, મોરચુચુ રૂ. ૦૥ બાર કરંજનાં ખી રૂ. ૨૥ બાર કપુર ૦૧ તોલો કપુર સિવાય બાકીની બધી ચીજ પાણીમાં વાટી લુખદી કરવી પછી તલના તેલ શેર ૦૥ માં લુખદી મુકી ખુબ ફકાવવું પછી ગળી નાખવું તેમાં કપુર તોલો ૦૧ અંદર નાખી દેવું કાનની ગમે તેવી ખીડા આ તેલથી મટે છે તેલનાં ટીપાં બે ત્રણ નાંખવાં.

૪ સુહાગો-કુલાવેલ ટંકણ ભભરાવવાથી કાનના પાકમાં રૂઝ આવે છે.

પોટાશ પરમેગેનેશ પાશેર પાણીમાં બે ગ્રેન નાખી તે પાણીની પીચકારીથી કાન ઘોવામા આવે છે તેથી અંદર જંતુ પડતા નથી. તેમજ પાકમાં પણ આરામ થાય છે.

કારબોલીક એસીડ તથા એસરાઇન તથ્યાર રાખીએ છીએ. તેનાથી કાન પીચકારી વતી ઘોઇએ છીએ. ને ઉપર કુલાવેલ ફટકડી ભભરાવવામા આવે છે.

૭ સુંઠ, સિંધવ, હીંગ સમાન ભાગ લઈ મધમાં ટીકડીઓ બનાવી તેને સરસીયા તેલમાં તળવી તળાઈ રહ્યા પછી ટીકડીઓ કાઢી નાંખી તેલ શીશીમા ભરી રાખવું તેના કાનમા ટીપાં નાખવાથી શુભ ચરકા વિગેરેની ખીડા શાન્ત થાય છે.

રેફ્રેસાનો વરમ

૧ ટરપેનટાઇન—બજારમાં તૈયાર દવાવાળાને ત્યાં મળે છે. તે લાવી પાશેરમાં એક રૂપીઆબાર કપુર મેળવી છાતી ઉપર ચોપડવા આપવામાં આવે છે. તેથી દરદીને તાત્કાળીક અસર સારી કરેછે.

૨ અમૃતધારા—અજમાનાં કુલ તોલા ૨ કપુર તોલા ૪

અન્ને ભેગાં મેળવી તડકે મુકવાથી પ્રવાહી બને છે તેમાંથી બે ત્રણ ટીપાં રૂપિઆમાર તેલમા ના ખી છાતી ઉપર ચોળવા આપવું તેથી ગભરામણુ શાંત થાય છે.

૩ લેપ—સુંઠ, હીંગ, ગુમળ, અળશીનો લુકો, બધુ સાથે મેળવવું તેમાંથી રા. ૦૧ ભાર લઈ પાણીમા વાટી છાતી પર પટી મારવાથી છાતીમાં શુભ-ગભરામણુ દુઃખાવો વિગેરે મટાડે છે.

૪ રાતો મલમ—જેની બનાવટ ગળગાંડ (ગળાની ગાદો) ના વિષયમા આવેલ છે તેની છાતી ઉપર પટી મારવી, ઉપર પોસનાં ડોડાં નાંખી ગરમ પાણી કરવું તેનો શેફ કરવાથી છાતીનો ગમે તેવો દુઃખાવો પાસળાની શુભ છાતીની ગભરામણુ ને સોજો નરમ પાડે છે.

૫ શૃંગભસ્મ—સાખારશીંગાના કકડા કરી એરંડીયા તેલમા બોળી ખુલા મેદાનમા ઢાણા ઉપર નીચે મુકી અગ્નિથી ડુંકવા તદ્દન ઘોળા થઇ જશે પછી ખાંડી ચાળી તેને ભોંરીંગણીના રસમાં અથવા આકડાના પાનના રસમા વાટી થેપલીઓ કરી આકડાના પાનમાં વીંટી ઉપર દારો બાધી પછી ઉપર પ્રમાણે અગ્નિમાં ડુંકવાથી ઉત્તમ ભસ્મ થાય છે તેમાંથી શૃંગભસ્મ વાલ ૧ તથા રાઘેસો નવસાર વાલ ૧ મદમાં આપવાથી ઘણો ફાયદો થાય છે. નવસાર રાંધવાની રીત નસ-કોરીના વિષયમા આપવામાં આવી છે.

છાતીનાં દરદો

(દમ, ઉધરસ, ક્ષય, રક્તપિત્ત, ઉરક્ષત, દ્વિધરોગ વગેરે)

૧ દરદમ રસ—હીંગજોડ વાટી ખુબ ઝીણો કરવો ને શીશી ભરી રાખવી એ કરવાથી એ ક્વાથ મધ અને આદુના રસમાં આપવો પીંપર અને મધમાં પણ આપવામાં આવે છે. કુદીનો લીલો મળે તો

તેના રસમાં પણ આપીએ છીએ. મધ, આદુનો રસ, પીંપર કુદીનાનો રસ માત્ર અનુપાન જોટલાં લેવાનાં હોય છે આ દવાથી દમ તુરત બેસી જાય છે તથા વાયુ ગમે તેવું ચડ્યું હોય તોપણ ઉપરના અનુપાન સાથે આપવાથી ફાયદો થાય છે.

સીતોપસાદી ચુર્ણ:—સાકર ૧૬ ભાગ, વાસકપુર. ૮ ભાગ, લીંડીપીંપર ૪ ભાગ, એલચી ૨ ભાગ, તજ ૧ ભાગ ખાડી ચાળી શીશી ભરવી; ક્ષયમા, ઉધરસમા, દમમા, લોહીછાતીમાથી પડતું હોય ત્યારે પડખામાં શુભ આવે છે ત્યારે અથવા જ્યાં જ્યાં પિત્તશામક દવાની જરૂર હોય છે ત્યાં બે આની ભરથી પાવલી ભાર મધ અગર ઘી સાથે આપવામાં આવે છે.

કૃષ્ણક્ષાર:—ધાંતુરાનાં છાંડવાં [૬ળ] વડાગરૂં મીઠું, અજમો ત્રણે સમાન ભાગ લેવાં, છાંડવા લીલાં ખાંડી અંદર અજમો ને મીઠું ખાડીને મેળવવું પછી એક માટીના વામણમા ભરી મોઢું બંધ કરી છાણુની અંદર મુકી ઉપર બીજાં છાણુ નાંખી સળગાવી દેવું તેથી અદરની બધી વસ્તુ બળીને દાયતા જેવી થઈ જશે તેને વારી કપડે ચાળી શીશી ભરી. તેમાથી વાલ, ૧ થી ૪ મધમા આપવાથી દમ, ઉધરસ, અને કફના વ્યાધિમાં ઘણું સારું કામ કરે છે.

૪ ત્રિશ કુઠાર રસ:—આદુના રસમા શુદ્ધ કરેલો મનસીલ તોલો એક વછનાગ તોલો એક પારા ગંધકની કજલી તોલો બે, ટંકણુ તોલો એક, કાળા મરી તોલો સાત, સુંઠ તોલો ત્રણ, લીંડી-પીંપર તોલો ત્રણ આ બધાનું ચુર્ણ કરી પછી ખલમાં નાખી પાણી સાથે એક બે દિવસ ઘુંટવું ત્યાર બાદ બંને રતીની ગોળા કરવી. દમ, સન્નિપાત જ્વર, વિષમજ્વરમા ગોળા એક આદુનો રસ પાવલી ભાર તથા મધ પાવલી ભાર સાથે આપવાથી ફાયદો થાય છે.

યવક્ષાર:—અમે જે વાપરીએ છીએ તે મીઠો, જીરું, વિગેરેમાં જે બોયલર હોય છે તેમાં અંદર પાણીને લઈ એક જાત । ક્ષાર આજે છે તે કોઈ એનજીનીયર ને મળી માગી લેવો. તે ક્ષાર, ઉધરસ કંકનો જમાવટ વાળી હોય ત્યાં કંક ત્રોડવામાં આપ્યાદ કામ કરે છે. તથા મૂત્ર રોધમાં પણ વાલ ૧ આપવાથી પેસાબને એકદમ છુટો કરે છે.

૬ વાતગજ કેસરી:—લીંડીપીંપર લાવીને દરરોજ ચર ૭ કલાક ધુંટીએ છીએ તેવી રીતે ચારેક દિવસ કરી પછી શીશીમાં ભરી રાખીએ છીએ તેમાંથી વાલ. ૧ થી ૨ મધમા વાત-શક્તિ અગ્નિમાદમાં યોજના કરવામાં આવે છે.

૭ વસાકાદિ ચૂર્ણ:—અરડુસાના પાંદડા શેર. ૫ લાવી તેની વચલી નસો કાઢી નાખી તે પાતરાને અર્ધોમણ પાણીમાં નાખી ચુલે ચડાવવા પછી તેમાં સંચળ તોલા ૨૦ વીશ સિધવ તોલા ૨૦ વીશ, જવખાર તોલા ૧૦ દસ, સચોરો તોલા ૧૦ દસ, ખાડીને નાંખવાં પાતરાં રંધાઈ જાય તે પાણી બળી જાય ત્યારે સુકવી ખાડી વસ્ત્રગાળ ચૂર્ણ કરી શીશી ભરી રાખવી-માપ અર્ધોથી એક વાલ. મધમા, નાગરવેલના પાનમાં ધીમા, અગર છેવટે પાણીમાં આપવાથી ગમે તેવા પ્રકારની ઉધરસમાં તથા દમમાં પણ સાદું કામ કરે છે.

૮ અબ્રખ ભસ્મ:—કાળો વજ્ર બ્રખ ગાંધીને ત્યાંથી લાવી, બાવન તોલા લેવો પછી તેને અગ્નિમાં ખુબ તપાવવો લાલ ચેત્ત થાય એટલે ગાયના દુધ શેર. ૫ પાચમાં ઠારવો. પછી દુધમાંથી કાઢી ચોખ્ખા પાણીથી ઘોષ નાખવો. ત્યાર બાદ તાદગજની બાજી નો રસ શેર ૨૦ લઈ તેમાં અબ્રખ આઠ દિવસ પલાળી રાખવો. ત્યાર બાદ એક મોટા તપેલાને મોટે ઉનનો ધાખજાનો એક છોડા બાંધવો ને તપેલામાં પાણી ભરવું. ડાગર તથા અબ્રખ બન્ને ભેગાં

લેના જવું તે તપેલા ઉપર બાધેલો ધાખળો પાણીમાં ખુડતો રહે તેમ રાખી શીખડની પેઠે જણતા જવું. ડાંગરનાં ફેતરા કરતાં ડાંગરથી અમને તો સહેલ પડે છે ને જલદી અન્ન તપેલાના પાણીમાં ગળા નીચે જાય છે. પછી તપેલાનું પાણી આછરવા દઈ નીતારી નાંખવું ને નીચે રહે તે અન્નખતો લોટ તે ધાન્યાન્ન થયો જાણવો. પછી તે અન્નખતે લઈ થોડા ગૌમુત્રમાં એક દિવસ ઘુટવો ને માવા જેવે થાય ત્યારે રૂપિઆ જેવડી ટીકડીઓ કરવી, છાયામાં સુકવવી. સુકાયા-બાદ એક હાથ ઉડો અને એક હાથ પહોળો ખાડો ખોદવો (ગજ-પુટ) તેમાં અર્ધાં છાણા ભરી ઉપરની અન્નખતી ટીકડીઓ રામપાત્રમાં ભરી ઉપર પીણું રામપાત્ર ઢાકી સંપુટ કરી રામપાત્રની સાંધે માટીથી પુગી કપડ મટી કરી સુકાચે ઉપરના ખાડામાં મુકવું ને ઉપર ખીજાં છાણાં ખાડો ભરાય તેટલા ગોઠવવા ને અગ્નિ મુકી સળગાવી દેવું તે તદ્દન દહીં થયા પછી કાઢવું ખીજે દિવસે પાછો ગૌમુત્રનો પટ દેવો આવી રીતે ચાર ગૌમુત્રના, ચાર આકડાના દુધ અગર તેના પાનના રસના, એક ત્રિકળાના ઉકાળાનો, એક અરડુસીના રસનો એક કુંવારપાડાના રસનો એક અગ્રેડાના રસનો, એક ગાયના દુધનો એક છેવટ વડની વડવાઈનો આ પ્રમાણે દરેક વખતે પુટ આપી ઘુંટી થેપડીઓ કરી રામપાત્રમાં મુકી ગજપુટ અગ્નિ આપવો. છેવટ ખરલમાં બે દિવસ ઘુંટી શીશીમાં ભરી રાખવો.

ગુણુ:—કૌવત આપનાર છે. લોહ ભરમની સાથે વધારે ગુણુ કરે છે. નમળાર્જ, કમ કૈવતી=શુર્ણુ જવર-સંગ્રહણી, શુર્ણુ ખાંસી, ક્ષયમાં અરડુસીના રસમાં રતી રતી ભાર બન્ને સાથે (લોહ સાથે) આપવાથી ધણો ગુણુ આપે છે. ધાતુ ક્ષીણતા, કળતર-માથાનો દુખાવો, કમરની પીડા-શરીરમાં બેચેની, મુત્ર વ્યાધીમાં પણ સારું કામ કરે

છે. રોગના તીક્ષ્ણ રૂપમાં અષ્ટાષ્ટ ભસ્મ આપવા કરતાં જરા નરમ પડ્યા પછી આપવાથી ઘણું કામ કરે છે. તેની ખીજ બનાવટો આ રીતે આપીએ છીએ. શક્તિમાં સોનાના વરક સાથે-પ્રમેહ અને મુત્ર રોગ ઉપર મધ અને પીંપર સાથે-ક્ષયમાં સોનાના વરક રતી. ૧ સાથે અજીર્ણમાં ગાયના દુધ અને સાકર સાથે. ખાસ શક્તિમાં નીચેની ચીજો મેળવવામાં આવે છે. જીરંત્રી, જાયફળ, ખરાસ, સમદર શોષના ખી; સોનાનો વરક. બંગ ભસ્મ. અષ્ટાષ્ટ ભસ્મ તમામ સમાન ભાગ લઈ પાનના રસમાં ઘુંટી મગ પ્રમાણે ગોળી કરી દરરોજ સવાર ખપોર, અને સાંજ એકેક ગોળી લઈને ઉપર સાકર નાખી કંઢેલુ દુધ શેર. ૦૧૧ તથા એકચી દાણા એ ચાર નાખી પાવું. આથી નપુ સકતા. (વંદત્વ) અથવા ક્ષીણ થયેલો પુરુષ સારો અવસ્થ થાય છે.

૯ હીરાબોળની ગોળીઓ:—જેડીમધ તોલો ૧, લીંડીપીંપર તોલો ૧, હીરાબોળ તોલો ૧, કડવી બદામ મળે તો છોલેલી તો ૧૧૧ વાટી ગુંદરના પાણીથી વાલ એકની ગોળી કરવી સવાર, સાંજ ૩થી ૪ ગોળી સવારે તેમ સાંજે લેવાથી કફવાળી ખાંસીમાં આરામ આવે છે.

ક.થવટી:—(૧૦) કથો તોલા. ૧૫ ખેરસાગ તોલા ૨૧; ભીમ સેની કપુર દશ આની ભાર, કસ્તુરી તોલો ૦૧ એલાયચી તો. ૪ લવીંગ તોલો. ૧ જાયફળ તોલો એક, ચણોડીના પાન તોલા. ૫ જેડીમધ તોલા. ૫૧ અતીકખાલાં તોલા. ૨૧, સુખડનું તેલ તોલો. ૦૧ બધું મેળવી ગુલાબજળમાં ગોળો જરના દાણાજેવટી વાળવી ઉક્ષિત યક્ષમાં ઉધરસમાં, સુખ પાકમાં ગોળી મેમાં રાખવાથી ઘણું સારો ફાયદો થાય છે. દિવસમાં દશથી બાર ગોળી વાપરી શકાય છે. આ ગોળી રાજ દરબારે પાનમાં ખાય છે. ને બહુ મોઢી કિંમતે વેચાય છે આ પાઠ ગુપ્ત હતો છતાં ઉદાર ચરિત બંધુ શ્રી રાજ્ય

વૈદ ગોવિંદજી હશ્વરભાઈ જસકાવાળાએ ખુશીથી આપ્યો છે.

શૂંગ ભસ્મ—[૧૧] આની બનાવટ કૈંકસાના વરમના વિષ યમા બુઝો. શુળ, ઉધરસ, છાતીમા કફનો ભરાવો, છાતીમા પાક થવો, તેમા વાલ, ૧ થી ૨ મધમા આપવાથી ફાયદો થાય છે. પાકને રૂઝવે છે.

મુહુગો—(૧૨) પાટીઓ ટંકણુ લાવી તેને લોદાની કડાઈમાં ઝૂલાવવો પછી ગ્રીશીમા ભરી રાખવો. મધમાં માલ ૧થી ૨ આપવાથી ઉધરસ દૂર આવે છે ને કફને ગાળે છે.

દ્રાક્ષાસવ—(૧૩) દ્રાક્ષ લા" મોટી શેર. ૫, પાણી મણુ ૧૬ સવા બન્ને મેળવી ખુબ ઉકાળવું તેમાથી પાણી ૧ લાગ બાકી રહે ત્યારે તેમા ગેળ મણુ ૦૧ નાખવો ત્યાર બાદ તજ, તમાલપત્ર, એલગી, નાગકેશર, રાણુ, મરી. પીંપર, વાવડીંગ એ બધાં ચાર ચાર તોલા લઈ તેનું ચુર્ણ કરી અંદર નાખવું પછી એક માટીના વાસણમા ભરી મોઢું બંધ કરી એક માસ તડકે રાખવું પછી ગાળાને બરણીઓ ભરી રાખવી, ગુણુ-પાયન શક્તિ વધારે છે. ઉધરસ, રાજ્યક્ષમા તથા નબળાઈમા આપવામા આવે છે. માપ બે તોલા મુધી એક વખત આપવો, દિવસમા બે વખત જમ્યા પછી આપવાથી સારું કામ કરે છે.

મુવણું વસંત—સોનાના વરક તોલો. ૧, હીંગજોક તોલા. ૩ ખાપરીઓ તોલા ૮ મોટી તોલા ૨, ઘોળાં મરી તોલા. ૪ હીંગજોક અને સોનાના વરક પ્રથમ એક દિવસ ઘુંટવા પછી ખાપરીઓ માટીના બૂંગળા જેવો આવે છે તેને ગૌમુત્રમાં શુદ્ધ કરી ખાંડી ચાળાને નાંખવો તે એક દિવસ ફરી ઘુંટવું ત્યાર બાદ ઘોળાં મરી ખાંડી કપડાણુ કરી નાંખવાં ને ફરી એક દિવસ ઘુંટવું ત્યાર

બાદ મોતી ને ગુલાબજગમાં ધુંગી બે દિવસ તે મેળવવાં પછી ભાખરીના ઘોઠને મેણુ આપે છે. તેમ ગાયના માખણનું મુઠીયું વળે તેવું મેણુ આપવું પછી ચાર કલાક ધુંટવું ત્યાર બાદ લીંબુનો રસ થોડો થોડો નાખતા જવું ને ધુંટના જવું અમે તો માખણની ચીકાશ ઉડી જાય પછી પણ આઠ દસ દિવસ ધુંટારીએ છીએ ને તેથી વધારે ગુણુ કરે છે પછી ગોળા, ટીકડી ગમે તે રૂપમાં વાળીએ છીએ.

ખાપરીઆની બાખતમા જુદા જુદા મત છે કોઈ જસત ભરમ વાપરે છે કોઈ કાળો ભુંગળા વાળો વાપરે છે પણ રાતાં ભૂગળાં માટીનાં અમે વાપરીએ છીએ ને તે ઇર્ણુજ્વર મટાડવામાં આ બાદ કામ કરે છે તો તેજ વાપરવા ભલામણુ કરીએ છીએ. ગુણુ:—મધ અને પીંપરના અનુપાતથી રતી ૧ થી ૨ બે આપવાથી ક્ષય જેવા અસાધ્ય રોગમાં પણ કાયદો કરે છે. તેમ મગજની નખ-જાઇ, છાતીના દરદો, ઇર્ણુ જ્વર, ધાતુ ક્ષય, કમ તાકાત, વિગેરેમાં આબાદ કામ કરે છે. વૃધાવસ્થાની નખજાઇમાં તથા નામુક બાધાની સ્ત્રીઓની નખજાઇમા તેમજ ગળતા જતાં બાળકોના રોગમાં રતી. ૧ થી ૨ બે માખણુ અને મધ સાથે આપવી.

શિલાભ્રિ:—ધ પાણુ ડુઝાવેલો તો. ૧૦ દસ, તથા આદુના રસમાં શોષેલો મનસીત્ર તોલો ૧ એક ખુખ બેત્રણ દિવસ મર્દન કરી વાલ ૧ સુધી મધમાં આપવાથી જ્વર સાથે ઉધરસ ગમે તેવી હોય તો તેમાં ઘણો કાયદો કરે છે.

ઉદરરોગ (બંધકોષ)

અમીરી જુલાબ—૧ નેપાળાનાં બી કાઠી એક તોલો દહ તેને એક મુઠી ઘઉં મેળવી માટીની ઠીજમાં શેકવું ઘઉં બળી કાળા.

થઇ જાય એટલે નેપાળાનાં બી વીણી લેવાં ને ખરલમાં નાંખી તેમાં કાળાં મરી એક તોલો ઝીણા વાટી કપડે ચાળી નાંખવા તથા કાંક-ચાના ગોળા તોલો ૧ ખાંડી વસ્ત્રગાળ કરી નાખવા પછી તેને ખરલ કરવો જરૂર પડે તો બે ત્રણ ટીપાં પાણી નાખી ઘુંટી પછી મગ જેવડી ગોળી વાળવી, ગરમ પાણી સાથે જેટલી ગોળી આપીએ તેટલા ઝાડા થાય છે. વારણ ખીચડી અને ઘી ખાવા આપવું.

શિવાપાચન ક્ષાર—૨ હીમેજ એક શેર ખાંડી કપડે ચાળી તેમાં સોડા બાઇકાર્બ શેર ૧ તથા હિંગાસ્ટ ચુર્ણ શેર ૧ નાખી ભેણુ કરી શીશે. ભરી રાખવો, પેટમાં દુખાવો, બંધકોષ અરચી અજીર્ણમાં તોલો ૦.૫ થી ૦.૮ ગરમ પાણી સાથે ફકાવવું.

હિંગાષ્ટક ચુર્ણ—૩ સુંઠ, મરી, પીંપર, હિંગ, શેકેલ અજમે, જીરૂ, સિંધવ શાહજીરું સમાનભાગ લઇ ખાંડી ચાળી ચુર્ણ કરવું અને શાહજીરાને બદલે કોઇ વખત ધાણા નાખી જોયા છે. પાચન સક્રિત વધારે છે. સ્વાદીષ્ટ છે, દરેક જાણે છે. દરરોજ રચી પ્રમાણે ૦.૫ થી ૦.૮ તોલો લેવાય છે. અતિસાર, સંગ્રહણી પેટના દરદમાં એમને એમ અગર દહીં, ભાત, સાથે નાંખીને પણ ખવાય છે.

સર્જકા—૪ સાજનાં ટુલ [સોડાબાઇ કાર્બ] અંગ્રેજ દવા વેચવાવાળાને ત્યાંથી તપચાર લાવવા આ દવા નાના બાળકો તથા મોટાને ઝાડો પેશાબ સાફ લાવવા માટે વાલ ૧ થી ૪ સુધી આપી શકાય છે. હીમેજની સાથે તેનો યોગ દીક કામ કરે છે. હીમેજ ૦.૦૨ ભારથી પાવલી ભાર સુધી લેવી.

મળશુદ્ધિ ચુર્ણ—૫ હરડે રૂ. ૨ ભાર સોનામુખીનાં પાંદડાં રૂ. ૨ ભાર રેવંચીનો શીરો રૂ. ૨ ભાર, સિંધવ રૂ. ૧ ભાર, સંચળ રૂ.

૦૧૧ બાર, મરી ૩ ૦૧૧ બાર, સુંઠે ૩ ૦૧૧ બાર. આ બધાનું વસ્ત્રગાળ ચુર્ણ કરી રાત્રીએ ૩ ત્રણ માસા ગરમ પાણી સાથે આપવું જીલાબ તરીકે ઘણું સાફ કામ કરે છે.

અભયાદિ મોઝક--નસોતર તોલા ૪ હરડે તોલા ૨ પીંપર તોલા ૨ સાકર તોલો એક ખાંડી ચુર્ણ કરવું અર્ધો તોલો ગરમી વાળા દરદીને આપવાથી જીલાબ સારો લાગી ગરમીમા કાયદો કરે છે.

દારૂડીનાં બી--ગાધીને ત્યાં મળે છે. બે અની બાર બીઆં વાટી તેમા બે આનીબાર સોડા બાધ કાર્બ મેળવી આપવાથી ગમે તેવો પેટનો દુઃખાવો પેટ પીડ-આફરો, ચુંક તુરત મટે છે.

અમીરી જીલાબ નં. ૨ શુદ્ધ નેપાળાના બી તોલો ૧ એક કાથો તોલા ૨ બન્નેને ખુબ ઝીણું ખલમા લસોટી પાણીમાં રતી ૧ ની ગોળી વાળવી માપ ૨ થી ૩ ગોળી ગળાવી દેવાથી જીલાબ ઘણું સરસ થાય છે ને બાંધ કાષ છુટે છે. ખીચડીને ધી દરેક જીલાબના અંતે આપવાં કાઢની શરીર તાસીરને લઈ જીલાબ ગમે તેવો લાગે તે દહીં સાકર શરૂ, લેગા કરી પાછ દેવું તેથી આરામ તુરત આવી જાય છે. ગમે તેવો નેપાળાનો જીલાબ લાગ્યો હોય પણ સાકરનું પાણી અને કાથો જરા નાખી પાછ દેવું તેથી બેચેની દૂર થાય છે.

અતિસાર

(ગૃહિણી આમાતિસાર, કેલેરાના બાડા વિગેરે)

૧ પંજરી ચુર્ણ--૧ સુંઠ, વરીયાળી, મરડાશીંગી, હિમેજ, સાકર આ સર્વે સમાન ભાગ લઈ ખાંડી વસ્ત્રગાળ ચુર્ણ કરવું ગમે તેવો મરડો હોય તેમાં આ ચુર્ણ છાશ અગર દહીં સાથે ૩. ૦૧ બારથી ૦૧ બાર આપવું.

૨ સર્જરી-(૨) રાજ સફેદ લાવી ખાડી કપડે ચાળી તેમાં શેર એક રા. ૧ ભાર સેનાગેર નાંખવો તેમાથી બે આનીભાર લઈ તેમાં તેટલી જ ખાંડ અગર સાકર મેળવી દહીં રા. એકભાર સાથે આપવાથી આમાતિસાર, લોહીના ઝાડા વિગેરેમા અકસીર છે. આંતરડાના ક્ષત રૂઝવી નાખે છે. બાળકોને ઉમરના પ્રમાણમાં વાલ ૧ થી ૨ ખાંડસાથે મેળવી છાશ સંગાથે આપી શકાય છે. ને તેથી ગમે તેવા ઝાડા થતા હોય તે મટે છે.

૩ આનંદ ભેરવ—લીંગજોક, વજનાગ, ટંકણુ મરી, પીંપર સમાન ભાગે લઈ લીંબુના રસમા ઘુંટી મગ જેવડી ગોળી વાળવી. ૧ થી ૬ આદુના રસ અને મધમા આપવાથી ઝાડામા સારું કામ કરે છે પાચનશક્તિ પણ વધારે છે.

દુધવટી--વજનાગ, અરીણુ બન્ને ચાર ચાર વાલ, લોહભસ્મ પાંચ રતી ને અબરખ ભસ્મ છ રતી આ બધાંને દુધમા ઘુંટી મગ જેવડી ગોળીઓ વાળવી. બમે રતી સંગ્રહણીમા અપાય છે. આકાર કરનાદી શક્તિના પાડમાં આપેલ છે તે પણ સંગ્રહણીમાં સારું કામ કરે છે. ખોરાકમાં દુધ આપવું.

૫ અમૃતચુર્ણ-ઈંદ્રજવ, નાગરમોથ, બીલી, લોદર, મોચરસ, ધાવડીનાં ટુલ સમભાગ ખાડી ચુર્ણ કરવું. અતિસારમાં અર્થો તોલો દહીં સાથે આપવું.

૬ રામબાણુ રસ--પારદ ગંધકની કબલી કરી તોલારા. વજનાગ તોલો ૧, લવીંગ તે. ૧ કાળાં મરીતો. ૧, જયફળ તે. ૦૧, આ બધાંને આંબળાના રસમાં ઘુંટી રતી રતી ભારની ગોળી કરવી લીલાં આંબળા ન મળે તો સુકાનો ઉકાળો કરી લેવો. આ ગોળી

રતી એક સંગ્રહણીમાં આપવાથી સારો ફાયદો થાય છે. ખોરાકમાં દહીં, છાશ, દુધ, પપૈયું, દાડમનો રસ, શેરડીનો રસ, શંતરાનો રસ દરદી અનાજ વિના ગ્રહી નજ શકે તો રાઇ અને ધીથી વધારેસો ભાત થોડો આપવો.

જવરંધન ભૈરવ રસ-હીંગત્રોક, કોરીની ભરમ, ટંકણખાર, વઝનાગ, ધંતુરાનાં બી, મરી, અશીણુ, ગાંજે એ સર્વે સમભાગે લઈ ખારીક વાટી આદુના રસનો એક પટ તથા એક લીંબુના રસનો પટ આપવો ખુબ મદદન બે ત્રણ દિવસ કરવું. પછી રતી ૧ એકના માપથી ગોળીઓ વાળવી. ત્રીકટુના ચુર્ણ બે આની ભાર સાથે સવાર બપોર અને સાંજ અકેક ગોળી મધ મેળવી આપવાથી તાવ ઉધરસ, ક્ષય, ત્રિદોષ, દમ, શુળ, ચરકા માથાનું દુખવું વિગેરેમાં સર્વે કામ કરેછે. સંગ્રહણીની તો આ ખાસ દવા છે ને તેમાં સંપૂર્ણ આરામ કરે છે ખોરાક ઉપર રામચાણુ રસમા જણાવેલ છે તે પ્રમાણે આપવો.

૭ કાળી ભુડી--આટલી ઉપગના જે ખુબ આવે છે તે બાળાને રાખ કરવા તેનાથી બે વાલ દહીં સાથે આપવાથી લોહી અને પરતો ભયંકર જાડા અને મરડો મટે છે.

૮ કપુરલવીંગાદીવટી--મરી તોલા ૫, લવીંગ તોલા ૫ સુંઠ તો. ૫ હીંગ તોલા ૨૦ કપુર તોલા ૨૦. સંચળ તોલા ૬ લસણ તોલા ૫. લસણને એક દિવસ છાશમા પલાળી પછી ચોખ્ખા પાણી થી ઘોઘ નાંખી ખરલમાં નાખી લસોટી નાખવું ખુબ ઝીણું મેદા જેવું થાય ત્યારે ઉપરની ચીજો ખાંડી કપડે ચાગી અંદર મેળવી દેવી ને પાછુ એક દિવસ ખુબ ઘુંટવું જરૂર પડે થોડું પાણી નાખવું પછી ગોળી ચણીએ ૨ જેવડી વાળવી દરરોજ ગોળી ૧ થી

૪ આપવાથી ગમે તેવા ઝાડા-અતિસાર, કોલેરા, અહણી વિગેરેમાં આખાદ કામ કરે છે.

૯ અહણી કપાટ રસ—રસકપુર, સુખડ, સાકર, લવીંગ, કેશર, પારાની ભસ્મ અગર પારાગંધકની કજલી, તામ્રભસ્મ, લોહ-ભસ્મ અબ્રખભસ્મ સરખે વજને લઘ ધંતુરાના પાનના રસમા મગ જેવડી ગોળા વાળવી ચાર ગોળા આખા દિવસમાં થઇને આપવી બીજી નીચે પ્રમાણેની વસ્તુઓના પડીકાં જે આપવાં, બીલીનો ગર્ભ, કડાછાલ, ટંકણુખાર, ઇંદ્રજવ કાસીસભસ્મ, કાળો સુરમો, બાવળના પરડા, લાગ, કવીનાઈન મજીડ, ગળોસત્વ આ બધું સમાન લાગ લઘ ચુર્ણ કરવું તેમાથી જે આનીમાર લઘ ગોળા પ્રથમ ગળી જઘ ઉપર પડીકું ફકાવી દુધ પીવું. ગમે તેવી અસાધ્ય સંગ્રહણી હોય આતરડામા ક્ષત પડી ગયાં હોય તેમા પણુ ફાયદો કરે છે. બોરાકમાં માત્ર દુધ, દાડમનો રસ, પપૈયું, શેરડીનો રસ, નારંગીનો રસ આપવો.

બાળરોગ

૧ સર્જીકા—સોડાબાઈકાર્બ તથા કંપીસો બન્ને સમાન ભાગ મેળવી તૈયાર રાખવું તેમાંથી વાલ ૧ થી જે બાળકને પાણી સાથે આપવાથી કૃમીનો નાશ થાય છે તથા ઝાડો પેશાબ સાફ આવે છે.

૨ રક્તાંકુશ—ફટકડી પુલાવેલ તોલા ૪ નવસાર રાંધેલો તોલા ૨ કાળાં મરી તોલા ૨ સોનાગેર તોલા ૨ ખાંડી કપડછાણુ કરી શીશી ભગવી. મોટા માણસને એક વાલથી જે વાલ નાના બાળકને સ્ત્રી ૧ થી ૨ ગોળના પાણી સાથે આપવી તમામ પ્રકારના તાવમાં અવશ્ય ફાયદો કરે છે.

૩ બાલામૃત--ધાપાણુ ડુલાવેલો તોલા ૧૦ આમલસારેઢ ગંધક તોલો ૧ ખાડી કપડછાણુ કરી શીશી ભરવી ધાવણા બાળકને વાલ ૧ સુધી પાણી સાથે આપવાથી પાચન શક્તિ વધે છે ધાવણુ પચે છે ને બાળક રૂઢ પુઢ થાય છે દસ્ત સાફ આવે છે.

૪ બાળાગોળી--કેશર, અરીણુ, એળીઓ, દીકામાલી, ઇંદ્રજીવ કીરમાણી અજમો, ફણુસ, ફાફડો, જયફળ, જવંત્રી, એલચી, કરી-ચાતું, હરડેદળ, વાવડીંગ વાપુંભા, કાચકાના ગોળા, સુવા, હીંગડો, સંચળ, બોળ, સર્વ સમાન ભાગ લાવી ખાડી ચાળી પાનના રસમા સરસવના દાણા જેવડી ગોળી વાળવી. ધાવણુ બાળકને એકથી બે ગોળી ધાવણુ સાથે આપવાથી ઝાડા, ઉલટી, કૃમી, તાવ, ખાસીમાં ઘણોજ ફાયદો થાય છે. રાત્રીએ આપવાથી બાળક આનંદથી ઉઘે છે, ને આ ગોળીથી રૂઢપુઢ બાળક બને છે.

૫ શું ચાદી ચુર્ણુ--અતિવિષની કળી, નાગરમોચ, કાકડાશીંગી, પીંપર ચારે વસ્તુ સમાન ભાગ લઈ ચુર્ણુ કરવું કપડે ચાળી શીશીમા ભરવું. વાલ ૧ એક મધ સાથે આપવાથી તાવ, ખાસી, ઉલટી વિગેરેમાં અપાય છે:

૬ બોદાર વિરેચન--બોદાર કાંકરો ત્રણભાગ-વરીયાળી ત્રણ ભાગ, ગંધક બે ભાગ, એલચી એકભાગ બધાને ખાંડી ચુર્ણુ કરવું. બેથી ત્રણ વાલ ગાયના દુધમાં આપવું. પેટના રોગમા 'ધણુ' સાફ છે.

૭ વસંતમાલીની--બે ભાગ શુદ્ધ ખાપરીઓ અને એક ભાગ ઘોળાં મરી બન્નેનું ચુર્ણુ કરી ગાયના માખણનો કરમો દધ પછી ખુબ ઘુંટી લીંબુનો રસ નાખતા જવું એટલે ચીકાસ તુટી જશે પછી એક વાલની ગોળી કરવી. એક વાલ લીંડીપીંપર અને

અધ સાથે આપવાથી બાળકો ગળતાં બંધ થાય છે. મોટા માણસને પણ પ્રમેહ-ગુર્ણજ્વર, સ્ત્રીઓના પ્રદરમાં ધાતુ ગળી જ્વર લોહી વાળો જાડો વિષમજ્વર કમ કૌવતીમાં પસીનો બહુ વળતો હોય તેમાં તેમ ક્ષયમાં પણ અપાય છે.

૮ શીવાચ્યુર્ણ—હીમેજ લાવી એરંડીયામાં તળી ખાડી ભુકો કરી ભરી રાખવી દસ્તની કમજબતમાં વાલ ૧ થી ૨ નાના બાળકને આપવી મોટા માણસને પાવલી ભાર આપવી વા. ૧ વાવ-ડીંગનો ભુકો મેળવી કૃમિમાં પણ અપાય છે.

૯ ભર્જિત—તાવના વિષયમાં આવશે ત્યાં બનાવટ જેવી સોડા બાઇકાર્બ સાથે વાલ ૧ થી બે આપવાથી પેટ સાફ થઇતાવ ઉતરી જાય છે.

૧૦ ભુટા ચ્યુર્ણ—મકાઈડોડામાંથી દાણા કાઢી લીધેલા પછી જે ભાગ રહે તેને બાળી રાખ કરવી તે તેમાંથી વાલ ૧ થી ૨ છાશ અગર પાણી સાથે આપવાથી દાંત આવતાં બાળકોને જે જાડા થાય છે તેમાં આરામ થાય છે. મોટા માણસને પણ અતિસાર મટે છે; પ્રમાણુ ડબ્બ આપવું.

૧૧ કૃમીકુઠાર રસ—કોલંભો, કપુર, વાવડીંગ, કેશર, દિકા-મારી, ઇંદ્રજ્ય, કડુ, કીરમાણી અજમે, બોડી, અજમેદ, જવંત્રી, સમભાગે (કેશર ના ભાગ) લઈ ગાળી ચણીએર જેવડી બનાવવી. ગોળી ૧ થી ૪ આપવી. ગળપણુ બંધ કરવું આ ગોળીથી કૃમિનો નાશ થાય છે. બે ત્રણ દિવસ દવા આપ્યા છતાં કૃમિ નીકળે નહીં તો સાધારણ જીલાબ આપવાથી નીકળી પડશે.

ધાતુ ક્ષીણતા

૧ સુવર્ણ વસંત—છાતીના દરદોના વિષયમાં આવી ગઈ છે અનુપાન માપ પણ ત્યાં જોઈ લેવું.

૨ આકરકરભાદિ—અકલકરો, સુંક, ચણકમાલા, કેસર, લીં-ડીપીંપર, જાયફળ, લવીંગ, સુખડ એક કર્ષ તથા તેની સાથે એક પલ અશીણ મેળવવું આ ચુર્ણ મધ સાથે એક માષો ખાત્રાથી શુક્રનું સ્તંભન કરે છે રાત્રીએ લેવું.

૩ વિષમુષ્ટીગુટીકા—શુદ્ધ પારદ ગંધકની કજલી, શુદ્ધ વજનાગ, અજમો, ત્રિકળાં, સાજખાર, જવખાર, સિંધાલુણ, ચિત્રકમુળ, જીરૂ, સંચળ, મીઠું, વાવડીંગ અને ત્રિકટુ એ બધી ચીજો લઈ તે બધાની બરાબર શુદ્ધ કરેલ ઝેરકોચલું લેવું. તે બધાને લીંબુના રસમાં ઘુંટી બંને રતીની ગોળીઓ કરવી શકિત માટે તથા વાયુમા એકથી ચાર ગોળી આપવી.

૪ સ્વલ્પ અંદ્રાદ્ય—હીંગળોક તોલા ૧ ભાર લઈ તેને એક માટીની મજબુત ઠીમમાં મુકી અગ્નિ ઉપર ચડાવી ધીમી ધીમી આવે લીંબુનો રસ શેર એક પાવો. આ રસ થઈ રહેવા આવે એટલે કુંગળીનો રસ શેર ત્રણ પાવો શરૂ કરવો. આ રસ પી રહે એટલે નીચે ઉતારી લેવો ખાસ ધ્યાનમાં રાખવું કે થોડો પણ રસ હોય ત્યાજ ઉતારવું એકલા હીંગળાને જો રસ વિના અગ્નિ લાગશે તો હીંગળોકમાથી પારો ઉડી જશે તે તેથી બરાબર કામ દવા કરી શકશે નહીં પછી કુંગળી શેર એક લઈ તેને કચરી લુગદી કરી તેમાં તે ૩. ૧૦ દસભારનો એક કકડો અથવા જે જે ત્રણ કકડા હોય તે અંદર વચમાં ગોઠવી ઠીમમાં મુકી અગ્નિ ઉપર ચડાવવું. કુંગળીનો

લોંદો બળા જવા આવે તેટલો સમય પકાવી પછી ઉતારી લેવો, ત્યાર બાદ ઝેરકોચલાં શેર ૧ એક, રાષ્ટ્ર શેર એક માલકાંકણી શેર એક હુંગળી શેર એક ઘી શેર ૧ મધ શેર એક આ બધાને એકત્ર કરી તેની લુગદી બનાવી ઉપરનો હીંગળોક વચમાં મુકી તેને દીપમા મુકી ઉપર એક બંધ બેસતું વાસણુ ઢાકી આઠ પ્રહરનો અગ્નિ આપવો જોયો હીંગળોક ઉત્તમ થાય છે તોલે તોલ ઉતરે છે. લાલ રંગ કાયમ રહે છે તેની માત્રા ૦૧ રતીથી વાલ ૧ પાનમા ખાય અને પરેજી પાળે તો સમસ્ત રોગોને દુર કરે છે અને લુપ્ત લગાડે છે તથા અનહદ શક્તિ વધારે છે તેમજ નપુંસક માણસ પુરુષાત્તનમાં આવે છે. અનુભવસિદ્ધ છે.

૫ સુવર્ણ બંગ—પારા ગંધકની કજલી, બંગમસ્મ આ ત્રણે સમભાગે લઈ તે ત્રણેની ખરેખર નવસાર લઈ તે બધાંને સાથે ઘુંટવાં ને પછી તે લુકાને કાચની શીશીમા નાખી વાલુકા યંત્રની અંદર પકવવો આથી જે ચીજ શીશીના ગળામા જમી તેનું નામ સુવર્ણબંગ, મુત્રરોગમાં મગજની પુષ્ટીમા ધાતુ પુષ્ટીમાં આખની ઠંડકમા આપે છે માપ ૧ થી બે વાલ મધમાં અગર ઘી સાકરમાં

૬ મૃગાંક—પારો તોલા ૬ કલછ તોલા ૬, નવસાર તોલા ૪ ગંધક તોલા આઠ પ્રથમ કલછને ગાળી તેમાં પારો મેળવવો પછી ખરલમાં નાખી તેમા નવસાર તથા ગંધક નાખી વાટવો તેથી વટાઈ જશે પછી અગ્નિ શીશીમાં મુકી વાલુકા યંત્રમા બાર પ્રહારનો અગ્નિ આપવો. ધુમાડો બંધ થાય એટલે શીશીને ઈંટનો ખુચ મારી અગ્નિ આપવો. નીચે મૃગાંક, વચમાં લાલ મૃગાંક, ગળે ક્ષાર, ત્રણ વસ્તુ બને છે. કાળો કાટોડો નાખી દેવો ક્ષાર જે નીકળે છે તે મુકી ખાંસીને લીલી બનાવે છે લાલ મૃગાંક ખાંસીથી તવાઈ ગયેલાને માખણુ કે

દુધની સાથે આપવાથી શક્તિ તથા પુષ્ટી આપે છે. મૃગાંક મૂત્રરોગમાં આબાદ કામ કરે છે. માપ દરેકનું રતી ૧ થી બે.

૭ બંગની પહેલી રીત:—પાટની કલાઈ લાવી તેને લોઢાની કડાઈમાં નાંખી ઓગાળી તેને ગૌમુત્ર, છાશ, ત્રીફળાનો ક્વાથ ત્રણમાં દારી શુદ્ધ કરવી શુદ્ધ કરતા રસમાં દારતા ઉડે છે તો તે બાબત ધ્યાનમાં રાખવું. એકાદ વખત ગુરૂ પાસે જોઈ લેવું પછી પારેવાની ચરકમાં ભરમ બનાવવી તે એવી રીતે કે મોટા છાણા બે થપાવવાં પછી તેને ધસી એક છાણા ઉપર પારે ની (કમ્બુતર)ની હગાર પાથરી ઉપર શુદ્ધ કરેલ કલછની ઝીણી ટીપીનાની કરચો કરવી તે પાથરવી. પ્રથમ કરચો ઉપર કમ્બુતરની હગાર એમ ચરેચર કરી ઉપર બીજું છાણું મુકી થોડા છાણામાં તે મુકી ડુંકી દેવુ. સ્વાગ-શીત થાય ત્યારે જોવું એટલે ભરમ થયેલી કરચું વીણી લેવી ને વાટી શીશી ભરવી કાચી રહી હોય તો તે ફરી મુકવી. મુત્ર રોગમાં પ્રમેહમાં શક્તિમાં રતી. ૧ થી ૨ મધ અગર ધી, સાકરમાં અપાય છે.

૮ બંગની બીજી રીત:—કલછપાટની પાંચ શેર લાવી લોખંડની તાવડીમાં મુકી નીચે સખ્ત તાપ આપવો. ઓગળે એટલે એક ઇંચ બડાઈની વડની મુળા લઈ તે વડે છુંટતા જવું ને તેમાં થોડા થોડાં કડવા સરગવાનાં પાન નાખતાં જવા પાંચ શેર કલછમાં એક શેર પાંદડાં નાંખવાથી ભરમ થઈ જશે. પછી ૪ ભરમથી એક શેર આંબળાં નો ઉકાળો સોળ ગણા પાણીનો પચાવવો. પછી ચર શેર ગૌમુત્ર પચાવવું, પછી એક શેર તલનું તેલ પચાવવું પછી તે ભરમથી અ-મણા તોલે ગેંદીના પાન લાવી પાણી છાંટ્યા વિના વાટવાં પછી તે લોંઘામાં ઉપરની ભરમ મેળવી દેવી પછી કાચળાના ઠટકામાં બે આગળ

જાડો ભુકો પાથરી તેનો વીંટો કરી ઉપર કાથાની દોરી બાંધવી. પછી એક ઠીબમાં ત્રણ છાણા નીચે મુકી તે પર વીટાને ગોઠવી પાંચથી સાત છાણાં તેનાપર મુકી અગ્નિ આપવો. એટલે કલ્પની ભસ્મ ખીલી જશે ખીજી વખત પણ મેંદીના પાતરામાં ઉપર પ્રમાણે કરવું. શક્તિમાં ઘણું સારું કામ કરે છે.

૯ ગજવેલ ભસ્મ—ગજવેલનો ભુકો લોઢાના વાટકામાં ખુબ ગરમ કરી લાલચોળ થાય એટલે છાશ, તેલ; ગોમુત્ર કળથીનો ક્વાથ ત્રીફળાનો ક્વાથ, એમ અનુક્રમે દારવું પછી તેને ખાડી ઝીણો ભુકો કરવો તેમાં ખારમાં ભાગે હીંગજોક નાખી કુંવારના રસમાં ઘુંટી થેપલીઓ કરી સરાવ સંપુટ કરી ગજપુટ અગ્નિ આપવો. આવી રીતે સાત વખત કરવું આઠમી વખત હીંગજોક નાખવો નહીં પછી વાટી ભસ્મ શીશીમાં ભરવી હીંગજોક નાખ્યા સિવાય પણ લોહ ભસ્મ બને છે. દરેક રોગમાં લોહ વાપરી શકાય છે. રક્ત શોષક અને પૌષ્ટીક ગુણ છે; શક્તિમાં આબાદ કામ કરે છે. પીંપર તથા અશ્રખ સાથે રતી ૧ થી બે દરરોજ મધમાં આપી શકાય છે.

૧૦ મલગુટીકા:—એક ભાગ સોમલ છ ભાગ કાળા મરી વાટી પાણીમાં ઘુટી બાજરીના દાણા જેવડી ગોળા કરવી. શક્તિમાં એક ગોળી દુધ સાથે આપવી. વાતરક્ત તથા ઉંદરના ઝેરમાં આપવી. ખોરાકમાં દુધ બાત રોટલી, ઘી, સાકરનો શીરો ખવરાવવો ગોળી સવાર સાંજ અઢેક આપવી.

૧૧ અમૃત ચુર્ણ:—એખરો, તો. ૪ ગોખર, તો. ૪ શતાવરી, તો. ૪ કોચાં, તો. ૪ કાળી મુસળી તો. ૪ ઘોળા મુસળી, તો. ૪ મોચરસ, તો. ૨ નાગકેશર, તો. ૨ જેડીમધ, તો. ૨ જવંત્રી, તો. ૧

સુંઠ તો. ૨ લવીંગ તો. ૧ આ બધાને ખાડી ચુર્ચુ કરી તે બધાના અરાખર સાકર મેળવી. ગાયના દુધ સાથે સાકર એલાયચી નાંખી સવાર, સાંજ મળી એક તોલો ચુર્ચુ દુધમાં ઉકાળીને પીવું. શક્તિ આવે છે ને ધાતુ બંધાય છે.

૧૨ શક્તિની ગોળી:—વછનાગ તોલો ૦૧ કાળાં મરી તોલો ૧ સુંઠ તો. ૧ પીંપર તો. ૧ જાયફળ તોલો. ૧ જવત્રી તો. ૧ કેશર તોલો. ૧ અકલકરો તોલો. ૧ તજ તોલો. ૧ ઇસ્ખધ તોલો. ૧ ગોખર તોલો. ૧ કૈયાં તોલો ૧ તમાલપત્ર તોલો. ૧ લવીંગ તો. ૧ એલચી તો. ૧ કુલાવેલ ટંકણખાર તોલો. ૧ ઘોળા મુસળા તો. ૧ કાળા મુસળા તોલો ૧ સાકર તો. ૩ સાત્રમ તોલા ૩ આ સર્વે ખાડી કપડાણુ કરી કસ્તુરી વા. ૪ ચાર મેળવી મધમાં ઘુટ્ટી ગોળા ચણા જેવડી વાળવી, સવારમાં ગોળા એક આપવી ઉપર અર્ધો શેર દુધ ગરમ કરી સાકર નાંખી પાવું ખટાશ ખાવી નહિં ગળપણમાં સાકર ખાવી. શક્તિમાં આ ગોળા બહુ સારી છે.

૧૩ પ્રવાલ ભસ્મ—પ્રવાલની ડાંખળા શેર એક લાવી બશેર ગોમુત્રમાં ઉકાળવી પછી ડોડીના વેલા લીલા લાવી તેને ખાંડી પછી તેમાં પ્રવાલની ડાંખળા મેળવી લાડવા વાગવા, ને તે લાડવા ઉપર માટી વાળાં કપડાં કરી એક બે વીંટવાં ને સુકાયા બાદ તેને ગજ પુટ ભઠ્ઠીમાં મુકી પુંકવા એટલે પ્રવાલ પુલી ઘોળા શંખ જેવી થઈ જશે તેને વીણી ખાંડી કપડે ચાળી શીશી ભરવી કુંવારમાં આકડાના દુધમાં ગાયના દુધમાં પણ ગોમુત્રથી શુદ્ધ કરી ભસ્મ બનાવીએ છીએ શુદ્ધ કરી ગુલાબજળમાં ઘુટ્ટીને પણ ભસ્મ બનાવીએ છીએ શક્તિમાં આ પુરુષો બન્નેને ધી સાકરમાં આપીએ છીએ સ્ત્રીઓના

પ્રદરમાં તથા મગજના વ્યાધીમાં પણ સારું કામ કરેછે. માત્રા વા. ૬ થી ૨ આપવામાં આવે છે.

છર્દી (ઉલટી)

૧ છર્દીરીપુ:—

કપુર કાચલી લાવી ખાંડી કપડે ચાળા પાણીમાં લસોટી ગોળા ચણીએર જેવડી કરી ઉલટીમાં ૧૦ થી ૧૨ આખા દિવસમાં આપીએ છીએ કામ સારું કરે છે ને નિર્ભય છે.

૨ છર્દીસ--લોખાનનાં ફુલ તથાચાર લાવીએ છીએ. ઉલટીમાં રતી ૨ થી ૪ સુધી કલાકે કલાકે આપીએ છીએ

પેઠનકીલર--તથાચાર લાવીએ છીએ ઉલટી, પેટપીડ ચુંકમર જર પડતા ટીપા ૫ થી ૧૦ સુધી આપીએ છીએ.

૪ અમૃતખિંદુ—આગળ આવી ગયેલ છે, ઉપર પ્રમાણે વાપરીએ છીએ.

૫ એલચી સત્વ—એલચી સફેદતરી બાળી રાખ કરવી એક વાલ ઉલટીમાં મધમાં ચટાડીએ છીએ.

૭ સર્ગબાની ઉલટીમાં ઝેરકેચલું ધીમાં લાલચોળ તળા પછી લાળ કાઢી નાખી બાકીનું ચુર્ણ વાલ ૧ થી ૧૫ આપવાથી દુરત આરામ આવે છે.

ત્રી રોગ

૧ શ્વેતભસ્મ--ધાપણ એરંડીયામાં એક દિવસ પલાળા પછી ટુંટી વેા ને સોનાગેર શેર એકે રા. ૫ બાર નાખી છુટી શીશી ભરી રાખવી, શ્વેતપ્રદરમાં તથા નખળાઇમાં આપવેા. માપ બે આનીમાર સાકર સાથે આપવું.

૨ સુવર્ણમધુક ભસ્મ—બળરમાથી માફીક લાવી પાંચશેર ખાંડી દીવેલ એરંડીયામા કાલવી સંપુટમાં ભરી કપડમટી કરી ગજ-પુટ ખાડામાં દશ શેર અડાયા નાખી નીચે પાથરીને ઉપર પેલો સંપુટ મુકી તે ઉપર ખીખં પાચ શેર અડાયાં નાખી ભડી સળગાવી અગ્નિ આપવો. સ્વાંગ શીતળ થયા પછી તેને કાઢી દીવેલમાં કાલવી કપડમટી કરી ફરી આંચ આપવી એવી રીતે ત્રણ પટ દીવેલના આખી પછી ખાટા દહીં અગર હાશમા મર્દન કરી તથા કલથીના ક્વાથમાં આમ સાત પુટ આખી ભટ્ટી આપવાથી સારી ભસ્મ તૈયાર થાય છે. છાતીના દરદો પ્રદરમાં ગંભીમા વીસકુટકમા શકિતમા કામ કરે છે. પાંકુમા શુતિકામાં પણ આપવામા આવે છે. માતા વાલ ૧ થી બે મધમાં.

૩ ગર્ભપળની ગોળી—હીરાકસી, હીગખોર, એળીઓ, ત્રણે સમાન ભાગ મેળવી ચણીખોર જેવો ગોળી કરવી દરરોજ ચાર થી છ ગોળી ગળાવવાથી શુ મંત્રંધી દોષો દુર કરે છે.

૪ પ્રદગ્ધટી—શીલા રસ કંચો આવે છે તે, કોકમનું તેલ આવળનાં પાન, માયાં, હીગકસી, ભગતાં ખી સમાન ભાગે લઈ ગોળી બોર જેવડી વાળવી. શીલારસને અદ્યે કડાયો ગુંદર પણ નાખી શકાય છે. બુના રૂમા વીંટી ત્રણ કલાક ગુપ્ત ભાગમાં રાખવ. આપવાથી પ્રદરની ફરિયાદ દુર થાય છે.

૫ અરસપહ્લુણુ—આરસપહ્લુણુના કકડા લાવી ખાંડી કપડે ચાળી અંદર થોડો સોનાગેર મેળવવો વાલ ૧ થી ૨ થી સાકર સાથે આપવાથી રક્ત પ્રદર લોહીવા મટે છે.

૬ અશોકારિષ્ટ અશોકની હાલ શેર ૫ લાવી તેને પાણી

મણુ બેમાં ઉકાળા શેર ૧૦ રહે ત્યારે તેમા ધાવડીનાં પુત્ર તો. ૪ આંખાનો મોર તો. ૪ લોદર તો. ૪ ઓથમી ગ્રહ તો. ૪ તમ તો. ૨ તમાલપત્ર તો. ૨ એલચી તોલા ૨ નાગકેશર તો, ૨ મધ ડેર રા નાંખી એક માસ માટીના વાસણમાં ભરી તડકે મુકી ગાખવું પછી ગળી ઉપયોગ કરવો સ્ત્રીઓના પ્રદર રોગ માટે રામખાણુ ઉપાય છે. ગર્ભાશયના તમામ દરદો સુધારી ગર્ભ ધારણ કરવા લાયક સ્ત્રીને બનાવે છે. માત્રા તોલો ૧ થી ૨ મધને બદલે ગિલસરાઈન પણ નાંખી શકાય છે.

૭ સુવાવડની પી-રાસ્ના, દેવદાર ઇંદ્રવર્ણુ, દારૂળદર, અતિ-વિષ, પીંપરીમુળ, ચિત્રો, ભારંગમુળ, હળદર, કડુ, પુષ્કરમુળ, નગોડ, ખુરાસાની અજમો, ઉપલેટ, સુવાદાણા, ગોખર, હરડે, બ્રાહ્મી અરકુસે કાંટાશેળીઓ, ગળો, મેથ, જવાસો, અરણી, સાટોડી, પહાડમુળ, બળદાણા, રેણુકખીજ, વરધારો, કલર, નસોતર, સુંડ, અરણીમુળ, સૌરાષ્ટ્ર ઉપનસરી, શતાવરી, કરિઆતું, પીપર, વાળો, ત્રાયમાણુ, ભેરીગણી, હીંગોતરી ગરમાળો વાવડીંગ, લીમછાલ, પટોળ, ઇંદ્ર-જવ, લસણ ગુગળ, પ્રસારણી બધી ચીજો અર્ધા અર્ધા તોલો ખાંડી ચઉદ પડીકાં કરવા. સુવાવડના પ્રસંગમા અગર સુવાવડ પછી મધ પાવડી ભાર નાખી પાવાથી તાવ, જાડા, ઉલ્લી મોળ, કેડપાક, છાતીની ગભરામણનાં દરદોમા ઘણો ફાયદો થાય છે. પાણી પ્રથમ શેર ૧ એક વી બશેર સુધી વધારવું પણ દસભારથી વધારે પીવામાં રાખવું નહિ ઉકાળો હાડલીમા કરવો ને દરરોજનો ઉકાળો કાઢી નાખવો નહી અંદર બીજો નવો નાંખતા જવો ને જુનો પણ રહેવા દેવો.

૮ મૂષકહગરરુણુ—ઉંદરની લીંડીનું સુણું કરી રાખવું તેમાથી

સાત લીંડી જેટલું સાકર સાથે ફકાવવું ઉપર પાશેર દુધ પીવું, લોહીવામાં (રક્ત પ્રદરમાં ઘણું સારું કામ કરે છે) સાકર તથા દુધ જો આપવામાં નહીં આવે તો પેટ ચક્ષો.

૭ સૌરાષ્ટ્ર પડી--કુલાવેલ ફટકડી વાલ ૦૧ થી ૧ સાકર સાથે ખાવામાં આપવાથી પ્રદરમાં સારું કામ કરે છે તેમજ વા. ૧ ની પોટલી ચોનીમાં રખાવવી અગર પીચકારી પાણીમાં નાંખી આપવાથી પ્રદરમાં સારો ફાયદો થાય છે.

૮ મણીરસ--હાથીદાંતનો ભુકો લાવી થોડું ઘી નાંખી રોજી નાંખવો ગોળીઓ સાત વાળવી દરરોજ વાટી ચાળી તેમાંથી તોલા ૫ લઈ તેમાં થોડું ઘી નાંખી ગોળીઓ સાત વાળવી દરરોજ એક ગોળી શીરો સાથે ખવરાવવી ખાવામાં સાકરનો શીરો ખવરાવવો. રોટલી ઘી સાકર પણ ખવાય બાકી બધી પરેજી પાળવી.

૯ પ્રદરસ--સો વરસની જુની ઇંટ લાવી ખાંડી કપડે ચાળી તેમાં ઇંટનો ભુકો શેર ૦૧ ધાવડીના કુલ તોલો ૧ કુલાવેલી ફટકડી તોલો ૧ નાખી ચુર્ચુ કરવું દરરોજ બે આનીબાર સાકર સાથે ફકાવવું એટલે શ્વેત પ્રદર બંધ થાય છે. ખોરાકમાં તેલ, મરચા, ગોળ, હીંગ, વાલ, દવા ચાલે તેટલા દિવસ બંધ કરવાં દવા તદ્દન નિર્ભયછે.

વાતરોગ

પૃથ્વાદિ ગુગળ:-ગુગળ મણુ અર્ધો, હરડેદળ શેર ૧૦ બહેડાં દળ શેર. ૧૫, આંબળા શેર. ૧૦ ગળો શેર. ૧૦ એ સર્વેને એકઠું કરી સોળ મણુ પાણીમાં ઉકાળી અધુ પાણી બળી જાય ત્યારે નીચે કિતારી કપડા વતી ગાળી પછી હરડેદળ શેર. ૧૧૧ બહેડાંદળ શેર. ૧૧૧ આંબળાં શેર. ૧૧૧ સુંક શેર. ૦૧ પીંપર શેર. ૦૧ વાવ.

ડીંગ શેર ૦૧, નસોતર શેર. ૦૧ નેપાળો શેર ૦૧ ગળો શેર ૦૧ એ સર્વે વસાણાં ખાડી સોળ ગણા પાણીમાં ઉકાળી ચોથા ભાગનું પાણી ખાકી રહે ત્યારે કપડેથી ગાળી એક ઉકાળા ભેગા કરી લોખંડ ના વાસણમાં કાઠી ખુબ ઉકાળવું. ઉકાળતા પાક જેવું ધાતું થાય ત્યારે કિતારી લેવું. ઠંડુ થયા પછી નરમ જણાયતો તડકે સુકવવું પછી ધીનો જરા હાથ દઢ પાપડનો લોટ ખાંડે તેમ ખૂબ ખાડી ચણીબોર જેવડી ગોળી વાળવી. એ ગોળી અગ્ને ત્રણ વખત દિવસમાં આપવી તેથી તમામ જાતના વાયુ, ચામડીના માસનો અગરહાડકાના માસનો ગમે તેવો રૂડો થયો હોય તો તે, ગુદમ, સોજા. પાકુ કમળો, પ્રમેહ અગ્નિમંદ, મળમંધ, કફ વિગેરે તમામ રોગમા ફાયદો કરે છે. કેટલાક રોગમા તુરત અને કેટલાકમાં છ બાર માસ ખાવી પડે છે.

૧ લીલામાની ગોળી:—ભીન્નામાં તોલા. ૮ ગોળ તોલા ૫; પીંપરીમૂળ તોલો. ૧, પીપર તોલો. ૧, અકલકરો તોલો. ૧ સુંઠ તોલો. ૧ માનકાકળી તોલો. ૧ એ સર્વેને વાટી ગોળમાં ગોળી ચણી બોર જેવડી કરવી. એક અથવા બે ગોળી સવાર સાંજ ખવડાવવી તેલ તથા તેલના બજીઆ બનાવી ખવરાવવા ધી, દુધ, ગળપણની સખ્ત પરેજી રખાવવી. જેટલું તેલ વધારે ખાશે તે. હું વધારે ફાયદો થશે. સંધીવા, લકવાનો રામબાણુ ધલાજ છે, ગળપણુ કે ધી, દુધ, ખાશે તો સર્વ નહીં થાય તે નહીં સમજવું.

૩ કીશોર ગુગળ—હરડાં, બહેડાં, આમળા, ગળો એ ચાર વસ્તુ પાંચ પાંચ શેર લઈ ખાડી લોખંડના કડાયામાં આઠ મણુ પાણી મુકી ઉકાળવું બે મણ પાણી રહે ત્યારે ગુગળ શેર. ૫ પાંચ એક દિવસ પાણીમાં પલાળી રાખી મુકેલા હોય તેને ઉકાળી ગળી

લેવો પાણી ગુગળ ગળી શકાય તેટલુંજ પલાળવામાં નાંખવું ને માત્ર સહજ ઉકાળીને ગળવાનું છે પછી બન્ને પાણી ભેગાં કરી ફરી ઉકાળવા, તેમાં હરડા, અહેડા, આખળાં, ગળો એ દશ દશ તોલા અને સુંઠ, મરી, પીંપર પાચ પાંચ તોલા, વાવડીંગ આઠ તોલા. દાંતી મૂળ ચાર તોલા. નસોત્તર ચાર તોલા, એ સર્વે ખાંડી વસ્ત્ર ગાળ ચુર્ણ કરી પાકમા મળવી આગળ બતાવેલી ગોળા પ્રમાણે ચણીએર જેવડી ગેળી વાળવી. લઘુ મંજીરદિ ક્વાથ સાથે આપવી.

લઘુ મંજીરદિ ક્વાથ મચ્છ, ત્રિક્ષણ, કકુ, વજ, દરહળદર, ગળો અને લીંમડાની છાલને ખાંડી ભુકો કરવો—માત્રા તોલા. ૨ નો સોળ ગળા પાણીમા ક્વાથ કરવો તેની સાથે બન્ને ગોળા ત્રણ વખત આપવી. ગુણુ—વાયુના, ગરમીના, ઘણા રેગન મટાડે છે. માથાના રોગ, ઝામર, માથાનું શુળ, માથાને હાથ અડાડી ન શકાતો હોય તેવા રોગો ઉપદશ, શીરગ, વિરદ્દાટક, પામા, (ખસ) વિગેરેમા ઉપરના ક્વાથ સાથે આપવી.

૪ વાત ઉપર ચોળવાનો મલમ—કપુર તોલા ૫ વિલાયતી આવે છે તે ચોખ્ખું ટરપેન્ટાઇન તોલા. ૨૦. બારસોપ ૧ પીળો સાણુ તોલા લઘ. પ્રથમ કપુર ઝીણો વાટી તેમા સાણુ મેળવી પછી ટરપેન્ટાઇન નાખી છુટવું એટલે કપુર મળી જશે. આ મલમ પેટ ઉપર પડખામા, અથવા જ્યાં શુળ આવતું હોય ત્યાં ચોળાક્વાથી ઘણું ફાયદો થાય છે.

૫ માન્કાંકણીનું તેલ—પુંવાડીઅના ખી, ઝશાળીઓ, રાઇ, સરસવ, માલકાંકણી, તલ, કેપડું સમ ભાગે લઘ વીશ શેર વજન કરવું તેમા કેપરા સિવાય બાકીના બુદાં બુદાં ખાંડવા પછી બાણીમાં

નાંખી ઉપર ટોપરા નાંખાવી તેલ કઢાવવું આ તેલ, વાયુથી અકડાઈ ગયેલાં, રહી ગયેલાં, ખેચાઈ ગયેલાં, કમરમાંથી પાગળાં થયેલાંને મસળવા આપવાથી ફાયદો થાય છે.

૬ ન રાયણુ તેલ -આસન, કાંસકીનાં મુળ, ખીલીનાં છોડાં, પહાડ મુળ ભોયરીંગણીના મુળ, ગોખર, ખળખીજ, લીંબડાની છાલ, અર્જુન ઘોડા, સાટોડી, લજ્જમણી છીંણીનાં મુળ, એક એક શેર લઈ થોડા ખાંડી આઠ મણ પાણીમાં વકાળા ચોથો ભાગ રહે ત્યારે ગળી લઈ તલનું તેલ પાચશે નાખી ચુકે ચડાવવું પછી સતાવરી શેર. ૫ ખાંડીન બે મણ પાણીમાં એક દિવસ પલાળી બીજે દિવસ ઉકાળા દશ શેર પાણી રહે ત્યારે પ્રથમના ઉકાળાનું પાણી બાળી તેલ બાકી રહે એટલે સતાવરીનો ઉકાળો નાંખવો. ત્યારપછી થોડા વજ, એલચી સુખડ, કાળો છડ, વજ કાવલી, જટામાસી, સિંધવ, આસન, કાંસકીનાં મુળ ગરના, વરીયાની, દેવદાર, તગર, ફરક આઠ આઠ તોલા ખાંડી વચ્ચગાળ કરી દશ શેર દુધમાં મેળવી રાખવ ત્યારે સતાવરી નો કાળો બાળી જાય ત્યારે દુધવાળો કદક નાંખવો પછી દુધનો માવો થઈ જાય તે તેલ છુટું પડે ત્યારે નીચે ઉતારી ગળી લેવું પણ આથી તેલ ઘણું ઓછું ઉતરે છે. પણ પાણી નો થોડું વિમેરવામાં આવે છે તો તેલ ઉપર તળી આવે છે. તે તેને તેલ તથા પાણી બુદ્ધ લઈ પાણી બાળી નાંખવામાં આવે છે. તો તેલ વધારે રહે છે. શુભ્ર-દુધ અગર ગરમ પાણી કી સાથે અર્ધો તોલો પાવાથી મેદ, ઘૃદિ ઉપર અંડ વૃદ્ધિમાં માયાના દુઃખાવમાં, યોનિ શુળમાં, પીડાતા તાવમાં, યોનિ માર્ગમાં સોજે હોય તો તેમાં પુમડા મુકવામાં-વાત વ્યાધી-કર્ણ રોગમાં તથા ક્ષયમાં શરીરે માલેસ કરવામાં ઘણું સારું કામ કરે છે, બગડવા જેવું થાય તો ફરો ગરમ કરી ગળી લેવું.

(૭) રાસ્નાદિકવ.થ—રાસ્ના જે ભાગ, ધમાસો, બળદાણાનું મુળ એરંડમુળ, દેવદાર, પડકચુરો ઘોડાવજ અરડુસી સુંઠ હરડે ચવક નાગરમોથ સાટોડીનું મુળ, વરધારો, વરીયાળી, ગોખરૂ, આસન, અતિવિષ, ગરમાળાનો ગોળ, સતાવરી, લીંડીપીંપર, કાટારોળીઓ, ધાણુ, ઉભીરીંગણી, બેઠીરીંગણી ખાંડી તૈયાર કરવો. અન્નમાદિચુર્ણ અગર ગુગળ સાથે જે તોલાનો ક્વાથ આપવાથી વાતરોગમા ક્ષાયદો થાયછે.

૮ પીળો ખરડ—રેવંચીનો શીરો એક શેર તથા શેરી લોખાન શેર ૧ એ બેડ ખાંડી વસ્ત્રગાળ કરી પાણીમાં વારી ગરમ કરી દુ-ખતા સાધા તથા ધ્રુલતા સાધા ઉપર ચોપડવાથી ધણો ક્ષાયદો થાય છે.

૯ સમ ગજ કેસરી તેલ—આકડાના પાનનો એરંડા ના પાનનો અરણીના પાનનો, ધંતુરાના પાનનો કડવા સરગવાની છા-લનો પરબોળીયાના પાનનો ઝાલના પાનનો, ખુરસાણી થોરની પીળા ડાડીનો(પુટપાકથી) કાઢેલ્લરસ આ આઠ વનસ્પતિ નો રસ પાચ પાચ તોલા લઘ લસણ લીલાનોરસ તોલા ૪ ચાર લેવો સરસીયું તેલ શેર ૪ ચાર લેવું પ્રથમ સરસીયું તેલ લોઢાની કડાઇમા નાખી ઉપર જણાવેલ સર્વ રસ એકત્ર કરી તે રસમાથી થોડે થોડે નાંખતા જવું ને અગ્નિ ઉપર કડાઇ મુકી પકાવતા જવું પછી કાયકળ માલકાકણી ચણોઢી, વછનાગ, મોરપીંછ, ઝેરકચોરો, સરસવ, સિંધવ કપુર, અશીણુ ગાર્ધ સર્વ દરેક બળે તોલા ને અશીણુ તોલો. ૦૧ હીમોરાની મીંજ તોલા ૫ કરંજ મીંજ તોલા પનું ચુર્ણ કરી થોડું થોડું નાખી તેલ પકાવી તઘ્યાર થયે કુચો કાઢી નાખી તે તેલની અંદર ચોખી ચરખી અથવા પેટ્રોલ અથવા ચુકેલીપટસ ઓઇલ શેર ૦૧ અર્ધો મેળવવું ચરખી મળે તો જે તોલા બસ થશે. વાયુથી અંગ જકડાઇ અકડાઇ

ઝયું હોય તો સાંધામાં સોજો હોય અને અસહ્ય વેદના થતી હોય. કળતર થતી હોય રગ બંધાઇ ગઇ હોય તો થોડું વસણુમાં કાઢી ગરમ કરી માલીસ કરવું ને કુચા હોય તે દુખતા સાંધા ઉપર મુકી પાટો આધી ઉપર શેક કરવો પરશેવો વળે એટલે બંધ કરવો.

સંધિવા--પક્ષવધ, ગૃધ્રસી નાડીમંધમાં ઘણુંજ અકસીર છે. આ દવા સાથે ખા ની દવા વાપરવી.

૧૦ વિશાલાવટ!—ઈન્દ્રવાણીનું ચુર્ણ કરી તેમાં થોડો જવાસીંગ મેળવી ગોળી ચણીએર જેવડો કરવી. સવાર સાજ અકેક આપવાથી શક્તિ હીન થયેલાં અવ વેતે કોવત મળે છે અને આ ગોળી દમમા પણ સારું કામ કરે છે. અર્ધાંગ, પક્ષાઘાત, સંધિગત વાયુ માટે ખાસ વાપરવી.

૧૧ તેલ--અડધો ઉકાળો કરી તેમાં તલનું તેલ નાંખી કકડાવી ને તેલ ચોળવાથી પક્ષાઘાતનાં દરદોમાં ઘણો ફાયદો કરે છે.

૧૨ અજમોદાદિ ચુર્ણ—નંબર સાતમા જણાવેલ છે તેની અનાવટ અજમો, વાવડીંગ સિંધવ, દેવદાર, ચિત્રો, પીંપરીમુળ, વરીયાળી લીડીપીંપર, મરી અકેકે તોલો, હરડે તોલો. ૫, વરધારો તોલો ૧૦, સુંઠ તોલો ૧૦, ખાડી વસ્ત્રગાળ ચુર્ણ કરવું રાસ્નાદી કવાથ સાથે ૦૧ તોલો આપવાથી વાત રોગમાં ફાયદો કરે છે.

૧૩ વાંતગોળી--લમણુ ચારોલી, માલકાંકણી સમમાગે લેઇ ચુર્ણ કરવું તેમાં બમણો ગુગળ મેળવી તોલો ૦૧ થી ૦૧ આપવાથી દરેક વાત વ્યાધીમાં ફાયદો કરે છે.

૧૪ ભૂજંગવટી--જટામાશી તોલો ૭૧ માલકાંકણી તોલો ૭૧; કીર્તમાન તોલો ૭૧; મરી તોલો ૭૧; સુંઠ તોલો ૭૧; કપુર

તોલા ૫; હીંગ તોલા ૭ા; ગોળમાં ગોળી ચણીએર જેવડી કરવી. માપ ૧ થી ૪ આપવાથી ચિત્ત્રમ ઉન્માન્વાયુ ઉદાવર્ત વિગેરે દરેક વાત વ્યાધિમાં વાપરવી કાલેરામાં આખાદ છે.

શુદ્રરોગ

(ખસ, ખરજવું, દાદર-ગરમીના ફોદલા, ફોડા ચાદી વિ.)

૧ આંખાહળદર, કાળીછરી ખારીક વાટી ધીમાં મેળવી ચોપડવાથી ખસ મટે છે. લુખસમાં પાણીમાં વાટી શરીરે ચોપડવું.

૨ કાળીછરી-લીંબોળીનાં મીંજ, તથા ગ્યાસલેટ, કપુર વાટીને ચોપડવું અગર લુગડું બોળી મુકવું ખસ મટે સારો ઉપાય છે.

૩ આમળસારો ગંધક, બાવળનો ગુંદર, સાકર, પાણીમાં વાટી ચોપડવાથી ખસ મટે છે.

૪ લાકડીઓ ગંધક તથા વેસેલાઇનમાં મેળવી મલમ બનાવવો, ખસમાં ચોપડવો.

૫ તલનું તેલ શેર. ૦૧ લઘ તેમાં ધંતુરાના પાન પચીસેક વાટી નાંખી કકડાવવું પછી ગળી તે તેલ શરીરે ચોળવાથી ખુજલીમાં આરામ થાય છે.

૬ રાળ, ટંકણખાર, લાકડીઓ ગંધક સમાન ભાગ લઘ વસ્ત્ર ગાળ ચુર્ણ કરી બકરીના દુધમાં સોગડી બનાવવી. આ સોગડી પાણીમાં અગર બકરીના દુધમાં ઘસી ચોપડવાથી દાદર જરૂર મટી જાય છે તે આ સોગડીઓ દવાખાનામાંથી પુષ્કળ બહાર ગામ પણ જાય છે તે બનાવી વાપરવી.

૭ ચણાની દાળ બકરીના દુધમાં ત્રણ દિવસ પલાળવી પછી કાઢી બકરીના દુધમાં જ વાટી ચોપડવાથી ખરજવું મટે છે.

૮ કાળો ડામર તોલા. ૨ લેવો સખ્ત હોય તો ગરમ કરી
 ૧. આસલેટ મેળવવું નરમ હોય તો મલમ જેવો ગરમ કરવો. પછી
 તેમાં કપુર ચાર વાલ મેળવી ખરજવા ઉપર ચોપડી પાટો બાધવો
 ચાર દિવસે પાટો છોડવો પાણી કે પવન લાગવા દેવું નહિં પાટો ચાર
 દિવસે છોડી સાબુથી ઘોષ બીજી વખત ચોપડવું. આવી રીતે ચારથી
 થાય વખત ચોપડવાથી ખરજવું મટી જ જાય છે પૂર્ણ ખાત્રી છે.

૯ શીનામ્લથી દાદરને ધોવરાવવામાં આવેલ તેથી કેટલાકને મટી
 ગયાના દાખલાની નોંધ કેસમાં કરી છે.

૧૦ ગંધક-મરી, સિંદુર, હળદળ, આંખાહળદર, જીરું, શંખજીરું,
 કેશર, મનસીલ, એલચી, કાથો, એ સર્વે સમાન ભાગ લઈ વસ્ત્ર
 ગાળ કરી ગાયનું ધી એકવીશ વાર ઘોષ તેમાં મેળવી ચોપડવાથી
 ઘણું જીતું ખરજવું લીલું અગર સૂકું મટવાના દાખલા દવાખાનામાં
 ઘણા નોંધેલ છે.

૧૧ હાઇડ્રાજીરી પરડયુરી તોલો ૧. ગોવા પાઉર તોલા. ૨૥
 વેસેલાઈન શેર. ૧ મેળવી મલમ તૈયાર કરવામાં આવે છે. તે દાદર
 ઉપર ચોપડવા આપવામાં આવે છે.

૧૨ કપુર, કાળા મરી, મોરથુથુ, કાથો, સમાન ભાગ લઈ બાળી
 રાખ કરી ખરજવું સાબુથી ઘોષ દબાવવી.

૧૩ પારો તોલો ૧, લાકડીઓ ગંધક તોલા. ૧ ગુગળ તો. ૧
 પારદ ગંધકની કજલી કરી ગુગળને પથ્થર પર નરમ કરી અંદર
 મેળવી ધી નાંખી ખુબ ખારીક લસોટી હાથ વિગેરે જ્યાં ખસ થઈ
 હોય ત્યાં ચોપડવું. ખસ, આદીના ફેડા જરૂર મટી જશે દવા ઠંડી
 છે ફરી ખસ થતી નથી.

૧૪ ત્રીંક ઓક્ષાઈડ શેર ૦૧. સોનાગેર શે ૦૧; શંખજીર શે. ૦૧, બોદાર અધોળ ગુલે અરમાની શેર ૦૧; સુરોખાર રા ૧ બાર કપુર રા. ૦૧ બાર; આ સર્વે મેળવી ફાલ્લા ઉપર ગુલાબજળ કે છાસમા ચોપડવું.

૧૫ તેલ શેર. ૦૧ સિંદુર બે આની બાર, રાળ રા. ૧ બાર, મીણુ દેશી રા. ૧ બાર, હીરા દખણુ બે આની બાર નગોડના પાન સુકાં રા ૦૧ બાર, પારો રા. ૦૧ બાર, નગોડના પાન તથા પારો બેગો લસોટવો. પ્રથમ તેલ અને સિંદુર ઉકાળવાં પછી ઉતારી મીણુ નાંખવું. ત્યારબાદ હીરાદખણુ રાળ અને નગોડ સાથે લસોટવો પારો નાંખવો. મલમની પટ્ટી બનાવવી જ્યાં જરૂર જણાય ત્યાં મારવી.

૧૬ સો પાણીએ ઘોઝેલ ધીમા સુહાગો મેળવી ચોપડવાથી ખસ એકદમ સુકવી નાખે છે.

મુત્રરોગ

મૂત્ર જીલ્લાખ—પાપાણુ ભેદનું લ કહું, કલમી સુરો, ચીનક-ખાલા સોનાગેર, કુતાવેલ ફટકડી, રેરંચીના ખટાઇ, એલચી, સમાન ભાગ લઈ ચુર્ણ કરવું. રા ૦૧ બાર સાકર સાથે ફકાવવું ઉપર જેર દુધ અને શેર પાણી ભેગાં કરીને પાવા. આથી મૂત્રનો જીલ્લાખ થઈ ગરમીને શાત કરે છે.

૨ પ્રમેહની ગોળી—વાંસકપુર; શીલાજીત, રમીમંસ્તકી, શેરી લોખાન, રાળ, ચીનકખાલા, એલચી, હળદર એ સર્વેને વાટી સુખડના તેલમાં વટાણા જેવડી ગોળી કરવી બે ગોળી પાણી સાથે ત્રણ વખત ગળવાથી બળતરાવાળા પ્રમેહમા સારો ફાયદો થાય છે.

૩ ચંદ્રપ્રભાની ગોળી—પડકચુરો વજ, મોથ કરિઆવું,

મળો, દેવદાર, હળદર, અતિવિષ, દારૂહળદર, પીંપરીમુળ ચિત્રો, ધાણુ હરણ, બહેડાં, આબળા, ચવક, વાવડીંગ, ગજપીંપર, સુંદ, મરી, પીંપર, સુવર્ણમાક્ષીક ભસ્મ, જવખાર, સાજીખાર સિંધવ, સંચળ, ખડીઓખાર, આ સતાવીસ ઓસડ ચાર ચાર તોલા લેવાં. નસેતર, દાંતીમુળ તમાલ પત્ર, તજ એલચી, વંશલોચન પણ ચાર ચાર તોલા, લોહભસ્મ આઠ તોલા, સકર સોળ તોલા, સીતાજીત ૩૨ તોલા, (જુદો પલાળવો ને ઉકાળામા ઠંડો મે વનો) ઉપરના બધ વસાણુ માથી માક્ષીક, લોહ, વાસકપુર અને સાકર, જુદા ગ્રાખવા. બાકીના વસાણુ અધકચરા ખાડી સોળ ધણુ પાણીમા ઉકાળવાં ને પાણી અર્ધોઅર્ધ રહે ત્યારે ઉતારી લેવું પછી ગુગળ શેર બે લઘ અગલા દિવસે પાણી શેર ૩ મા પલાળી રાખેલો હોય તેને ઉકાળી એક રસ થાય એટલે ગાળી નાખવો. પછી ઉપરના ઉકાળાનું પાણી તથા ગુગળનું પાણી બન્ને લેગા કરી ચુલે ચડાવવા પાણી બગી શીરા જેવું થાય ત્યારે લોહભસ્મ, માક્ષીક, વાસકપુર સાકર, અને સીતાજીત પણ નાખવો. સુકાવા દઢ ધીનો હાથ મારી જરા મસળવું પછી તેમાથી ગોળા ચણીએર જેવડી વાળવી. એક અથવા બે ગોળા પાણુ સાથે ત્રણ વખત ગળવાથી દરેક પ્રકારના મૂત્ર વ્યાધીમા સ્ત્રી, અને પુરુષોના રોગમાં પ્રમેહમાં ફાયદો થાય છે.

૪ લાંબડીનાં બી—લાંબડીના બી ગાધીને ત્યાં મળે છે અગર ચોખાને ખેતરોમા તથા બીજે પણ થાય છે. બે હાથના અંશરે છાંડ ઉંચો થાય છે. ઉપર માજર આવે છે માજર હેઠે થોળું તથા ટોચ ગુલાબી હોય છે તે સુકાયા પછી ચોળવાથી અદર એક જાતનાં કાળા ચકચકતા ઝીણું બીયા હોય છે. તે વડીને બે આની બારવા પાવલી બાર સોડાવાય કાર્જ સાથે અગર સાકર

૩૧. ૦૧ ભાર સાથે આપવાથી પેશાબ અર્ધા કલાકમાં છુટે છે.

૫ સુવર્ણ ખંગ—ખનાવટ ધાતુક્ષીણતાના વિષયમાં આવી ગયેલ છે. પ્રમેહ રતી ૧ થી ૨ માખણ સાકર અગર દુધની મલાઈ સાથે આપવાથી સારો ફાયદો થાય છે.

૬ રક્તાંકુશ—સોડાખાઈ કાર્બ, સોનાગેર, કુલાવેલ ફટકડી સમાન ભાગ લઈ શીશી ભરવી. વાલ ૧ થી ૨ પતાસામાં આપવાથી બળતરા તથા રસી બંધ થાય છે.

૭ શેરીલોખાનનો લુકો બે વાલ સાકર આઠ વાલ સાથે મેળવી આપવાથી ગમે તે પ્રકારના પ્રમેહમાં ફાયદો થાય છે.

૮ જીરતહાઉ—ચોખાના ઘોવણમાં ઘસી પાવાથી પેશાબ છુટે છે.

પેરુ બગ્ગર—લીલા રંગની પથરી આવે છે તે ચોખાના ઘોવણ સાથે પાવાથી પેશાબ છુટે છે.

ઉપદંશ

૧ દેવકુસુમાદિ—કેશર, રસકપુર, સાકર, સુખડનો લુકો, લવીંગ, બવંત્રી, સમઝાગે લઈ પાણીમાં લસોટી મગ જેવડી ગોળા કરવી. ગુલ્ય ભાગતી અંદર ચાંદી ઉપર, વિસ્ફોટક ઉપર તથા ઉપદંશની ખીજ વિકૃતી ઉપર ધી સાથે ગોળા ૧ થી ૪ આખા દિવસમાં ગળાવવી. બોરાકમાં માત્ર દુધ, સાકર, ધી, ધઉં આપવા, જરૂર ફાયદો કરે છે.

૨ શતશાલીવટી—શુદ્ધ પારદ અને ખેરસાર બન્ને અર્ધો અર્ધો તોલો અકલકરો એક તોલો અને મધ દોઢ તોલો ત્રણે ચીજ મધમાં ઘુટવી. પારાનાં ખીંદુ તદ્દન અદૃશ્ય થઈ જાય ત્યાંસુધી, પછી

૩૧. ૧ બારની ગોળી કરવી. દરરોજ એક ગોળી ગળાવવી મોટી ગોળી હોય છે તે ગળાય નહીં તો તેના ભાગ કરીને ગળાવવી. મુખપાક છે. વિસ્ફોટક, ગરમીના ચાંદા ઉપર તથા ઉપદંશ રોગની ગમે તેવી અસાધ્ય રિથતિમા પણ કામ કરે છે માત્રા બે આની બારથી પાવલીબાર અનુભવી વિના આ ગોળી વાપરવી જરા કઠણ છે કારણ કે ખાસ રસાયન છે છતાં નિર્ભયતાવાળી છે. દવા ખાય ત્યાં મુઠ્ઠી દુધભાત રોટલી ધીને સાકરજ ખાવાં બીજાં કાંઈ ખાવું નહિ.

૩ કીશોરગુગળ—બનાવટ વાતરોગના વિષયમા આવી છે. વાપરવાની રીત પણ તે પ્રમાણે છે.

૪ ચાંદીનો મલમ કેને—ગુલ્લે અરમાની તોલો ૧; સુરોખાર બે આર્નબાર, કપુર બે આનીબાર વાટી વસ્ત્રગાળ કરી ચાંદી, ટાકી ગરમીની કોલ્લીઓ, અથવા સ્ત્રીઓના ગુપ્ત ભાગમાં ગમે તેવી ગરમી હોય તેમાં પાણી અગર ગુલાબજળમા ચોપડવી.

૫ ચાંદીનો મલમ નં. ૨—કાથો, ચીરોડીની ભસ્મ, મા-થુસના હાડકાની ભસ્મ, શંખજીરું, હરણના શીંગડાની રાખ, માયાં આ સર્વેને વાટી ખારીક વસ્ત્રગાળ કરી ઈંદ્રીના જખમ ઉપર જરા થુંક લગાડી દગાવવું જલદી રૂઝ લાવે છે.

૬ નંબર ૩—હીરાદખણ, કલ્પ, સંકેદો, બોદારપથરી, બાળેલા ચામડાની રાખ, કાથો અકેક તોલો લેવાં, મોરચુથુ બે આની બાર આ સર્વે ધીને સો પાણીએ ઘોષ તે ધીમાં મેળવી ચોપડવાથી ઘણો સારો ફાયદો થાય છે.

૭ રસકપુર તોલો ૧, કલ્પ સંકેતો તોલો ૮, રાખ તોલો ૪, કપુર તોલો ૨, ટુલાવેલો ધાપણુ તોલો ૪, સંકેદ કાથો તોલો ૪,

સિંદુર તોલા ૮ આ યધું એકઠું વાટી સો પાણીએ ઘોએલા ધીમાં એળવી ટાંકી અગર જેરી ચાદા ઉપર ચોપડવાથી અથવા ચાદીના જખમમાં ભરી ઉપર સાદા મલમની પટ્ટી મારવાથી તમામ જાતની પાકતી અને સડતી ચાદીઓ સારી થાય છે.

૮ દીપાંતર ચુર્ણ—ચોપચીની તોલા ૧૬, ખાંડ તોલા ૪ લાંડીપીંપર, પીંપરીમુગ, મરી, લવીંગ, અકલકરો, ખુરાસાની અજમેા સુંઠ, વાવડીંગ, તજ, અઢેક તોલો લઈ ચુર્ણ કરવું. અધો તોલો ચુરણુ ગરમ પાણી સાથે આપવું. ઉપદંશના પરિણામી દોષ ચાદીની છાડકા સુધી પહોચેલી રિથતિમા પણ કામ કરે છે.

૯ મંજીસ્ટાદિ ચુર્ણ—મજ્જા તો.૨; સાકર તો. ૪, જીરું તો. ૧ મીંદીઆવળ તો.૧; કડવીજીરી તો. ૧, ઉપર પ્રમાણે વજને લઈ ચુર્ણ કરવું રાત્રીએ બથી બા તોલો ફકાવવું. ગરમીના રોગમાં ઘણું સારું કામ કરે છે. શરીર ઉપરની વિકૃતી પણ સુધારે છે.

૧૦ લોહી સુધારવાની પડી—હિસમો તો. ૪, સાયરાનાં ફુલ તો. ૩ સીરખેસ તો. ૪, વરીયાળા તોલા ૩, ચોપચીની તો. ૩ા હિનાબ ફાણા ૫૦ ગુલાબના ફુલ તો. ૪ ઉસ્તેખુદ્દસ તો. ૪ ગુલેએદ મુસ્ક તોલા. ૪, ગળો તોલા. ૪, ગુલકંદ શેર. ૧, ગુલકંદ સિવાય બાકીનાં વસાણા ખાંડી પડીકા સાત કરવા; રાત્રીએ એક પડીકું શેર પાણીમા પલાળવું સવારે ચોળા ઉકાળો કરવો અધુ પાણી રહે એટલે ઉતારી ગુલકંદ તોલ ૫ પાચ નાખી ખુબ ચોળા ગળાને પી જવું, એકવીસ દિવસનો પ્રયોગ છે. દારૂ; આંબલી, તેજ, લીલુ મરચું આટલાં વાના ખાસ ખાવાં નહીં. સુકી હળદર તથા આદુ વધારે અવાય છે. બગડેલા લોહીને સુધારવામા સર્વોત્તમ ઉપાય છે.

૧૧ સોધન ક્વાથ—નસોત્તર તોલા ૫; વાવડીંગ તોલા ૫; દાડમની છાલ તોલા. ૫; ઇંદ્રવરણનાં મૂળ, તોલા. ૫ આખા પાખું ખાંડવું. દરરોજ એ તોલા સોળ ગણા પાણીમાં ઉકાળો કરવો. પાણી તોલા ત્રણ ચાર રહે ત્યારે ઉતારી મધ પાવલી ભાર નાખી પી જવું. જાડા થાય તો ગમરાવું નહીં. ખોરાકમા મગ ચોખાની સિંધાલુણ નાખેલી ખાંચડી અને ઘી ખાવા ખીજું કાંઈ ખવાય નહીં તે જાણવું. વિસ્ફોટક ગમે તેવું હશે તો દશ દિવસમા આરામ કરે છે મગની દાળ અને ભાત ઘી સાથે પણ ચાર દિવસ પછી ખાવું હોય તો ખાઈ શકે છે.

બૃહત મંજીસ્તાદિ ક્વાથ—અમે તો પ્રતિષ્ઠિત દેવે કાર્મસી માથી લાવીએ છીએ. તે આયુર્વેદની-લોહી સુધારવામા આ એક અવાજ વખણાયેલી દવા છે ગમે તેવા ગરમીના અસાધ્ય રોગમા પણ આ ક્વાથ લાખા દિવસ લેવાથી ફાયદો થાય છે. માત્ર ૨ થી ૪ તોલા સુધી દંદના પ્રમાણમા ક્વાથના રૂપમા આપવો દરરોજ ઉકાળા પીવો તે સર્વોત્તમ છે. તેનો પાઠ દેશી વૈદ્યમાં જોવો.

૧૩ ટાકીનો કેરો મલમ—અસ્થિ (હાડકા માણસના)ની રાખ, ચામડાની ગખ; ઝીંક ઓક્ષાઇડ, કાથો સમાન ભાગ મેળવી રાખવો ટાકી ઉપર દબાવવા આપવો.

અર્શ

માર્કંડ્યાદિ—સોનામુખી તોલા. ૨; વરીયાળા તો. ૧; ગંધક ભાગ, ૧ જેડીમધ તોલા ૨, સાકર ભાગ ૬, ખાંડી વજ્રગાળ ચુર્ણ કરવું રાત્રીએ સૂતી વખતે ૩. ૦૧ બાર ફકાવવું દસ્ત સાફ લાવે છે અને હરસની પીડા ઓછી થાય છે.

૨ મલમ--હરતાલ વરખી તોલા ૨, પાનમાં ખાવાનો ઉંચી જાતનો કાથો તોલા. ૨ બારીક વાટી વસ્ત્ર ગાળ કરી સો પાણીએ ઘોએલા ધીમાં મેળવી રાખવો. મસાએ ચોપડવાથી દાહ બળતી નથી પાકેલા મસા રૂઝાઈ લોહી પડતું હશે તે બધ થઇ મસા તદ્દત હર-માઇ જાય છે. ઘણોજ સારો ઉત્તમ આ મલમ મસા માટે છે નિ-ર્ભયતાથી વાપરી શકાય છે.

૩ ચુર્ચુ--ઝેરકોચલાં તથા ચણોઠીનું ચુર્ચુ વસ્ત્ર ગાળ કરી પાણીમાં ખુબ લસોટી મસા ઉપર ચોપડવાથી મસા કરમાઇ જાય છે. ને સારો આરામ જણાય છે.

૪ માયાનો મલમ--માયાને લાવી ખાડી કપડે ચાળી પછી ઘોએલા ધોમા અગર માખણમાં મત્તમ બતાવવો. મસા ઉપર ચોપ-ડવાથી પીડા શામક છે.

૫ મસા ખેરવી નાંખવાનો ઉપાય--શાકમાં ગલકા આવે છે તેને ઉભા ચીરી બે ફાડ કરવી તેમાંનો ગર્ભ અંદર છુંદી નાખી પછી એક ફાડમાં. ૦૧ તોલો ચણોઠી ઘોળાનો લુકો. બબરાવી પછી એક ફાડ જરા ગરમ કરી મસા ઉપર લગોટ મારી જરા શેક કરવો બાર કલાક પછી ઉપર મુજબ ચણોઠીનો લુકો નાખી ગરમ કરી બીજી ફાડ બાધતી આવી રીતે ત્રણ ફાડ બાંધવી આ ઉપાય મસા ખેરવી નાંખવા હોય તોજ કરવો.

૬ રસાજન ગુટી--રસવંતી, કાથો, સાકર, લીમડાની લીબોળા સમાન ભાગ લઇ ખરલ કરી ગોળા ચણા જેવડી કી સવાર સાજ બંને આપવાથી અંદરનો દાહ મટી લોહી પડતું બંધ થાય છે.

૭ સુરણ પ્રયોગ--સુરત જીલ્લામાં પોણીયું ગામ છે ત્યાં વળ

વળતું નામે સુરણ મળે છે તે લાવી છોલી કડકા કરી ઢાંચડે સુકવી નાંખી પછી ખાડી ભૂકા કરવો ને અંગ્રેજી દવા વેચવા વાળાને ત્યાં ખાલી કેપસુલ આવે છે તેમા ડાબલ ઓ આવે છે. તે ગળવા સીક પડે છે તે લાવી તેમા ચુર્ણ ઉપરનું ભરી દિવસમા છ કેપસુલ ગળાવવા. નાના મોટાં કેપસુલ આવે છે તો પોતાનાથી ગળી શકાય તેવડા લેવામા પણ હરકત નથી માં કેપસુલની એક ડખી હોય છે આ સુરણ એમને એમ જલે અડાવી શકાતું નથી તે ખાસ ધ્યાનમા રાખવું ને અડી ગયુ હોય તો લીંબુ અગર ફીની ખટાસ જ્યાં સુધી લેવામા નહીં આવે ત્યાં સુધી અગતરા બળે છે તે જાણવું. ખાવાની રીત-પ્રથમ જે ખાવા માં મસા ઉપડતા હોય તે ખાવાતું બંધ કરવું ને કેપસુલ ગળવા માંડવા તદ્દન આરામ જણાય એટલે પ્રથમ બંધ કરેલ વસ્તુઓ ખાવી શક થોડે થોડે કરવી ને દવા ચાલુ રાખવી આ પ્રયોગથી તદ્દન આગમ થાય છે. ગોળ, તેલ, મરચાં વિગેરે ગરમ વાજથી ઉપડતા હોય તો પહેલા તે બંધ કરવુ આરામ જણાયે પાછું ધીમે ધીમે શરૂ કરવું. દવા ચાલુ રાખવી તે ઉપરના લાવનો સ્પષ્ટ અર્થ છે.

તાવ

૧. અદર્શન—દેવે હાર્મસીમાથી તૈયાર લાવીએ છીએ, તાવમાં નિર્ભય આ દવા છે જે આંતીબારથી પાવલીમાર પાણી સાથે આપવું.

૨. સર્જીત--કડુ શેકી ખાડી ભૂકા કરવો. તાવમાં નિર્ભય છે દત્ત સાદુ લાવે છે બાળકને પણ આપી શકાય છે. માત્રા મોટા માણસને જે આંતી બાર સાકર સાથે ધાવણા બાળકને વાલ. ૧ સાકર સાથે અગર સોડા બાઈકાર્બ સાથે આપવું.

૩ રકતાંકુશ--પુલાવેલ ફટકડી ચાર ભાગ-રાંધેલો નવસાર ચાર ભાગ, સોનાગે. બે ભાગ, કાળાં મરી બે ભાગ, ખાંડી ચાળી શીશી ભરવી મોટા માથુસને વાલ ૧, નાના માળકને રતી. ૧ ગોળનદ પાણીમાં આપવાથી દરેક તાવમાં ફાયદો થાય છે.

૪ રકતાંકુશ નં. ૨--પુલાવેલ ફટકડી, સોડા બાઇકાર્બ; સોનાગેર, સુરોખાર કલમી સમાન ભાગે લઈ ચુર્ણ કરી શીશી ભરવી વાત પિત્ત જ્વરમાં સાકર સાથે વાલ. ૧ આપવું.

જ્વરદન ભૈરવ--અતિસારના વિષયમાં આવી ગયેલ છે. ગમે તેવા તાવમાં, ત્રિદોષમાં ગોળી ૧ થી ૨ આદુના રસ અગર મધ સાથે આપવી.

અમૃત ગુટીકા--ખુમકળા તોલા ૩, દેકામરી તોલા ૪ સાકર તોલા ૩ કાળા મરી તોલા ૪ કોલંબો તોલો ૦.૧ સિંધવ તોલા ૨ લીંબુના રસમાં ચણીભોર જેવડી ગોળી કરવી. ઉના તાવમાં ટાઢ પાણીમાં, ઠંડા તાવમાં ગરમ પાણીમાં ગોળી ૧ થી ૪ આપવી.

૭ પાચન ગુટીકા--મરી તોલા ૧૦ મીઠું તોલા ૧૦ વછનાગ તોલો ૧ લીંબુના રસમાં ઘુટી ચણીભોર જેવડી ગોળી કરવી, પાચન તરીકે જ્વરમાં અપાય છે ગોળી ૧ થી ૪.

૮ ત્રિભુવનકિર્તિ--હીંગળોક, વછનાગ, પીંપર, પીંપરીમુળ, સુંક, મરી, ટંકણુખાર એ સર્વે સરખે ભાગે લઈ વાટી વત્રગાળ કરી એક દિવસ કોરો ઘુટી આદુના રસની, ધંતુરાના પાનના રસ ૧ તુળ-શીના પાનના રસની અનુક્રમે ભાવના આપી વટાણા જેવડી ગોળી વાળી દિવસમાં ત્રણ વખત ૧ થી ૩ ગોળી તુળશીના પાનમાં આપવાથી સર્વ જાતના તાવ જાય છે.

૯ તાવની શરૂઆતમાં પાચન ક્વાથ આપવો પછી જે જે દવા કરીએ તે સર્વ અનુકુળ પડે છે અને યશ મળે છે. કારણ કે આમનું પાચન થાય તો તાવ પણ પાકી જાય છે. સુંદ, ધાણા, દેવદાર, ઉભી તથા બેડી ભોરંગણીનું મૂળ આ પાચે ઔષધે સમાન ભાગે લઈ તેમાંથી દરરોજ તોલા ૨ જે લઈ સોળગણા પાણીમાં ક્વાથ કરી તેમાંથી પાણી ૩૧. ૫ ભાર રાખી તેમાંથી મધ અગર ગોળ પાવલી ભાર નાંખી પાવો.

૧૦ ગંગોત્તર—ગંગો પાકી લાવી કટકા કરી પાણીમાં પલાળવા એક રાત્રી પલાળી સવારમાં ખુબ ચોળી નાખવી, કુચા કાઢી નાખી પાણી ગળી નાખવું પછી આકરવા દેવું ઉપલું પાણી કાઢી નાંખવું, જાડું પાણી રહે તેમાં બીજું પાણી નાખી પાછું હાવીને નીતરવા દેવું. ને ઉપલુ પાણી કાઢી નાખવું આવી રીતે બે ત્રણ વખત કરવાથી ચોખ્ખું દુધ જેવું સફેદ નીકળે છે. તે દરેક તાવમાં નિર્ભય પણે વાલ ૧ થી ૨ આપી શકાય છે બીજે પણ વાપરી શકાય છે ત્રણે દોષને સમન કરવાનો ગુણ છે.

૧૧ મહાજવરાકુંડા—શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ ગંધક, શુદ્ધ વછનાગ; એ ત્રણે એકેક ભાગ ધંતુરાના બીજ ત્રણ ભાગ, સુંદ, મરી, પીપર એ ત્રણે મળીને આઠ ભાગ તેનું ચુર્ણ લીંબુ અગર આદુના રસમાં ખરલ કરી બળે ચણોઠીભારની ગોળી કરવી. જે રતી આદુના રસમાં અગર સુંડના ઉકાળામાં ત્રિદોષની સ્થિતિમાં અપાય છે.

૧૨ કત્રીનાઘન—તથ્યાર ઇન્દ્રેણ દવાવાળાને ત્યાંથી લાવવું. દરેક તાવમાં વપરાય છે.

૧૩ ભુતભરવ રસ—સોમલ, મનસીલ, હરતાલ, હીંગળોક,

સમભાથે લઘ વાટીને પાનના રસમાં ત્રણ દિવસ ધુટીને રાખના દાણા જેવડી ગોળી વાળવી એક અથવા બે ગોળી સાકરના પાણી સાથે આપવાથી એકાતરીઓ, ચોથીઓ, ટાઢીઓ તાવ જાય છે.

૧૪ ભુતભેરવ રસ નં. ૨--સોમલ, કાથો, લવીંગ, હીંગ ગોક, સમભાગે વાટી પાનના રસમાં ત્રણ દિવસ ધુટી રાખ જેવડી ગોળી કરવી. તાવના દરદીને કાળી દ્રાક્ષના દાણામાથી ઢળીયો કાઢી એક ઢળીઓ નીકળે તો એક ગોળી બે ઢળીયા નીકળે તો બે ગોળી વાટી દ્રાક્ષની અંદર મુકી ચવડાવી દેવું. પછી ઉપર પાણી પીવું તો તાવ તુરત અટકી જાય છે.

૧૫ અનુભવસિદ્ધ જવરાંકુશ--શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ મંધક, શુદ્ધ સોમલ, શુદ્ધ હરતાલ, શુદ્ધ વચ્છનાગ, શુદ્ધ ટંકણુખાર, કેડી ભરમ, ભાગ, કાળા ધંતુરાના ખીજ, સુંઠ મરી, લીંડીપીંપર, સમ ભાગ લઘ એક દિવસ આદુના રસમાં ધુટી એક રતીની ગોળી કરવી દુધ અગર પાણી સાથે સેવન કરવાથી નવીન જ્વર, શીતજ્વર ઇન્ડ્યુએન્સ, આતરીઓ તાવ નાશ થાય છે. બે તોલા આદુના રસ સાથે સેવન કરવાથી સન્નિપાત, મુંઝારો, ન્યુમોનીયા, કેસેરા, અને કફમાં ફાયદો કરે છે. પથ્થ, દુધ, ભાત, થોડી સાકર સાખુ ચોખાની કાંજી, મગ અથવા તુવેરના દાળના એસામણ સાથે ભાત ખાવા આપવો. સન્નિપાતમાં ગરમ દુધ જ આપવું, ઉપદંશ, ખરજવું, ખસ, ગંડમળ કેઢ, દાદર, અજીર્ણ, કબજીઅત, કફના રોગોમાં પથ્થ, ધી, દુધ, ઘઉં, મગ, તુવેર, સિંધાલુણ, કાળાં મરી, ધાણાજીર, હળદળ આપવું, દરરોજ ગોળી ૧ થી ૨ સુધી આપવી દરદીનું બળાબળ જોઇ વધવઢ થણ કરી શકાય છે.

અર્જુન-અગ્નિમાંદ.

૧ ઘોળી ગોળી--સુંઠ તો. ૨૦, સુહાગો તોલા. ૫ હીંગ ૩ા. ૧ ભાર સિંધવ તેલા. ૫ સરગવાના પાનના રસમાં અર્જુનોર જોવડી ગોળી વાળવી દરરોજ ગોળી ૧ થી ૬

૨ ગંધકવટી--સુંઠ ૩ા. ૨ ભાર; ગંધક ૩ા. ૧ ભાર સિંધા-લુણ ૩ા. ૦૧ ભાર, લીંબુના રસમાં અર્જુનોર જોવડી ગોળી વાળવી. દરરોજ ગોળી ૧ થી ૬ ખવરાવવી.

બદ-ગાંઠ

૧ પીળો મલમ--રેવંચીનો શીરો પાણીમાં વાટી બદ ઉપર ચોપડી ઉપર નાગરવેલનું પાન મુકી શેક કરાવવો આ દવાથી બેસી પથ્થુ જાય છે કોઈ વખત પાકી ને પુટી જાય છે તે આરામ આવી જાય છે.

૨ રાતો મલમ--વિઝાયતી ગમતા મલમની લાકડી શેર. ૦૧ લાવી તેમાં હીંગજોક કાચો તોલા ૪ ચાર લાવી ઝીણો વાટી મેળવવો. પ્રથમ ગમતી લાકડી ઉપરનો કાગળ પાણીથી ઘોષ સાફ કરવો પછી હાથ તેલ વારો કરી ગમતા મલમને ખુબ ચોળવેને હીંગજોકમાં બોળતા જવો. હાથ તેલ વાળા કરતા જવું ને હીંગજોકમાં હાથ બોળતા જવું બધો હીંગજોક અંદર સમી જાય એટલે ડબો ભરી રાખવો તેની ગાઠ ઉપર પટ્ટી મારવી ગાઠને પકવી, ફેડી ને રૂઝ પથ્થુ લાવે છે.

૩ લીલો મલમ--દેર માત્ર એટલો જ કે હીંગજોકને બદલે આ દેશમાં બનેલી ગળા દેશી તોલા ૪ ચાર મેળવવી પાકેલાં જખમેા ને આંદાં રૂઝાવવામાં આ પટ્ટી ઘણું સાફ કામ કરે છે.

ચિત્તબ્રમ

(મુચ્છા, ખેંચતાણુ, આંચકી, હીસ્ટીરીઆ, વિગેરે)

૧ નાગરાદી ગુટીકા—સુંઠ, મરી, પીંપર, પીંપરીમુળ, સમ-
ભાગે લઘ ખાંડી વજ્રગાળ કરી ગોળમાં ગોળી ચણી ખેર જેવડી
વાળવી. બંને ત્રણ ત્રણ ગોળી ખાવાથી હાથ પગની નસો ખેચાઇ
વીંટ આવતી હોય તેમા આરામ આવે છે.

૨ નરથ ચુર્ણ--શીરોવ્યાધીમા આવી ગયેલ છે. સુધાડવાથી
દરેકમાં ફાયદો થાય છે.

૩ કપુર કાચલીઆદિ ગુટીકા—પીંપળાની કુંપળ. જવત્રી,
કપુરકાચલી, લવીંગ સમાન ભાગે મેળવી ગોળી ચણીખેર જેવડી
કરવી. દિવસમાં ૧ થી ૬ ગોળી આખા દિવસમા આપવાથી ઉપરના
તમામ દરદોમા ફાયદો થાય છે.

૪ હીસ્ટીરીઆ પીલ્સ—વાંદરાની હઘાર તથા કુતરાની
હગાર બાળી રાખ કરી પાણીમા ચણીખેર જેવડી ગોળી કરી આ-
પવાથી તેજ વખતે આરામ થઈ જાય છે તે પછી ફરી બનતા સુધી
આ દરદ ઉપડતું નથી.

૫ ચિત્ત બ્રમ માટે ખાસ-ખુરાસાની વજ, લવીંગ અકલ-
કરો, માલકાંકણી મધમા ગોળી ખેર જેવડી કરવી પ્રમાતમાં એક
આપવાથી જરૂર ફાયદો થાય છે. ખેરાક ગમે તે આપીએ છીએ.

૬ ચિત્તબ્રમ માટે નં ૨--સુંઠ, ગંધીલો વજ, માલકાંકણી
અજમે, ગોળ, કપુર કાચલી, સમાન ભાગ લઘ ખેર જેવડી ગોળી
કરવી. દરરોજ ૧ થી ૬ પાણીમાં આપવી.

૭ હિસ્ટેરીઆ પીલ્સ નં ૨—હીંગ તોલો ૦.૧૧, હીરાબોળ તોલો ૧ ગધોબેરને તોલો ૧ ગુંદરના પાણીમા ગોળી વાલ વાલની કરવી દિવસમાં ત્રણ આપવાથી ધગુજ ફાયદો થાય છે.

૮ વાઈ કેફરના માટે—બાળવામાં નહીં આવેલ માણસના માથાની ખોપરી લાવી તેને બરીક વાટી જે વખતે વાઈ કેફર આવે તે વખતે સુંઘાડવી. એક અગર બે વખત સુંઘાડવાથી ફરી આ દરદ ઉપડતું નથી.

૯ કડવા તુરીઆનો ગર તથા કડવી તુમડીનો ગર સમભાગે સર્ધ કારેલીના રસમા ગોળી વાળી આપત તથા તે રસનું ટીપું પણ નાકમા મુકવું તો વાઈ કેફર જરૂર મટે છે.

૧૦ નિર્ધુમ અગ્નિમાં કપુરનો નાસ આપવાથી પણ ફાયદો થાય છે.

કમળો-પાંડુ વિગેરે

૧ વજ્રક્ષ.૨—રાધેલો નવસાર, સુંઠ, મરી, પીંપર સમાન ભાગ સ્થ વસ્ત્રગાળ ચુર્ણ કરવું દરરોજ બે આની ભારથી પાવલી ભાર ગોળ અગર મધમા આપવાથી પાંડુ રોગમા ઘણો સારો ફાયદો થાય છે.

૨ પિત્તપીલ્સ—કળીચુનો કમાવેલો શેર ૦૧ તથા હળદર તોલો ૦૧ નાખી ચણા જેટલી ગોળી કરવી તે ગોળી કમળા વાળાને દરરોજ ૧ થી ૧૨ ગળાવવી તેથી પિત્ત કમળામા ઘણો ફાયદો થાય છે અર્થાત મરી જાય છે.

૩ કમવેલ કળીચુનો—દરરોજ ૧ થી ૩ વાલ બે રૂપિ-આભાર માખણ સાથે આપવાથી પિત્ત કમળામાં આરામ થાય છે.

૪ કાસીસ ભસ્મ—હીરાકસીને લાવી લીંબુના રસમાં ઘુંટી થોડા છાણામાં બટ્ટી કરવાથી લાલ ભસ્મ થાય છે તે માત્રા વાલ ૧ ગોળ અગર મધ સાથે આપવાથી પાંડુમાં ઘણો ફાયદો થાય છે.

૫ ત્રિક્ષણ ચુર્ણ—દરડેની છાલ, બહેડાની છાલ, આખળાં, ત્રણે સમાન ભાગ ખાંડી વસ્ત્રગાળ ચુર્ણ કરી દરરોજ ૦૧ તોલાથી ૦૧૧ તોલો સુધી સાકરમાં ફકાવવાથી પિત્ત રોગમાં આરામ કરે છે.

૬ મંડુર ભસ્મ—સો વરસના જુના લોઢાના કાટોડા લાવી ગોમુત્રમાં ઉકાળા પછી ખાંડી ગોમુત્રમાં જ ઘુંટી બન્ને તેટલી બટ્ટી કરવી જેથી સારી ભસ્મ તૈયાર થાય છે. ગોમુત્ર, છાશ ત્રિક્ષણનો ક્વાથ તેના પશુ પુટ અપાય છે. માત્રા વાલ ૧ થી ૨ આપવાથી ફાયદો થાય છે. ત્રીક્ષણ સાથે આપવાથી પાંડુ, તથા પિત્ત ક્રમળીના રોગોમાં સાફ કામ કરે છે.

દાંત રોગ

૧ લવીંગનું તેલ—તૈયાર લાવીએ છીએ. પોલમાં રતું પુમડું મુકીએ છીએ.

૨ દંતમંજન—અદામના ફાતરાંની રાખ તોલા ૫ ચાક તો. ૫, લવીંગ તોલો ૦૧, તજ તોલો ૦૧, કપુર તોલો ૦૧ ટંકલુ તોલો ૧ એક મેળવી તૈયાર કરવું. દાતની ખેરી દાતનાં પેદા ચેદ્યા હોય ત્યારે તથા દાતની આવરદા વધારવી હોય તો દરરોજ દાતે ધસવું.

૩ અશીણુની ગોળી—અશીણુ બે આની બાર લવીંગ તોલો એક મેળવી ગોળી કરવી. તે તે ગોળી દાંતના ફાતરામાં ભરાવવી.

૪ અમૃતબિંદુ—બનાવટ આગળ આવી ગઇ છે દાંતની પો-

લમાં રતું પુમડું મુકવાથી આરામ થાય છે.

૫ પેઘનકીલર--તેયાર લાવીએ છીએ. ચુંક; આફરે વિગેરેમા વાપરીએ છીએ તે દાંતના ફેતરમાં પુમડું પણ મુકીએછીએ.

૬ અવાળુ ઉપર--શેરી લોખાન ખાંડીને તેમાં જરા સોના-ગેરૂં રંગ માટે મેળવવો દાંતના અવાળુ ડુલ્યાં હોય ત્યારે રૂમા લપે-ટીને ડુલેલાં અવાળુ ઉપર દાખવું અગર દાઢમાં રાખવું તેથી ઘણી ઝડપથી અવાળુ સારા થાય છે. -

દાંતરસ--લાલ મરચા રા. ૦૧ બાર; અશીણુ એક આની બાર કપુર બે આનીબાર લઘ પાણીમા લસોટી રસ કરવો વછી તે ગોળી શીશીમા ભરી રાખવું જમણી બાજુના દાંતમા દુખાવો હોય તો કાખી બાજુના કાનમાં માત્ર બે ટીપા પાડવાં. કાખી બાજુ હોય તો જમણા કાનમા પાડવાં અને રૂમા ટીપું નાખી દાંતમાં ભરાવી રાખવું અત્યંતકારીક અસર કરે છે.

વીંછીની અકસીર દવા

૧ ટારટ્રીક એસીડ ૧ ઓંસ અને પોટાશ પરમેંગેનેશ એક ઓંસ બન્ને જુદી જુદી શીટીમાં રાખવાં, વીંછી કરડે તેના ડંખ ઉપર બંન્નેમાથી થોડું થોડું રતી રતી મુકી ઉપર પાણીનું એક ટીપું મુકવું ઉભૂરો આવી ડંખ નીકળી જાય છે તે આરામ આવીજાય છે.

પરચુરણુ દવા એ

૧ જુલાખ--હીંગળોક કાચો તોલો. ૧ નેપાળાનાં બી ફાલીને કાઢેલાં તોલો ૧ બંને મેળવી ખુબ ઘુંટી અંદર જરૂર પડે તો પાણીનાં એ ટીપાં નાખી બાજરીના દાણા જેવડી ગોળી વાળવી, જેટલી ગોળી

આપશો તેટલા ઝાડ થાય છે. ઘણો સરસ જીલામ છે. વાળવામાં ખીચડીને ધી ખવાય છે.

૨ ચાદી-અરીઠાની જાલને ખુબ ખાંડવી ખાડતાં ખાંડતા એની એળાએજ ગોળી વળે તેવી થાય એટલે ચણાની જેવડી ગોળા વાળવી ચાદી (ઉપદંશ) માં આ ગોળા ૧ થી ૪ દંડી સાથે આપવાથી અસાધ્ય ગરમી ચાદીનો રોગ મટે છે. ખોરાકમા-દહી, રોટલી, સાકર, ઘી, ખીજું ખાવું નહીં.

૩ જવર-કહુ શેકેલું-એળાઓ, લીએળાના મીંજ, ત્રણે સમાન ભાગલઈ વાટી ચણીએર જેવડી ગોળા વાળવી તેનું નામ નીમસેની ગુટીકા પિત્ત તથા વાયુના જવરમા ઘણો ફાયદો કરે છે. દરરોજ છ ગોળા સુધી આપી શકાય છે.

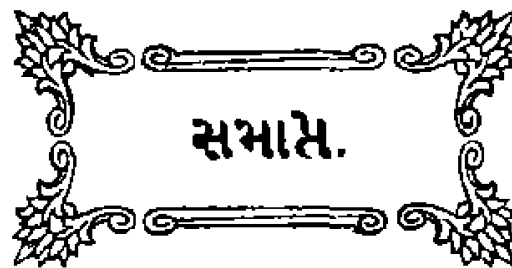
૪ વાતરોગ-બીલામાં, અજમે, ગોળ, તેલ, આંબલા સમ ભાગ મેળવી રા.એક ભારની ગોળા કરવી દહાંમા ખવરાવવી. ખાવામાં દંડી, રોટલી ખવરાવવાથી ગમે તેવા વાત રોગમાં ઉપદંશની વિકૃતીમા પણ સારો ફાયદો કરે છે. કોઈ માણસે બીલામા ખાધા હોય ને તેને કુટી નીકળેલ હોય તો તેને કેળા દહીં ભેગા કરી શરીરે ચોળવાથી તુરત ચળ આવતી બંધ થાય છે. થોડું ખવરાવવું ઉપલી કૃતિ કુટતી નથી બહુ રીતે ખાધાં હોય ને કુટ્યા હોય તો તે માટે ઉપાય આ છે.

૫ સંઘ્રહણી-ઝેરઢાચલા તથા મરી સમાનભાગ લઈ પાણીમાં વાટી મગ જેવડી ગોળાઓ કરવી દરરોગમાં પાચનશક્તિ વધારે છે ઝાડા બંધ કરે છે દરરોજ ગોળા ૧ થી ૬ અપાય છે. સંઘ્રહણી, અતિસારમા અપાય છે.

૬ સંગ્રહણી--હીંગળોક તો. ૧ વજનાગ તો. ૧ અરીણુ તો. ૧ કનકખીજ તો. ૧ ધંતુરાના પાનના રસમાં ગોળા બાજરીના દાણા જેવડી વાળવી ક્રમેક્રમે ૧ થી ૬ સુધી સંગ્રહણીમાં આપવામાં આવે છે. બોરાકમાં દુધ, છાસ, દંહી, પપૈયું-દાડમનો રસ, શેરડીનો રસ, નારંગીનો રસ મોસળીનો રસ વિગેરે અપાય છે. સંગ્રહણીનો ચોક્કસ અને સાચો ઉપાય છે. હજારો દરદીઓ આ દવાથી સારા થાય છે.

૭ ઝાડા—કોઈ કોડામાંથી દાણા કાઢી લીધા પછી જે ભાગ રહે તે બાળા રાખ કરી તેમાંથી વાલ ૧ થી ૨ સુધી છાસ અગર પાણી સાથે આપવાથી દાત આવતા બાળકને ઝાડા થાય છે. તે મટે છે તેમ મોટા બાળકને અતિસારમાં પણ ફાયદો થાય છે.

૮ કૃમિ-- વાવડીંગ, ઈંદ્રજવ, કંપીસો, પીતપાપડો ચાંદલીઓ, ફીરમાણી અજમોદ, ઝીણાં વાટી કપડે ચાળા વા. ૧ થી ૨ છાશમાં આપવાથી બાળકોના તથા મોટા બાળકને કૃમિ રોગ નાશ પામે છે.

દવે કેમીકલ વર્કસ અને આયુર્વેદિક ફાર્મસીની

સ્પેશીયલ બનાવટ-પેટન્ટ-દેશી દવાઓ

અમારી પેટન્ટ દવાઓ આજકાલ કરતા પંદર વીસ વર્ષથી લોકોના અનુભવમાં આવેલી છે, આ દવાઓ આયુર્વેદમાંથી શોધન કરી અમે ખાસ અનુભવ લઈ તેની સ્પેશીયલ બનાવટથી બનાવેલી છે. અને જોની લાખો માણસોએ વાપરી અજમાતી ખાત્રી કરી છે.

વૈદ્યો અને ડાક્ટરો અમારી પેટન્ટ દવાઓ વાપરે છે. વેપારીઓ જથાબંધ મંગાવી વેચે છે. એજ અમારી દવાઓની શ્રેષ્ઠતા છે.

દવે કેમીકલનું સીરપ ઓફ બ્રાહ્મી

બ્રાહ્મીનું શરબત—ગાંડપણ, હીસ્ટીરીઆ, વાધ અને ઉન્માદને મટાડનાર ઉત્તમ ઔષધ. મગજની અસ્થિરતા, હીસ્ટીરીઆ, વાધ, ફેફસ, ગાંડપણું મગજનું ચક્કી જવું. ચાદ્દાસ્ત ધટી જવી. ઉંધ ન આવવી વિગેરે દરદોમાં આ સીરપ રામબાણુ કામ કરે છે. કી. રૂ. ૧-૮-૦

ધાતુગત દોષો મટાડી શક્તિ આપનાર દવા

શુકલ—(રજીસ્ટર્ડ)

આ દવાથી શક્તિ આવે છે. ખાધું પચે છે, માથું ચઢેલું ઉતરે છે. પચીને સાફ દસ્તા થાય છે. ભુખ ઉઠે છે. ખાવા ઉપર રુચી વધે છે. પેસાળે કે સ્વપ્ને જતી ધાતુ અટકે છે. ખાસ મટે છે. અશક્તી કેડોનો દુઃખાવો, બરડો ફાટવો, માથું ચઢેલું એ દરદો મટાડી ધાતુગત અશક્તિ મટાડી શરીર, નીરોગી બળવાન અને પુષ્ટ બનાવે છે. ૬૦ ગોળાની ડબ્બી એકની કિંમત રૂ. ૨-૦-૦ ત્રણ ડબ્બીની કી. રૂ. ૫-૦-૦

દવે કેમીકલ વર્કસ--અમદાવાદ.

૨ ધી અમદાવાદ દવે કેમીકલ એન્ડ ફાર્માસ્યુટીકલ વર્કસની દવાઓ

શરીરનું લોહી સુધારી ગરમીને મટાડનાર

અમૃતપાન-(રજીસ્ટર્ડ)

શરીરે ગરમી નીકળવી, ખસ ફેલાવી, ગુમડાં; ચાંદા પાડવાં; મોં આવવું, લુપ્ત શરીર કાળું પડી જવું તપારો વિગેરે ગરમીના તમામ રોગ મટાડી લોહીને સુધારી નવું જીવન આપે છે. ઉપરાંત દમ; કફ, તથા પ્રમેહ, વા, સાંધા રહી જવા એ દરદો મટે છે ને શક્તિ આવે છે. બાટલી ૧ ની કીં રૂ. ૧-૦ ત્રણની કીં રૂ. ૨-૧૦-૦

વ્યાધિ હજાર પણ એ પદ્ય એક. માત્ર ખીસ્સામાંજ દવા ખાનું

અમૃતજીવન (રજીસ્ટર્ડ)

આ દવા શરીરમાં થતા અંદરના અને બહારના રોગોને માટે રામખાણુ ઉપાય છે. તેનાથી કોલેરા, ડિલેરી, ઝાડા, ચુંક, અજીર્ણ, અતિસાર હિસ્ટીરીઆ, નમગાઈ ફૂમીઆ, ખસ, ગુમડા, ગોળો ચઢવો, તાવ, દમ; દાંતનો દુખાવો, ઉંદરને હડકાયા કુતરાનું ઝેર, કંઠમાળ દાઝવું, વગેરે લગભગ તમામ દરદો જુદા જુદા અનુપાતથી મટે છે અને તેથી તેનો હાલ દરેક માણસ જામ લે છે. કીં. રૂ. ૧. ત્રણની કીં. રૂ. ૨-૧૦-૦ ગમે તેટલા વૈભવો અથવા ધન દોલત હોવા છતાં પણ જો

શરીરમાં શક્તિ નહિ હોય તો તે સર્વ સુખ નક મું છે

શક્તિ વર્ધક—ટોનીક પીલ્સ

આ દવાથી શરીરમાં શક્તિ આવે છે. ફાટ, ચુસ, કળતર; અશક્તિ, હાફ ચઢવો, કમર દુખવી મટે છે, મગજે ઠંડક આપે છે. અને શરીરમાં નવી શક્તિ ઉત્પન્ન કરે છે. ધાતુગત દોષો મટાડી, ખરું પુરુષત્વ બક્ષે છે. પેશાબ, કે સ્વપ્ને કે કોઈ પણ રસ્તેથી ધાતુનું જવું બંધ કરી ધાતુને ઘટ કરી વધારે છે. ઘણા માણસોએ તેનો લાભ મેળવી જીવવાની, નવું બળ અને નવા ઉત્સાહને મેળવ્યો છે, કીં. રૂ. ૧, ત્રણની કીં રૂ. ૨-૧૦.

દવે કેમીકલ વર્કસ--અમદાવાદ.

ધી અમદાવાદ દવે આયુર્વેદીક શર્મસી

૬

આળકોને ભણવામાં હોંશિયાર, ચાલાક બુદ્ધિમાન કરવા હોય તો

મેમોરાઇન [રજીસ્ટર્ડ]

નાના આળકોને નાનપણથીજ આ દવાનું સેવન કરાવ્યાથી તેમની બુદ્ધિ અને ચાદ્દાસ્તી વધે છે. અથરા વિષયો સહેલથી શીખી શકેછે; તેમનું મગજ ઠંડુ રહી જ્ઞાનશક્તિઓ ખીલે છે. ગણિતના અથરા વિષયમાં મન પરાવી શકે છે, અથરા વિષયો સહેજવારમાં વગર ગોખ-ણપટ્ટીએ યાદ રહી જશે, કી. ૩. ૨) ત્રણની કી. ૩. ૫)

તવનો સર્વોત્તમ ઉપાય.

જવર કેસરી—(રજીસ્ટર્ડ)

આ દવા પીવાથી ગમે તેવા તાવ, મેલેરીયા, ટાઈફો. ચોથીયો, ન ઉતરતો; રોજને એકાતરીયો તાવ બરોળમટી જાય છે. દરેક જણે એકેક બાટલી ઘરમાં રાખી મુકવી જોઈએ કી, ૩, ૧-૮-૦ ત્રણની કી. ૩. ૨-૧૦-૦

દમ રોગનિવારણ ગુટિકા

આ દવાથી જુના દમના રોગો મટેછે, તેનો ઉપયોગ કરવાથી શ્વાસ નિયમસર ચાલે છે, ફેફસાને તંદુરસ્ત બતાવેછે અને શ્વાસ કે ઉધરસ ચઢતી બંધ થાયછે, દમ મટેછે. ખવાયછે, દસ્ત ખુલાસે થાયછે, ને ખાધું પચે છે, તેની કી. ૩. ૨) અનુપાનની કી. મત ૩. ૨)

પ્રમેહ નિવારણ પીલ્સ

આ દવા વાપરવાથી પ્રમેહનો રોગ, મધુપ્રમેહ, પેસાએ અગન બળતી, ધાતુ જતી, મીઠો કે સાકનીયો મધુપ્રમેહ, કોઈ પણ પ્રકારનો પરમીયો; કે મધુપ્રમેહ મટેછે. તેનાથી ઘણા માણસોને પ્રમેહનો રોગ મટ્યો છે. કી. એકની કી. મત ૩. ૨) અનુપાનના ડાઝની કી. ૩. ૨.

દવે કેમીકલ વર્ક્સ—અમદાવાદ.

૪ ધી અમદાવાદ દવે કેમીકલ એન્ડ ફાર્માસ્યુટીકલ વર્ક્સ

હરસ નાશક ગુટિકા (અજમાવેલી)

આ દવા ગમે તેટલી લાગી મુદતના હરસ હશે, લોહી પડતું હશે કે સુકા હશે તે મટશે, દુઝતા હરસ હશે અને લોહી પડતું હશે તેતો જલ્દીથી મટી જશે આ દવા હરસ ઉપર ઘણી ગુણુકારી છે, ડબ્બી ૧ની કીં. ૩.૨) અનુપાનના ડબ્બાની કીં. ૩.૨) આ દવા અનુપાનન ડબ્બા સાથે ખાવાથી એકદમ વધુ લાભ કરેછે, સાથે ચોપડવાનો મલમ ૩. ૧ નો મફત મળશે

હીસ્ટીરીઆહર પીલ્સ

આ દવાથી સ્ત્રીઓને જુવાનવયમા થતો હીસ્ટીરીઆ ચઢવો પછાડ આવે, બેમાન થઇ મોઢે શીણુ આવે. હાથ પગ ઘસે, કેટલીક સ્ત્રીઓ ધુણે ને લવરી કરે. વિ ગમે તેવો જુનો હીસ્ટીરીઆ, વાછ, મુઝા, અને ફેફડાં મટેછે. એકવાર વાપરવા ખાસ બલામણુછે. કીં.૩ ૨ અનુપાનની કીં, ૨ ૨ મળી ૩ ૪ થશે. સુધવાની ડબ્બી ૩ ૧ ની મફત મળશે.

ક્ષય હર પીલ્સ

આ દવાથી ક્ષય મટે છે. સુકી ઉધરસ અને જીર્ણુ તાવ મટે છે. અને કકડીને લુખ લાગે છે. શરીર ગળવું બંધ પડે છે. અને શક્તિ આવે છે. તેની એક ડબ્બીની કીં ૩૨ અનુપાનના ડબ્બાની કીં ૩ ૨)

જવરહર પીલ્સ-તાવની ગોળીઓ.

ગમે તેવો ન ઉતરતો ૮ વ, રોજીઓ, એકાંતરીઓ, ચોથીઓ, ટાઢીઓ જીર્ણુ જવર, વિષમજવર, મે ૧ગીઆ, ટાઈફાઈડ, હન્ડલ્યુએન્ઝા વીગેરે ગમે તેવો તાવ માત્ર ૨૪ કલાકમાંજ ઉતરે છે. કોઇ પણ તાવ માટે અતિ ઉત્તમ દવા છે. કી. ૩. ૧) ત્રણની કીં ૨. ૨-૧૦-૦

દવે કેમીકલ વર્ક્સ-અમદાવાદ.

વિસ્ફોટક નીવારણ પીલ્સ.

વીસ્ફોટક, મસા અને ચાદી ઉપર ધણીજ ગુણકારક દવા છે. શરીરે ગરમી પુટી નીકળતી, ચાંદી પડતી, હાથે પગે કે શરીરે ચકામા પડી જવાં, ચગેરે તમામ પ્રકારની ગરમી આ દવાથી તુરતજ મટે છે. તેનાથી કોહી સુધરશે ડબ્બી ૧ ની કીં ૩. ૨ અનુપાતની કીં ૩ ૨]

બરેણની ગોળીઓ- આ દવાથી બરેણ, પાહુરોગ શરીર પીળું પડી જમ ઘોળા પુણી જેવું થવું, કમળો, કમળા કલેજમાં થયેલો કોહીનો જમાવ મંદાગ્નિ ને કલેજના બીજા રોગો તથા હાથ પગને થેટના સોજા મટે છે. ડબ્બી ૧ ની કીં ૨. ૧)

નેત્રકુંડલુર પીલ્સ

આખમા પડેલું ફુલ, છાંખ, છારી, પડળ, પરવાળાં રતાંધળાપણું અને મોતીઓ પડ્યો હોય તોતે વગર વાટ કાપે આ ગોળીઓ આજવાથી મટે છે. આખના કોષપણુ રોગ, ખીલ, પડવા, આખ દુખવી; પાંપણો ગળા જવી વિગેરે વ્યાધિ આ દવાથી મટે છે. કી મત ૩. ૧-૦-૦

ઉધરસ નીવારણ પીલ્સ

આ દવાથી ઉધરસ એક જ દિવસમાં મટે છે. તેથી ખાસી; ઉધરસ, કફ પડતો હોય, ધણી દવા કરવાથી ન મટતું હોય તો જરૂર આ દવા વાપરી ખાત્રો કરો, કીં. ૩. ૧)

વાતહર પીલ્સ

ગમે તેવો વા, સંધિવા, પક્ષાઘાત, લકવો હાથપગનું રહી જવું. ફાટ-ચુસ, શુળો ભોંકાવી, કહેડો રહી જતી, વિગેરે અનેક પ્રકારના વાના રોગો આ દવાથી મટે છે. ડબ્બી ૧ ની કીં. ૩. ૨) અનુપાતની કીં. ૩. ૨) ચોપડવાની તેલની બા. ૧ ની કીં. ૩. ૧)

દેવે કેમીકલ વર્કસ-અમદાવાદ.

૬ ધી અમદાવાદ દવે કેમીકલ એન્ડ ફાર્માસ્યુટીકલ વર્કસની દવાઓ

રાજવંશી યાદુતિ

ધાતુગત તમામ રોગો મટાડી ખરું પુરુષાતન અને શક્તિ આપી ધાતુનો વધારો કરી નસોની શિથીલતા મટાડવામાં આ દવા સર્વોત્તમ છે. ધણુએ અજમાયશ કરી છે. ડબ્બીની કી.૩. ૫)

સંઘ્રહણી પીલસ—સંઘ્રહણી અને ઝાડા, ખાધું ન પચવું, વારંવાર ઝાડા થવા, શરીર સુકાઈ જવું, પાણી લાગવું અને અનેક ઝાડાસંબંધી દરદોને આ દવા મટાડે છે, તેનાથી અન્ન ખવાશે, ભુખ લાગશે પચીને દસ્ત સાફ થશે, શરીરમાં લોહી અને શક્તિ વધશે તે ઝાડા મટશે. ખાસ અજમાવી જોવા લલામણુ છે. કી.૩.૨, અનુપાતનના ડબ્બાની કી.૩ ૨.

અશ્મીભુનાશક ગુટ્ટી—અશ્મીભુઓને આ દવા એક માસ ખાવાથી અશ્મીભુ છોડાવે છે ફરી વાર કે અશ્મીભુ ખાવાની જરૂર રહેતી નથી; અશ્મીભુના પૈસા ખરબાદ કરી શરીરને નુકશાન કરવા ઈચ્છતા મનુષ્યોએ જરૂર આ દવા વાપરવી. અશ્મીભુ છોડવા લલામણુ છે. ડબ્બી ૧ની કી.૩.૨

જયગુટિકા—આ દવાથી જે સ્ત્રીઓને ઝડતુઆવ-અટકાવ ન આવતો હોય અટકાવ જે ત્રણ મહીના ચઢી જતો હોય તેને અટકાવ આવે છે; અનિયમીત અટકાવ આવતો હોય અને તે વખતે પેદામાં દુઃખ થતું હોય તેને મટાડી નિયમસર અટકાવ લાવે છે અને રતુની પીડા મટાડે છે. કી. ૩. ૧

ભુખ લગાડી ખાધું પચાવનાર દત્ત સાફ લાવનાર

આનંદવટી—આ દવાથી કકડીને ભૂખ લાગે છે, ખાધેલું પાચન થાય છે અને નિયમસર દસ્ત આવે છે. પેટના વાયુને તેમ ગડગડાટને મટાડે છે, ખાવા ઉપર રૂચી થાય છે, અછરણુ મટાડે છે. ખરાબ ઓડકાર આવતા નથી અને મ્હોને સ્વાદિષ્ટ બનાવે છે. દરેક માણસે હંમેશાં એક ડબ્બી પાસે રાખવી જ નોંધવું. કી. ૩. ૧)

દવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

ધી અમદાવાદ દવે આયુર્વેદીક ફાર્મસીની દવાઓ

૭

કેલેરા પીલ્સ

ગમે તેવો કેલેરા, ઝાડો, ઉલટી અને ગોટલા ચઢતા હોય, માતાનું થયું હોય તેને આ દવા તુરત મટાડે છે. કીં. રૂ. ૧)

પેનહુરબામ—આ બામ ચોપડવાથી-માથાનો દુઃખાવો, વા, ચરકા, કળતર, સંધિવા તરતજ મટે છે. કીં ૦-૮-૦ ત્રણની કીં. રૂ. ૧।

બાલનાશક પાણીડર—આ પાવડર પાણી સાથે મેળવી વાળ હિપર લગાડવાથી તરત વાળ ખરી પડેછે. લાલ કે બળતરા બળતીનથી. વાળ ઘણી લાખી મુદત સુધી ઉગતા નથી. ચામડી નરમ ને સુંવાળી રહે છે. કીં ૦-૮-૦ ત્રણ ડખીની કીં ૨ ૧।

જીલાખની ગેળી—આ ગોળીથી ગળામા લાલ કે ગરધરી બળતીનથી. પેટમાં વીણા ચુંટા થતા નથી અને બેચેની વગર જોટલી ગોળા ખાય તેથી બમણા જીલાખ થાયછે. અને મળ સાફ થાયછે. ડખી ૧ની કીં ૩ ૦।

માથાનો પાવડર - ચપટી સુંઘવાથી ગમે તેવું માથું ચઢ્યું હોય છે. તો તે અને આદાશીશી વીગેરે પણ મટી જાય છે. કીં. ૦-૮-૦

ખરજવાનો મલમ—ગમે તેવું સુકું કે લીલુ ખરજવું ગમે તેટલું જીતું હશે તો પણ તે તથા હાડગંબીર આ દવાથી મટે છે. ખરજવાની દવા કરી કરીને થાકેલા હોય તેમને અજમાવવા બલામણુ છે. ડખી ૧ ની કીં. ૦।

આઇડોપ્સ—આ દવાના આખમાં ટીપાં નાંખવાથી દુઃખવા આવેલી આંખોને આ દવા એકજ દિવસમાં મટાડેજ. આખની બળતરા, ઝાખ, અને દુઃખાવો મટાડી તેજ વધારે છે. કીં. રૂ. ૧-૦-૦

દવે કેમીકલ વેર્કસ--અમદાવાદ.

૮ ધી અમદાવાદ દવે કેમીકલ એન્ડ ફાર્માસ્યુટીકલ વર્ક્સ

ઝાડાને મરડાની ગોળી--ઝાડા ને મરડો આ ગોળીઓથી મટે છે, મમે તો લોહી કે ૫૩ ઝાડે પડતુ હશે કે પાતળા ઝાડા થતા હશે તોપણ આ દવાથી મટે છે ૩. ૦।

દિલપસંદ વોટર--આ સુગંધીદાર વોટર મુખપર લગાડવાથી મોં ઉપરના ખીલ,ડાઘા; કરોળીઆ વિગેરે મટાડેછે. અને મુખની કાળાશ્મ મટાડી ખુબસુરત લાલશ આપેછે. કીં ૩૦। ત્રણ બાટલીની કીં. ૦-૮-૦

સુખશાંતી લેપ--ગમેતેવું ગડગુમડ ભરતીંગળ થતું હોય ને રૂઝ ન આવતી હોય તો આ મલમથી તરતજ રૂઝ આવે છે ૩. ૦।

નપુષકત્વ રિલેપ--આ લેપ લગાડવાથી નસો સતેજ થાયછે અને ધાતુની નબળાઇ મટાડી બળવાન બનાવે છે ડબ્બીની કીં ૩. ૩-૦-૦

દવેતું દંતમંજન-- દાંત દુઃખતા હોય હાલતા હોય દાંતમાં સથુકા નાંખતા હેય અવાળુ દુલ્હુ હોય અને દાંત વહેલા પડી જતા હોય તો આ દંતમંજન દાંતથી કચ્છી વખતે દાંતે ધસવાથી દાંતનાં તમામ દરદો, સથુકા દાંતનું હાલવુ,દાંતની દુર્ગંધી મટાડે છે દાંત સ્વચ્છ ને મજબુત બને છે. અને અવાળાં મટાડી દાંતને મજબુત કરે છે. કીં ૦।

સાત્રા મોતીનો સુરમો--આંખનાં દુલ, છારી, રતાંધળાપણું, ખીલ અને ગરમી મટાડી આંખનું તેજ વધારેછે.તો ૧ની કીં ૩ ૧)

મોતીનો સફેદ સુરમો--આખે થંડક આપેછે તો. ૧ની કીં ૩.૨

ચોખ્ખું મધ--બાટલી ૧ ની કીં. ૩. ૦।।

આંખનાં મુરખ્ખો-- મગજ અને આખે થંડક આપનાર અને ઉત્તમ છે. કીં ૩. ૧।

દવે કેમીકલ વર્ક્સ અને દવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી

રીચીરોડ - અમદાવાદ.

ધી અમદાવાદ દવે કેમીકલ એન્ડ ફાર્માસ્યુટિકલ વર્કસ

તથા

દવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી અને શ્રી ભાગ્યેહય પ્રિન્ટિંગ પ્રેસના
માલીક વૈદ્ય જેઠાલાલ દેવશંકર દવેકૃત લોકપ્રિય વૈદકનાં પુસ્તકો

શ્રી ચરકસંહિતા.

મૂળસંહિત ગુજરાતી ભાષાંતર-પ્રથમ ભાગ. કીંમત રૂ. ૫-૦
જેમાંથી અનેક ગ્રંથો ઉત્પન્ન થયા છે. તેમાં એવી નવી જુની શોધો
અને દવાઓ છે કે જે આપણે જાણતા ન હોવાથી, ઘણી પાશ્વિ-
આત્ય શોધોથી અંજાઈએ છીએ. પરંતુ હાલની તેવા ઘણી શોધોને
આ પુસ્તકમાં સમાવેશ થઈ જાય છે. દરેક ડોક્ટર હકીમ અને
વૈદોએ આ પુસ્તક રાખવું કીં. રૂ. ૫-૦

ઘરનો વૈદ- આ એક ઉત્તમ વૈદકનું પુસ્તક છે. જેના દશ ભાગ
છે. તેમાં લગભગ ૫૪) પ્રકરણો છે. કીં રૂ. ૩.૦-૧૨

વૈદ યાને વૈદક ભાગ ૧ લો અને ૨ જો.

આ પુસ્તકના પહેલા ભાગમાં તમામ રોગ મટે એવાં ઓષ્ધો
અને વનસ્પતિશાસ્ત્ર આપવામાં આવ્યાં છે. બીજા ભાગમાં દરેક
ધાતુ તથા વિષનું શોધન કરી ભસ્મો બનાવવાની રીત તથા તેની
માત્રાઓ રસો વીગેરે છે. બન્ને ભાગની કીંમત રૂ. ૧-૮-૦

દેશીવૈદ્ય- હિંદુસ્તાનમાં પ્રખ્યાત વૈદો જે જે દવાઓ બનાવી
વાપરે છે, તમામ ફાર્મસીઓ જે જે દવાઓ બનાવે
છે તે સઘળી દવાઓની બનાવટ આ પુસ્તકમાં આપેલી છે. કીં. રૂ. ૧

વિનોદયન્દ્ર- એક અતિ રસમય અને બોધક વાર્તા છે. આ પુસ્તકમાં
સત્યનો જય અને અસત્યનો ક્ષય છે. કીં. રૂ. ૧-૦

શ્રી ભાગ્યેહય ઓફીસ, રીચીરોડ-અમદાવાદ.

વૈદ્ય જેઠાલાલ દેવશંકર દવે રચીત પુસ્તકો

ધનપ્રાપ્તિના માર્ગો

અને

હુન્નર ઉદ્યોગ વ્યાપાર શિક્ષક

જેમાં ધનવાન થઇ શકાય તેવા હુન્નરો હુન્નર ઉદ્યોગના. ખેતીવાડીના; વૈદકના પ્રયોગો, વ્યાપારી શિક્ષણ, દેશપરદેશમાં બનતી વસ્તુઓની માહિતી દેશપરદેશના વ્યાપારીઓની ડીરેક્ટરી વિગેરે વિષયો છે. ભાગ ૧૫ ભેગા છે. પાન ૬૫૦ કાંમત રૂ. ૮-૦ આ પુસ્તકમાં આવેલા પ્રયોગોમાંથી માત્ર એક જ પ્રયોગ સિદ્ધ કરી લેવાથી હુન્નરો રૂપીયા કમાઇ શકાય છે.

ભૂત ભવિષ્ય અને વર્તમાન કાળની વાત જાણવી હોય તે

ભવિષ્યવેત્તા (ચોથી આવૃત્તિ)

યાને ભવિષ્ય જાણવાની વિદ્યા--જે પુસ્તક ઉપરથી દરેક માણસ ભવિષ્યમાં શું બનશે તે જોઈ અને જાણી શકશે. તેમાં જ્યોતિષશાસ્ત્ર, રમણશાસ્ત્ર, સ્વરોદય શાસ્ત્ર, જન્મોત્તરી બનાવવાની રીત; તે જોવાની રીત વીગેરે; ભાગ્યોદય, દાસપણું, બાંધખાતું, રોગ, સ્ત્રીસુખ, લગ્નતું સુખ, પ્રજાતું સુખ; જીવંતીતું, શરીરતું સુખ, અકસ્માત ધનપ્રાપ્તિ; રાજ્યલક્ષ્મી, વાહનતું, મકાનતું, વિદ્યાતું, સુખ-દુઃખ ક્યારે અને વિગેરે જોવાની રીત. ધંધામા લાભ થશે કે કેમ, વગેરે ભવિષ્યની વાત જોવાની રીત. કી. રૂ. ૫) અનેક અભીપ્રાયો રખ્યા છે. જુજ નકલો છે આજેજ મંગાવો.

વહુ ઠકુરાણી—અરવિ દ્વાય ટાંગોરકૃત સ્ત્રીઉપયોગી અત્યુત્તમ બોધક અને રસીક નવલકથા, કી. રૂ. ૧-૮

ભાગ્યોદય ઑફીસ, રીચીરોડ—અમદાવાદ.

વૈદ્ય જેઠાલાલ દેવશંકર દવે રચીત પુસ્તકો
પાંચસો રૂપીયા ખર્ચતાં ન મળે તે પુસ્તક
માત્ર રૂ. ૧૫ માં જ

કાયદાનો શોક્ષક (ચોથી આવૃત્તિ)

જેની અંદર નીચે પ્રમાણે ફેજદારી રેવન્યુ, અને દીવાની-૧૨૪ કાયદાઓ આપેલા છે. જેની હજારો નકલો થોડાજ વખતમાં ખપી ગઈ છે. કાયદાનું જ્ઞાન દરેક માણસે મેળવવું જોઈએ. આ પુસ્તકને માટે કલેક્ટરગેઢાધિકારી જરૂરને, સેસન જરૂરને, માજિસ્ટ્રેટો, દીવાનો, સરસુખા, વીગેરે અનેક વીદ્વાનોના હજારો અભિપ્રાયો મળ્યા છે કો-રૂ. ૧૫—૦—૦ છે.

ફેજદારી કાયદા—ક્રીમીનલ પ્રોસીજરકોડ ટીકા સાથે. ઇન્ડિઅન પ્રીનલ કોડ ટીકા સાથે, ડિસ્પીકટ પોલીસએક્ટ; ડબ્બા એક્ટ, રેલ્વેનો એક્ટ, આબકારી એક્ટ, મ્યુનીસીપલ એક્ટ, પુરાવાનો કાયદો; કંપનીનો એક્ટ વીગેરે.

દીવાની કોર્ટના કાયદાઓ સીવી પ્રોસીજરકોડ (પુરેપુરો) મુદતનો કાયદો, હિંદુ લોન્કરારનો કાયદો, મુસલમાની સરેહ; કોર્ટશીનો એક્ટ, સ્ટામ્પ; ડ્યુટીનો કાયદો, પારસીઓના વારસાનો કાયદો. દસ્તાવેજોના નમુના, ફેજદારી અને દીવાની કોર્ટની અરજીઓના નમુના.

રેવન્યુ યાને મુલકી કાયદાઓ—લેન્ડ રેવન્યુ કોડ, (પુરેપુરો અગત્યની નોટ સાથે) મામલતદારોની કોર્ટનો એક્ટ, નરવાનો કાયદો, તાલુદારોનો કાયદો વીગેરે.

આ પુસ્તકમાં આપેલા કાયદા છુટા છુટા ખરીદનાથી બચે. હિપરાંત રૂપીયા ખર્ચ થાય તેમ છે, નવી આવૃત્તિની કીંમત માત્ર રૂ. ૧૫—૦—૦

શ્રી લાગ્યોદય ઓપ્રીસ, રીચીરોડ--અમદાવાદ.

વૈદ્ય જોડાલાલ દેવશંકર દવે રચીત પુસ્તકો
હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રા. [સચિત્ર.]

અને મુસાફરીના લોભીઓ. (બીજી આવૃત્તિ)

આ પુસ્તક હમણાજ બહાર પડ્યું છે, તેની અંદર હિંદુસ્તાનમાં આવેલાં હિન્દુ, મુસલમાન જૈનો, વિગેરેનાં યાત્રાઓનાં સ્થળો, ત્યાં કયે કયે રસ્તે જવાય છે તે, ત્યાં દર્શન કરવાનાં મંદિરો વીગેરે, તેનું શાસ્ત્ર પ્રમાણેનું મહાત્મ્ય; એતિહાસીક માહિતી, બીજાં જોવા લાયક સ્થળો, ત્યાંની વેપારની કંઈ કંઈ વસ્તુઓ દેશાવર જાય છે. વીગેરે ઉપયોગી હકીકત આપેલી છે. જેની અંદર આબુરોડ, અંબાજી, અજમેર, પુષ્કરતીર્થ, હોંગગાજ માતા, ઉંપુર, જોધપુર, બીકાનેર, જેસલમીર, શ્રીનાથદ્વારા, ડાંકગેલી, ઉજ્જન, ઓંકારેશ્વર, ઇંદોર, મથૂરા, આગ્રા, દીલ્લી હરદ્વાર, લાહોર, અમૃતસર, પંજાબ, ખદ્રીદારનાથ, શ્રીનગર-કાશ્મીર, લખનો, અયોધ્યા, કાશી, ગયા, શ્રીસમેતશિખર, વૈજનાથ મહાદેવ, કલકત્તા, જમનાથપુરી, મદ્રાસ, શ્રી સેતબંધુરામેશ્વર, શ્રીરંગજી, શીવકાંચી વિઘ્નેશ્વરી, સક્ષીગોપાળ, કોચીન, હુબલી, નાસિક, ત્રંબક, પુના; મુંબાઈ, ત્રાવણકોર, શુક્લતીર્થ, ડાકોર, દ્વારકા, પ્રભાસપાટણ, ગીરનારપર્વત, પાલીતાણા વિ. યાત્રાનાં સ્થળોનું વર્ણન, ત્યાં શું શું યાત્રા કરવાનું ધામ છે, શું જોવા લાયક જગ્યાઓ છે વેપારની કંઈ કંઈ ચીજો છે. ત્યાં ઉતરવાની શી વ્યવસ્થા છે, ગાડી કયાં બદલાય છે વીગેરે ઉપયોગી સંપૂર્ણ માહિતીને આ પુસ્તકમાં સમાવેશ છે. જડા ગ્લેઝ કાગળ. પાકું પુઠું પૃષ્ઠ ૮૫૦ કી. ૩. ૭)

પરશીયન નાઈટસ અરેબીયન નાઈટસ જેવીજરસીક અને બોલક વાર્તાઓ આ પુસ્તકમાં છે.
કીંમત રૂ. ૧૧૧ બાળ્યોય ઓફીસ—અમદાવાદ.

વૈદ્ય જેઠાલાલ દેવશંકર દવે રચીત પુસ્તકે।
 વગર મુડીએ અને વગર મહેનતે ધનવાન થવું હોય તો મંગાવો-
ધનવાન [ચોથી આવૃત્તિ.]

જો તમે ઘણા ઘણા ધંધા કરવા છતાં પણ દમડી દેખતા ન હો, થેપાર ધંધા કે ખીજા ઉદ્યોગમાં ધારેલો લાભ ન થતો હોય, ખેતીમાં વીસ પચીસ ઘણું પકવવાની દૃષ્ટિ હોય, હુન્નરકળાનું સર્વોત્તમ જ્ઞાન મેળવી કળાકુશળ બનવું હોય, કે છ પણ ધંધાની સાથે હજારો રૂપીયા સહેલાઈથી કમાઈ શકાય એવી શોધોને શીખવાની દૃષ્ટિ હોય, અને આજ જન્મમાં લાખો અને કરોડો ધનના સ્વાદ બનવું હોય તો આજે જ આ પુસ્તક મંગાવી ઉપયોગ કરજો. આ પુસ્તકના ઉપયોગીપણાનાં હજારો સરટીરીક્ટો મળ્યાં છે. તેની અદર તેર લાગમાં અને ૧૬૦ પ્રકરણોમાં તમામ પ્રકારના જ્ઞાનનો શોધનો અને કળાઓનો ક્રમવાર સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. કી. રૂ. ૧૦
 દરેક ધર્મના અનુબંધને ઉપયોગી, બાળકથી વૃદ્ધ સર્વને વાંચી મનન કરવા યોગ્ય ઉપયોગી પુસ્તક.

સ્વધર્મનિષ્ઠ દૈવીજીવન

અથવા ધર્મસંસ્થાપક મહાપુરુષોનાં જીવનવૃત્તા.

આ ઉપયોગી પુસ્તક તૈયાર છે. તેની અદર હીંદુ, જૈન, પારસી અને મુસલમાન સર્વ ધર્મોનું રહસ્ય, તે તે ધર્મના ધર્મ સંસ્થાપક મહાપુરુષોના જીવન વૃત્તાંતો, દરેક માણસ પોત પોતાના ધર્મનું શીક્ષણ મેળવી, ધર્મને આચારમાં ઉતારી સ્વધર્મનિષ્ઠ દૈવીજીવન શી રીતે ગાળી શકે, સંસારમાં ઉચ્ચ જીવન ગાળી આદર્શમય ચારીત્ર્યશીલ 'શી રીતે' બને તેવાં અનેક વૃત્તાંતોનો અને ૧૫૦ ઉપરાંત મહા પુરુષોનાં જીવનચરિત્રોનો સમાવેશ છે. પાકું પુકું પાન ૭૬૦ ઉપર ૩૬ દગદાર કીમત રૂ. ૧-૦-૦.
 લાગ્યોદય ઓફીસ-અમદાવાદ.

વૈદ્ય જોઠાલાલ દેવશંકર દવે રચીત પુસ્તકો

ત્રિકાળદર્શક દર્પણ અને પ્રેતાવાહન વિદ્યા

અથવા ચમત્કારીક ગુપ્ત વિદ્યાઓનો ભંડાર.

ત્રીજી આવૃત્તિ.

આ પુસ્તક હમણા જ બહાર પાડ્યું છે. જેની અંદર મેસ્મે-
રીઝમ અને હિપ્નોઝમ વિદ્યા, યોગવિદ્યા, ત્રિકાળદર્શક દર્પણ
અને ત્રિકાળ દર્શક આયના બનાવવાની વિદ્યા-દર્પણ બનાવવાની
દવા અને તે જોવાની રીત, પ્રેતાવાહન વિદ્યા, પેન્સ્યેટ બનાવવું,
વશીકરણ વિદ્યા. કોકશાસ્ત્ર રતીશાસ્ત્ર અને કામશાસ્ત્ર સ્ત્રીઓની
મુખસુરતીનું ખર્ચું રહસ્ય.

મંત્રવિદ્યા વશીકરણનો, લક્ષ્મીપ્રાપ્તિનો, વિગેરે અનેક મંત્રો

યંત્રવિદ્યા - જેમાં કબ્રનીવારક, વશીકરણ, આકર્ષણ; સુખપ્ર-
સવનો એકવીસો યંત્ર-ચીસોયંત્ર, કાર્યસિદ્ધનો યંત્ર વિગેરે.

તંત્રવિદ્યા—ઈદ્રજાળ અને જાદુઈ પ્રયોગો ચમત્કારીક પ્રયોગોનો
સંગ્રહ હિપ્નોટીઝમથી અનેક રોગો મટાડવા; હજારો વ્યાધી માત્ર
પાણીથી મટાડવાની વિદ્યા થોટ રીડીંગ વગેરે અનેક ઉપયોગી પ્રયો-
ગોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ છે. તેમાંનો એકજ પ્રયોગ સિદ્ધ કરવાથી
હજારો રૂપિયા મેળવી શકાય છે. કીંમત રૂ. ૫

શ્રીમદ્ શંકરાચાર્ય અને શંકરદિગ્વિજય

શ્રી આદ્યશંકરાચાર્યનું વિરતૂત જીવનચરિત્ર, જેમાં-શ્રી શંકરા-
ચાર્યે દરેલા દિગ્વિજયની વીસ્તારસહીત હકીકત આપેલી છે. કીં.રૂ. ૩.૪)

સુખી દંપત્તિ—અને જ્યાદેવીની આત્મકથા—આ પુસ્તકમાં સ્ત્રી
દંપતિને ૫૩૦ ત્રાસ, પતિપત્નીની ફરજો, વિગેરે વર્ણવેલ છે. કીં.રૂ. ૧-૦

શ્રી ભાગ્યોદય ઓફીસ, રીચીરોડ-અમદાવાદ.

વૈદ્ય જેઠાલાલ દેવશંકર દવે રચીત પુસ્તકો

સ્ત્રીહિતશિક્ષક.

અને ચન્દ્રકાંતાની આત્મકથા (બીજી આવૃત્તિ) સચિત્ર
આ પુસ્તકમાં લગભગ ત્રીસ ઉપરાંત પ્રકરણોમાં સ્ત્રીઓની
મહત્તા, પત્નીનો પતી પ્રત્યેનો ધર્મ, પતિની પત્ની પ્રત્યેની ફરજ,
અતિવ્રતપણું શી રીતે પાળવું. સ્ત્રીઓનો ધરકારમાન, સ્ત્રીઓની
જવાબદારી; સંકટ વખતે પતિને સહાય કેવી રીતે કરવી; સતી સ્ત્રી-
ઓનું જીવન, સ્ત્રીઓનું ગૃહીણીપદ; સ્ત્રીઓનું સ્વર્ગીય સુખ શી રીતે
મળે. સ્ત્રી પુરુષના ધર્મ, સ્ત્રીઓનું શીયળવ્રત. વિધવા જીવના
ધર્મ, સ્ત્રીઓનું દેશ્વરપરાયણું જીવન, સ્ત્રીઓ એ પતિની અર્ધજના
છે. સંસારમાં સ્ત્રીઓની પદ્ધતિ સ્ત્રીઓના ઉત્તમ આચાર વિચાર,
સ્ત્રીરોગ ચિકિત્સા, બાળકોને કેવી રીતે કેળવવા, બાળકોની દવાઓ
વિગેરે ૬૧ પ્રકરણો ઉપરાંત, લગભગ ૨૦૦ ઉપરાંત સતી સ્ત્રીઓને
મહાન પુરુષોના જીવનચરિત્રો છે. કી. રૂ. ૪-૦-૦

ગૃહીણી રત્નમાળા—અને કુમ્હિનીની આત્મકથા (બીજી
આવૃત્તિ) આ પુસ્તકમાં સ્ત્રી ઉપયોગી
૨૫ પ્રકરણો છે. જે વાર્તારૂપે રસીક બાળામાં છે, જેમાં પતિ સાથે
પત્નીએ કેવી રીતે વર્તવું, સ્ત્રી શીક્ષણની જરૂર, બાળકોનું પાલન,
ગૃહીણીપદ વીગેરે ઉપયાગી વિષયો છે કી. રૂ. ૨-૦-૦.

માણસની વાતો—જેમાં ૧ સત્યવાન અને શિવદયા-
ળની વાત, ૨ જીવનદોરી કિવા
દેવદતની વાત, ૩ પ્રેમા પટેલની વાત; કીવા માણસ કેટલી
જમીનનો માલિક હોઈ શકે ૪ મુરખરાજ અને તેના બે બાઈઓની
વાત, એ રીતે ૪ સુખોદક વાતોનો સંગ્રહ છે. કી. રૂ. ૧)

ભાગ્યેદય ઓફીસ, રીચીરોડ-અમદાવાદ.

વૈદ્ય જોડાલાલ દેવશંકર દ્વે રચીત પુસ્તકો

ભાગ્યોદય અને હુન્નરવિજ્ઞાન.

શરીર. મન અને આત્માની ઉન્નતિ કરાવનાર, આર્થિક ઉન્નતિ થાય તેવા, તત્ત્વજ્ઞાનના, હુન્નરના વૈદ્યકતા વિષયો અને રસમ વાર્તાઓ, મહા પુરુષોના જીવનચરિત્રો, સ્ત્રી અને બાળકો કેળવવા તેવા વિષયો આ માસિકમાં આવે છે. દરવર્ષે ૧૫૦ પાનની ઉત્તમ ભેટ મળે છે. વાર્ષિક લગભગ રૂ. ૩-૦-૦ નમુનાનો અંક મંગળેજી આહુક થાવ.

સુખી ગૃહસંસાર—અને સુભદ્રાની કુટુંબકથા—આ પુસ્તક ૨૪ પ્રકરણોમાં સ્વાપુરુષને ઉપયોગી અને ઉપયોગી વિષયોનો રસીકવાર્તા રૂપે સંગ્રહ છે. કી. રૂ. ૧)

રાજર્ષિ—દાગોરકૃત—સંસારમાં સર્વ વૈભવો છતાંએકરાજા રૂપીમયજી શી રીતે ગાળી શકે છે. અનેક લોક લાલચથી નફસા ઇશ્વર ઉપર શ્રદ્ધા રાખવાથી તેને પ્રપંચીઓ વશ થઈ પાછું રાજ મળે છે. કી. રૂ. ૧-૮-૦

તપસ્વી રાજકુમાર—આ પુસ્તક વાંચવાથી અનેક ઐતિહાસીક વ્યવહારો માણસોને આભા બનશે એમ બોધ આપનાર આ નવલકથા છે. કી. રૂ. ૧૥

આત્મજ્યોતિ કિંવા બ્રહ્મદર્શન—તત્ત્વજ્ઞાનનું ઉત્તમ પુસ્તક કાગળોમાં ૧૫૦ પૃષ્ઠ વાંચી મનન કરવાથી યોગ સંબંધી અનેક નવા વિચારો પ્રાપ્ત થશે. કી. રૂ. ૧)

સ્વર્ગિય સુખ—ઉત્તમ સદ્ગુણો અને ઉત્તમ ચાતુર્ય મનુષ્યની જીંદગી શી રીતે સુધારે એ અમર મહાપુરુષોનાં દૃષ્ટાંતોસહિત તેમાં સમજાવવામાં આવ્યું છે. કી. રૂ. ૧-૦-૦

ભાગ્યોદય ઓપ્રીસ-અમદાવાદ.

વ્યાધિ હજાર પણ ઔષધ એક, માત્ર ખીરસામાંજ દવાખાનું

અમૃત જીવન

(રજીસ્ટર્ડ)

નામની અમૃતમૃદ દવાનો હાલ ઘણા વિદ્વાનો, તખીઓએ તથા યનસમાજે તમામ રોગો ઉપર ખાત્રી કરી લાભ મેળવેલો હોવાથી, ૬ ધરમાં ધરગતુ દવા થઇ પડી છે. આ દવા પાસે રાખવાથી કોઇ જ રોગની ખીક રાખવાની જરૂર રહેતી નથી, કારણકે તે શરીર-એકતા અંદરના અને બહારના રોગોને માટે રાખ્યાણુ ઉપાય છે. રક્તવા જે તમારી જીંદગીનો ખપ કરતા હો તે હંમેશ પાસે રાખજો. તાથી અજીર્ણ અતિસાર, હીસ્ટીરીઆ, ઉદરસ, ગરમી, ઉલ્લેખ, વા, ખમ્બો, કેડોનો દુખાવો, બંધકોશ, નબળાઇ, કેલેરા કૃમીઆ, ખસ, ચુમ્બાં, ગોળો ચઢવો, સુંક, તાવ, દમ, દાંતનો દુઃખાવો, દાદર, નપુષ-કતા, પ્રમેહ, પ્રદર, પાકુરોગ, બરોળ, પ્લેગ માથાનો દુખાવો, મધુ-પ્રમેહ, ક્ષય, રતવા, લકવો, ત્રીર્ષદોષ, વાળો, સસણી, વરાધ, સંધિવા સુવારોગ હરસ, હેડકી, હાર્ડીસીઝ શુળો, હીસ્ટીરીઆ, વધ, દાંત, નાક, કાનનાં દરદ, સોજા, વીંછી, સાપ, ઉંદર, હડકાયા કુતરાનું ચેર, કંઠમાળ, દાઝપું, વગેરે લગભગ તમામ દરદો મટે છે. અને ૫૮ તેનો હાલ દરેક માણસ લાભ લે છે. કીંમત રૂ. ૧. ત્રણની ગૃહીણુ ૦-૦

મેરથી ડાહ્યાલાલ કેશવલાલ લખે છે; આપની દવા વાપર-
મેરથી મને ફાયદો થયો છે, મહેરબાની કરી અમૃતજીવનની એક મોકલી આપશો.

જમ મહુવાથી મુખ્યાણુ પરસોતમદાસ માધવજી લખે છે કે: આપની અમૃતજીવન દવા સર્વે રોગ ઉપર ફાયદાકારક છે. ખીજી ૩ ખાટલી મોકલી આપશો.

દેવે કેમીકલ વર્ક્સ—અમદાવાદ

સાને એકેએક રોગના પાઝામાંથી બચાવી
શક્તિ આપી પુષ્ટ કરનાર

દેવેનું—સુંદરીસાથી. (૧૯૨૮)

(લાખો સરટીફિકેટો મળ્યાં છે)

મંગાવો—તે ક્રીઓના તમામ રોગને માટે અકસીર છે.
ઓનાં કાંઈ પણ દરદ જેવાં કે, બોલીવા, પ્રદર, રક્ત અને
પ્રદર પેશાબે અગત બળે, હાથ પગના નળીઆમાં, કેડામાં
માથામાં અને કાંઈ વખતે અપ્પા શરીરમાં સજકા મારે,
ફાટ નુસ અને કળતર થાય, ઝીંઝી તાવ દમેશાં આવે.
શરીર સુકાઈ ઘોળા પુણી જેવું શીકું થાય, આંખોનું તેજ કમી
થાય, દિવસે દિવસે શરીર સુકાઈ બેલાલ થાય, અશક્તિ આવે અને
કામ થઈ શકે નહિ. આખો દિવસ કેડો અને માથુ ફાટયાં કરે, તાવ,
રતવા, ઉધરસ, દમ, ખાંસી, સોળે. ઉલટી, અસ્તી, માસિક અટકાવ—
દરતાન સંબંધી તમામ રોગ, ગર્ભાશયની પીડા. વારંવાર કબજાવડ
થવી; સુવારોમ ગોળો ચઢવો; હીસ્ટીરીઆ વિગેરે તમામ રોગ અને
આવા અનેક દરદોના સમુહને આ સુંદરીસાથી એકદમ મટાડી શકે
છે; અત્યાર સુધીમાં હજારો ક્રીઓએ આ દવાથી ગર્ભ ધારણ
કરી બાળકોને જન્મ આપ્યો છે.

પીવામાં સ્વાદાળ છે બાટલી ૧ ની કીંમત રૂ ૧) ત્રણ બાટલીના
રૂ. ૨—૧૦—૦ પોસ્ટજ ૦-૧૧-૦ ત્રણ બાટલી પીવી પડે છે.

દરેક વિલાયતી દવા વેચનારા પણ વેચે છે.

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી

રીચીરોડ—અમદાવાદ.

